coord. prof. univ. dr. **Ioan Aurel Pop,**
membru corespondent al Academiei Române

Gheorghe Berar **Rodica Păun**

Victor Iulian Moldovan

Marius Comșa **Maria Rițiu**

ISTORIE

Manual pentru clasa a X-a

Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2005

Referenți științifici: prof. univ. dr. NICOLAE BOCȘAN
conf. dr. OVIDIU MUREȘAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Istorie: clasa a X-a / Gheorghe Berar, Marius Comșa, Victor Iulian Moldovan, ... ; coord.: prof. univ. dr. Ioan Aurel Pop. - Cluj-Napoca: Dacia, 2005
Bibliogr.
ISBN 973-35-1960-X

I. Berar, Gheorghe
II. Comșa, Marius
III. Moldovan, Victor
IV. Pop, Ioan Aurel (coord.)

94(100)(075.35)

© Editura Dacia
Cluj-Napoca: 400117, Str. Fabricii nr. 7, et. I, ap. 65, 68
tel. 0264/45 21 78, O.P. 1, C.P. 160
e-mail: office@edituradacia.ro,
www.edituradacia.ro
București: Str. Iacob Negruzzi, nr. 46 sector 1, O.P. 12
tel./fax 021/222 24 82

Redactor: Emanuela Moldovan
Coperta: Andrei Cete
Tehnoredactor: Marius Lazany

Comanda nr. 5220

DEȘTEAPTĂ-TE, ROMÂNE!

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată croiește-ți altă soartă,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman
Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume,
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Priviți, măreațe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine,
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viață-n libertate ori moarte!", strigă toți.

Preoți, cu crucea-n frunte! căci oastea e creștină,
Deviza-i libertate și scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ!

Dragi elevi,

Vă propunem un nou manual de istorie care tratează evoluția omenirii pe parcursul ultimelor veacuri (de la sfârșitul secolului al XVII-lea până în zilele noastre). Manualul a fost conceput și realizat în conformitate cu programa aprobată de M.Ed.C. și cuprinde XVII capitole structurate în cinci arii tematice: ***Popoare și spații istorice, Oamenii, societatea și lumea ideilor, Religie și viața religioasă, Statul și politica, Relațiile internaționale...***

Autorii au tratat cronologic temele din programă și pentru că istoria nu poate fi abordată decât în succesiunea temporală a ceea ce a fost, sau, cum se mai spune, în spațiu și timp. Manualul ce-l aveți în față încearcă să fie unul de tip european, bazat pe lucrările fundamentale din trecut, dar și pe cele mai noi realizări ale istoriografiei. Obiectivele urmărite au fost: însușirea unor solide cunoștințe de istorie, formarea de deprinderi de muncă independentă și dobândirea de competențe intelectuale, toate având menirea de a vă transforma în cetățeni, „oameni ai cetății", activi și responsabili, ai mileniului III, generoși, deschiși, încrezători în bunurile perene ale omenirii. La baza demersului nostru pedagogic am avut în vedere valori și atitudini precum: toleranța, respectarea drepturilor omului, acceptarea multi- și interculturalității, înțelegerea reciprocă, democrația, toate abordate în spiritul gândirii critice.

Suntem siguri că după parcurgerea manualului veți fi mult mai receptivi la marile probleme ale lumii contemporane și veți încerca să vă implicați în rezolvarea lor.

Fiecare temă debutează cu o pagină de titlu, unde veți găsi imagini-simbol ale problematicii temei respective, texte ce caracterizează perioada și cuprinsul temei. Urmează expunerea propriu-zisă a lecțiilor și pagini de ***Instrumente / Aplicații*** *ce cuprind documente, hărți, imagini, grafice, tabele etc. Vă propunem anumite subiecte de reflecție. O pagină cu genericul* ***Personalități, curente și sinteze*** *completează tema respectivă.*

Menirea generației actuale este să pregătească frumos, decent și cumpătat lumea de mâine, indisolubil legată de lumea de ieri.

Repere ale lumii moderne

Perioada cuprinsă între jumătatea secolului al XVII-lea și începutul mileniului al III-lea reprezintă cea mai dinamică epocă din întreaga istorie a omenirii. Nicicând, de-a lungul timpului, nu s-au produs atâtea schimbări radicale și rapide, cu urmări extraordinare, cum s-a întâmplat în ultimele trei secole și jumătate. Pacea Westfalică (1648), care punea capăt Războiului de 30 de Ani, trasa o nouă hartă a Europei, mai ales în partea occidentală și centrală a continentului, rămasă valabilă în linii mari până la Revoluția Franceză și la epoca napoleoniană. Iar Revoluția Engleză (1642-1649), cu urmările sale din timpul protectoratului lui Cromwell și al restaurației Stuarților, marca prima mare revoltă contra vechiului regim feudal, pentru libertăți economice, sociale, cetățenești, pentru apărarea demnității umane în fața absolutismului. Acestea erau doar unele preludii ale epocii de efervescență prin care avea să treacă lumea în drumul său spre modenizare.

După „criza conștiinței europene", urmează o redimensionare a continentului și a lumii, fenomen reflectat inclusiv în mentalitatea publică. Se trece de la Mica la Marea Europă, se cuceresc noi spații pentru civilizația occidentală, sporește interesul pentru zonele central-orientale, scoase de sub dominația și influența Imperiului Otoman. Se redescoperă popoare, limbi, culturi fascinante, care contribuie la o nouă simbioză între Apus și Răsărit. Secolul Luminilor aduce în plan cultural ideea emancipării popoarelor prin cultură, prin știința de carte, prin lecturi extinse și prin creație. În plan politic, cunoaște o temporară înflorire politică a despotismului luminat, ilustrată din Franța și Spania până în Prusia, Austria, Țările Române și Rusia și însoțită de mari transformări pașnice, alături de iluzia că vechiul regim poate supraviețui și stăvili valul revoluționar. Se scriu acum cărți fundamentale care vorbesc despre civilizațiile extraeuropene, despre om ca un cetățean al universului, despre contractul social, despre demnitatea umană, despre rolul rațiunii sau despre dreptul popoarelor la rezistență în fața tiraniei. Secolul se încheie sub semnul Războiului de Independență a S.U.A. și al Marii Revoluții Franceze, evenimente de importanță mondială, cu urmări care se răsfrâng până astăzi. În urma lor, popoarele au învățat lecția libertății, egalității, fraternității și fericirii, au pornit vaste mișcări de emancipare națională în fața opresiunii regatelor și imperiilor multinaționale.

Secolul al XIX-lea a fost numit „al naționalităților", dar poate la fel de bine să fie considerat al revoluțiilor democratice, al revoluției industriale extinse, al marilor descoperiri științifice și tehnice etc. S-au afirmat acum importante curente culturale și politice, precum romantismul, liberalismul, marxismul, pozitivismul, s-au adoptat constituții democratice, s-au format noi state naționale, s-au declanșat conflicte sângeroase. Spre anul 1900, s-au conturat alianțe politico-militare rivale care urmăreau dominația lumii, pe cale colonială, politică, economică, dar și militară. Secolul XX a cunoscut ororile a două războaie mondiale distrugătoare, cu zeci de milioane de morți, a cunoscut și perioade de pace, cu politici de discriminare, pogromuri, cu dictaturi comuniste și fasciste, cu regimuri democratice, cu muncă și creație. Oamenii au ajuns să stăpânească atomul, să cucerească cosmosul tangibil, să ridice zgârie-nori, să lucreze cu lasere și computere etc., dar continuă, mulți dintre ei, să moară de foame și de sete, de cancer și de SIDA, de droguri, de calamități naturale sau din cauza terorismului. Occidentul prosper și civilizat sfidează planeta, îndeamnă la urmarea exemplului său, la globalizare, la performanță, dar produce și disfuncționalități, rivalități, gelozii. Eveniment epocal, căderea comunismului în Europa a reîntregit continentul prin procesul de integrare a țărilor de după Cortina de Fier, proces în care și România este un subiect activ. Dar rămân încă atâtea țări și atâția oameni în afara traiului decent, în afara demnității elementare, încât eforturile care se impun pentru o mare schimbare par supraomenești. Totuși, în aceste secole din urmă, procesul de modernizare a fost extraordinar, progresele omenirii au fost evidente, iar binele a prevalat asupra răului.

Așa cum omul are nevoie, pentru a fi om, de memorie, și omenirea are nevoie de memoria ei colectivă — adică de istorie! — pentru a rămâne umană și a nu cădea în barbarie.

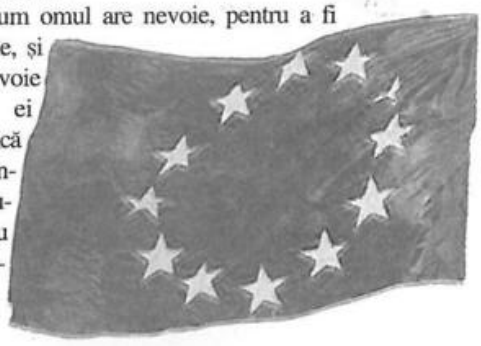

CUPRINS:

Repere ale lumii moderne 5

I
Epoca luminilor 6
Gh. Berar

II
Organizarea statelor moderne 13
M. Rițiu, M. Comșa

III
Revoluția industrială 36
V. I. Moldovan

IV
Țările Române și problema orientală 44
V. I. Moldovan

V
Relațiile internaționale în secolul al XIX-lea 51
M. Comșa

VI
Anul 1848 în Europa 59
Gh. Berar

VII
State naționale și multinaționale în a doua jumătate a secolului XIX 65
Gh. Berar

VIII
Lumea la cumpăna secolelor XIX-XX 72
M. Rițiu, Gh. Berar

IX
Marile conflicte ale secolului XX. Primul Război Mondial 78
V. I. Moldovan

X
Lumea în perioada interbelică 89
Gh. Berar

XI
Regimuri politice în perioada interbelică. Al Doilea Război Mondial 96
V. I. Moldovan, M. Rițiu

XII
Lumea postbelică 116
M. Comșa

XIII
Regimuri politice postbelice 124
R. Păun

XIV
Relațiile internaționale postbelice 132
R. Păun

XV
Religia în lumea contemporană 140
M. Comșa

XVI
Societatea la începutul mileniului III 147
R. Păun

XVII
România și integrarea euroatlantică 152
R. Păun

Evaluare 158

Bibliografie selectivă 160

TEMA I

OAMENII, SOCIETATEA ȘI LUMEA IDEILOR

EPOCA LUMINILOR

„Faptul că Europa este cea mai mică dintre cele patru părți ale lumii prin întinderea teritoriului său, nu are nici o importanță, de vreme ce ea este cea mai însemnată dintre toate prin comerțul, navigația, bogăția sa, prin gândirea și hărnicia sa, prin cunoașterea artelor a științelor, a meseriilor ...”

Louis de Jaucourt,
Enciclopedia sau Dicționar rațional al științelor, artelor și meseriilor

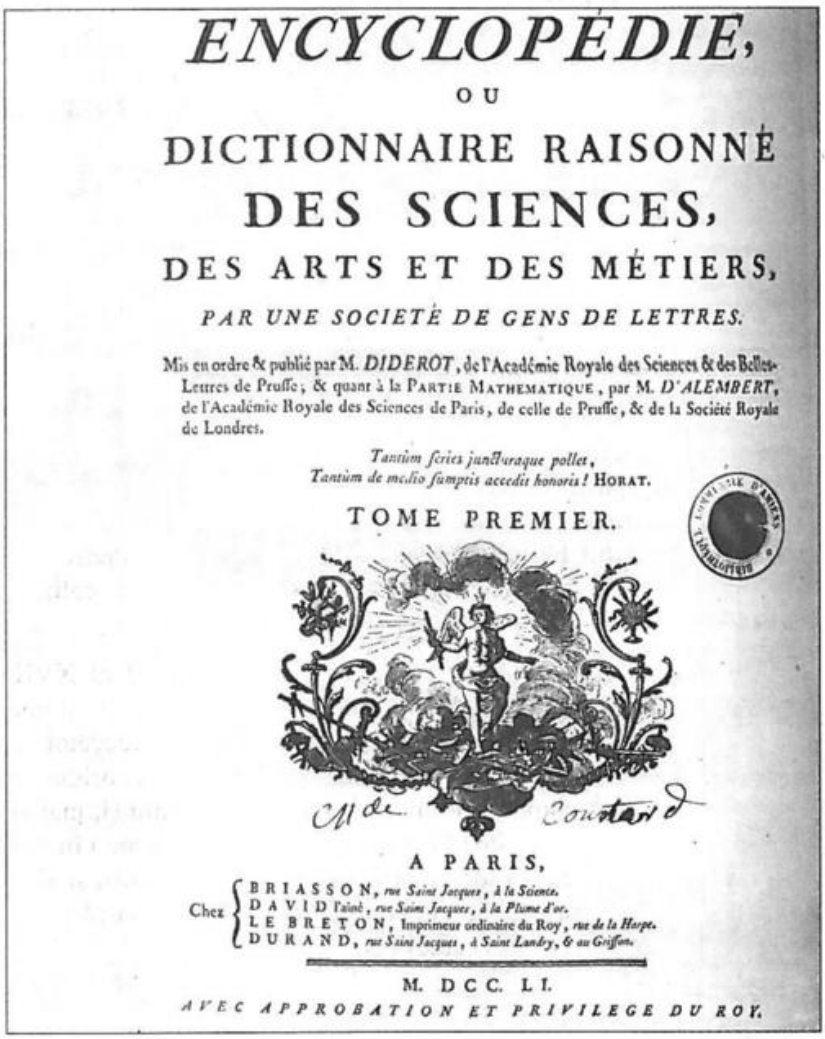
ENCYCLOPÉDIE,
OU
DICTIONNAIRE RAISONNÉ
DES SCIENCES,
DES ARTS ET DES MÉTIERS,
PAR UNE SOCIETÉ DE GENS DE LETTRES.
Mis en ordre & publié par M. DIDEROT, de l'Académie Royale des Sciences & des Belles-Lettres de Prusse; & quant à la PARTIE MATHEMATIQUE, par M. D'ALEMBERT, de l'Académie Royale des Sciences de Paris, de celle de Prusse, & de la Société Royale de Londres.
Tantùm series juncturaque pollet,
Tantùm de medio sumptis accedit honoris! HORAT.
TOME PREMIER.
A PARIS,
Chez BRIASSON, rue Saint Jacques, à la Science.
DAVID l'aîné, rue Saint Jacques, à la Plume d'or.
LE BRETON, Imprimeur ordinaire du Roy, rue de la Harpe.
DURAND, rue Saint Jacques, à Saint Landry, & au Griffon.
M. DCC. LI.
AVEC APPROBATION ET PRIVILEGE DU ROY.

CUPRINS

*** PREGĂTIREA LUMINILOR**

*** CARACTERIZAREA EPOCII LUMINILOR**

*** NOI VALORI ȘI PRINCIPII ÎN SOCIETATE**

*** RĂSPÂNDIREA LUMINILOR**

*** OPINIA PUBLICĂ**

*** ABSOLUTISMUL LUMINAT**

*** INSTRUMENTE DE LUCRU / APLICAȚII**

*** CURENTE, PERSONALITĂȚI SINTEZE**

„Conducătorul trebuie să-și repete adesea că este un simplu om, asemenea celui din urmă dintre supușii săi... El nu este decât cel dintâi dintre slujbașii statului”

Frederic al II-lea, ***Eseuri despre formele de guvernământ***

Frederic al II-lea, regele Prusiei

Un filosof și un despot luminat (Voltaire la curtea lui Frederic al II-lea)

EPOCA LUMINILOR

PREGĂTIREA LUMINILOR La sfârşitul secolului al XVII-lea s-au înregistrat progrese în economia europeană. Burghezia — clasă activă şi bogată — dorea o poziţie conducătoare în stat (după modelul Angliei şi Olandei, unde obţinuse participarea la guvernare) şi a încercat să impună, în perioada următoare, noi valori şi principii în societate, care să se constituie într-o concepţie generală despre lume. S-au înregistrat progrese în plan cultural şi intelectual: contribuţiile lui John Locke în domeniul gândirii politice (fundamentarea democraţiei moderne şi conturarea ideii de toleranţă), ale lui Spinoza şi Leibniz în domeniul gândirii raţionale şi ale lui Isaac Newton în promovarea spiritului ştiinţific. La nivelul continentului au avut loc mari schimbări psihologice („criza conştiinţei europene"), ce anunţau o perioadă de înnoiri: se renunţa la autoritatea anticilor în favoarea modernilor; Europa creştină rămâne divizată (catolicii, ortodocşii, protestanţii); oamenii instruiţi călătoresc mult şi scriu (favorabil sau critic) despre ceea ce au văzut; statele nordice protestante încep să domine Sudul catolic în ceea ce priveşte progresul intelectual; spiritul critic s-a afirmat semnificativ — în 1678, Richard Simon a scris **Istoria critică a Vechiului Testament**, în care abordează din punct de vedere filologic textul biblic **(1)**, iar în 1697 protestantul Pierre Bayle a scris lucrarea extrem de virulentă **Dicţionar istoric şi critic**. Aceste realizări anunţau o nouă epocă a gândirii.

CARACTERIZAREA EPOCII LUMINILOR În secolul al XVIII-lea, **filosofii*** (francezi în cea mai mare parte) au examinat critic toate domeniile existenţei (natura, omul, societatea, divinitatea), propunând ca judecător suprem **raţiunea***. În urma criticii, vechile norme şi reguli (feudale şi de origine pretins divină) şi-au dovedit slăbiciunea, dar cine să propună altele noi şi, mai ales, cine să le accepte ca sursă de autoritate? Filosofii au găsit soluţia: omul înzestrat cu raţiune este capabil, în concepţia lor, să primească luminile culturii şi ale cunoaşterii şi astfel devine „luminat", adică eliberat de prejudecăţi, gata să accepte noi valori şi principii concepute şi răspândite prin operele aceloraşi gânditori, mai ales că schimbările din plan politic şi moral erau în favoarea lui. Noua concepţie va fi numită iluminism, iar Lumina sau Luminile **(2)** au căpătat o semnificaţie deosebită astfel încât perioada istorică ce a coincis, aproape, cu secolul al XVIII-lea a fost numită de istorici **epoca Luminilor**. Noile principii şi idei propuse de filosofi s-au răspândit rapid, prin diverse mijloace, în toată lumea şi au ajuns şi la curţile monarhilor care au încercat să facă reforme în spirit luminist, dar abia la sfârşitul secolului un mare filosof, Kant, a încercat să explice **Ce este luminarea? (3)**

NOI VALORI ŞI PRINCIPII ÎN SOCIETATE Gânditorii şi scriitorii secolului al XVIII-lea s-au numit filosofi, iar secolul lor l-au socotit un secol al filosofiei, înţeleasă ca exprimare critică, liberă asupra tuturor domeniilor. „Filosofii" secolului al XVIII-lea erau spirite militante, active, **cosmopolite***, preocupate de chestiunile imediate ale vieţii, dar şi de marile teme ale existenţei. Ei scriu tratate, dar şi manuale de popularizare, articole de ziar sau dicţionar, aforisme şi romane, scrisori — toate într-un limbaj accesibil, elegant şi clar.

Mulţi filosofi au fost adepţi ai **deismului*** şi au subordonat credinţa în divinitate noului „zeu", numit Raţiune; pentru aceasta au fost numiţi „liber-cugetători". Ideile lui Montesquieu, Voltaire, Rousseau, dar şi ale altor filosofi luminişti se vor răspândi în Europa şi în lume, iar **Enciclopedia** lor va juca un rol important.

CRONOLOGIE

1680-1715
„criza conştiinţei europene" — mari schimbări în viaţa spirituală a Europei.

1715-1789
se răspândesc noi valori şi principii în plan spiritual, au loc schimbări în plan material (revoluţia industrială), reforme în spirit luminist.

1789-1815
ideile luministe se impun în politică şi influenţează Europa.

VOCABULAR

FILOSOFI
persoane care se ocupă cu filosofia (dragoste de înţelepciune), vor impune noi valori şi principii în societate.

RAŢIUNE
intelectul uman, gândirea

DEISM
credinţă în existenţa lui Dumnezeu, dar respingere a dogmelor şi instituţiilor religioase

COSMOPOLITISM
tendinţă de a fi cetăţean al lumii (*Ubi bene, ibi patria* — Unde este bine este patria).

EPOCA LUMINILOR

Montesquieu (a) credea că prin educație și experiență omul ar putea fi schimbat în bine, iar prin rațiune omul ar accepta traiul în societate si regulile de comportare morală. În lucrarea **Despre spiritul legilor** (1748) susține că legile dirijează viața oamenilor, vizând însă toate domeniile: natura, societatea, divinitatea. Supunerea față de lege este astfel fundamentată ca valoare, iar analizând libertatea politică în raport cu legea Montesquieu a definit libertatea. El a studiat și clasificat regimurile politice având ca model sistemul politic englez, ajungând să formuleze principiul separării puterilor în stat, ce va sta la baza democrației moderne. **(4)**

Voltaire (b) a fost cel mai influent scriitor luminist, opera sa fiind extrem de răspândită și variată. A susținut că un guvernământ bun, drept și progresist ar putea realiza numai o monarhie modernă, centralizată, care să se opună vestigiilor medievale, identificate de el, în Franța, cu nobilimea, biserica și curțile de magistrați independente numite parlamente (fără nici o legătură cu Parlamentul englez, adică adunare legislativă aleasă). A mai cerut o presă liberă, desființarea servituților feudale și egalitatea în fața legilor. Exponent al toleranței și al drepturilor omului s-a remarcat prin campaniile sale de condamnare a nedreptăților din epocă. S-a exprimat dur asupra bisericii (**anticlericalism**)*, dar în spiritul tolerant al epocii a scris cea mai frumoasă pagină a catolicismului uman, luminist. **(5)** Biserica i-a refuzat înmormântarea creștinească, dar autoaprecierea sa rămâne emoționantă: *„Am făcut un pic de bine, iată opera mea cea mai de seamă"*, iar posteritatea îi va recunoaște meritele.

Rousseau a avut o viață agitată **(c)**, dar a fost gânditorul luminist ce a influențat decisiv posteritatea. Ideile sale au deschis căi noi în teoria și practica politică, fiind socotit un precursor direct al Revoluției Franceze și al doctrinelor de stânga din secolele următoare. **(6)** Rousseau a pornit de la constatarea că în trecut, într-o „stare naturală", oamenii erau egali și liberi, iar fiecare individ era bun, blând, milos. Societatea, cu instituțiile sale și proprietatea, l-a schimbat într-un om social, egoist, capabil să facă rău intenționat semenilor. De această răutate nu este vinovat omul, ci societatea ce trebuie schimbată. Pe lângă ideile de libertate și egalitate politică, Rousseau a propus participarea directă la guvernare (inspirat de experiența orașului său natal Geneva) proiect imposibil de realizat în epocă. El a susținut că interesele cetățenilor sunt reunite într-o „voință generală" care adoptă legi și reguli. Numai această „voință generală" reprezentată de popor (fie direct, fie prin reprezentanții aleși) poate fi considerată singura suverană (monarhul era socotit până atunci singurul suveran). S-a conturat astfel nucleul teoriei suveranității poporului care va sta la baza supremației legislativului în raport cu executivul în practica politică. Rousseau a acceptat ideea că societatea este bazată pe un contract (**teoria contractului social**)*, dar a refuzat să admită că indivizii, inițial independenți, cedează unui guvern capacitatea lor de a-și exprima voința.

„Enciclopedia" (d) a fost o lucrare colectivă ce și-a afirmat încrederea în rațiunea umană care poate să descopere adevăruri fără intervenția religiei. Suma cunoștințelor omenești, așa cum erau ele oferite la mijlocul secolului al XVIII-lea, a reprezentat o replică la pretențiile bisericii catolice de a deține monopolul cunoașterii. A contribuit extraordinar la răspândirea luminilor **(7)**.

Ecaterina a II-a a Rusiei corespondează cu Voltaire

VOCABULAR

ANTICLERICALISM
atitudine de respingere a clerului, a ierarhiei bisericești

TEORIA CONTRACTULUI SOCIAL
societatea a apărut în urma unei înțelegeri (contract)

d'Alembert, unul din autorii Enciclopediei

EPOCA LUMINILOR

Alte domenii au fost puternic influențate de opere remarcabile: François Quesnay prin „**Tabloul economic**"(1758) și **Adam Smith** prin „**Avuția națiunilor**" (1776) au influențat gândirea economică, **Cesare Beccaria (8)** va scrie în 1774 „**Despre delicte și pedepse**", lucrare ce va influența exercitarea justiției; s-au constituit noi discipline teoretice: filosofia istoriei și **estetica**.*

RĂSPÂNDIREA LUMINILOR Ideile și operele literaților și filosofilor, precum și lucrări ce le comentează, s-au răspândit în întreaga Europă și chiar pe alte continente. Luminile au ajuns și în spațiul românesc **(9)**. De un mare prestigiu s-au bucurat în epocă Academiile create după modelul Societății regale engleze sau după modelul academiilor regale din Franța. Ele au răspândit, comentat și criticat toate ideile importante apărute în decursul secolului. Aproape toate statele monarhice importante și-au creat academii proprii (cele din Berlin și Sankt Petersburg au fost sprijinite de curțile suveranilor) dar și în alte orașe s-au creat „societăți de prieteni" ce își propuneau scopuri de utilitate obștească (binele comunității, reforma stărilor sociale, culturale și economice etc.)

Un rol deosebit au avut saloanele — inițial reuniuni mondene ce adunau personalități, savanți, literați, străini în trecere — apoi devenite adevărate „saloane de lectură" ce devin centre influente ale mișcării intelectuale. **Francmasoneria (e)** —societate secretă cu ritualuri de inițiere, ierarhie, simboluri, care a jucat un rol important în epocă și a organizat în întreaga Europă **loji francmasonice**.*

OPINIA PUBLICĂ* Filosofii, prin operele lor, au luat atitudine împotriva nedreptăților din societate. Consecința a fost apariția unor păreri critice ce cuprind un public tot mai larg, care sporea mereu prin lectura ziarelor, prin circulația foilor volante, a caricaturilor etc. În Anglia gânditorii fac referiri la opinia cetățenilor despre guvernarea statului. „**Dicționarul Oxford**" (1781) a înregistrat termenul de „public opinion" iar rolul ei social al acesteia a fost sesizat și de francezi în preajma revoluției.

ABSOLUTISMUL LUMINAT Luminile au pătruns și la curțile monarhilor; fie și-au simțit poziția amenințată, fie au crezut în noile idei, unii monarhi au conceput o politică reformatoare în spirit luminist, ținând fiecare cont de condițiile concrete din țările lor. Această politică s-a numit „**absolutism luminat***", iar monarhii care au promovat-o s-au numit „**despoți luminați***". Monarhii ce au fost numiți „despoți luminați" au avut o putere absolută, dar au încercat să-și bazeze autoritatea pe exemplul personal, pe calitățile și faptele lor bune, monarhul nu mai este stăpânul statului ci primul lui slujitor, activitatea sa este pusă în slujba supușilor, dar fără a-i antrena în actul de guvernare (totul pentru popor, nimic prin popor). Despoții luminați au luat o serie de măsuri: elaborarea codurilor de legi unitare; eliminarea torturii și a pedepselor barbare; protecția statului pentru persoanele neputincioase; toleranța religioasă; sprijin pentru dezvoltarea economiei; protejarea artelor și științelor; dezvoltarea învățământului; îmbunătățirea situației țărănimii.

Cei mai cunoscuți despoți luminați au fost: **Frederic al II-lea al Prusiei**, (1740-1786) care credea cu tărie că destinul monarhului era să se implice în toate actele de guvernământ (paternalism), **Ecaterina a II-a a Rusiei** — (1762-1796) germană prin naștere, dar cu o educație luministă și **Iosif al II-lea de Habsburg** (1780-1790) care a inițiat un curent reformator (**iosefinismul**)* de care vor beneficia supușii săi din imperiu, inclusiv românii. Măsurile luate de despoții luminați au contribuit la progresul statelor respective și la ameliorarea condițiilor de viață ale supușilor.

VOCABULAR

ESTETICĂ
teoria generală a frumosului

LOJI FRANCMASONICE —
asociații secrete locale care cuprind adepți ai francmasoneriei

OPINIE PUBLICĂ
ansamblu de cunoștințe convingeri și trăiri afective manifestate față de un anumit domeniu

ABSOLUTISM LUMINAT
concepție care susține că monarhii bine sfătuiți pot face reforme în spirit luminist

DESPOȚI LUMINAȚI
Monarhi adepți ai absolutismului luminat

IOSEFINISM
Politica de reforme dusă de Iosif al II-lea

Iosif al II-lea, inițiator al iosefinismului

1 Spiritul critic începe cu sursele de autoritate

„În primul rând este cu neputință să înțelegem bine cărțile sfinte fără a cunoaște în prealabil diferitele stadii prin care a trecut textul acestor cărți în diferite epoci și locuri și fără a fi informați exact asupra tuturor modificărilor prin care a trecut .... Sunt încredințat că nu putem citi Biblia cu folos fără a cunoaște mai întâi critica textului."

Richard Simon, „*Istoria critică a Vechiului Testament*".

2 Lumina, lumini, iluminism

„Luminism" este titlul unei gravuri de Daniel Chadowiecki, un artist german foarte prolific din secolul al XVIII-lea .... În tablou... se vede o căruță, în urma unui drumeț și a unui om călare, ei se îndreaptă spre o așezare... Așezarea este scăldată într-o lumină strălucitoare venind de la soarele ce răsare ...

Chadowiecki își comentează această reprezentare a luminismului cu următoarele cuvinte: „*Această operă liniară a rațiunii... nu are până acum un alt semn alegoric... decât soarele care răsare. Este suficient ca soarele să răsară pentru ca cețurile să nu mai fie vătămătoare*".

Noțiunea de lumină capătă în secolul al XVIII-lea o nouă valoare. Se amintește de lumină ori de câte ori se vorbește despre rațiune, libertate sau fericire. Ea se regăsește între noțiunile prin care este desemnat acest secol.... **Berkeley** vorbește despre „*acel ocean de lumină care ne-a invadat și și-a croit drum, în ciuda oprimării și a superstiției*"... Pe la 1750, **Turgot** spunea: „*În sfârșit toate umbrele s-au risipit; câtă lumină din toate părțile, câtă perfecțiune a înțelepciunii omenești*"... tânărul **Herder** își caracterizează epoca numind-o „*secolul nostru luminat, acest secol mai luminos.*"

Ulrich Im Hof, „*Epoca Luminilor*".

3 Kant — Ce este luminarea?

„*Luminarea este ieșirea omului din starea de minorat de care el însuși s-a făcut vinovat. Minoratul înseamnă neputința de a se servi de propriul său intelect fără a fi condus de altcineva ... să ai curaj în folosirea propriului intelect,* este deci deviza luminării".

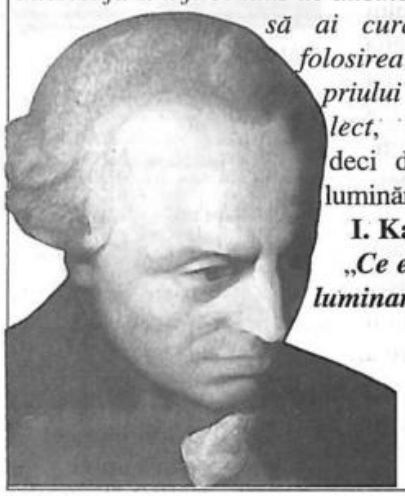

I. Kant

„Ce este luminarea?"

Să reflectăm

1. Citiți textul de la **1**, priviți imaginea ce-l însoțește și exprimați două idei favorabile demersului făcut de Richard Simon și argumentați folosind idei din lecție în favoarea acestei păreri.
2. Pornind de la textul și imaginea de la **2:**

a) exprimați o opinie despre lucrarea lui Daniel Chadowiecki

b) alcătuiți un proiect de cercetare care să-i situeze în timp și în spațiu pe cei trei autori (**Berkeley**, **Turgot**, **Herder**).

3. Pornind de la textul **3** alcătuiți un scurt eseu în care să analizați idei din text raportându-le la societatea luministă și la societatea contemporană.

4 Lege, libertate politică și separarea puterilor în stat

„Legile în înțelesul cel mai larg sunt suporturile necesare care derivă din natura lucrurilor; și în acest sens, toate ființele își au legile lor. Divinitatea își are legile sale, lumea materială își are legile sale, inteligențele superioare omului își au legile lor, animalele își au legile lor. Omul își are legile sale...

Libertatea politică nu constă în a face tot ce vrei... Libertatea este dreptul de a face tot ce îngăduie legile...

„...Nu există, de asemenea, libertate, dacă puterea judecătorească nu este separată de puterea legislativă și de cea executivă".

Montesquieu, *„Despre spiritul legilor"*.

5 Voltaire — catolic tolerant

„Tu nu ne-ai dat o inimă ca să ne urâm și nici mâini ca să ne sugrumăm. Fă ca să ne ajutăm unii pe alții să îndurăm povara unei vieți trudnice și trecătoare ... ca acele mici nuanțe ce îi deosebesc pe atomii numiți oameni să nu fie semne ale urii și ale persecuției; ca acei care aprind lumânări ziua în amiaza mare, ca să Te sărbătorească, să-i suporte pe cei ce se mulțumesc cu lumina soarelui Tău ... Fă ca, toți oamenii să-și aducă aminte că sunt frați ... Fă ca, în clipa scurtă a existenței noastre, să ne găsim aici pentru ca într-o mie de limbi diferite din Siam ( ) până în California — să fim laolaltă de acord întru lauda bunătății tale, care ne-a dăruit această clipă".

Voltaire, *„Rugăciune lui Dumnezeu"* ce încheie **„Tratatul despre toleranță"**.

8 Noi idei în justiție

„Ce fel de drept e acesta pe care și-l arogă oamenii de a-și omorî semenii?"

C. Beccaria, *Despre delicte și pedepse*

9 Luminile în spațiul românesc

Luminile se răspândesc și în spațiul românesc, unde la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea s-a afirmat un grup de învățați din Transilvania, cunoscuți sub numele de „Școala Ardeleană". Cei mai importanți sunt: **Samuil Micu Klein**, **Gheorghe Șincai**, **Petru Maior** și **Ion Budai-Deleanu**. Ei au susținut latinitatea, vechimea și continuitatea românilor și au contribuit la formarea conștiinței naționale.

Pentru detalii vezi **„Școala Ardeleană"**, vol. I, II.

6 Voltaire, Rousseau și revoluția

DU
CONTRACT SOCIAL;
OU,
PRINCIPES
DU
DROIT POLITIQUE.
PAR J. J. ROUSSEAU,
CITOYEN DE GENEVE.
A AMSTERDAM,
Chez MARC MICHEL REY.
MDCCLXII.

„Omul s-a născut liber, dar peste tot el este în lanțuri".

„Contractul social"

În 1791, revoluționarii francezi au recunoscut meritele lui Voltaire: *„A dat un mare avânt spiritului uman, ne-a pregătit pentru libertate"*.

7 Rolul Enciclopediei

„Secolul al XVIII-lea a fost obligat nu numai să-și elaboreze principiile și ideile propriei concepții despre lume și viață, dar a trebuit să-și găsească și instrumentele optime ale propagării lor. În acest sens, între cele mai eficiente va fi „Enciclopedia". ... nu numai că a strâns la un loc, într-o singură albie, diferitele tendințe divergente ale gândirii luminismului francez, dar a creat și posibilitatea ca ideile sale, exercitându-și forța lor istorică, să-și poată manifesta influența și asupra mersului general al societății europene a secolului al XVIII-lea."

Vasile Muscă, *„Vârsta Rațiunii"*

Să reflectăm

1. Citiți definiția libertății politice dată de Montesquieu și apreciați dacă este valabilă și astăzi.
2. Identificați un reprezentant al fiecărei puteri în stat — în zilele noastre — și prezentați activitatea lor.
3. Citiți toate informațiile despre Voltaire și Rousseau și argumentați dacă aprecierile de la **(6)** îi reprezintă.
4. Imaginați-vă că sunteți în sec. XVIII și ați achiziționat „Enciclopedia", ce articol ați citi? De ce lucrarea citată **(7)** despre Epoca Luminilor se numește „Vârsta Rațiunii?"
5. Pornind de la **(8)** ce părere aveți despre ideea lui Beccaria? Argumentați pro și contra
6. Pornind de la **(9)** alegeți-vă o personalitate a luminismului românesc. Pe baza lecturilor istorice și literare întocmiți o lucrare despre activitatea sa.

Reprezentanți marcanți ai luminismului

MONTESQUIEU

a. CHARLES LOUIS DE SE-CONDAT, baron de MONTESQUIEU și de BRÈDE (1689-1755) filozof și jurist, președinte al Parlamentului din Bordeaux, scrie lucrarea **„Scrisori persane"** (1721). Va începe o serie de călătorii prin Europa, ceea ce conturează deja o personalitate cosmopolită. A mai scris: **„Considerații despre cauzele măririi și decăderii romanilor"** (1734), iar mai târziu, în 1748, lucrarea sa de referință, **„Despre spiritul legilor"**, masivă, în 31 de cărți și 595 capitole, pusă imediat la index de către Biserică. Rămâne o operă de referință pentru teoriile guvernării.

VOLTAIRE

b. VOLTAIRE este numele de scriitor al lui François Marie Arouet (1694-1778), fiu al unui avocat din Paris. A scris: **„Secolul lui Ludovic al XIV-lea"**, **„Eseu asupra moravurilor și spiritului națiunilor"**, **„Candide"** etc.
A fost o autoritate vie. Imensul său prestigiu și l-a câștigat prin luptă (a fost de două ori întemnițat la Bastilia și a petrecut un lung exil în Anglia). Credea că la popoarele care au un limbaj scris **„Cărțile guvernează lumea"**. Primit în străinătate cu onoruri de către monarhi și învățați, va gusta triumful unei reîntoarceri la Paris spre sfârșitul vieții, dar autoritățile franceze îi vor refuza orice sărbătorire.

ROUSSEAU

c. JEAN JACQUES ROUSSEAU (1717-1778) este fiul unui ceasornicar din Geneva, care fuge la 16 ani de acasă, având până la moarte o viață agitată. A scris: **„Discurs asupra artelor și științelor"**, **„Discurs asupra originilor și fundamentelor inegalității dintre oameni"**, **„Noua Eloiză"**, **„Contractul social"** (1762) și **„Emil"**; vor apărea și **„Confesiuni"**. În Noua Eloiză este vorba despre iubirea dintre un tânăr simplu și fiica unui nobil. În **„Emil"**, carte de referință în istoria pedagogiei, susține dezvoltarea liberă a copiilor, fără constrângeri, prevenirea viciilor și a greșelilor și, mai ales, conturează ideea unei perioade distincte în evoluția omului: copilăria.

Identificați o trăsătură comună și o deosebire în biografiile celor trei reprezentanți ai luminismului

Enciclopedia

d. După model englezesc, se hotărăște publicarea unei lucrări originale, responsabilii fiind **Denis Diderot** și **d'Alembert**. În 1751 apare primul volum, în 2.050 de exemplare, cu titlul **„Dicționar rațional al științelor, artelor și meseriilor"**. Până în 1772 vor apărea în total peste 30 de volume, din care 11 de planșe. Lucrarea a fost cerută de toate mediile savante, bucurându-se de un mare prestigiu, deși a fost condamnată printr-o bulă papală (septembrie 1759).

Apreciați ce rol a avut în epocă o astfel de lucrare.

În lumea contemporană cine a preluat masiv din sarcinile unei astfel de lucrări?

Francmasoneria

e. Francmasonii (zidari liberi) și-au revendicat originile, fie dintr-un trecut îndepărtat (constructorii templului din Babilon), fie din lumea constructorilor medievali. La 24 iunie 1717 s-a constituit Marea Lojă a Angliei. Francmasoneria s-a răspândit în lume; adepții aveau ritualuri de inițiere, simboluri (echerul, compasul, ochiul, trandafirul), devize ca aceea de **„Libertate, egalitate, fraternitate"** sau **„Dreptate și Frăție"**. Deși persecutați în unele țări, au jucat un mare rol în desfășurarea revoluțiilor moderne și în toate evenimentele secolelor următoare.

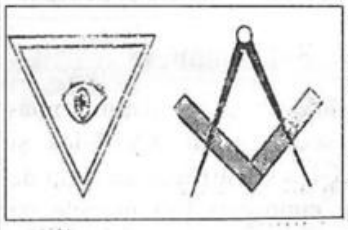

Alcătuiți un proiect cu titlul „Francmasoneria în România — ieri și azi".

TEMA II

ORGANIZAREA STATELOR MODERNE

CUPRINS

*** «REVOLUȚIA GLORIOASĂ»**

*** CONSTITUIREA S.U.A.**

*** REVOLUȚIA FRANCEZĂ**

*** FRANȚA NAPOLEONIANĂ**

*** INSTRUMENTE DE LUCRU — APLICAȚII**

*** CURENTE, PERSONALITĂȚI, SINTEZE**

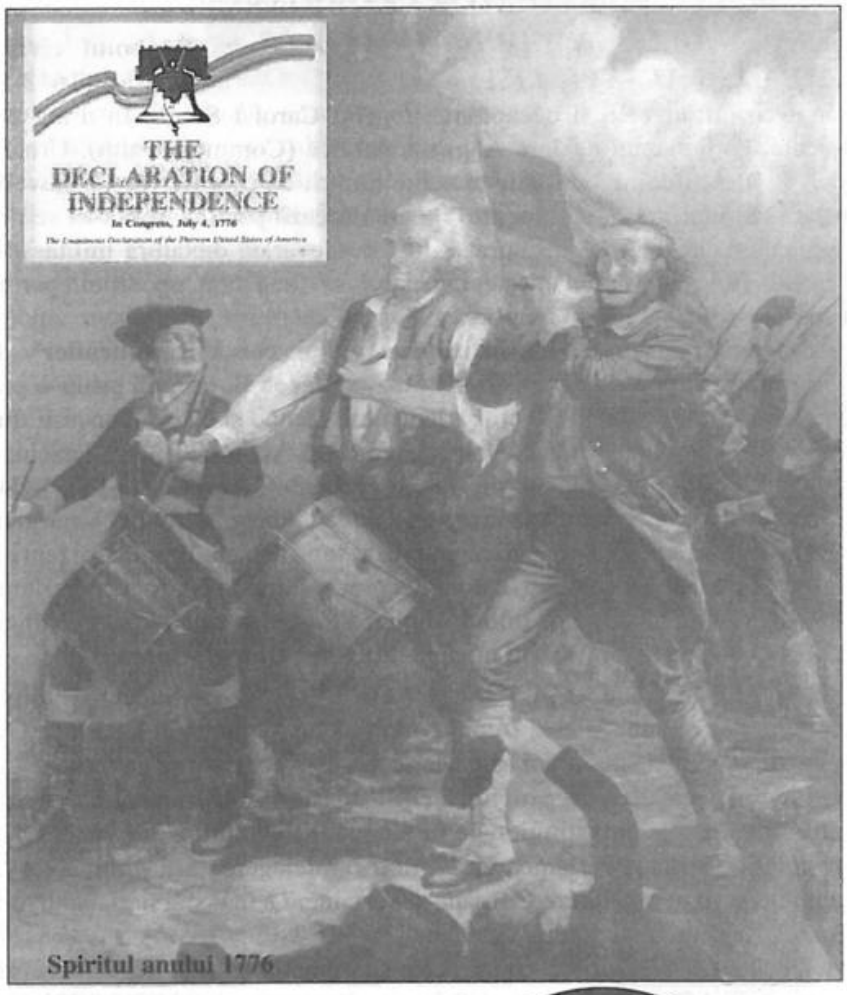

Spiritul anului 1776

În planul gândirii politice universale, revoluția engleză a proclamat principiul că nimeni nu este mai presus de legi și nu se poate sustrage efectelor lor, anticipându-l și pe acela că participarea la viața și la decizia politică este un drept cuvenit tuturor cetățenilor.

În America, principiul suveranității poporului nu este tăinuit, ca în cazul altor națiuni; este un fapt legal și atotputernic, care guvernează întreaga societate; este recunoscut prin moravuri și proclamat prin legi.

Europa din perioada 1789 și 1815 respiră în ritmul Franței. «Marea Națiune» se impune mai întâi prin forța ideilor, apoi prin forța armelor. Napoleon Bonaparte încearcă să edifice o Europă continentală franceză, dar a fost învins de trezirea sentimentelor naționale ale popoarelor cucerite.

Camil Mureșanu, *Europa modernă*

Napoleon Bonaparte

ORGANIZAREA STATELOR MODERNE

„REVOLUŢIA GLORIOASĂ"

SITUAŢIA ANGLIEI ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL -XVII-LEA

Războiul civil* din Anglia (1642-1648) s-a sfârşit cu înfrângerea şi decapitarea regelui Carol I Stuart. În urma acestor evenimente, Parlamentul declară Anglia republică (Commonwealth). Urmează o perioadă de incertitudini, conflicte şi nemulţumiri, de care Oliver Cromwell profită instaurând în 1653 **Protectoratul***, care durează până în 1660. El se declară Lord protector, iar regimul instaurat a fost o adevărată dictatură militară. După moartea sa, fiul său se dovedeşte incapabil să facă faţă opoziţiei, permiţând revenirea Stuarţilor pe tronul Angliei.

Începe o perioadă nouă în istoria Angliei, cea a **Restauraţiei*** (1660-1688). Ea cuprinde domniile lui Carol II Stuart şi Iacob II. Primul, printr-o politică prudentă, reuşeşte să colaboreze cu Parlamentul, făcând şi câteva concesii. În timpul său, au fost elaborate două acte importante: **Test Act** (1673), care-i excludea pe romano-catolici din orice funcţie de stat, şi **Habeas Corpus Act** (1679) **(1)**. Tot acum, în cadrul Parlamentului, se conturează două tabere: **whigii (2)**, puritani sau dizidenţi, adepţi ai supremaţiei parlamentare, şi **tory (2)**, anglicani partizani ai prerogativelor regale. Iacob II Stuart, catolic fervent, a intrat în conflict cu Parlamentul protestant, care-l înlătură, iar pe tronul Angliei a fost adus ginerele său, Wilhelm de Orania, act cunoscut în istorie sub numele de **„Revoluţia glorioasă*"**.

VICTORIA PARLAMENTARISMULUI ENGLEZ

Succesul «loviturii de stat» din 1688 şi aducerea pe tronul Angliei a lui Wilhelm al III-lea de Orania, **stathuderul*** Olandei, şi a soţiei sale Maria, care au acceptat să guverneze în conformitate cu **„Declaraţia drepturilor" (Bill of Rights) (3)** 1689, au reprezentat începuturile monarhiei constituţionale în Anglia. «Revoluţia» din 1688 a înclinat balanţa puterii de partea Parlamentului, printr-o înţelegere între whigi şi tory. Prin acest act, lunga rivalitate dintre Coroană şi Parlament a luat sfârşit, făcând loc unei cooperări între cele două puteri.

Declaraţia drepturilor statornicea supremaţia puterii legislative asupra puterii executive. Regele nu putea suprima legile, nu avea voie să pună impozite, nici să întreţină o armată permanentă în timp de pace, fără aprobarea Parlamentului. Monarhia recunoaşte astfel supremaţia politică a Parlamentului în stat. Prin aceasta, locul monarhiei ereditare de drept divin este luat de **monarhia constituţională**, întemeiată pe suveranitatea naţiunii, a cărei putere este limitată prin drepturile Parlamentului. Compus din Camera Comunelor şi Camera Lorzilor, Parlamentul devine principala putere în stat. Ales la trei ani, apoi la şapte, el vota legile şi aproba bugetul. Cabinetul, un fel de Consiliu de Miniştri, era controlat de Parlament. Regele rămânea, în condiţiile acestui document, mai mult un simbol al autorităţii şi unităţii statului. Atributele efective ale puterii vor aparţine Parlamentului şi Cabinetului ministerial.

Trei texte completează regimul politic instaurat de «Revoluţia Glorioasă»: **Actul de toleranţă** (1689), care aduce o relativă libertate a cultelor, **Actul de instalare** (1701) **(4)**, care reglementează problemele succesiunii la tron, şi **Actul de unire** (1707), care înlocuieşte unirea personală a celor două regate, al Angliei şi al Scoţiei, sub un singur rege, printr-o uniune politică sub numele de **Regatul Unit al Marii Britanii**, iar din 1801 Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei.

După moartea reginei Ana, (1714) Parlamentul îl proclamă ca rege al Marii Britanii pe un văr pe linie protestantă al reginei, electorul George de Hanovra. Cu această numire, începe istoria dinastiei de Hanovra, actuala casă

CRONOLOGIE

1653-1660
Protectoratul lui Cromwell
1660 — 1685
Domnia lui Carol al II-lea Stuart
1685-1688
Domnia lui Iacob II Stuart

Bijuterii ale Coroanei din timpul Restauraţiei

VOCABULAR

RĂZBOI CIVIL
lupta armată în interiorul aceleiaşi ţări pentru dobândirea puterii în stat
PROTECTORAT
dictatură militară în care puterea este deţinută de un lord protector
RESTAURAŢIE
revenirea şi guvernarea Stuarţilor
„REVOLUŢIE GLORIOASĂ"
îndepărtarea Stuarţilor de la tronul Angliei fără violenţă şi instaurarea monarhiei constituţionale
STATHUDERUL
guvernator de provincie şi conducător militar în Ţările de Jos

ORGANIZAREA STATELOR MODERNE

regală britanică. În timpul primilor doi regi din această dinastie, monarhia engleză evoluează spre un regim de tip parlamentar. În 1742, întreg cabinetul ministerial a demisionat, ca urmare a faptului că Parlamentul s-a pronunțat împotriva unui act al politicii sale externe. Acest gest a fost repetat, în situație similară, de toate guvernele care au urmat. Ramura puterii executive, care este cabinetul ministerial, a devenit și ea strict dependentă de Parlament, neputând rămâne în funcție decât atâta vreme cât se bucură de încrederea acestuia, exprimată prin votul favorabil al majorității deputaților.

În această perioadă, s-au remarcat și unii șefi ai cabinetului, precum Robert Walpole **(5)**, care a pus bazele sistemului politic modern de guvernare, bazat pe principiul separării puterilor în stat. Acesta a stabilit reședința primului ministru în Downing Street. Un rol important a jucat și William Pitt (senior) **(6)**, care s-a remarcat în lupta împotriva Bourbonilor, pe mare și în colonii.

Urcarea lui George al III-lea **(7)** pe tronul Angliei a însemnat începutul luptei împotriva parlamentarismului și încercarea de a restabili autoritatea regală. Noul premier, William Pitt (junior) **(8)**, reface regimul parlamentar, consolidează poziția cabinetului și rolul primului ministru. Se restabilește echilibrul dintre autoritatea regelui și a cabinetului și drepturile Parlamentului. Anglia evoluează în sens opus față de țările de pe continent, care s-au îndreptat mai curând spre consolidarea puterii monarhice.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea, în Marea Britanie s-a consolidat puterea Cabinetului, care se sprijinea pe Parlament. S-a statornicit astfel rolul principal al Parlamentului în stat și, prin aceasta, principiul că puterea emană de la popor și se exercită prin reprezentanții aleși de el. Rolul **Camerei Comunelor** (aleasă) va crește în detrimentul **Camerei Lorzilor** (cu membrii de drept). Anglia a devenit astfel, pentru multă vreme, un model al libertăților, al parlamentarismului și al respectului pentru legi, o **monarhie constituțională***.

EVOLUȚIA ANGLIEI ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA

Modelul britanic impus în 1689 va contribui decisiv la dezvoltarea politică și economică a Angliei. Aici se va produce în secolul al XVIII-lea prima revoluție industrială din lume, Anglia devenind un model și din acest punct de vedere. Spre 1780, marea industrie engleză, bazată pe bumbac, cărbune, fier și mașina cu abur, obținuse deja un avans de o jumătate de secol față de țările continentului.

Pe plan extern, Anglia a desfășurat în această perioadă o înverșunată luptă diplomatică și militară cu Franța (1689-1815), conflict cunoscut și sub numele de «al doilea război de 100 de ani». Acest conflict s-a desfășurat aproape întotdeauna în avantajul Angliei. Victorioasă și în lupta pentru hegemonia politică cu Olanda, Marea Britanie va deveni, pentru două secole, principala putere maritimă a lumii. Pe de altă parte, și-a constituit un vast imperiu colonial, a dominat comerțul ibero-american și a deținut importante puncte strategice pe toate mările globului. La sfârșitul secolului al XVIII-lea, din imperiul său colonial făceau parte colonii din America (Antile, Canada), și Asia (India). Tot atunci Anglia începe colonizarea Australiei și-și extinde factoriile în Africa.

În această perioadă, Anglia devenise și «teatrul» unor intense activități culturale. În centrul acestei «revoluții culturale» se găseau două personaje majore: John Locke și Isaac Newton. Primul s-a remarcat ca un teoretician politic de primă importanță, fiind partizan al «revoluției glorioase», iar cel de-al doilea pune bazele științei pentru următoarele două veacuri.

CRONOLOGIE

1759-1806
William Pitt (junior): șef al cabinetului începând cu 1784

1713
Franța cedează Angliei Arcadia și Terra Nova

1763
Tratatul de la Paris, prin care s-au eliminat interesele Franței în India

1774
Quebec Act prin care se garantează populației de origine franceză din Canada respectarea limbii franceze

1784
India Act, prin care Compania Indiilor Orientale este pusă sub controlul coroanei

Blazoanele familiilor Stuart și Hanovra

VOCABULAR

MONARHIE CONSTITUȚIONALĂ
stat condus de un monarh care respectă o constituție

TEMA II

STATUL ȘI POLITICA

Instrumente de lucru / aplicații

1

Fragment din Habeas Corpus Act 1679

Se declară că (....) de fiecare dată când cineva va prezenta în scris o cerere de Habeas Corpus unuia dintre ofițerii sau dintre șefii închisorilor (...) pentru o persoană aflată în detenție preventivă (...) ofițerul sau șeriful va trebui, conform (conținutului) legii prezentate, să elibereze acest prizonier (...) în cele trei zile care vor urma prezentării acestui înscris.

4

Actul de instalare 1701

Reglementa succesiunea la tronul Angliei, în sensul că ea se putea atribui, în caz de stingere a liniei directe, celei mai apropiate linii colaterale a dinastiei, cu condiția ca reprezentanții ei să fie de confesiune protestantă. În temeiul acestui act a ajuns la tron, în 1714, ramura actuală a dinastiei regale britanice, descendentă dintr-o soră a regelui Carol I Stuart, măritată cu un principe german. Cu ocazia votării acestui act, Parlamentul a mai introdus în el două articole mai importante: orice document semnat de rege trebuia contrasemnat de un ministru, care-și asuma astfel răspunderea pentru conținutul și consecințele sale (regele pierde astfel din autoritatea efectivă dar câștigă în inviolabilitate). În al doilea rând, se prevedea că judecătorii nu puteau fi trași la răspundere de nimeni, sub nici o formă... Este clauza numită «inamovibilitatea judecătorească». Ea a completat aplicarea în viața publică engleză a principiului separării puterilor.

Camil Mureșanu, *Europa modernă*

2

Grupări în cadrul Parlamentului englez

Tory — Inițial acest termen a fost atribuit acelor regaliști ce s-au opus whigilor. Tory au susținut teza originii divine a instituției monarhiei. În secolul al XVIII-lea, au fost marginalizați pe plan politic de către membrii dinastiei de Hanovra. Ca urmare a activității desfășurate de William Pitt cel Tânăr, ei revin la conducerea guvernului britanic în perioada 1783-1830. Termenul va desemna Partidul Conservator din Marea Britanie.

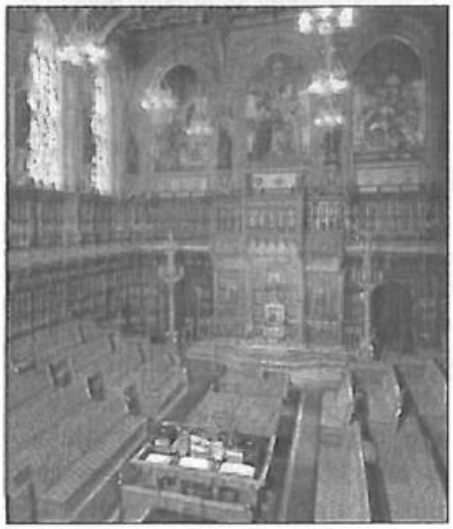

Whigi — Inițial, acest termen îi desemna pe scoțienii rebeli, de religie prezbiteriană. În 1679, termenul viza o grupare politică ce se opunea regelui Iacob al II-lea Stuart. Apoi, termenul i-a desemnat pe membrii unei orientări politice de esență liberală. Ei au dominat viața politică în secolul al XVIII-lea și au fost un sprijin al dinastiei de Hanovra. S-au bucurat de mare succes în vremea când Robert Walpole a fost șef al cabinetului.

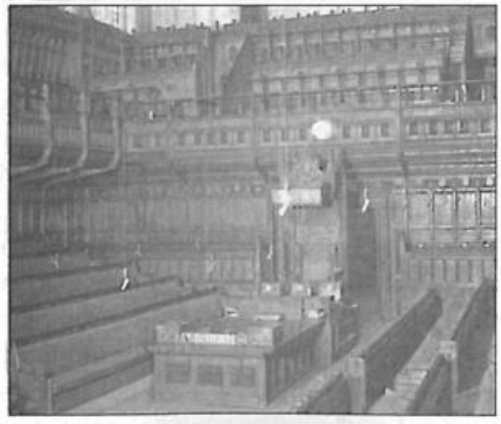

3

Legea drepturilor 1689

Votat în februarie 1689, acest act dădea putere de lege, prin confirmarea Parlamentului, Declarației drepturilor, pe care regii Wilhelm de Orania și Maria, soția sa, o făcuseră în momentul debarcării în Anglia (noiembrie 1688)...

- Că pretinsa putere a autorității regale de a suspenda legile sau executarea lor, fără consimțământul Parlamentului, este ilegală.
- Că pretinsa putere a autorității regale de a acorda dispense de la lege sau de la executarea lor, așa cum pe nedrept s-a făcut în trecut, este ilegală...
- Că o contribuție bănească pentru Coroană sau în folosul ei, sub pretext de prerogativă (regală), fără consimțământul parlamentului, este ilegală.
- Că este un drept al supușilor de a prezenta petiții regelui și că orice întemnițări și urmăriri din pricina acestor petiții sunt ilegale.

Wilhelm de Orania

Maria

Să reflectăm

1. Care sunt ideile liberale cuprinse în cele două documente (**1 și 3**)?
2. Ce filozof preiluminist a fost partizan al «revoluției glorioase»? Ce știți despre opera acestuia?
3. Ce idei noi introduce Actul de instalare din 1701 în viața politică engleză?

7 **Dinastii domnitoare în Anglia — Stuart și Hanovra**

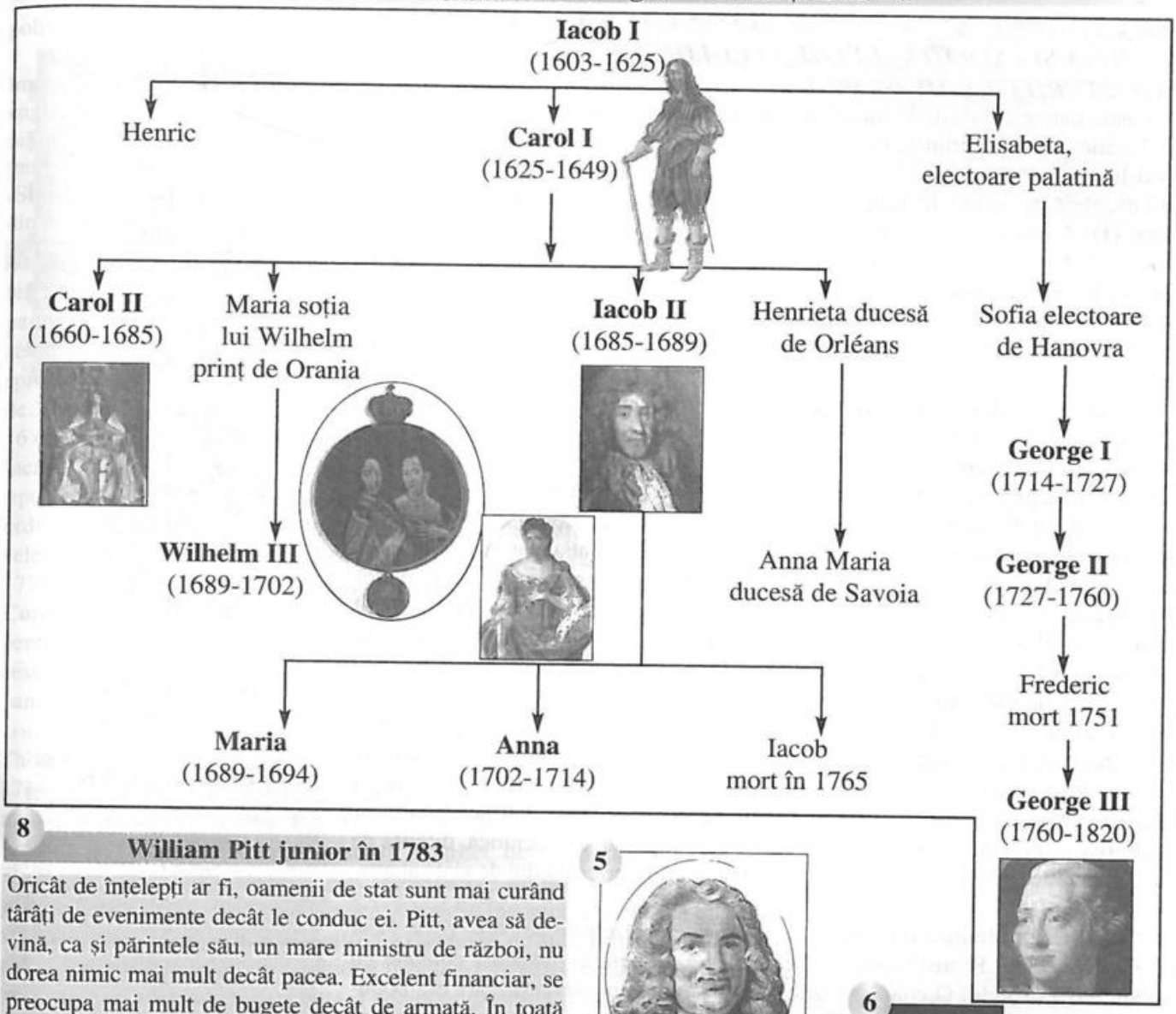

8 **William Pitt junior în 1783**

Oricât de înțelepți ar fi, oamenii de stat sunt mai curând târâți de evenimente decât le conduc ei. Pitt, avea să devină, ca și părintele său, un mare ministru de război, nu dorea nimic mai mult decât pacea. Excelent financiar, se preocupa mai mult de bugete decât de armată. În toată perioada de început a ministeriatului său, Anglia a cunoscut o epocă de prosperitate comercială. Din 1784 până în 1793, exportul englez s-a ridicat de la 10 milioane la 18 milioane de lire»

André Maurois, ***Istoria Angliei***

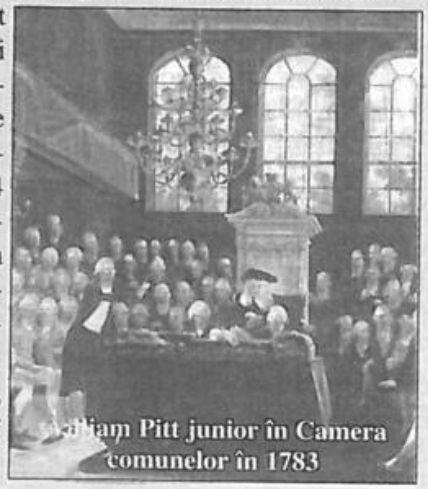
William Pitt junior în Camera comunelor în 1783

5

Robert Walpole (1676-1745)

6

William Pitt senior 1708-1778

Să reflectăm

1. Care a fost activitatea desfășurată de cei doi șefi de cabinet?
2. Pornind de la arborele genealogic al regelui George al III-lea de Hanovra continuați cercetarea pentru secolele XIX-XXI.
3. Ce aduce nou William Pitt junior în viața politică engleză?

2 8943
S.C.D. ALBA BIBLIOTECA

TEMA II

STATUL ŞI POLITICA

ORGANIZAREA STATELOR MODERNE

CONSTITUIREA S.U.A.

APARIŢIA ŞI EVOLUŢIA CELOR 13 COLONII. RAPORTURILE CU METROPOLA

O dată cu intrarea în scenă a Angliei ca o mare putere colonială în timpul reginei Elisabeta, au apărut pe coastele estice ale Americii de Nord primele colonii înfiinţate de aceasta. Pe parcursul secolului al XVII-lea, prin războaie sau prin înţelegeri, englezii vor reuşi să-şi elimine adversarii din zonă, ajungând, la începutul secolului al XVIII-lea, stăpânii întregii coaste estice (1). Aici s-a aşezat o populaţie eterogenă provenită mai ales din Anglia, Provinciile Unite, Germania, Franţa. Coloniile înfiinţate erau independente una de alta, dar aveau o capitală comună: Londra.

Încă de la început, s-au conturat trei grupuri de colonii (2), în funcţie de activitatea productivă, de modul de viaţă şi chiar de climă, putându-se vorbi astfel de:

a. Coloniile Noii Anglii — erau formate din New Hampshire, Massachusetts, Connecticut, Rhode Island. Aceasta era o zonă rece, în care se practica pescuitul, creşterea animalelor, comerţul, industria constructoare de vase şi industria metalurgică. Populaţia era în majoritatea sa **puritană***, religia guvernând viaţa privată, publică, familia, politica şi activitatea intelectuală. Pactul stabilit de pasagerii de pe Mayflowers (3) devine lege pentru populaţia din aceste colonii. Foarte curând, aici se dezvoltă şi o viaţă spirituală bogată, se pun bazele primelor colegii, care vor deveni celebrele universităţi din est, precum Harvard (4). Bostonul devine la mijlocul secolului al XVIII-lea metropola desăvârşită a Noii Anglii, fiind unul dintre primele oraşe care se va ridica la lupta pentru independenţă.

b. Coloniile Sudice — reprezentate de Maryland, Virginia, Carolina de Nord, Carolina de Sud şi Georgia. Cu o climă caldă şi umedă, aceste colonii erau mai puţin populate, cu oraşe şi porturi mai puţine, cu o economie bazată exclusiv pe agricultură practicată pe marile plantaţii, unde se exploata munca sclavilor negri aduşi din Africa. Dependenţa acestor colonii faţă de metropolă era mult mai mare şi datorită comerţului cu aceasta. Aici întâlnim o societate aristocratică, diferită de cea democratică a Noii Anglii, care a transplantat în America modul de viaţă al aristocraţiei europene.

c. Coloniile intermediare, din centru — reprezentate de New-York, New Jersey, Delaware, Pennsylvania. Observăm aici mai multe trăsături comune cu coloniile Noii Anglii. O colonie foarte originală era Pennsylvania, care era populată de **quakers***, cu capitala la Philadelphia, cel mai mare şi mai admirat dintre oraşele americane.

Diferenţele existente între cele 13 state colonii priveau economia, moravurile, clima, structura socială, religia, (5) dar şi regimurile juridice. Găsim aici colonii ale Coroanei, guverne proprietare, colonii cu **Cartă***. Între ele, găsim şi asemănări precum: originile apropiate, populaţia, dependenţa faţa de Coroană, anumite tradiţii politice. Toate au constituţii, un guvernator care reprezenta Coroana şi Adunări legislative, reprezentantele populaţiei. Adunările votează impozitul iar guvernatorul are nevoie de acceptul acestora pentru a percepe taxele. Multă vreme, coloniile au ignorat legislaţia britanică, iar **autoguvernarea*** colonială a devenit o realitate, gradul de autoguvernare fiind cel mai mare în Noua Anglie. Această situaţie a dus la îndepărtarea lor de Anglia, ele devenind tot mai americane. În acelaşi timp, coloniile au manifestat receptivitate la noile concepţii ştiinţifice şi curente ideologice venite de peste ocean, iluminismul câştigând teren în Lumea Nouă. Filosofia lui John Locke îşi pune amprenta asupra gândirii

CRONOLOGIE

1558-1603
Elisabeta I Tudor
1619
sosesc primii 20 de negri aduşi de un vas olandez
1620
Acordul Mayflower

John Smith — foloseşte denumirea de Noua Anglie

VOCABULAR

PURITAN
sectă protestantă ce s-a desprins la jumătatea secolului al XVI-lea din Biserica anglicană.

QUAKERI
adepţii unei secte protestante a cărei baze au fost puse de George Fox (1642-1691). Ei au promovat ca valori mila şi simplitatea moravurilor.

CARTĂ
act special prin care Coroana Britanică încredinţează coloniile unor grupuri de investitori privaţi

AUTOGUVERNARE
a se conduce singure fără amestec străin

ORGANIZAREA STATELOR MODERNE

politice de aici.

Personalitatea comună a celor 13 state colonii se va contura și în lupta împotriva unor dușmani comuni, precum francezii și indienii, iar, mai târziu, englezii. În 1763, pericolul francez a fost înlăturat, iar eforturile comune ale coloniilor se vor îndrepta împotriva metropolei, rivalitatea dintre ele crescând tot mai mult. Metropola încearcă să impună noi legi și taxe, precum Legea Timbrului (**Stamp Act**)* **(6)**, care produc mari nemulțumiri în colonii, ducând la reacții dure din partea acestora.

INDEPENDENȚA STATELOR-COLONII Noile impozite, taxele pe bunurile de consum, au iscat noi nemulțumiri, ceea ce a dus la unele concesii din partea Londrei. În 1770 Parlamentul a abrogat multe taxe cu excepția taxei ceaiului, ca semn al dependenței față de metropolă. Acest lucru nu calmează spiritele. În 1773 Parlamentul adoptă Legea ceaiului prin care Compania Indiilor de Vest capătă dreptul de a importa ceai în America fără a plăti taxă vamală. La 16 decembrie 1773, în portul Boston, a avut loc «**partida de ceai**» **(7)**, prin care încărcătura de ceai a trei vase a fost aruncată în mare. Guvernul englez ripostează, iar Parlamentul legiferează patru măsuri drastice pentru instaurarea ordinii în Boston. Aceste măsuri grăbesc nașterea unei solidarități continentale, celelalte colonii declarându-se de partea coloniei Massachusetts. În septembrie 1774, la sugestia lui Benjamin Franklin se reunește primul **Congres* Continental la Philadelphia**, pentru a se consulta cu privire la situația creată și pentru a decide asupra căii de urmat. Regele George al III-lea refuză orice concesie față de colonii și le declară rebele. Necesitatea independenței câștigă teren, pamfletele și ziarele care susțin acest lucru se înmulțesc. Un impact deosebit asupra societății l-a avut pamfletul „**Bunul-Simț**" (**Common Sense**) a lui Thomas Paine, care a grăbit ralierea nedecișilor la cauza separării **(8)**. La 10 mai 1775, cel de al doilea Congres Continental s-a întrunit la Philadelphia. El a mobilizat milițiile, l-a numit pe George Washington **(a)** comandant suprem al forțelor americane și a desemnat un comitet de cinci persoane, condus de Thomas Jefferson, pentru a pregăti **Declarația* de independență (b)**, promulgată la **4 iulie 1776**. Ea fundamentează juridic insurecția și enunță un sistem de valori care va deveni un ghid pentru toți oamenii de stat. Prin această declarație, pentru prima oară în lume, o națiune proclamă principiile fundamentale pe care trebuie să-și întemeieze existența o societate politică. Documentul rămâne, din multe puncte de vedere, cel mai important act al democrației americane prin conceptul-cheie pe care-l cuprinde: consimțământul celor guvernați.

O dată proclamată, independența trebuia cucerită, lucru foarte dificil în condițiile date. Insurgenții aveau o armată înjghebată în pripă, indisciplinată, fără armament, fără uniforme, dar plină de entuziasm. Ea lupta cu cele mai bune trupe regulate din Europa, ajutate de mercenari germani. Cu tot acest raport de forțe, dezavantajos coloniilor, ele reușesc să obțină victoriile de la Trenton și Princeton. Succesul răsunător din octombrie 1777, de la Saratoga, a însemnat o cotitură decisivă a războiului. Francezii intră și ei în război de partea coloniilor, ca urmare a abilului negociator Franklin, aducând cu ei și alianța spaniolă. În 1781, la Yorktown, s-a obținut ultima victorie a armatelor americano-franceze împotriva englezilor **(9)**. În urma acestor înfrângeri, Camera Comunelor votează încheierea războiului. În 1783, la Versailles, s-a semnat tratatul definitiv, prin care se confirmă independența, libertatea și suveranitatea celor 13 state **(10)**. Începe astfel

CRONOLOGIE

1765
Legea Timbrului
1776
apare la Philadelphia, fără semnătura „Bunul-Simț"
4 iulie 1776
promulgarea Declarației de independență
dec 1776
bătălia de la Trenton
ian 1777
bătălia de la Princenton

Clădirea unde Jefferson a prezentat Declarația de Independență

VOCABULAR

STAMP ACT
introducerea unor timbre fiscale care urmau a fi aplicate pe toate categoriile de tipărituri și pe toate tipurile de documente juridice.

CONGRES
reuniune națională sau internațională în care delegații dezbat probleme majore; denumire a parlamentului în unele țări.

DECLARAȚIE
mărturisire, afirmare deschisă a unor convingeri, opinii sau sentimente.

ORGANIZAREA STATELOR MODERNE

propria lor istorie: aceea a unei noi Americi independente.

CONSTITUȚIA S.U.A. URMĂRILE ȘI RĂSUNETUL INDEPENDENȚEI Tratatul de la Versailles confirma apariția pe harta lumii a unui nou stat, a unei noi națiuni, națiunea nord-americană de limbă engleză.

Pierderile, distrugerile provocate de război au adus însă multe nemulțumiri, Congresul fiind incapabil să facă față noilor provocări. Americanii nu se puneau de acord nici în plan politic. Republicanii, în frunte cu Thomas Jefferson, **(11)** doreau independența fiecărui stat, puterea federală fiind simbolică. Federaliștii, în frunte cu Washington, doreau un guvern central. Autoritatea lui Washington a pus capăt acestor discuții. În mai 1787, s-a întrunit la Philadelphia **Convenția Federală**, formată din reprezentanții tuturor statelor, pentru a da o nouă **Constituție*** S.U.A. **(12)**. Ideea nouă, care a stat la baza sa, constă în crearea unui dublu sistem de suveranități. Deasupra statelor care-și păstrau fiecare independența, urma să se creeze un stat federal, având aceleași atribuții de suveranitate în sfera lui de acțiune. În limitele atribuțiilor lor, cele două suveranități erau absolute și se exercitau fără nici o restricție. Cetățenii se supuneau simultan dublei autorități. S.U.A. oferea lumii primul exemplu de federalism aplicat.

Puterea legislativă aparținea Congresului bicameral, puterea executivă președintelui, ales pe patru ani, fiind asistat de un vicepreședinte. Președintele avea puteri mari în stat, ceea ce conferă S.U.A. titlul de **republică prezidențială***. Guvernul federal putea să perceapă impozite, să stabilească taxe, să bată monedă, să reglementeze relațiile internaționale și să admită noi state în federație pe bază de absolută egalitate cu cele vechi. Legile erau aprobate de președinte și apoi promulgate de Congres. Numirile în funcțiile cele mai importante erau făcute de președinte, dar trebuiau confirmate de Senat. Președintele putea fi acționat în judecată și înlăturat din funcție de către Congres.

Curtea Supremă de Justiție reglează conflictele dintre state și controlează puterea judiciară, jucând un rol politic considerabil. La baza acestei Constituții stă postulatul doctrinei liberale conform căruia puterea este limitată și fragmentată. Constituția veghează astfel la menținerea echilibrului între puterea executivă și cea legislativă, fiecare fiind controlată indirect de cealaltă, având nevoie de colaborarea acesteia. Puterea judecătorească este superioară celorlalte, actele executivului, deciziile legislativului putând fi deferite justiției.

Constituția americană a intrat în vigoare în 1789 cu amendamentele adăugate pe parcurs, a rămas în vigoare până azi. Ea a oferit un model de guvernare republicană, model adoptat și de alte națiuni de-a lungul timpului. S-a bucurat de admirația spiritelor luminate și a avut un mare ecou în Europa, mai ales în Franța și în America Latină, unde ideile noi au cunoscut o mare răspândire. Noul Congres și-a început activitatea în martie 1789 la New York, iar primul președinte ales a fost George Washington. În timpul mandatului lui Thomas Jefferson, sediul Guvernului a fost transferat în noua capitală federală Washington. Cu aceasta, o epocă ia sfârșit, dar o nouă istorie începe.

Evoluția politică a S.U.A. în secolul al XIX — lea a avut loc simultan, în sensul unei sporiri considerabile a puterii statului federal și al unei democratizări accentuate a vieții politice. Pe de altă parte a existat o neutralitate a S.U.A. față de conflictele europene. Politica externă va rămâne mai bine de un secol fidelă acestui principiu, iar opinia publică americană și mai multă vreme.

CRONOLOGIE

1789
Constituția intră în vigoare

1789-1797
George Washington președinte S.U.A.

1797-1801
John Adams președinte S.U.A.

1801-1809
Thomas Jefferson președinte S.U.A.

VOCABULAR

CONSTITUȚIE
legea fundamentală a unui stat, investită cu o forță juridică superioară celorlalte legi, care cuprinde principiile esențiale ale organizării lui, stabilește drepturile și datoriile principale ale cetățenilor, sistemul electoral, organizarea organelor supreme și locale; ea reflectă stadiul de dezvoltare socială, economică și politică la un moment dat a statului respectiv.

REPUBLICĂ PREZIDENȚIALĂ
formă de guvernământ în care organele supreme ale puterii de stat sunt alese pe timp determinat. Președintele avea puteri mari în stat.

Instrumente de lucru / aplicații

1 Tabelul coloniilor engleze

Numele coloniilor	Întemeiată de	Data	Charta	Adunări	Devenită regală	Statutul în 1775	Observații
Virginia	Compania Londoneză	1607	1606-1609-1612	1619	1624	Regală	
Massachusetts	Puritani	1628	1629	1634	1684	Regală	
Maryland	Lord Baltimore	1634	1632	1634	-	Proprietari	Provincie regală între 1690 și 1715
Rhode Island	Roger Williams	1636	1663	1647	-	Autoguvernare	
Connecticut	Emigranți din Massachusetts	1636	1662	1637	-	Autoguvernare	
Delaware	Suedezi	1638	-	1702	-	Proprietari	Cucerită de olandezi în 1655, de englezi în 1667, se alătură cu Pennsylvania în 1682
Carolina de Nord	8 nobili	1663	1663	1669	1729	Regală	separată cu guvernă diferită în 1729
Carolina de Sud	8 nobili	1663	1663	1669	1729	Regală	-
New York	Ducele de York	1664	1664	1683-1685	1685	Regală	Colonie Nouă Olandă 1623-1664
New Hampshire	John Mason	1664	1639	1680	1679	Regală	
New Jersey	Berkeley și Carteret	1664	-	1664	1702	Regală	
Pennsylvania	William Penn	1681	1680	1681	-	Proprietari	Provincie regală între 1692 și 1694
Georgia	James Oglethorpe	1732	1732	1733	1752	Regală	
Plymouth	Separatiști	1620	-	1639	1691	-	Fuzionează cu Massachusetts în 1691
New Haven	Emigranți din Massachusetts	1638	-	1643	-	-	Se unește cu Connecticut în 1662
Maine	F. Gorges	1641	1639	-	1691	-	Cumpărată de Massachusetts în 1677

3 Acordul Mayflower «11 noiembrie 1620»

Este un pact încheiat între coloniști, consemnând intenția acestora de a-și statornici o conducere și a da ascultare regulilor fixate de ea. Acordul este adesea considerat ca o primă Constituție a Americii. Importanța sa rezidă în valoarea ideii și convingerii că guvernarea reprezintă un pact, iar legitimitatea ei constă în consimțământul celor guvernați.

Întru slăvirea lui Dumnezeu și preamărirea Credinței Creștine, ca și a Onoarei Regelui și a Patriei, înfăptuind noi o călătorie pe pe drum de apă, pentru a împământeni prima colonie în părțile de miazănoapte ale Virginiei, ne legăm, cei ce suntem aici, în chip solemn și reciproc, în fața lui Dumnezeu și unii față de ceilalți, printr-un pact și ne statornicim îndeolaltă într-un corp politic civil, pentru o mai bună organizare, și păstrare, și susținere a țelurilor mai sus pomenite; și, ca în ordonanțe, acte, constituții și funcții juste și egale pentru toți, din timp în timp după cum vor vădi cei mai mulți ca fiind potrivit pentru bunăstarea generală a coloniei, față de care hotărâri ne declarăm întreaga cuvenită supunere și ascultare.

2

Cele treisprezece state colonii

5

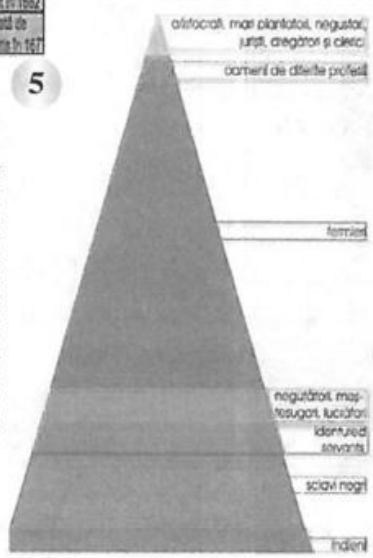

Structura socială la 1776

4

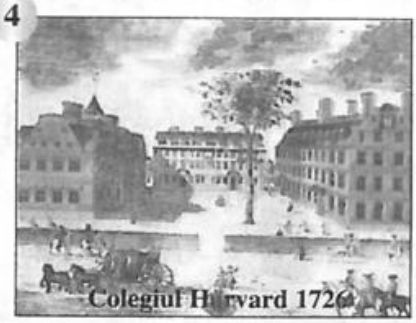

Colegiul Harvard 1726

5

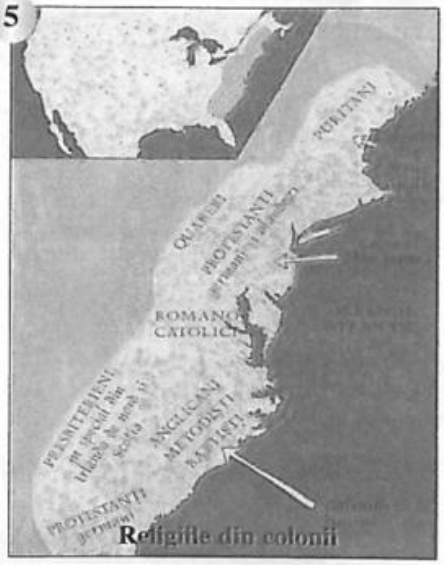

Religiile din colonii

Să reflectăm

1. Pornind de la tabelul **1** prezentați evoluția coloniilor engleze din America în secolul XVII și prima jumătate a secolului al XVIII-lea? Asemănări și deosebiri.
2. Ce știți despre primii coloniști sosiți în America pe Mayflowers?
3. Ce rol a jucat acordul încheiat de acești coloniști?

6 Stamp Act

„Parlamentul britanic continuă seria legilor antipopulare precum Legea timbrului (Stamp Act) din 13 februarie 1765 primite cu proteste în colonii și hotărârea fermă de a continua boicotarea produselor britanice. Argumentele împotriva legii se centrau pe ideea că americanii erau cetățeni englezi, dar nu erau reprezentați în Parlament, prin urmare acesta nu avea autoritate să impună taxe. Legea timbrului constituia o povară pentru toți locuitorii care au început să se unească în organizații precum «Fiii și Fiicele Libertății». Această revoltă generală a contribuit la unitatea colonială".

7

Partida de ceai

8 Thomas Paine „Bunul Simț" (Common Sense)

A apărut în ianuarie 1776 la Philadeplhia, fără semnătură. În interval de 3 luni au circulat peste 100.000 de exemplare ale broșurii. «O voi, care iubiți omenirea! Voi, care vă împotriviți atât tiraniei, cât și tiranului, înainte!... Fiecare colț de pământ din Lumea Veche e copleșit de asuprire. Libertatea a fost hărțuită de jur-împrejurul globului. Asia și Africa au alungat-o de mult. Europa o privește ca pe o străină, iar Anglia i-a dat preaviz de plecare. Priviți pe această fugară și pregătiți din timp un azil pentru umanitate!»

9

Harta principalelor bătălii

10

Semnarea tratatului de pace 1783

Să reflectăm

1. Ce rol au jucat «Fiii și Fiicele Libertății» în «Partida de Ceai» din Boston?
2. Stabiliți pe harta dată principalele victorii americane și datați aceste victorii.
3. Realizați un scurt eseu privind evoluția ideii de libertate pornind de la filosofia lui Locke și Thomas Paine.

Instrumente de lucru / aplicații

11

Părintele fondator al Declarației de Independență

Thomas Jefferson (1743-1826)

- **1775** a fost delegat al Virginiei la cel de-al doilea Congres Continental
- **1776** a elaborat prima variantă a Declarației de Independență
- **1779-1781** a fost guvernator al Virginiei
- **1784** Jefferson a plecat în Franța într-o misiune diplomatică, devenind curând succesorul lui Benjamin Franklin ca ambasador al S.U.A.
- **1789** s-a întors în America și a fost numit primul secretar de stat
- **1796** a candidat pentru președinție, dar a fost întrecut de John Adams
- **1800** devine președintele S.U.A., fiind reales în 1804

A jucat un rol decisiv în obținerea independenței țării sale și crearea instituțiilor democratice.

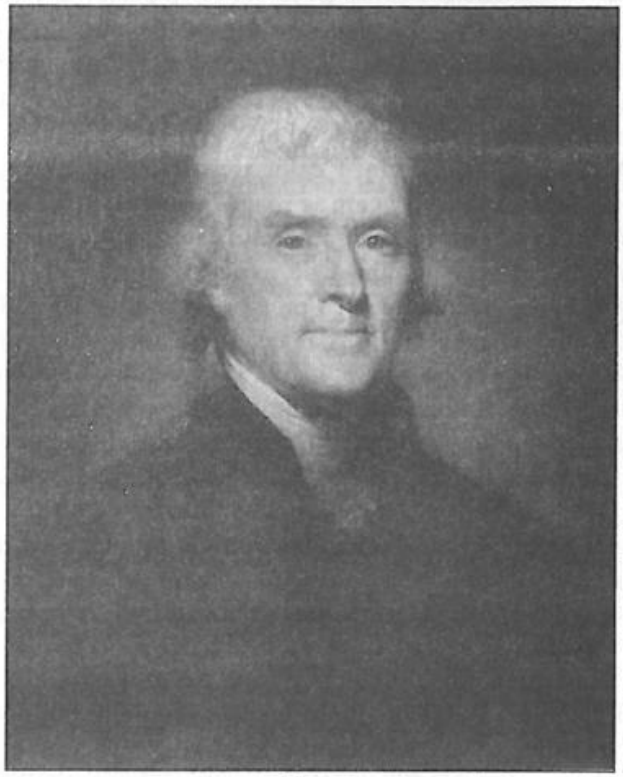

Părinte fondator al Declarației de independență, orator, diplomat, al treilea președinte al S.U.A. Credea în dezvoltarea spiritului uman, în rațiune, toleranță. Aderă la principiile democrației, fără să aplice toate consecințele practice (avea mulți sclavi negri). Este adeptul curentului republican, președinția sa (1801-1809) a eliminat virtualitățile monarhice și aristocratice ale Constituției.

René Rémond,
Istoria S.U.A.

12

12

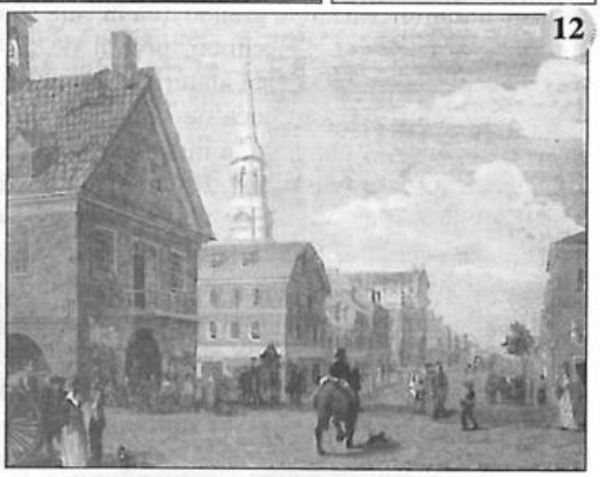

12

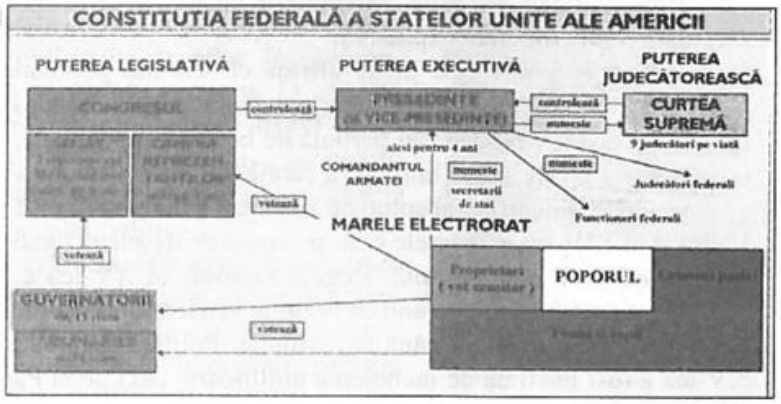

Să reflectăm

1. Pe baza schemei prezentate, faceți o comparație între **Constituția americană și Declarația drepturilor**.
2. Ce filozofi și-au pus amprenta asupra principiilor promovate de **Constituția americană**?

ORGANIZAREA STATELOR MODERNE

REVOLUŢIA FRANCEZĂ

CRIZA VECHIULUI REGIM Înainte de 1789 exista în Franţa cadrul social, economic şi politic care va fi cunoscut de aici înainte sub denumirea de Vechiul Regim. Structura societăţii era, în esenţă, feudală. Ea se întemeia pe privilegiul naşterii şi pe averea funciară. În secolul al XVIII-lea societatea franceză era împărţită în ordine sau stări. Originea celor trei ordine datează din Evul Mediu, când s-a ivit deosebirea între cei care se roagă (oratores), cei care se luptă (bellatores) şi cei care muncesc pentru a asigura traiul celorlalţi (laboratores). Dar această structură tradiţională era subminată de evoluţia economiei şi a noului mod de gândire. Populaţia Franţei număra în preajma revoluţiei 25 milioane de locuitori, dintre care 350 000 erau nobili, dar cu o structură foarte eterogenă. Nobilimea de curte, circa 4000 de persoane, locuia la Versailles şi forma anturajul regelui. Trăia în mare lux, din pensiile şi ajutoarele acordate din bugetul statului, din soldele militare sau din veniturile slujbelor îndeplinite la curte. Totuşi, marea nobilime era parţial ruinată. Risipa, luxul şi viaţa de la curte implicau cheltuieli mult mai mari decât veniturile, iar majoritatea domeniilor au fost **amanetate*** sau vândute. Cu totul alta era situaţia nobilimii provinciale, ruinată şi ducând o viaţă modestă pe domeniile ei. Principala sursă de venituri consta în perceperea drepturilor feudale de la ţărani, chiar dacă valoarea lor scăzuse foarte mult în secolul al XVIII-lea.

Clerul, însumând circa 130 000 de persoane, se proclama el însuşi cea mai înaltă treaptă a Regatului. Se bucura de însemnate privilegii politice, fiscale şi juridice. Membrii clerului superior, episcopii şi **abaţii*** se recrutau din rândurile nobililor. Fastul şi grandoarea în care trăiau principii bisericii egalau luxul marilor nobili laici. În schimb, preoţii de ţară, cuprinzând 50 000 de parohi, duceau o existenţă modestă alături de **enoriaşii*** lor.

Alături de nobilimea de sânge sau de spadă, în secolele XVI-XVIII s-a format nobilimea judiciară, a magistraţilor, care cumpărau acest titlu şi intrau în rândurile nobilimii de **robă***. Instanţele judiciare supreme, care se numeau parlamente, constituiau un monopol al acestei aristocraţii de funcţionari. Profitând că în Franţa Vechiului Regim legile intrau în vigoare abia după ce erau înregistrate în condica Parlamentului din Paris, nobilimea judiciară respingea sistematic reformele, devenind garantul menţinerii privilegiilor. **(1)**

Starea a treia **(2)** cuprindea burghezia alcătuită din 2 milioane de bancheri, industriaşi, negustori, şi liberi-profesionişti (avocaţi, medici, notari). Ţărănimea, care număra 20 de milioane de agricultori, forma cea mai mare parte a stării a treia. Tot în această categorie socială se mai găseau 2 milioane de muncitori, meşteşugari, mici comercianţi, ucenici şi calfe care locuiau la oraşe şi alcătuiau o forţă socială explozivă.

Concluzionând, se poate afirma că 4% din populaţia Franţei, clerul şi nobilimea, stările privilegiate, monopolizau accesul la funcţiile superioare şi beneficiau de scutirea totală sau parţială de la plata impozitelor. Vechiul Regim era o societate a privilegiilor împotriva căreia s-a ridicat starea a treia.

Criza monarhiei absolutiste franceze a început după 1715, anul morţii lui Ludovic al XIV-lea. Finanţele erau secătuite de desele războaie, iar populaţia vlăguită şi profund nemulţumită. Regele Ludovic al XV-lea a antrenat ţara într-o serie de războaie inutile având ca rezultat scăderea prestigiului Franţei şi o criză financiară care va dăinui până la revoluţie. Politica falimentară a lui Ludovic al XV-lea a fost ilustrată de încheierea umilitoarei păci de la Paris din 1763, când

CRONOLOGIE

1774
Începe domnia lui Ludovic al XVI-lea
5 mai 1789
Se convoacă Adunarea Stărilor Generale

Doamna de Pompadour

VOCABULAR

ROBĂ
haină lungă, neagră, purtată de judecători şi avocaţi la şedinţele tribunalului; prin extindere, denumea nobilimea mai nouă, provenită din înalţii funcţionari ai statului feudal.

ABATE
titlu purtat de şeful unei mănăstiri catolice (abaţie)

A AMANETA
a garanta un împrumut cu o proprietate

ENORIAŞ
persoană care, practicând o religie, ţine de o anumită parohie.

TEMA II

ORGANIZAREA STATELOR MODERNE

Franța pierdea în favoarea Angliei teritorii precum Canada, Louisiana și India. În schimb, monarhia franceză a sprijinit lupta de eliberare a coloniilor engleze din America de Nord, dar cu prețul adâncirii crizei finanțelor publice.

Regele Ludovic al XVI-lea a eșuat în toate încercările de a reforma finanțele țării. Rând pe rând miniștrii Turgot, Necker și Calonne care au încercat să legifereze impozitarea nobilimii au fost demiși la presiunile privilegiaților. Se produce așa-numita „revoltă a nobilimii", prin care s-a respins orice încercare de reformare a instituțiilor aristocratice. La fel ca și în Anglia, cauza imediată a declanșării revoluției a fost criza financiară și împotrivirea la reforme a categoriilor privilegiate. Starea de spirit favorabilă marii schimbări, a fost pregătită de gânditorii iluminiști, de critica vechilor structuri, care în Franța a avut dimensiuni naționale.

REVOLUȚIA MODERATĂ Statul fiind amenințat cu falimentul, regele Ludovic al XVI-lea a convocat Adunarea Stărilor Generale pentru luna mai 1789. Această adunare de tip medieval nu mai fusese convocată din 1614. În perioada alegerilor de delegați pentru Adunarea Stărilor Generale au fost redactate peste 40 000 de caiete de doleanțe, **(3)** petiții în care se cerea regelui să renunțe la absolutism, să accepte o constituție, desființarea privilegiilor, reforma justiției și administrației. Împotriva regelui și a privilegiaților, burghezia impune în decembrie 1788 dublarea reprezentanților stării a treia, ceea ce îi permite să aibă tot atâția delegați ca și celelalte două stări la un loc.

Regele a deschis Adunarea Stărilor Generale la 5 mai 1789 fără a pomeni nimic despre reforme, cerând doar adoptarea de noi impozite. Delegații stării a treia, la propunerea abatelui Sieyès, considerând că reprezintă 96% din națiune, s-au proclamat Adunare Națională, iar membrii ei jură să rămână uniți până ce vor da Franței o constituție. Astfel, la 9 iulie, se declară Adunare Națională Constituantă. În urma acestor evenimente revoluția politică și juridică era înfăptuită. Monarhia absolutistă a **sucombat***. **Suveranitatea*** națională înlocuiește suveranul de drept divin. Guvernarea Franței se va face în baza unui contract încheiat între suveran și națiune. În acest stadiu, se poate vorbi de o monarhie moderată, după model englez.

Regele, rău sfătuit, concentrează trupe în jurul Parisului. Acest fapt provoacă revolta maselor populare. Parizienii se înarmează și alcătuiesc Garda Națională condusă de marchizul de La Fayette. Se instituie o municipalitate revoluționară în frunte cu savantul Bailly.

La 14 iulie 1789 este atacată și cucerită Bastilia, simbolul absolutismului monarhic. Aceste evenimente declanșează revolta țărănimii și a provinciilor. Franța este zguduită de Marea Frică, sute de castele și reședințe nobiliare au fost atacate și distruse documentele care cuprindeau obligațiile țăranilor. Începe emigrarea în masă a nobilimii în dreapta Rinului, în teritoriile germane. În noaptea de 4-5 august 1789 Adunarea Națională Constituantă a hotărât **abolirea*** privilegiilor feudale. În câteva ore ordinea socială a Vechiului Regim este **suprimată*** și este proclamat principiul egalității cetățenilor în fața legilor. Această revoluție socială a venit în continuarea firească a celei politice.

Principiile noii societăți au fost cuprinse în **Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului** din 26 august 1789 **(d)** care adoptă ideile filosofiei Luminilor. Ea enunța, în definiții **lapidare***, drepturile naturale ale omului: libertatea, proprietatea, siguranța persoanei, rezistența la opresiune. Statul se organiza pe principiul suveranității poporului și al separării puterilor. Adâncirea crizei economi-

CRONOLOGIE

17 iunie 1789
Proclamarea Adunării Naționale

14 iulie 1789
Căderea Bastiliei

26 august 1789
Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului

Mirabeau

VOCABULAR

A SUCOMBA
a muri, a deceda

SUVERANITATE
calitatea de suveran, pe deplin liber; independență; putere supremă de decizie

A ABOLI
a desființa o instituție, a anula o lege

A SUPRIMA
a face să dispară, a înlătura

LAPIDAR
pe scurt, concis

ce impune Constituantei să confişte averile bisericeşti, în noiembrie 1789, şi să le transforme în bunuri naţionale. Pe baza lor s-au emis asignatele, un fel de bonuri de tezaur. Domeniile bisericeşti au fost cumpărate de burghezie realizându-se un uriaş transfer de proprietate. Legislaţia feudală va fi înlocuită prin decretarea libertăţii economice, a desfiinţării breslelor şi vămilor interne, prin reforma impozitelor. Franţa a fost împărţită în 83 de departamente formate, la rândul lor, din districte, cantoane şi comune. În 1790 a fost adoptată Constituţia civilă a clerului organizând biserica ca pe o instituţie naţională, independentă de papă. Prin Constituţia din 1791 Franţa devine o monarhie constituţională. Puterea legislativă o deţinea Adunarea Legislativă, aleasă pe 2 ani. Puterea executivă era încredinţată regelui, iar cea judecătorească aparţinea judecătorilor aleşi. În cadrul Adunării Legislative (1 oct. 1791-20 sept. 1792) s-au conturat grupările politice. Girondinii, străluciţi oratori, reprezentau marea burghezie. Grupările radicale gravitau în jurul iacobinilor şi cordelierilor. Declanşarea războiului împotriva Austriei şi Prusiei, dezastrele suferite pe fronturi, au radicalizat naţiunea. Insurecţia parizienilor din 10 august 1792 a dus la arestarea regelui şi la suprimarea monarhiei. S-a ales o nouă adunare, Convenţia Naţională, care la 22 septembrie 1792 a proclamat Republica Franceză, una şi indivizibilă.

În istoria Convenţiei se disting trei etape: cea girondină, cea iacobină şi perioada thermidoriană. Procesul regelui **(4)** şi **ghilotinarea*** lui Ludovic al XVI-lea (21 ianuarie 1793) au radicalizat revoluţia. Împotriva Franţei se formează prima coaliţie în primăvara anului 1793. O nouă ridicare a parizienilor (31 mai-2 iunie 1793) se soldează cu excluderea girondinilor din Convenţie şi aducerea la putere a iacobinilor.

DICTATURA IACOBINĂ. TEROAREA Ca să salveze revoluţia, iacobinii au fost nevoiţi să recurgă la măsuri excepţionale. Au folosit **dictatura*** puterii executive şi teroarea pentru combaterea contrarevoluţionarilor. Robespierre, Marat, Danton, Saint-Just au reuşit o mobilizare totală a populaţiei şi a resurselor economice. Comitetul Salvării Publice, condus de Robespierre, acţiona ca putere executivă, iar Comitetul Siguranţei Generale alături de Tribunalul revoluţionar îi urmăreau pe duşmanii revoluţiei. Puterea legislativă şi autoritatea supremă aparţinea Convenţiei Naţionale dominată de iacobini. A fost elaborată **Constituţia anului I (1793). (5)** Ea stabilea că „scopul societăţii este fericirea generală". Nu a fost aplicată datorită războiului. În plan economic, au fost desfiinţate toate obligaţiile feudale, au fost împroprietăriţi ţăranii fără răscumpărare, s-au fixat preţuri maximale la produsele de primă necesitate. Organizatorul victoriei în plan militar a fost Lazare Carnot. În câteva luni teritoriul Franţei este eliberat şi se trece la ofensivă în Belgia. Paradoxal, marile victorii vor dezbina tabăra iacobinilor. Hébert, partizan al terorismului în guvernare, stăruia să se meargă „cu ghilotina în frunte". Hebertiştii erau puternici în clubul cordelierilor şi în **foburgurile*** Parisului, unde conduceau secţiile de **sanchiloţi***. Pentru a lovi în preoţime şi în catolicism, ei au iniţiat mişcarea ateistă, au impus introducerea Cultului raţiunii şi au început descreştinarea. Catedrala Notre Dame din Paris a fost transformată în Templul Raţiunii. Au alcătuit **calendarul republican***. Danton, Hébert şi alţi adversari ai lui Robespierre au fost ghilotinaţi. Marea Teroare din ultimele săptămâni ale dictaturii iacobine a îngustat până la dispariţie sprijinul popular pentru Robespierre. Prin complotul din 9 thermidor (27 iulie 1794) acesta şi susţinătorii săi au fost ghilotinaţi. Convenţia Naţională trece sub controlul elementelor moderate sau thermidoriene. O dată cu execuţia lui

Danton

VOCABULAR

DICTATURĂ
formă de guvernare opusă democraţiei, în care o singură persoană sau un grup restrâns conduc în mod discreţionar, folosind violenţa împotriva majorităţii populaţiei

GHILOTINĂ
instrument de tăiere a capului celor condamnaţi la moarte, cunoscut încă din evul mediu şi introdus în Franţa la 25 aprilie 1792, la propunerea medicului Guillotin

CALENDARUL REPUBLICAN
a fost introdus în octombrie 1793. Anul I începea la 22 septembrie 1792, când a fost proclamată Republica Franceză, iar lunile anului erau denumite după fenomenele naturale care le caracterizau, exemplu: noiembrie-brumar, iulie — thermidor (luna lui cuptor)

FOBURG
cartier mărginaş într-un mare oraş

SANCULOŢI
revoluţionari proveniţi din cartierele sărace ale oraşelor

TEMA II

ORGANIZAREA STATELOR MODERNE

Robespierre, revoluţia radicală a luat sfârşit.

CONVENŢIA THERMIDORIANĂ ŞI DIRECTORATUL Convenţia thermidoriană (27 iulie 1794-26 octombrie 1795) a fost dominată de noii îmbogăţiţi. Thermidorienii, adepţi ai spiritului republican moderat, au ridicat restricţiile impuse de iacobini presei, economiei, culturii sau religiei catolice. Anularea Legii maximului (decembrie 1794) a redat comerţului libertatea cerută de burghezie. S-a renunţat la **rigorismul*** iacobin şi viaţa cotidiană a celor bogaţi a revenit la efervescenţa din timpul Vechiului Regim. Tonul îl dădeau celebre curtezane precum Tereza Cabarrus (Notre Dame de Thermidor), devenită doamna Tallien, doamnele Recamier, de Staël, ori Hamelin, care patronau cele mai frecventate saloane. Era o descătuşare după teroarea iacobină. Două erau pericolele care ameninţau Convenţia Thermidoriană: **iacobinii*** şi regaliştii. Ultimele încercări ale adepţilor iacobinilor de a răsturna noua putere, cu sprijinul foburgurilor pariziene, au fost înăbuşite de armată în mai 1795. Emigranţii regalişti sprijiniţi de Anglia au debarcat în Bretania în iunie 1795, dar vor fi înfrânţi de trupele generalului Hoche. O altă răscoală regalistă, octombrie 1795, i-a oferit prilejul tânărului general Napoleon Bonaparte să se remarce şi să candideze cu succes la comanda unei armate a Directoratului.

Politica externă a thermidorienilor o continua pe cea iniţiată de iacobini. Olanda a fost cucerită (ianuarie 1795) şi transformată în Republica Batavă, una dintre numeroasele republici-surori cu care se va înconjura Franţa. Prusia, dorind să participe la a treia împărţire a Poloniei (1795), va încheia pacea de la Basel (1795), recunoscând Rinul ca hotar cu Franţa şi neutralizarea Germaniei de nord. Tot la Basel se semnează pacea cu Spania, ţară care părăseşte coaliţia antifranceză. În luptă vor rămâne doar Anglia şi Austria. A fost elaborată Constituţia anului III (1795) care organiza Franţa sub forma Directoratului (1795-1799). Puterea legislativă era încredinţată celor două consilii: Consiliul Bătrânilor (Senatul) şi Consiliul celor Cinci Sute. Puterea executivă aparţinea celor 5 directori care formau Directoratul. A rezultat un regim lipsit de autoritate, corupt şi aflat la discreţia comandanţilor militari. Noul regim directorial continuă războiul cu Austria şi Anglia. Armata din Italia a fost pusă sub comanda tânărului general Napoleon Bonaparte. El reface moralul şi disciplina unei armate neglijate şi demoralizate. Înfrânge succesiv cinci armate austriece în luptele de la Lodi, Arcole, Rivoli. Succesele lui Napoleon au uimit lumea, care s-a convins că „după atâtea veacuri, Cezar şi Alexandru aveau un urmaş"(Stendhal). Austria semnează pacea de la Campo-Formio (oct. 1797), **(6)** prin care recunoaşte Franţei stăpânirea malului stâng al Rinului şi Lombardia, primind doar Veneţia ca despăgubire.

Tot Napoleon propune Directoratului o campanie în Egipt pentru a lovi în interesele economice şi strategice ale Angliei. În iunie 1798, Bonaparte îmbarcă 38 000 de soldaţi şi 187 de savanţi pe 335 de vase. Debarcă la Alexandria şi în bătălia de la piramide îi înfrânge pe **mameluci***, ocupând Egiptul. Între timp, amiralul englez Nelson distruge flota franceză astfel încât Napoleon nu mai avea mijloace de întoarcere în Franţa. Campania din Egipt şi politica expansionistă a Directoratului au grăbit formarea celei de a doua coaliţii antifranceze, în care intrau Anglia, Austria, Rusia, Turcia. Generalul rus Suvorov a obţinut victoria de la Novi (august 1799) şi francezii au pierdut Italia. Un corp expediţionar englez a debarcat în Olanda. Invazia străină ameninţa din nou hotarele Franţei.

CRONOLOGIE

27 iulie 1794 — 26 octombrie 1795
Convenţia Thermidoriană
26 octombrie 1795 — 9 noiembrie 1799
Directoratul

Barras

VOCABULAR

RIGORISM
severitate, sobrietate, reţinere în comportament sau ţinută

MAMELUCI
corp special de cavalerie din garda personală a sultanilor din Egipt

IACOBIN
membru al clubului cu acelaşi nume. Se întruneau la Mănăstirea Sf. Iacob din Paris

IACOBINISM
atitudine revoluţionară radicală, intransigentă

1 Ludovic al XV-lea şi Parlamentul din Paris

Atât Ludovic al XV-lea cât şi Ludovic al XVI-lea s-au confruntat cu opoziţia sistematică a parlamentului din Paris faţă de încercările de reformare a sistemului de impozite.

„În persoana mea singură, declara Ludovic al XV-lea în faţa parlamentului, în 1767, *rezidă puterea suverană. Numai mie îmi aparţine întreaga putere legislativă, care nu depinde de nimeni şi pe care nu o împart cu nimeni. Ordinea publică emană toată de la mine, iar drepturile şi interesele naţiunii sunt neapărat legate de ale mele, şi nu se află decât în mâinile mele."*

Regina Maria Antoneta

Ludovic al XVI-lea

2 Celebra broşură „Ce este starea a treia?"

Celebra broşură a abatelui Sieyes, **Ce este starea a treia?**, a pregătit atmosfera pentru declanşarea Revoluţiei din 1789 şi exprima opinia burgheziei faţă de propria ei condiţie în cadrul Vechiului Regim.

„Planul acestei opere este simplu. Trebuie să ne punem trei întrebări:

1) Ce este starea a treia? Totul.

2) Ce a fost ea până în prezent în ordinea politică? Nimic.

3) Ce doreşte ea? Să devină ceva ...

Cine ar îndrăzni să spună că starea a treia nu are toate calităţile necesare pentru a forma o Naţiune completă? Ea este un om puternic, robust, al cărui braţ este încătuşat. Dacă s-ar desfiinţa ordinele privilegiate, Naţiunea nu ar pierde nimic, ci mai degrabă ar câştiga. Deci, ce este starea a treia? Totul, dar un tot pus în lanţuri şi oprimat. Ce ar putea să fie fără sistemul privilegiilor? Totul, dar un tot liber şi înfloritor. Nimic nu poate să înainteze fără ea, totul ar merge incomparabil mai bine fără celelalte stări.

Jurământul din „Sala jocului cu mingea"
(20 iunie 1789)

3 Caietul de doleanţe ale oraşului Nancy

1. Adunarea cere ca persoana deputaţilor aleşi în Adunarea Stărilor Generale să fie inviolabilă şi sacră...

Adunarea cere să se adopte în mod irevocabil decizia ca starea a treia să aibă cel puţin atâţia deputaţi cât celelalte stări împreună.

Problema cu care Adunarea trebuie să se ocupe în mod esenţial este în primul rând asigurarea unei bune şi solide constituţii pentru Franţa ...

Să se recunoască în mod solemn că numai naţiunea, prin intermediul Adunării, are dreptul să decidă în materie de impuneri (impozite — n.n.) ...

10. Adunarea cere ca libertatea individuală să fie garantată în mod absolut ...

11. Libertatea presei să fie statornicită şi garantată ...

18. Miniştrii să fie responsabili pentru activităţile lor, putând fi traşi la răspundere în faţa Adunării ..."

25. Să înceteze vânzarea titlurilor nobiliare.

26. Să se abroge legile care umilesc starea a treia, excluzând pe membrii ei din corpurile militare şi eclezіastice, cât şi din anturajul suveranului.

28. Să se întreprindă o reformă a educaţiei publice, să fie stabilite distincţii şi recompense pentru profesori şi învăţători, măsură recomandabilă în orice stat interesat de bunul mers al societăţii.

Să reflectăm

1. Pornind de la textul broşurii: „Ce este starea a treia?" răspundeţi la următoarele întrebări: Ce calităţi atribuie autorul broşurii stării a treia? Dar nobilimea, prin ce argumente era exclusă din sânul naţiunii?
2. Meditaţi asupra întrebării dacă revoluţia de la 1789 a fost provocată de puterea absolută a monarhiei sau de slăbiciunile ei?
3. Explicaţi ce au fost „caietele de doleanţe" şi cum au reflectat ele opinia publică din Franţa.

4 Discursul lui Robespierre la procesul lui Ludovic al XVI-lea

Robespierre a fost unul dintre acuzatorii implacabili ai regelui în procesul desfășurat la sfârșitul anului 1792.

„Nu ne aflăm în fața unui proces. Ludovic nu este acuzat și dumneavoastră nu sunteți judecători: sunteți și nu puteți fi decât oameni de stat și reprezentanți ai Națiunii. Nu trebuie să pronunțați o sentință pentru sau împotriva unui om, trebuie să luați o măsură în interesul salvării publice, să săvârșiți un act de providență națională... Să gravați adânc în inimi ura față de regalitate și să faceți pe toți partizanii regelui să tremure... Popoarele nu judecă asemeni curților de justiție; ele nu împart sentințe, ci aruncă fulgere, ele nu condamnă pe regi, ci îi nimicesc și această justiție valorează tot atât cât justiția tribunalelor."

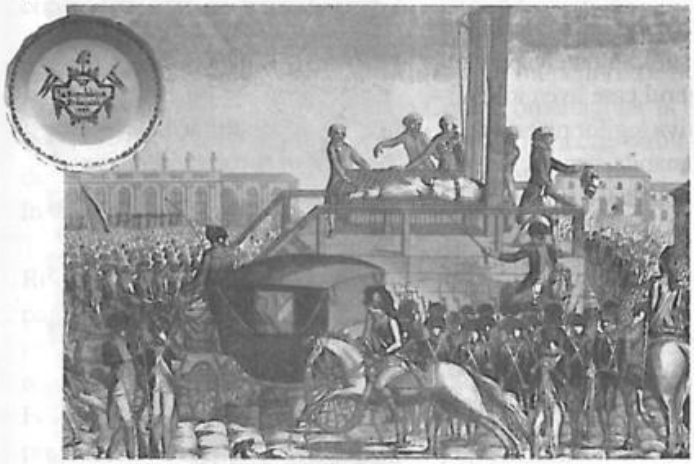

Decapitarea regelui Ludovic al XVI-lea

6 Tratatul de la Campo Formio (17 octombrie 1797)

Pacea care s-a semnat punea capăt primei coaliții încheiate împotriva Revoluției Franceze. Numai Anglia a mai continuat ostilitățile.

Art. 3. Majestatea Sa Împăratul, rege al Ungariei și Boiemiei, renunță în favoarea Republicii Franceze la toate drepturile și titlurile asupra provinciilor belgiene cunoscute sub numele de Țările de Jos austriece.

Art. 7. M.S. Împăratul... renunță pentru totdeauna, în favoarea Republicii Cisalpine, la toate drepturile și titlurile pe care le poseda înainte de război asupra teritoriilor care acum fac parte din Republica Cisalpină.

Art. 8. M.S. Împăratul recunoaște Republica Cisalpină ca putere independentă. Această republică va cuprinde: Lombardia austriacă, ținuturile Bergamo, Brescia, orașul și fortăreața Mantova.

5 Constituția iacobină din 24 iunie 1793

Art. 1. Scopul societății este fericirea generală. Guvernul este instituit pentru a garanta omului folosirea drepturilor sale naturale și imprescriptibile.

Art. 2. Aceste drepturi sunt: egalitatea, libertatea, siguranța, proprietatea.

Art. 3. Toți oamenii sunt egali prin natură și înaintea legii.

Art. 4. Legea este expresia liberă și solemnă a voinței generale; ea este aceeași pentru toți, fie că îi protejează, fie că îi pedepsește; ea nu poate decreta decât ceea ce este drept și util societății; ea nu poate interzice decît ceea ce este vătămător acesteia.

Art. 5. Toți cetățenii sunt admiși în mod egal în funcțiile publice. Popoarele libere nu cunosc alte motive de preferință în alegerea lor decât virtuțile și talentele.

Art. 6. Libertatea este puterea ce aparține omului de a face tot ceea ce nu dăunează drepturilor altuia; ea are ca principiu natura, ca regulă dreptatea, ca pavăză legea.

Campania din Italia (1796-1797)

Să reflectăm

1. Descrieți și comentați principalele argumente ale lui Robespierre în rechizitoriul său împotriva regelui, a monarhiei în general.
2. Comparați *„Declarația iacobină asupra drepturilor omului și cetățeanului"* cu alte documente din epocă care se referă la același domeniu al drepturilor individuale.
3. Analizând textul tratatului, arătați ce implicații teritoriale și politice a avut campania din Italia din anii 1796-1797.

ORGANIZAREA STATELOR MODERNE

FRANȚA NAPOLEONIANĂ

CONSULATUL (1799-1804) În vara anului 1799, aflat în campania din Egipt, Napoleon a citit într-un ziar englezesc despre înfrângerile francezilor în Europa. A predat comanda armatei generalului Kleber și s-a întors în țară cu o corabie. Franța era din punct de vedere social și economic într-o profundă decadență. Drumurile erau precum „terenurile arate", călătoriile erau periculoase din cauza tâlharilor și peste tot era sărăcie și corupție. Industria și comerțul se prăbușeau, iar războiul civil din interior era alimentat de revolte regaliste. Armatele celei de a doua coaliții îi alungaseră pe francezi din nordul Italiei, iar trupele străine se aflau la granițele țării.

Lovitura de stat **(1)** din 18 Brumar (9 noiembrie) 1799 a reușit și rolul Directoratului s-a încheiat. Generalul în vârstă de treizeci de ani a instaurat o dictatură militară luând în mâinile sale întreaga putere. Baza juridică a noului regim, Consulatul (1799-1804) a fost **Constituția anului VIII (1799) (2)** elaborată de abatele Sieyès și mo-dificată radical de Napoleon pentru a corespunde intențiilor sale. Puterea legislativă era împărțită între patru adunări. Consiliul de stat care pregătea proiectele de legi, Tribunalul care le discuta, Corpul legislativ care le adopta sau respingea fără dezbateri și Senatul care verifica constituționalitatea legilor. Conform Constituției puterea executivă era exercitată de trei consuli aleși pe zece ani de Senat. Singurul care avea în realitate puterea era primul consul Napoleon Bonaparte. El avea inițiativa legilor pe care apoi le promulga, numea consilierii de stat, miniștrii și funcționarii, comanda armata, declara războiul și încheia pacea. Ceilalți doi consuli aveau doar un vot consultativ și o prezență formală în actul de guvernare.

În timpul Consulatului, Napoleon **(c)** a depus o febrilă activitate de organizare a statului în toate domeniile. Principiile liberale ale Revoluției în administrație, puterea colegiilor, alegerea și autonomia conducerilor locale, au fost abandonate pentru o centralizare excesivă și riguroasă. Sunt menținute departamentele conduse acum de prefecți, districtele se vor numi arondismente și aveau la conducerea lor subprefecți, iar comunele aveau în frunte primari. Toți acești funcționari reprezentau guvernul și erau numiți de primul-consul sau de miniștrii de Interne sau ai Poliției. Cei mai influenți colaboratori ai lui Napoleon din perioada Consulatului au fost miniștrii Poliției, Fouché, **(e)** de Externe, Talleyrand, de Finanțe, Gaudin, de Interne, Chaptal. Organizarea judiciară a fost adaptată la noua structură administrativă. Astfel, fiecare canton avea un judecător de pace pentru cauze mărunte, fiecare arondisment deținea un tribunal civil de primă instanță, fiecare departament avea un tribunal penal. În întreaga Franță existau douăzeci și nouă de curți de apel, iar la Paris se găsea Tribunalul de Casație, instanța supremă. Judecătorii erau numiți de primul-consul și erau inamovibili. Banca Franței a fost întemeiată în 1800 ca o instanță privată, acordându-i-se dreptul exclusiv de emisiune monetară. În martie 1803 o lege crea francul de cinci grame de argint, faimosul franc germinal care avea să rămână stabil până în 1914. „Nu va exista un stat politic stabil, spunea Napoleon, dacă nu va exista un corp didactic cu principii stabile." Legea din 1801 a instituit liceele în locul școlilor centrale, considerate prea independente și prea ambițioase. Ele vor fi supuse unei discipline militare, iar studiile se bazau aproape exclusiv pe latină și matematică. În 1806 a fost creată Universitatea Imperială, un fel de minister al educației. Învățământul era structurat în trei trepte: învățământul primar pe care Napoleon l-a lăsat în seama comunităților locale, învățământul secundar reprezentat de licee și de colegiile comunale și învățământul superior rezervat facultăților și academiilor. Acum apare bacalaureatul care permitea accesul în învățământul superior.

Reconcilierea cu papalitatea s-a petrecut în 1801 când s-a semnat Concordatul dintre statul francez și Papa Pius VII. În preambulul documentului se recunoștea religia

CRONOLOGIE

15 august 1769
nașterea lui Napoleon Bonaparte
octombrie 1784
Napoleon sosește la Școala Militară din Paris
noiembrie 1785
este repartizat în garnizoana Valence
16 octombrie 1795
Napoleon Bonaparte este numit general de divizie
9 martie 1796
se căsătorește cu Josephine de Beauharnais
17 octombrie 1797
Pacea de la Campo-Formio
mai 1798
începe campania din Egipt
august 1798
se creează Institutul Egiptului
9-10 noiembrie 1799
lovitura de stat prin care a fost înlocuit Directoratul
februarie 1800
crearea Băncii Franței
14 iunie 1800
victoria de la Marengo
9 februarie 1801
Pacea de la Lunéville cu Austria
15 iulie 1801
semnarea Concordatului cu Papa Pius VII

Talleyrand

ORGANIZAREA STATELOR MODERNE

catolică ca religie a majorității francezilor. Primul-consul urma să-i numească pe episcopi cărora Papa le acorda investitura religioasă. Episcopii și preoții depuneau jurământ de fidelitate în fața guvernului. În schimb ei primeau un salariu iar bisericile lor puteau beneficia de un anumit sprijin material. Papalitatea renunța să mai revendice bunurile naționalizate în 1789 și se aplanau neînțelegerile provocate de Constituția civilă a clerului din 1790. Pentru a grăbi reconcilierea dintre francezi, Napoleon a permis revenirea în patrie a miilor de emigranți, mai ales nobili și a instituit Legiunea de Onoare în 1802. Această distincție va fi acordată noii aristocrații militare și birocratice creată de Napoleon în dorința de a-și legitima puterea. Codul civil, promulgat în 1804, consacra dispariția legislației feudale și întărea principiile din 1789: libertatea persoanei, egalitatea în fața legilor, libertatea muncii, dreptul nelimitat la proprietate, libertatea de conștiință. Numit ulterior Codul Napoleon **(3)** își dezvăluie limitele în reglementările care vizează familia și legislația muncii. Astfel șeful familiei, soțul, deține autoritatea deplină asupra femeii, „eternă minoră", care datorează „supunere soțului ei", și asupra copiilor pe care îi poate dezmoșteni sau trimite la închisoare, fără judecată, pe o durată de șase luni. Se introduc „cărțile de muncă", se interzic grevele și asociațiile sindicale, iar patronilor li se dă credit în conflictele cu muncitorii pe baza unei declarații verbale. Codul civil a fost urmat în 1808 de Codul comercial iar în anul 1810 de Codul penal. Peste tot unde a fost introdus de armatele franceze biruitoare, Codul Napoleon s-a dovedit cea mai eficace armă împotriva regimurilor feudale și a dat un impuls decisiv în adoptarea de legislații moderne, burgheze.

Monarhii feudali din Europa îl socoteau pe Napoleon Bonaparte „un Robespierre călare" și au intensificat atacurile asupra Franței. Primul-consul reia campania din Italia, trece Alpii și îi înfrânge pe austrieci la Marengo (iunie 1800) recucerind Lombardia. Austria este silită să încheie pacea de la Luneville (1801) recunoscând cuceririle franceze din Italia, Belgia și de pe Rin, stabilite la Campo-Formio (1797). Rămasă singură, Anglia se afla într-o situație economică și militară precară. Guvernul tory condus de William Pitt demisionează, iar noul guvern whig încheie pacea de la Amiens (1802) care, deși denumită „pacea perpetuă", a durat doar un an. Anglia renunță la toate cuceririle cu excepția Ceylonului și Trinidad, iar insula Malta urma să fie retrocedată ordinului religios al cavalerilor de Malta.

IMPERIUL (1804-1815) În 1804 Napoleon a promulgat Constituția anului XII care decidea că „Guvernul Republicii franceze va fi încredințat unui împărat." Astfel primul-consul a devenit Napoleon I „împărat al francezilor", iar încoronarea s-a desfășurat în catedrala Notre-Dame din Paris în prezența Papei Pius VII (2 decembrie 1804). Imperiul napoleonian a fost o perioadă de prosperitate economică pentru burghezia franceză. În industrie s-au introdus procedee și mașini noi, în agricultură se generalizează consumul cartofului și se descoperă procedeul de extragere a zahărului din sfeclă, putându-se înlocui trestia de zahăr importată. Napoleon a inițiat un vast program de construcții: cheiuri și porturi modernizate, drumuri peste Alpi, canale navigabile pe râurile interioare. În pictură și arhitectură se impune stilul neoclasic ilustrat de David, pictorul preferat al împăratului, iar în artele decorative se vorbește de stilul **Empire***. Progresul științelor a fost urmărit cu interes de împărat iar savanții au fost onorați și promovați în Institutul Franței. Matematicienii Monge, Lagrange, Laplace, Cauchy, fizicienii Arago și Ampère sau Lamark și Cuvier în domeniul științelor naturale, au activat în perioada napoleoniană.

Pacea cu Anglia a fost efemeră, iar din 1803 reîncepe războiul. Coaliția a III-a a fost organizată de Anglia folosind politica de „închiriere a prietenilor". Flota franceză este distrusă la Trafalgar (1805) de amiralul englez Nelson și Napoleon a trebuit să abandoneze planurile de invadare a Marii Britanii. La Austerlitz (2 decembrie 1805), în Bohemia,

CRONOLOGIE

25 martie 1802
Pacea de la Amiens cu Anglia
19 mai 1802
Instituirea Legiunii de Onoare
mai 1803
Louisiana este vândută Statelor Unite
2 decembrie 1804
Încoronarea lui Napoleon
2 decembrie 1805
Victoria de la Austerlitz
26 decembrie 1805
Pacea de la Pressburg

Murat

VOCABULAR

STILUL EMPIRE

stil apărut în Franța în timpul lui Napoleon I, la începutul sec. al XIX-lea, care ține până către 1830. Se dezvoltă mai ales în arhitectură și în artele decorative. Continuând stilul **Directoire**, inspirat din arta antichității greco-romane și din arta egipteană, se caracterizează în arhitectură prin monumentalitate, somptuozitate, iar în artele decorative printr-o îmbinare a motivelor mitologice cu acelea ale emblemelor militare.

ORGANIZAREA STATELOR MODERNE

Napoleon obține o strălucită victorie împotriva armatelor austriece și rusești. **(4)** Imperiul Habsburgic este forțat să semneze pacea de la Pressburg (Bratislava), 26 decembrie 1805, pierzând Veneția și Dalmația. Napoleon desființează în 1806 Sfântul Imperiu Romano-German creat în 962 de Otto cel Mare și comasează statele germane în Confederația Rinului al cărei „protector" se proclamă. În 1806 este înfrântă Prusia, Berlinul ocupat și din acest oraș este impusă blocada continentală **(5)** împotriva Angliei (noiembrie 1806). Se interzicea orice comerț sau corespondență cu insulele britanice și se declanșa un necruțător război vamal. Napoleon urmărea să cucerească „marea prin puterea de pe uscat". Izolat și înfrânt, țarul Rusiei Alexandru I acceptă tratatul de la Tilsit (1807), prin care se angajează să aplice blocada continentală și se declară adversar al Angliei.

O parte din teritoriile Prusiei au fost reunite în Regatul Westfaliei, iar în regiunile poloneze Napoleon a organizat Marele Ducat al Varșoviei, întreținând speranța polonezilor într-o refacere a statului lor.

DECLINUL LUI NAPOLEON Atitudinea despotică a lui Napoleon și exploatarea nemiloasă a teritoriilor cucerite vor determina o reacție antifranceză în Europa bazată pe renașterea spiritului național. Ieșită din filosofia iluministă, ideea de națiune, așa cum se manifesta ea în timpul Revoluției franceze, se baza pe o concepție universalistă despre om și drepturile sale naturale, iar potrivit principiilor revoluționare popoarele aveau dreptul de a-și hotărî singure soarta. Pe de altă parte, în perioada cuceririlor napoleoniene, se afirmă viziunea romantică asupra națiunii, specifică mai ales spațiului german. Pentru filosoful Herder, națiunea apare ca o ființă vie născută dintr-o forță vitală întreținută de folclor, mituri, istorie, limbă, muzică, într-un cuvânt cultură. Rezistența germanilor în fața ocupației franceze a fost tema celebrelor Discursuri către națiunea germană pe care filosoful Fichte le-a ținut la Academia din Berlin în 1807-1808. Aceste concepții vor juca un rol decisiv în prăbușirea proiectului napoleonian asupra Europei. În Spania (1808-1813) Napoleon s-a confruntat pentru prima dată cu un război popular de gherilă. O mare parte din „Marea Armată" a fost blocată în Peninsula Iberică și a suferit pierderi grele. În Prusia, miniștrii Stein, Scharnhorst și Hardenberg au înfăptuit reforme profunde, au desființat iobăgia și au reorganizat armata pregătind revanșa după catastrofa din 1806.

Atacul lui Napoleon asupra Rusiei din 1812 s-a dovedit a fi o mare greșeală. Deși Moscova a fost ocupată, armata țarului Alexandru I nu a fost distrusă, iar francezii și aliații lor au trebuit să înfrunte năpraznica iarnă rusească, fiind tot timpul atacați de trupele de cazaci. Din cei 600 000 de soldați porniți în campanie, doar 30 000 s-au mai întors în Franța. Adversarii lui Napoleon organizează în 1813 o nouă coaliție, a 6-a, și îl înfrâng pe împărat la Leipzig în Bătălia Națiunilor (octombrie 1813). Franța va fi invadată de armatele coaliției în iarna anului 1814. După o rezistență eroică marcată de numeroase bătălii locale, Napoleon abdică **(6)** la 6 aprilie 1814 și se retrage pe insula Elba din Mediterană. Pe tronul Franței este adus Ludovic al XVIII-lea din dinastia de Bourbon. În noiembrie 1814 este convocat Congresul de la Viena care trebuia să rezolve numeroasele și complicatele probleme ale Europei. În întreaga țară se manifesta teroarea aristocrației față de participanții la revoluție. Informat de nemulțumirile populare, Napoleon revine în Franța la 1 martie 1815 și preia puterea fără să se fi tras nici un foc de armă. Începe „domnia celor 100 de zile" care s-a încheiat o dată cu înfrângerea de la Waterloo (iunie 1815) în fața armatelor engleze și prusace. Napoleon se predă englezilor care îl vor exila pe insula Sf. Elena din Atlantic, unde va muri la 5 mai 1821. Ulterior, în 1840, trupul său a fost adus în Franța și depus la Domul Invalizilor după cum cerea testamentul său: „Doresc ca rămășițele mele pământești să odihnească pe malurile Senei, în mijlocul poporului francez pe care l-am iubit atât de mult".

CRONOLOGIE

iulie 1807
Crearea marelui Ducat al Varșoviei
2 mai 1808
Insurecția de la Madrid împotriva francezilor
decembrie 1809
Divorțul de Josephine
2 aprilie 1810
Napoleon se căsătorește cu Maria-Luisa
septembrie 1812
Ocuparea orașului Moscova
octombrie 1813
Bătălia Națiunilor de la Leipzig
6 aprilie 1814
Prima abdicare a lui Napoleon
4 mai 1814
Napoleon debarcă pe insula Elba
1 noiembrie 1814
Deschiderea Congresului de la Viena
1 martie 1815
Napoleon se întoarce în Franța
20 martie 1815
Napoleon intră în Paris
18 iunie 1815
Înfrângerea de la Waterloo
22 iunie 1815
A doua abdicare a lui Napoleon
octombrie 1815
Napoleon ajunge pe Insula Sfânta Elena
5 mai 1821
Moartea lui Napoleon
decembrie 1840
Rămășițele pământești sunt depuse la Paris

STATUL ȘI POLITICA

Instrumente de lucru / aplicații

1

Lovitura de stat din 18 Brumar 1799

Profitând de slăbirea autorității Directoratului, Napoleon Bonaparte a dat lovitura de stat din 18-19 brumar (9-10 noiembrie 1799) și a instaurat o dictatură militară, Consulatul.

Încurajat de modul cum fusese primit de Bătrâni, spera să potolească febra republicană care agita pe cei Cinci Sute. Dar abia pătrunsese în sală, că întreaga asistență a fost cuprinsă de furie. Toți membrii, în picioare, au izbucnit în strigăte, exprimându-și astfel profunda oroare pricinuită de apariția baionetelor și a generalului care pășise înarmat în templul „legislației": „Violați sanctuarul legii, retrageți-vă!" îi strigară mai mulți deputați. „Ceea ce faceți Dv. e o sfidare!", i-a strigat Bigonnet. „Pentru aceasta ai învins deci?", îl apostrofă Destrem. Degeaba Bonaparte ajuns la tribună, voi să bâlbâie câteva fraze. Din toate părțile el auzea strigătele repetate: „Trăiască Constituția!...Trăiască Republica!" Din toate părțile era apostrofat: „Jos cu Cromwell! Jos cu dictatorul! Jos cu tiranul! În afara legii cu dictatorul!", zbierau deputații cei mai furioși; unii s-au aruncat asupra lui, îmbrâncindu-l: „Vrei să duci război împotriva patriei?", îi strigă Arena amenințându-l cu pumnul. Grenadierii, văzând cum generalul lor pălește și stă în cumpănă, traversară sala pentru a face în juru-i un zid viu; Bonaparte se retrase în mijlocul lor și astfel fu scos din sală. Salvat, dar nemaiștiind ce face de furie, se aruncă pe cal și, în galop se îndreptă spre Saint-Cloud, strigând soldaților săi: „Au vrut să mă omoare! Au vrut să mă pună în afara legii! Ăștia încă n-au aflat că sunt invulnerabil, că sunt zeul fulgerului!"

(*Memoriile lui Joseph Fouché*)

2

Constituția anului VIII (13 Decembrie 1799)

Art. 39. Cu atribuția guvernării sunt încredințați trei consuli numiți pe 10 ani.

Art. 41. Primul consul promulgă legile; el numește și revocă după voința sa pe membrii Consiliului de stat, pe miniștri, ambasadori și alți agenți în străinătate, pe ofițerii armatei de uscat și ai marinei, pe membrii administrațiilor locale și pe comisarii guvernului de pe lângă tribunale. El numește pe toți judecătorii în cauze criminale și civile, precum și pe judecătorii de pace și de apel, fără a-i putea revoca.

Art. 42. În celelalte acte de guvernământ, al doilea și al treilea consul au vot consultativ.

Doamna Recamier

6

Actul de abdicare a lui Napoleon (6 Aprilie 1814)

Intrarea aliaților în Franța (1814), a dus la prăbușirea rezistenței trupelor napoleoniene și la căderea Parisului (31 martie 1814). Părăsit de generali, Napoleon a semnat actul de abdicare de la Fontainebleau și a plecat în exil în Insula Elba.

„Întrucât puterile aliate au proclamat că împăratul Napoleon este singura piedică în calea restabilirii păcii în Europa, împăratul Napoleon, credincios jurământului său, declară că renunță pentru el și urmașii lui la tronul Franței și la tronul Italiei, pentru că nu există sacrificiu personal, chiar și cel al vieții, pe care să nu fie gata a-l face în interesul Franței". Semnat: **Napoleon**

Să reflectăm

1. Analizați relatarea și arătați care a fost, în opinia voastră, factorul determinant al succesului în lovitura de stat.
2. Comentați pe baza textului Constituției atribuțiile primului-consul și încercați să definiți regimul politic care a rezultat.
3. Adevărul că norocul este schimbător, „fortuna labilis", se aplică și lui Napoleon. Realizați un eseu pe această temă.

3 Codul civil sau codul Napolenian — 1804

Codul civil francez a fost cea dintâi operă juridică elaborată în întregime și consecvent pe principiile proprietății private și ale relațiilor sociale burgheze. El a avut o largă influență asupra legislației din numeroase țări europene, fiind unul din instrumentele de seamă ale promovării dreptului și instituțiilor societății burgheze. A fost promulgat succesiv, pe părți (titluri) între 15 martie 1803 — 25 martie 1804.

DESPRE AUTORITATEA PATERNĂ

Art. 371. Copilul de orice vârstă datorează cinste și respect tatălui și mamei sale.

Art. 372. El rămâne sub autoritatea lor până la majorat sau emancipare.

Art. 373. Singur tatăl exercită această autoritate, în timpul căsătoriei.

DESPRE PROPRIETATE

Art. 544. Proprietatea este dreptul de a se bucura și de a dispune de lucruri în maniera cea mai absolută, cu condiția de a nu le folosi într-un sens oprit de legi sau regulamente.

Art. 545. Nimeni nu poate fi constrâns să-și cedeze proprietatea, decât pentru o cauză de interes public și contra unei juste și prealabile indemnizații.

DESPRE VÂNZARE

Art. 1582. Vânzarea e o convenție prin care unul se obligă să dea un lucru, iar celălalt să-l plătească. Ea se poate face printr-un act autentic sau sub semnătură privată.

DESPRE ANGAJAREA SERVITORILOR ȘI LUCRĂTORILOR

Art. 1781. Patronul e crezut pe cuvânt,
Pentru cuantumul salariului,
Pentru plata salariului pe anul încheiat,
Pentru aconturile date pe anul curent.

4 Proclamația împăratului Napoleon I după bătălia de la Austerlitz

Austerlitz, 12 Frimaire an. XIV

Soldați,

Sunt mulțumit de voi. În ziua de la Austerlitz ați justificat tot ce am așteptat de la curajul vostru; ați împodobit vulturii voștri cu o glorie nemuritoare. O armată de 100 000 de oameni, comandată de împărații Rusiei și Austriei, a fost împrăștiată în mai puțin de patru ore. Cei care au scăpat de armele voastre s-au înecat în lacuri. Patruzeci de steaguri, stindardele gărzii imperiale ruse, 140 de tunuri, 20 de generali, peste 30 000 de prizonieri sunt rezultatele acestei zile, celebre pentru vecie. O infanterie atât de lăudată și superioară ca număr nu a putut rezista atacului vostru și drept urmare nu aveți acum adversari primejdioși. În numai două luni, cea de-a III-a coaliție a fost învinsă.

Fouché, Joseph (1759-1820)

e. Om politic francez, participant la Revoluția franceză. A reprimat cu brutalitate răscoala regalistă din Lyon din 1793. Ministru al Poliției în timpul Directoratului, al Consulatului și al Imperiului. L-a trădat pe Napoleon păstrându-și funcția și în perioada Restaurației. După o formulă celebră „nu-i lipsea nimic în privința abilității, puțin în ceea ce privește bunul simț și totul când era vorba de virtute".

5 Decretarea blocadei continentale

21 NOIEMBRIE 1806

Art. 1. Insulele britanice sunt declarate în stare de blocadă.

Art. 2. Orice comerț și corespondență cu insulele britanice sunt interzise.

Art. 3. Orice individ supus al Angliei, de orice stare și condiție ar fi, găsit în țările ocupate de trupele noastre sau ale aliaților noștri, va fi declarat prizonier de război.

Art. 4. Orice magazin, orice marfă, orice proprietate de oricare natură ar fi, aparținând unui supus al Angliei, va fi declarată confiscată de drept.

Art. 5. Comerțul cu mărfuri engleze este interzis și orice marfă aparținând Angliei sau provenind din fabricile și din coloniile sale este declarată confiscată de drept.

Să reflectăm

1. Emiteți o părere argumentată asupra rolului Codului Napoleon în răspândirea ideilor Revoluției Franceze.
2. Ce idei cuprinde proclamația și în ce formă au fost ele prezentate?
3. Analizați urmările economice, politice și militare ale blocadei continentale. A reușit această măsură să înghenuncheze Anglia?

GEORGE WASHINGTON

a. George Washington (1732-1799) s-a născut în Wakefield, (Virginia) ca fiu al unui plantator bogat. Educația sa era potrivită cerințelor vremii. Era un trăgător de elită și un călăreț de frunte. Din 1753-1758 a activat în cadrul armatei, participând activ la războaiele împotriva francezilor și indienilor. În 1774 a fost ales ca delegat din partea statului Virginia la primul Congres Continental. În 1775 a fost numit comandant al armatelor continentale, câștigând războiul. În 1787 a fost ales președintele Convenției Continentale și a fost primul președinte al S.U.A. (1789-1797). Moare la 13 decembrie 1799.

DECLARAȚIA DE INDEPENDENȚĂ A S.U.A. 4 IULIE 1776

b. „Noi considerăm adevăruri evidente prin sine că toți oamenii au fost creați egali, că sunt înzestrați de Creatorul lor cu anumite drepturi inalienabile, că printre acestea se numără viața, libertatea și căutarea fericirii. Că, pentru a garanta aceste drepturi, oamenii au instituit guverne, a căror justă autoritate derivă din consimțământul celor guvernați. Că ori de câte ori o formă de guvernare devine o primejdie pentru aceste scopuri, este dreptul poporului să o schimbe sau să o abroge, instituind un nou guvern...

Așadar, Noi, reprezentanții S.U.A., întruniți în Congresul General, făcând apel la Judecătorul Suprem al lumii, ca garant al corectitudinii intențiilor noastre, în numele și prin autoritatea cu care ne-a investit bunul popor al acestor colonii, declarăm și proclamăm în chip solemn și public că aceste colonii unite sunt și trebuie să fie de drept state libere și independente, că ele sunt absolvite de orice datorie de supunere față de Coroana Britanică...

Identificați ideile comune existente în cele două *Declarații*.

Folosindu-va și de alte documente cu idei asemănatoare din acest capitol, realizați un eseu cu tema *«Evoluția ideilor iluministe între 1689-1815»*.

Pe baza datelor din manual și a unor informații suplimentare încercați să pregătiți o dezbatere (*Debate*) pe tema: *Napoleon pro și contra*.

DECLARAȚIA DREPTURILOR OMULUI ȘI ALE CETĂȚEANULUI (26 AUGUST 1789)

d. „Reprezentanții poporului francez, constituiți în Adunarea Națională, consideră că ignorarea, nesocotirea sau disprețuirea drepturilor omului sunt singurele cauze ale nefericirii publice și ale corupției guvernelor, au hotărât să expună într-o declarație solemnă drepturile naturale, inalienabile și sacre ale omului ...

I. Oamenii se nasc și rămân liberi în drepturi, deosebirile sociale nu pot fi bazate decât pe utilitatea publică.

II. Scopul oricărei asociații politice este conservarea drepturilor naturale și imprescriptibile ale omului; aceste drepturi sunt libertatea, proprietatea și rezistența la opresiune.

III. Națiunea este sursa esențială a principiului oricărei suveranități; nici o grupare, nici un individ nu poate exercita vreo autoritate care să nu emane de la ea.

IV. Libertatea constă în a putea face tot ceea ce nu dăunează altuia.

VI. Legea este expresia voinței generale; toți cetățenii au dreptul să contribuie personal sau prin reprezentanții lor, la alcătuirea ei; ea trebuie să fie aceeași pentru toți, fie că apără fie că pedepsește. Toți cetățenii fiind egali în fața legii, au acces în mod egal la orice demnități, posturi sau funcții publice, după capacitatea lor și fără alte deosebiri decât cele ale virtuților și talentelor lor.

VII. Nici un om nu poate fi acuzat, arestat, nici deținut decât în cazurile stabilite prin lege și după formele prescrise de ea.

X. Nimeni nu poate fi tras la răspundere pentru opiniile sale.

XVII. Proprietatea fiind un drept inviolabil și sacru, nimeni nu poate fi privat de ea decât în cazurile în care necesitatea publică, legal constituită, pretinde în mod evident acest lucru și cu condiția unei juste despăgubiri prealabile."

NAPOLEON I (1769-1821) ÎMPĂRAT AL FRANCEZILOR ÎNTRE 1804-1815

c. Ca general s-a remarcat în campania din Italia(1796-1797), Egipt (1798-1799), Prusia (1806), Austria (1809), câștigând bătălii rămase celebre, ca acelea de la Arcole (1796), Marengo (1800), Austerlitz (1805), Jena (1806), Wagram (1809). În 1799, a instaurat un nou regim politic, întâi sub forma Consulatului, iar din 1804 sub forma Imperiului. Prin politica sa internă a contribuit la consolidarea și dezvoltarea statului modern în Franța, de numele lui fiind legate codurile civil (1804), comercial (1808) și penal (1810). Politica sa externă se caracterizează printr-un șir aproape neîntrerupt de războaie pentru hegemonie în Europa. A abdicat și a fost exilat pe insula Elba (1814). Revenit în Franța la 1 martie 1815, a fost înfrânt la Waterloo de armatele anglo-prusiene și silit din nou să abdice.

TEMA III

OAMENII, SOCIETATEA ȘI LUMEA IDEILOR

REVOLUȚIA INDUSTRIALĂ

CUPRINS

*** DEZVOLTAREA ȘTIINȚELOR DIN SECOLUL AL XVII-LEA PÂNĂ LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA**

*** PROGRESELE TEHNICII. REVOLUȚIA INDUSTRIALĂ ȘI CONSECINȚELE SOCIALE**

*** INSTRUMENTE DE LUCRU — APLICAȚII**

*** CURENTE, PERSONALITĂȚI, SINTEZE**

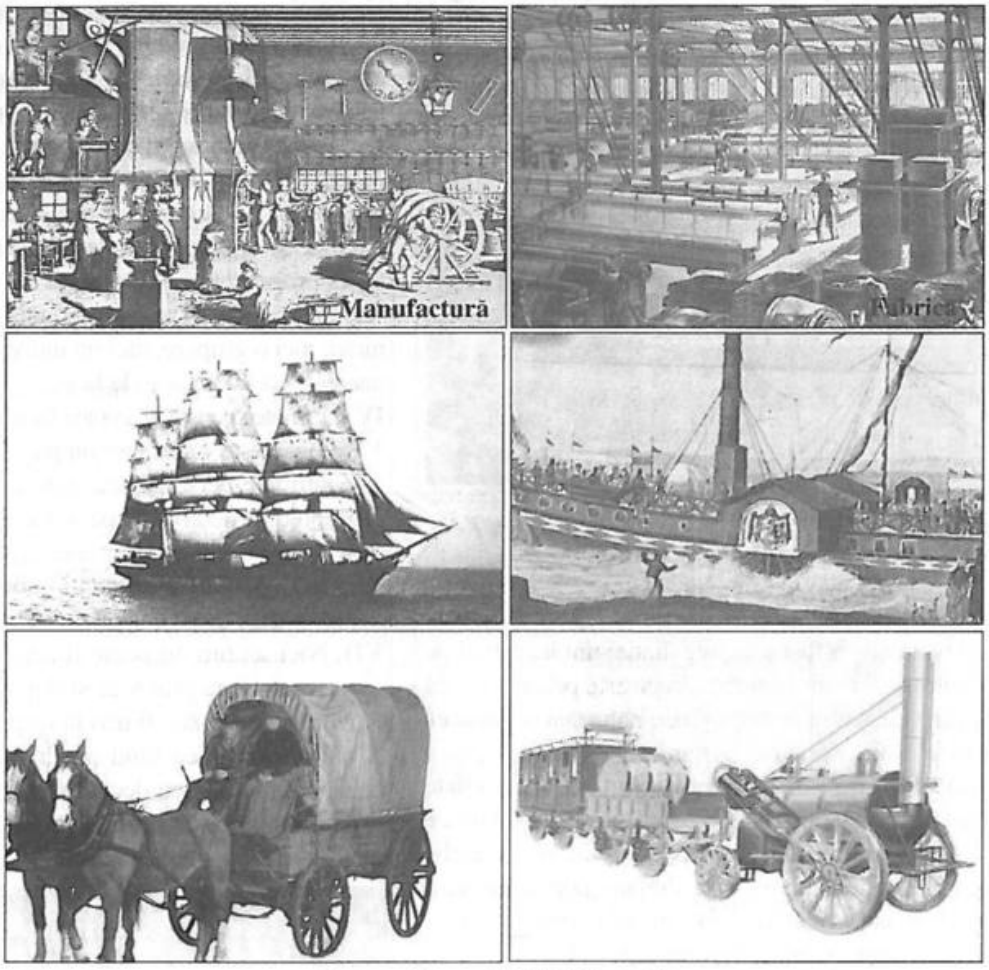

Repere ale revoluției industriale

Progresul economic al societății moderne se identifică proape total cu procesul revoluției industriale — al descoperirii mașinilor și introducerii lor în industrie. Început pe la 1760 — 1770 în Anglia, acest proces n-a dat rezultate economice imediate, ci s-a răspândit cu încetul. Pe continent semnele sale apar după 1815, dezvoltându-se ritmic, dar rămânând în urma nivelului atins în Anglia. De fapt, numai între 1850 — 1870 se poate vorbi în apusul și în parte în centrul Europei, de o *„revoluție industrială"* ca fenomen dominant în toate ramurile producției.

Aceleași două decenii sunt considerate de istoria economiei ca reprezentând sfârșitul primei faze a procesului, aceea în cursul căreia forța motoare universală a fost forța aburului.

Între 1850 și 1870 se descoperă și se utilizează în industrie mașinile — unelte; de atunci încoace mașinile înseși au început a fi fabricate cu ajutorul unor mașini. După 1870 electricitatea a devenit sursă principală de energie, ceea ce caracterizează a doua fază a revoluției industriale.

Camil Mureșanu,
Europa modernă

TEMA III

REVOLUŢIA INDUSTRIALĂ

DEZVOLTAREA ŞTIINŢELOR DIN SECOLUL AL XVII—LEA PÂNĂ LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA

În secolele XV-XVII , ştiinţei i se deschid noi perspective o dată cu elaborarea teoriei heliocentrice şi fundamentarea sa prin observaţii astronomice, calcule matematice şi experienţe de dinamică. Transformările produse se încadrează într-un amplu proces istoric important pentru viitorul omenirii numit (mai târziu) **revoluţia ştiinţifică.***

Acum lumea ştiinţifică acceptă şi aplică noile metode de cercetare a fenomenelor bazate pe observaţii şi experiment. **(3)** Nevoia unor observaţii şi calcule exacte a impus construirea a noi instrumente de cunoaştere. Astfel, pentru lărgirea câmpului vizual şi multiplicarea puterii vizuale au fost construite luneta şi microscopul. Uşurarea calculelor a fost obţinută prin elaborarea a noi formule de calcul şi elaborarea primelor tabele de **logaritmi***.

Ştiinţa în plin avânt şi-a găsit formule de organizare care-i lipsiseră până atunci. Aşa s-au înfiinţat primele academii: Academia dei Lincei la Roma şi Academia del Cimento la Florenţa, apoi, când centrul cercetărilor s-a mutat în Anglia şi Franţa şi principalele focare devin Londra şi Parisul, se înfiinţează noi societăţi: Societatea Regală din Londra, Academia Regală Franceză şi observatoarele regale de la Paris şi Greenwich. Înfiinţarea acestora între 1603 şi 1734 marchează momentul instituţionalizării cercetării ştiinţifice. **(1)**

La sfârşitul secolului al XVII-lea Isaac Newton a sintetizat cercetările de până atunci susţinând teoria gravitaţiei universale. În esenţă, el a reluat ideea despre mişcarea planetelor, afirmând că aceasta este provocată de acţiunea unei forţe centrale (Soarele) şi a susţinut că fiecare fenomen natural poate fi explicat prin legi matematice.

Cercetarea matematică a încercat să dea un răspuns la nevoile practice de simplificare a calculelor, acum introducându-se noi semne, simboluri şi noţiuni matematice. **(5)** Un alt progres practic s-a produs atunci când s-au introdus fracţiile zecimale, iar mate-maticianul englez John Neper creează primele tabele cu logaritmi. Mai târziu, Descartes, Leibniz şi Newton au dat baze riguroase de calcul şi au descoperit noi principii mate-matice.

Sinteza cercetărilor din domeniul matematicii a fost realizată la sfârşitul secolului al XVIII-lea de omul de ştiinţă elveţian Leonard Euler, care a abordat toate domeniile matematice şi se află pe primul loc în ceea ce priveşte productivitatea ştiinţifică. Opera lui strânsă în 46 de volume conţine cca. 1200 de lucrări.

Revoluţia franceză de la 1789 a dat un nou imbold dezvoltării ştiinţelor în general şi a matematicii în special. Prin înfiinţarea celebrelor şcoli: „L'Ecole Normale Superieure" (1795) şi L'Ecole Polytechnique" (1797), descoperirile în matematică capătă noi dimensiuni. Între figurile marcante ale şcolii franceze de matematică, din această perioadă, se distinge Joseph Louis Lagrange, pe care Napoleon îl numea „cea mai înaltă piramidă a ştiinţelor matematice".

Secolul al XIX-lea („al rigorii") aduce în prim plan teoria mulţimilor care va sta la baza tuturor ramurilor matematice. Cea mai de seamă personalitate a matematicii acestui secol este Karl Friedrich Gauss. Fără exagerare se spune: „aproape tot ce matematica secolului al XIX-lea a produs pe calea ideilor originale se leagă de Gauss".

Provocarea reprezentată de fundamentarea mişcării corpurilor cereşti a orientat **cercetarea fizică** spre studiul materiei şi al proprietăţilor materiei: întinderea, poziţia şi densitatea. Observaţiile şi calculele au fost uşurate de inventarea şi utilizarea microscopului, barometrului, termometrului şi orologiului cu pendulă, iar pentru măsurarea riguroasă a lungimilor s-a introdus metrul. În domeniul electricităţii se remarcă descoperi-

CRONOLOGIE

1614
se publică tabelele de logaritmi naturali ale lui J. Neper

1628
Harvey descoperă mecanismul circulaţiei sângelui

1644
Torricelli inventează barometrul cu mercur

1650
ia fiinţă industria bumbacului în Anglia

1733
în Anglia este inventată suveica zburătoare

VOCABULAR

REVOLUŢIE ŞTIINŢIFICĂ
transformările radicale care au avut loc în domeniul ştiinţei.

LOGARITM
Putere la care urmează să fie ridicat un anumit număr pozitiv (numit bază) pentru a obţine numărul dat

Isaac Newton

REVOLUȚIA INDUSTRIALĂ

rile lui Alessandro Volta, care pune la punct atât aparatul de electrizare prin frecare, cât și pila electrică, în care energia chimică este transformată în energie electrică.

Descoperirea **electromagnetismului*** și a electricității ca sursă de energie permite construirea generatorului electric și a primului motor electric. Wilhelm Roentgen descoperă razele X. Comunicarea prin linii telegrafice și becul electric devin accesibile populației.

Cercetările din domeniul fizicii au fost sintetizate, în mod remarcabil, de către Isaac Newton, spirit enciclopedic, care explică noțiunile de masă, forță și viteză și descoperă dispersia luminii. Acest efort a fost continuat (la cca. 2 secole) de Albert Einstein, fizician din Germania, care a formulat teoria relativității restrânse (1905) și pe cea a relativității generalizate.

Descoperirile din chimie, mai accelerate în a doua parte a perioadei, au determinat întemeierea chimiei moderne. Prin cercetările de laborator s-au preparat pentru prima dată acizii: clorhidric, azotic și benzoic, s-au descoperit noi metale, între care aluminiul (1827).

Chimia a fost dominată de personalitatea lui Antoine Laurent Lavoisier care a definit elementul chimic și a enunțat legea conservării masei. **(2)** Mai târziu Mendeleev realizează prima clasificare științifică a elementelor chimice (1869) reprezentată apoi în tabloul periodic al elementelor chimice.

La începutul secolului XX, chimiei de laborator i se datorează descoperirea și producerea unor materiale și produse extrem de utile cum sunt: mătasea artificială, fibrele sintetice, policlorura de vinil, cauciucul sintetic, vitaminele, penicilina și coloranții. Cererea mare de astfel de produse determină nașterea și diversificarea industriei chimice.

Aplicarea noilor metode științifice în **biologie** și **medicină** a însemnat un progres în domeniul anatomiei, fiziologiei și medicinei umane. Pe baza unor cercetări îndelungate realizate în insulele Galapagos din Oceanul Pacific, Charles Darwin **(4)** fundamentează lucrarea *Originea speciilor prin selecție naturală*.

Prin **cercetarea medicală**, corpul uman a devenit un obiect de studiu rațional.

Un prim pas în această direcție a fost obținut prin descoperirea mecanismului circulației sângelui.

Mai târziu, folosirea microscopului a permis demonstrarea originii bacteriene a unor boli epidemice.

Descoperirile din domeniul medicinei au adus omului modern numeroase foloase practice, ce s-au materializat în progresul chirurgiei, experimentarea injecțiilor medicamentoase și a anestezicelor, descoperirea primului vaccin (1796), inventarea primului stetoscop și apariția și impunerea primelor noțiuni de igienă.

Primul vaccin se datorează medicului englez Edward Jenner, care în timpul unei epidemii de variolă a înțeles, prin observație și experiment, raportul dintre boală și imunitate. Vaccinul antivariolic, răspândit astfel în aproape toate țările lumii, nu a fost și nu este altceva decât provocarea unei forme ușoare de variolă ce determină imunitatea.

O dată cu descoperirea razelor X, inventarea microscopului electronic și a electrocardiografului, metodele de diagnosticare a bolilor au devenit mai precise.

Alte progrese sunt obținute prin cercetarea bolilor contagioase (holeră, difterie, turbare) și producerea de noi vaccinuri și a penicilinei. În 1882 Robert Koch descoperă bacilul care determină una dintre cele mai cumplite boli ale secolului al XIX-lea, tuberculoza și prepară un vaccin. De asemenea, viața bolnavilor de diabet devine mai sigură o dată cu prepararea și administrarea insulinei (pancreina). Cel care descoperă insulina este fiziologul român Nicolae Paulescu.

CRONOLOGIE

1765
J. Watt proiectează și construiește mașina cu abur (cu piston)

1783
frații Montgolfier construiesc balonul cu aer încălzit

1790 — 1791
se introduce sistemul metric

VOCABULAR

ELECTRO-MAGNETISM
Ramură a electricității care studiază câmpul magnetic produs de sarcinile electrice în mișcare, acțiunea câmpului magnetic asupra curentului electric, undele electrice și cele magnetice, fenomenul inducției electromagnetice

Louis Pasteur

TEMA III

REVOLUȚIA INDUSTRIALĂ

Se perfecționează de asemenea chirurgia și medicina preventivă.

Filosofia din timpul revoluției științifice a fost reprezentată de **raționalism**. Reprezentantul cel mai de seamă a fost René Descartes care așeza la baza cunoașterii rațiunea și calculul matematic. În esență, acesta considera rațiunea singurul izvor al cunoașterii. Se afirma că doar rațiunea poate legitima opiniile noastre adevărate și poate face posibilă cunoașterea științifică.

Hegel a schimbat perspectiva de abordare a raționalității, creind un sistem complet al gândirii. Filosofia hegeliană pleacă de la propoziția conform căreia tot ceea ce este, e străbătut de rațiune, iar universul în evoluția sa prezintă un proces de formare a spiritului; în acest context „necesitatea, natura și istoria nu sunt decât instrumente ale revelației spiritului".

În secolul al XIX-lea filosoful francez Auguste Comte a devenit reprezentantul cel mai de seamă al școlii filosofice numite **pozitivism**. El susținea că știința este stadiul cel mai avansat al cunoașterii. Între curentele filosofice numeroase, o notă aparte este reprezentată de Karl Marx care a dezvoltat o teorie a legilor evoluției sociale **(marxismul)**, potrivit căreia dezvoltarea istorică este determinată de lupta de clasă, iar noua societate, societatea socialistă va fi impusă prin revoluție.

Bilanțul dezvoltării științelor din secolele XVII-XX este pozitiv. La sfârșitul perioadei, știința și-a ocupat definitiv locul cuvenit în societate, dobândind un uriaș prestigiu. Aplicarea noilor metode de cercetare a avut ca rezultat fundamental restructurarea științelor clasice și întemeierea unor științe noi. Valorificarea în domeniul cercetării a unei metodologii practice, întemeiată pe calcule precise și metode logice, a permis abordarea și rezolvarea oricărei probleme. Privite din perspectiva dezvoltării viitoare, progresele științifice au reprezentat o premisă importantă a dezvoltării societății umane. **(b)**

PROGRESELE TEHNICII. REVOLUȚIA INDUSTRIALĂ ȘI CONSECINȚELE SOCIALE

Creația tehnică a fost impulsionată de nevoile industriei confruntată cu cerința creșterii producției de mărfuri și cu problema limitelor fizice ale lucrătorilor. Inventatorii, de regulă tehnicieni, specialiști cu intuiții remarcabile, au găsit soluția în inventarea mașinii, în fapt un sistem tehnic care transformă o formă de energie în alta sau într-un lucru mecanic util. Rolul științei și al oamenilor de știință în această etapă este redus și se poate afirma că mai degrabă știința a beneficiat de producția tehnică. Practic, progresul tehnicii a fost rezultatul unei experiențe colective ce s-a acumulat treptat. Primele mașini au fost concepute în așa fel, încât să sporească viteza și eficiența muncii.

Prin invențiile care au urmat s-a făcut trecerea de la tehnica bazată pe utilizarea lemnului, a forței manuale și a forței hidraulice, la o tehnică bazată pe utilizarea fierului și a cărbunelui și, în cele din urmă, a forței aburului. În Anglia mașinile și-au găsit utilitatea în scoaterea apei din galeriile de mină și transportul cărbunelui sau minereului spre suprafață. Cele două invenții sunt: pompa pentru evacuarea apelor din mină și mașina cu aburi cu piston (prima mașină cu aburi, 1711) pentru ridicarea greutăților din mină, inventată de englezul Thomas Newcomen. Invenția sa a fost folosită frecvent în morărit, industria minieră și din 1761 la alimentarea cu apă a orașului Londra.

În secolul al XVIII-lea în Anglia erau asigurate condiții pentru dezvoltarea rapidă a tehnicii industriale. Astfel, Anglia dispunea de forță de muncă ieftină, bogate materii prime, capitaluri însemnate, o flotă comercială puternică și un cadru social-politic favorabil.

Aceste condiții au stat la baza producerii între 1740 și 1780 a unui important proces istoric, **revoluția industrială**. Revoluția industrială a fost procesul prin care s-a trecut de la munca manuală la cea mecanizată, de la producția manufacturieră la cea mașinistă.

CRONOLOGIE

1791
la Praga are loc prima expoziție industrială din Europa
1829
este inventată dagherotipia (fotografia)
1844
S.F. Morse transmite prin telegraf prima telegramă (interurbană)
1854
prima șosea asfaltată (la Paris)
1855
se inaugurează prima expoziție universală industrială la Paris
1856
H. Bessemer inventează procedeul de fabricare a oțelului
1869
se dă în funcție canalul Suez
1876
Graham Bell obține brevetul pentru telefon
1881
tramvaiul electric

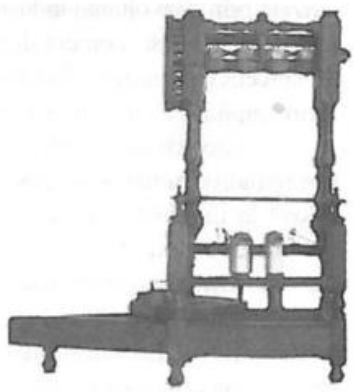

Mașină de filat

TEMA III

OAMENII, SOCIETATEA ŞI LUMEA IDEILOR

REVOLUŢIA INDUSTRIALĂ

Momentul cel mai însemnat al declanşării revoluţiei industriale îl reprezintă inventarea de către James Watt **(a)** a maşinii cu aburi (cu performanţe tehnice ridicate).

Primul său prototip a fost perfecţionat în anul 1782, creându-se o maşină universală ce putea fi folosită în foarte multe domenii. Performanţele maşinii lui Watt au crescut prin adăugarea regulatorului de viteză şi prin inventarea, la începutul secolului al XIX-lea, a mecanismului bielă-manivelă, care transformă mişcările lineare în mişcări circulare şi invers. Aceste rezultate au dus la utilizarea pe scară largă a maşinilor în Anglia (şi chiar în alte ţări), dând un puternic impuls revoluţiei industriale.

O aplicaţie a acestei maşini o constituie şi prima navă fără vele, inventată de Robert Fulton, experimentată în 1803 pe Sena. La ani de zile după aceea, în 1814, acelaşi ingenios inventator a construit, la comanda Congresului American, prima navă de mari proporţii, destinată apărării New York-ului.

În industria textilă, principala ramură industrială engleză, descoperirea maşinilor de filat cu funcţionare periodică de către James Hargreaves a fost urmată de inventarea de către E. Cartwright a unui război de ţesut mecanizat, pus în mişcare de forţa aburului.

Progresul tehnic a dus la dezvoltarea serviciilor orăşeneşti de transport în comun. Darea în folosinţă în 1769 a primului drum de fier pentru transportul minier la care s-a folosit tracţiunea animală a anticipat un nou tip de transport. Rezultatele în domeniul zborului cu vehicule mai uşoare decât aerul au stat la baza invenţiei fraţilor Joseph şi Jacques Montgolfier, care construiesc primul balon din pânză, cu aer încălzit, pe care îl experimentează, organizând mici expediţii aeriene. **(8)**

În ansamblu, invenţiile din domeniul tehnicii au determinat creşterea productivităţii şi producţiei industriale şi a rolului industriei în viaţa economică. Oraşele vor domina de acum viaţa economică şi socială.

Revoluţia industrială s-a extins treptat în alte zone ale Europei şi în America de Nord. Transformările specifice ale acestui proces s-au produs mai ales în domeniul producţiei textile şi în metalurgie. În Belgia, spre deosebire de Anglia, statul s-a implicat prin promovarea **protecţionismului** şi prin sprijinirea invenţiilor în domeniul căilor ferate. În statele germane trecerea la producţia de fabrică a fost facilitată de Uniunea Vamală. În România acest proces a început în a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi s-a bazat aproape în întregime pe tehnica de import.

Anul 1880 aduce schimbări fundamentale în tehnica industrială. După 1880 are loc a doua etapă a revoluţiei industriale, (după unii, a doua revoluţie industrială) caracterizată prin dezvoltarea industriilor de vârf: chimia, electrotehnica şi producţia de automobile. Din acest moment dezvoltarea industrială nu mai poate fi concepută fără aportul cercetării ştiinţifice. Procesul industrializării a depins de utilizarea largă a oţelului şi a cimentului.

Creşterea economică a fost stimulată de descoperirea şi producţia de electricitate în hidrocentrale şi termocentrale. Curentul electric produs în cantităţi suficiente este folosit la iluminat (cu ajutorul becului electric) în transporturi şi telecomunicaţii. **(7)** Inventarea automobilului şi a avionului permite folosirea unei alte surse de energie, petrolul. Cea mai importantă evoluţie o cunoaşte industria chimică care produce acum medicamente, fibre sintetice, detergenţi, coloranţi, explozibil.

Revoluţia industrială a contribuit esenţial la progresul omenirii.

Aceasta a modificat radical viaţa oamenilor şi a contribuit la impunerea unei noi atitudini faţă de muncă şi rezultatele ei. S-a modificat radical structura, calitatea şi preţul forţei de muncă.

CRONOLOGIE

1879
Th. A. Edison inventează becul cu incandescenţă

1895
fraţii A. şi L. J. Lumiere inventează aparatul cinematografic

1804
se introduce la Berlin autobuzul ca mijloc de transport în comun

1910
Henri Coandă construieşte primul avion cu reacţie din lume

1914
Canalul Panama este deschis pentru navigaţie

1919
Mias Van der Rohe construieşte primele clădiri zgârie-nori în SUA

1920
la Pittsburg (SUA) se înfiinţează primul post de televiziune

Turnul Eiffel din Paris

Instrumente de lucru / aplicații

1 Thomas Sprat, despre Societatea Regală din Londra

„Inițial, ei urmăreau un singur scop: satisfacerea dorinței de a respira aer liber și de a discuta în liniște unul cu altul fără a fi atrași în patimile și nebunia acelei triste epoci. Instituirea acestei adunări era justificată, chiar dacă n-ar fi adus vreun alt folos decât acela că datorită ei s-a format o pleiadă de tineri pentru epoca următoare, ale căror minți, primind de la ei primele impresii ale cunoașterii lucide și vaste, au fost înarmate în mod invincibil impotriva tuturor ispitelor entuziasmului" (...) „Întrunirile lor erau dese, în măsura în care le îngăduiau ocupațiile, ședințele lor constau mai mult din acțiuni decât din dezbateri. Ei participau mai cu seamă la experiențe speciale de chimie sau mecanică. Nu aveau un statut sau metode fixe. Urmăreau mai mult să-și comunice unul altuia descoperirile, pe care le puteau face într-un cadru atât de restrâns, decât să desfășoare o cercetare unită, constantă sau sistematică."

J.D. Bernal, *Știința în istoria societății*

René Descartes, părintele raționalismului

2 Lavoisier — fondatorul chimiei moderne

„Acum vreo opt zile am descoperit în sulful arzând, departe de a-și pierde greutatea, din contră, mai că câștiga; adică dintr-o livră de sulf se putea obține mai mult de o livră de acid vitriolic (acid sulfuric), făcând abstracție de umiditatea aerului. La fel se întâmplă și cu fosforul. Această creștere de greutate rezultă dintr-o cantitate considerabilă de aer care se fixează în timpul arderii și care se combină cu vaporii. Această descoperire, pe care am constatat-o prin experiențe pe care le consider hotărâtoare, m-a făcut să cred că ceea ce se putea observa la arderea sulfului și a fosforului putea la fel de bine să se petreacă cu toate corpurile care câștigă greutate prin ardere și calcinare și m-am convins că creșterea greutății oxizilor metalici avea aceeași cauză. Experiența a confirmat în intregime ipotezele mele..."

Notă adresată de Lavoisier la 18 noiembrie 1772 secretarului Academiei de Științe

3 Discurs asupra metodei

Descartes.

„Îmi mai dau seama că ele sunt de așa fel și în număr atât de mare, încât nici mâinile mele, nici venitul meu, chiar dacă aș avea de o mie de ori mai mult decât am, nu ar putea să ajungă pentru toate. (...) Ceea ce nădăjduiam să fac cunoscut prin tratatul pe care îl scrisesem, este să arăt atât de limpede folosul pe care publicul îl poate avea, încât să fi obligat pe toți cei ce doresc în general binele oamenilor, adică pe toți cei care sunt virtuoși cu adevărat, și nu din fățărnicie, nici numai pentru părerea altora, să-mi comunice experiențele pe care le-au făcut până acum, cât și să mă ajute în cercetarea celor care mai rămân de făcut."

4 Charles Darwin și Antoine Lavoisier

5 Noi semne, simboluri și noțiuni matematice introduse în epoca modernă

Semnele $\sqrt{x}$ și x^m, =, x, . , <, >, notațiile x, y, z pentru necunoscute și noțiunile de sinus, cosinus și tangentă, cotangentă.

Să reflectăm

1. Pornind de la documentul **1** faceți o scurtă caracterizare a societăților științifice. Care este rolul lor în dezvoltarea științei?
2. Analizați documentul **3** și prezentați de ce Descartes susține noile metode de cercetare.
3. Pornind de la documentul **2** argumentați importanța descoperirii făcute de Lavoisier.
4. Pornind de la documentul **5** explicați care este contribuția matematicii la dezvoltarea științei universale.

6 Transporturile și telecomunicațiile

Dezvoltarea industriei a depins tot mai mult de funcționarea sistemului de comunicații. În Anglia pentru prima dată, sistemul de canale și transportul maritim a fost completat de circulația feroviară. Debutul acestui nou tip de transport este realizat în 1829 când George Stephenson atinge cu locomotiva sa „Racheta" viteza de 24km/h. Sistemul a fost perfecționat rapid și transporturile feroviare preiau o parte importantă a traficului de mărfuri și pasageri.

Căile ferate sunt un rezultat direct al revoluției industriale, ca și transportul în comun de altfel.

În circulația maritimă principalul mijloc de transport care va fi perfecționat și adaptat este vaporul. Prima linie maritimă regulată a fost introdusă în 1840 și făcea legătura între Europa și America. Atlanticul devine ușor de trecut, și vaporul preia și transportul de persoane.

La începutul secolului al XX-lea se experimentează zborul cu aparate mai grele ca și aerul. Aceste încercări au fost realizate de Clement Ader (1897), frații Wright (1903) și românul Traian Vuia (1906). În anul 1910 este încercat în zbor primul avion cu reacție din lume.

Performanțele cele mai importante până în 1914 sunt traversarea Canalului Mânecii și a Mării Mediterane, primul zbor deasupra Oceanului Înghețat și recordul de înălțime de 5610 m și viteza de 204 km/h.

În domeniul telecomunicațiilor cele mai importante realizări sunt telegraful, telefonul și radioul.

1863-Londra — primul metrou din lume

1891-1903 — se construiește calea ferată transsiberiană 7500 km

1910 — prima linie electrică de cale ferată (Germania pe ruta Berchtesgaden-Konigsee)

1890-1895 — podul metalic peste Dunăre de la Cernavodă (4088 m) cel mai lung pod din Europa (în acea perioadă)

7 Scrisoare adresată de J. E. Mongolfier 8 septembrie 1787

„Aerostatul nostru, construit din tafta (mătase) dublă, are un diametru de 160 picioare (aproape 50 de metri) și el va putea purta aproximativ 60 quintale (2700 kg). Această mașină va putea să îndeplinească scopul propus de memoriul meu: acela de a se transporta succesiv, în diverse locuri, sub impulsurile atmosferei și alegând doar pe cele care sunt favorabile. Doar aplicarea este diferită. Nava este dirijată prin combinarea rezistenței aerului cu impulsul vântului."

J. D. Bernal, *Știința în istoria societății*

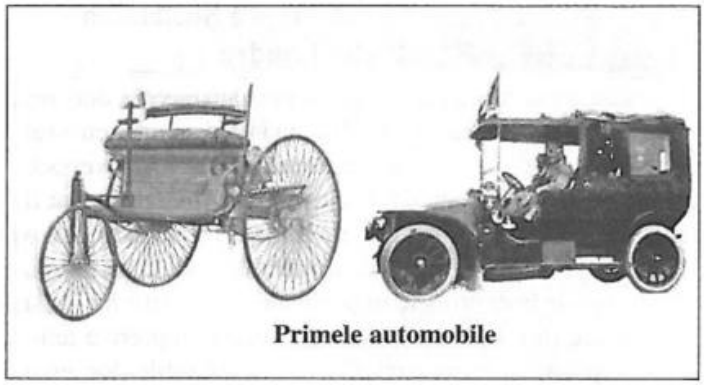

Primele automobile

Locomotiva „Racheta"

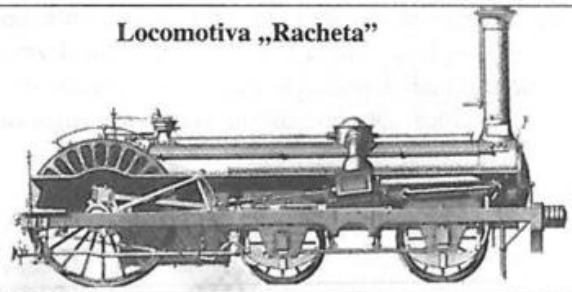

8

Mineritul este dotat acum cu perforatoare pneumatice, iar transportul oamenilor și minereului în subteran și spre suprafață se face mecanizat. Într-un singur deceniu, 1850-1860, producția industrială de cărbune a crescut cu aproape 40%. Mașina de cusut nu a pus numai baza industriei de confecții, ci a determinat o schimbare în condiția socială a femeii și în economia familială.

Omul modern nu mai e reprezentat de figura tradițională a celui ce economisește, ci de acelui care-și plasează banii pentru a fi cheltuiți cu profit.

Camil Mureșanu, *Europa modernă*

9 Uzinele Krupp din Essen

Să reflectăm

1. Analizați textele **6** și **7** precum și imaginile alăturate și explicați consecințele revoluției industriale în domeniul transporturilor și comunicațiilor.
2. Ce vă sugerează imaginea **9**? Explicați pornind de la această imagine și de la textul **8** consecințele revoluției industriale.

JAMES WATT (1736-1819)

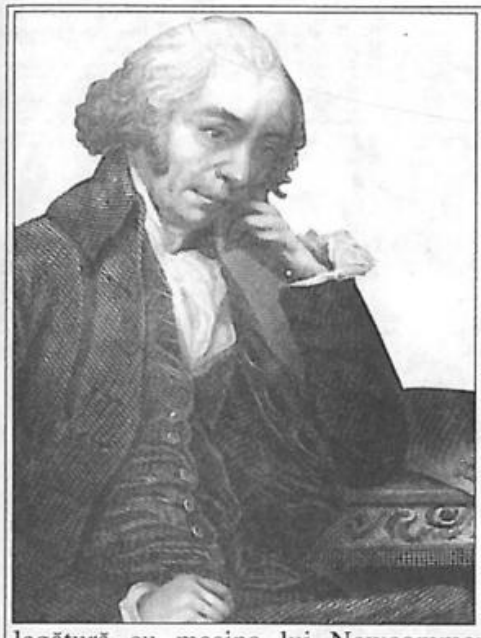

a. Personalitate reprezentativă a revoluției industriale, s-a născut la 19 ianuarie 1736 la Greenock nu departe de Glasgow. De mic copil a dovedit o mare pasiune pentru mașinării pe care îi plăcea să le repare. Primele sale invenții sunt în legătură cu mașina lui Newcommen, relativ larg folosită în acea perioadă în Anglia. Watt era intrigat de faptul că această mașină folosește doar 1% din căldura produsă, ceea ce era foarte puțin. El a găsit soluția construind o cameră de condensare care optimiza folosirea căldurii. Fără venituri mari, s-a asociat cu un industriaș bogat Mathew Boulton împreună cu care a produs mai multe dispozitive și modele. Marele inventator este cunoscut în special pentru inventarea mașinii cu abur în anul 1782, a cărui model a fost perfecționat, mai târziu, prin introducerea sistemului de bielă-manivelă care transformă mișcarea lineară într-o mișcare circulară și invers. Aceste invenții și utilizarea tot mai largă în practică au făcut din James Watt un savant reputat, celebru în întreaga lume.

Analizați textul de mai sus și argumentați rolul lui James Watt în declanșarea și desfășurarea revoluției industriale

Rezultatele asocierii lui Boulton cu Watt:
Număr de mașini cu vapori construite și vândute în Marea Britanie

Anul	Număr de mașini	Din care cu mișcare rotativă
1775-79	36	0
1780-84	41	12
1785-89	85	46
1790-94	94	63
1795-99	148	111
1800-04	229	183
Total:	683	415

ALFRED NOBEL (1833-1896)

b. Cunoscut și în zilele noastre datorită premiului care îi poartă numele, Alfred Nobel, s-a născut la Stockholm la 21 octombrie 1833, fiind fiul unui antreprenor care a făcut avere din vânzarea materialelor explozive. Tânărul Nobel a reușit să inventeze dinamita (dynamis = forță putere) înglobând nitroglicerina într-o substanță absorbantă. În scurt timp a devenit un industriaș prosper cu uzine în lumea întreagă. Dinamita a fost folosită atât în scopuri industriale la străpungerea de tunele cât și în scopuri militare. Nobel era convins că dinamita este un mijloc excelent de a opri orice război și afirma „toate națiunile vor renunța la război". Curând ajunge la concluzia că descoperirea sa a adus mult rău omenirii și că ar putea schimba situația. Prin testamentul din 1895 el decide că averea sa în sumă de 33 milioane coroane suedeze să fie investită eficient pentru a recompensa descoperirile științifice mai importante. Urma să se acorde premii în cinci domenii: chimie, fizică, literatură și pace, „acelor persoane care vor fi adus omenirii cel mai mare bine".

A murit la 10 decembrie 1896 la San Remo.

Primele cinci premii Nobel au fost acordate în anul **1901** următorilor savanți: **Sully Prudhomme** (literatură), **Frederic Passy** (pace) — fondatorul și președintele primei societăți franceze pentru pace, **Jean Henri Dunant** (pace) — fondatorul comitetului internațional al Crucii Roșii, **Wilhelm Roentgen** (fizică), **Jacobus Hoff** (chimie), **Emil Adolf von Behring** (medicină).

1902 Theodor Mommsen — (istorie) pentru lucrarea *Istoria romană*.

Medalia Nobel

Analizați textul de mai sus și explicați rolul lui Alfred Nobel în dezvoltarea științei universale. Arătați care sunt minusurile și împlinirile activității sale de inventator

TEMA IV

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

ȚĂRILE ROMÂNE ȘI PROBLEMA ORIENTALĂ

CUPRINS

* SECOLUL FANARIOT
* RĂZBOAIELE RUSO — AUSTRO — TURCE
* ANUL 1821
* TRATATUL DE LA ADRIANAPOL;
* REGULAMENTUL ORGANIC
* INSTRUMENTE DE LUCRU — APLICAȚII
* CURENTE, PERSONALITĂȚI, SINTEZE

Introducerea regimului fanariot în Moldova și Țara Românească a fost replica Porții la situația internațională ivită la sfârșitul secolului al XVII —lea prin înlăturarea Imperiului Otoman din Europa Centrală. Încorporarea Transilvaniei Imperiului austriac și recunoașterea acesteia prin pacea de la Karlovitz (1699) a făcut din Principate avanposturile sale cele mai amenințate. Astfel, în condițiile create de pacea de la Karlovitz care a menținut Moldova și Țara Românească sub suzeranitatea otomană, imperiul sultanilor decide introducerea unui nou regim politic.

Modificările intervenite afectează instituțiile fundamentale, domnia, sfatul domnesc, în general sistemul administrativ — politic.

Pompiliu Teodor, Șerban Papacostea,
Istoria României

TEMA IV

ȚĂRILE ROMÂNE ȘI PROBLEMA ORIENTALĂ

SECOLUL FANARIOT

PREMISELE INSTAURĂRII REGIMULUI FANARIOT* Înfrângerea otomanilor în fața zidurilor Vienei în anul 1683 a marcat declinul militar și politic al Imperiului Otoman, debutul crizei orientale și schimbarea raporturilor de forțe în E și SE Europei. Competiția pentru moștenirea otomană (problema orientală) a mobilizat Imperiul Habsburgic și Imperiul Țarist. Argumentele despre protecția sau eliberarea creștinilor erau încă crezute.

Cucerirea Ungariei și alipirea Transilvaniei au adus granițele Imperiului Habsburgic pe Carpați, situație consacrată în plan extern prin tratatul de la Karlowitz. În aceste condiții locul Moldovei și Țării Românești în sistemul militar otoman s-a schimbat. Cele două țări reprezentau acum limita suzeranității și a puterii otomane și un potențial economic important reconsiderat o dată cu pierderea unor întinse teritorii.

Momentul a fost interpretat de către domnii Moldovei și Țării Românești ca fiind favorabil pentru desprinderea de Imperiul Otoman și cucerirea independenței în alianță cu Austria sau cu Imperiul Țarist. Alianța lui Dimitrie Cantemir cu Rusia și în parte și politica de echilibru a lui Constantin Brâncoveanu vor determina Imperiul Otoman să schimbe regimul politic din cele două țări. În acest context, în Transilvania s-a instaurat regimul habsburgic iar în Principate regimul fanariot și începe după cum afirmă istoricii „etapa cea mai complicată din istoria Țărilor Române".

SECOLUL FANARIOT A fost instaurat de otomani în 1711 în Moldova și în 1716 în Țara Românească și a a fost menținut în cele două Principate până în anul 1821. În această perioadă Țările Române au fost guvernate de domni fanarioți ce proveneau din familiile grecești din Constantinopol.

Domnul care inaugurează acest regim în cele două țări a fost Nicolae Mavrocordat. Puterea domnului a fost sever redusă, el fiind numit direct de Poartă fără asentimentul țării. În fapt, este un simplu funcționar, fără armată și fără competențe sau atribuții de politică externă. În timpul domniei lor, domnii fanarioți au avut sprijinul elitei grecești și a boierimii autohtone (clasă politică cu puteri limitate) soluție care permite un echilibru interior. Sunt executanți fideli ai poruncilor sultanului, situație care nu le garantează domnii stabile (în intervalul 1711/1716 — 1821 s-au înregistrat 40 de domnii în Muntenia și 36 în Moldova). **(1, 2, 3)**

În sistemul politic fanariot se mențin vechile instituții și autonomia țării, iar dominația otomană s-a exercitat indirect. Sub aspect politic, secolul fanariot a reprezentat un evident regres. Efectele grave sunt reprezentate de exploatarea excesivă a resurselor prin **haraci***, **peșcheș*** și impunerea monopolului turcesc asupra comerțului. Nu este de mirare că scade capacitatea economică a contribuabililor nedreptățiți și de sistemul abuziv de încasare a impozitelor. **(4)**

Reformele înfăptuite în cele două țări de către Constantin Mavrocordat (1730-1769), „un spirit luminat", au vizat consolidarea regimului și realizarea unei monarhii moderate. Acesta a realizat reforma fiscală prin care dările sunt unificate într-una singură plătibilă în 4 sferturi și desființează șerbia fixând însă zile de clacă ce trebuie efectuate pe moșia boierului. **(6)** Prin reforma administrativă a numit ispravnici și a acordat leafă dregătorilor. Alexandru Ipsilanti (1774-1788) a făcut un nou efort de reorganizare și a contribuit la îmbunătățirea situației țării.

Reformele au efecte reduse datorită Porții care mărește continuu obligațiile celor două țări. **Fiscalitatea*** s-a menținut excesivă, și în 1821 a fost principala cauză a mișcărilor țărănești.

RĂZBOAIELE RUSO-AUSTRO-TURCE Criza otomană și politica expansionistă a Imperiilor Habsburgic și Țarist a provocat în anii 1716-1829 șase războaie

CRONOLOGIE

1711
începutul regimului fanariot în Moldova

Argintărie de epocă

VOCABULAR

FANARIOT
grec din păturile înstărite care locuia în cartierul Fanar din Constantinopol; spec. demnitar al Porții Otomane ori dregător sau domn în țările românești care provenea din această pătură greacă înstărită.

HARACI
tribut anual pe care țările vasale îl plăteau Imperiului Otoman

PEȘCHEȘ
dar anual, în bani sau în natură, pe care domnii țărilor române îl ofereau Porții Otomane (împreună cu haraciul);

FISCALITATE
sistem de percepere a impozitelor și taxelor prin fisc

ruso-austro-turce. (7) Teritoriul de confruntare a celor trei armate a fost de regulă teritoriul Țărilor Române. Frecvența acestor războaie și durata lor ce corespunde în linii mari cu secolul fanariot a demonstrat că soluția fanariotă nu a adus principatelor liniștea externă. Mai mult, fiecărei înfrângeri otomane îi va corespunde înstrăinarea unor teritorii românești. Astfel Habsburgii au anexat Oltenia (pentru intervalul 1716-1739) și în 1775 Bucovina, iar Imperiul Țarist a încorporat în 1812 Basarabia.

Prezentarea acestor războaie ca acțiuni de eliberare de sub dominația otomană și de protejare a creștinilor a încurajat opoziția antifanariotă. Mai mult, războiul ruso-austro-turc din 1735-1739 determină chiar renașterea planurilor de eliberare a popoarelor balcanice. Anexarea Olteniei și regimul de ocupație care i-a urmat a dezvăluit adevăratele intenții ale Habsburgilor de a transforma Țările Române în provincii imperiale. În consecință, boierimea munteană s-a orientat spre Rusia în vederea recunoașterii neatârnării. Din altă perspectivă, în această perioadă s-a manifestat mișcarea politică națională.

În anii războiului din 1768-1774 idealul politic al independenței va fi susținut atât în memorii adresate comisiei de la Focșani cât și delegațiilor Rusiei și Austriei. În susținerea acestor memorii, autorii proveniți din clasa politică, au făcut apel la dreptul istoric, la trecutul de luptă antiotoman al celor două țări. Acum se definitivează cea mai semnificativă propunere, formarea unui stat tampon sub ocrotirea marilor puteri. Câțiva ani mai târziu ideea este reluată din rațiuni diferite de către Ecaterina a II-a, țarina Rusiei, care se pronunță în acest spirit pentru crearea Daciei ca stat independent și recunoscut de cele trei imperii vecine. În realitate Imperiul Țarist și Imperiul Habsburgic au continuat să-și susțină propriile interese în raport cu Imperiul Otoman. Rezultă de aici interpretarea diferită care este dată războaielor de clasa politică românească și de marile imperii. În timpul războaielor din 1787-1792 și 1806-1812 se înregistrează participarea voluntarilor români la lupta antiotomană.

Este perioada în care Franța revoluționară dar și Anglia manifestă interes sporit față de zona balcanică. Evenimentele au dovedit Angliei direcția intențiilor politice ale Rusiei convingând-o despre nevoia protejării stăpânirilor europene ale Imperiului Otoman. Se schimbă ceva și în modul de acțiune a imperiilor expansioniste.

Acțiunile Rusiei de după 1772 au demonstrat că aceasta a înțeles că alipirea teritoriilor otomane nu era suficientă dacă nu era însoțită de gesturi de bunăvoință față de elita politică. Decizia de-a conserva prin Regulamentul organic (realizat sub directa coordonare a autorităților țariste) dominația politică boierească se încadrează în această nouă strategie. Principiul modern al separației puterilor în stat este aplicat într-o formulă hibridă în absența unor conduceri reprezentative.

Clasa politică românească trage concluziile necesare și susține interesul național. (b) Mișcarea politică se convinge că o soluție pentru viitorul țării nu putea veni decât din propriile acțiuni organizate într-un cadru internațional favorabil. Evenimentele din anii 1821-1848 și mai ales cele din 1859 demonstrează acest lucru.

ANUL 1821 Anul 1821 este anul în care în Țara Românească s-a declanșat mișcarea condusă de Tudor Vladimirescu. (a) Evenimentele au fost generate de fiscalitatea excesivă, obligațiile în muncă tot mai mari ale țăranilor și de abuzurile administrative.

Boierimea dorea să pună capăt regimului fanariot și dominației otomane. Concomitent Eteria (societate secretă grecească) a pregătit revolta grecilor împotriva jugului otoman. Intenția eteriștilor era să organizeze o răscoală generală, cu sprijin rusesc, în SE Europei la care să-i atragă și pe români. Insurecția urma să izbucnească în Principate.

Scânteia mișcării românilor a fost aprinsă de Tudor Vladimirescu. Fiu de țăran liber, acesta s-a ridicat în rang prin merite personale îndeosebi prin spiritul întreprinză-

CRONOLOGIE

1715
Hotinul devine raia turcească
1716
instaurarea regimului fanariot în Țara Românească
1732
primul memoriu adresat Curții din Viena de Inocențiu Micu
1746
eliberarea din șerbie
1758
ultima năvălire tătară în țările române
1787
Ienăchiță Văcărescu tipărește o gramatică
23 ianuarie 1821
începutul mișcării conduse de Tudor Vladimirescu
21 martie 1821
Tudor Vladimirescu intră în București
1822
restabilirea domniilor pământene
1829, sept. 2/14
Tratatul de la Adrianopol

Costum de epocă

ȚĂRILE ROMÂNE ȘI PROBLEMA ORIENTALĂ

tor, experiența militară dobândită în războiul ruso-turc din 1806-1812 unde a fost ridicat la rangul de locotenent, dar și prin cea de dregător. Tudor a acceptat să colaboreze cu mișcarea grecească și a promis să sprijine revolta greacă afirmând „noi vom înlesni trecerea prințului Ipsilanti peste Dunăre ca să meargă spre mântuirea patriei sale".

În 1821, Tudor Vladimirescu declanșează mișcarea prin proclamația către țară, și înrolarea voluntarilor. În această proclamație și-n alte intervenții s-a pronunțat pentru independența țării. Din Oltenia mișcarea se extinde și la 16 martie ajunge la porțile Bucureștiului unde se ajunge la o înțelegere cu boierii. Adunării norodului i se alătură treptat meseriași și târgoveți, mici boieri. Sub conducerea lui Tudor urma să se realizeze programul de reforme intitulat „Cererile norodului românesc". Înțelegerea cu eteriștii conduși de Alexandru Ipsilanti este depășită în condițiile în care forțele grecești staționează la Târgoviște și evită trecerea Dunării spre Grecia iar țarul dezavuează atât mișcarea românească cât și cea a Eteriei.

La începutul lunii mai, trupele otomane intră în Țara Românească și Moldova. În aceste împrejurări la mijlocul lunii, Tudor a plecat spre Oltenia pentru a pregăti rezistența. Asumându-și prerogative pe care nu le avea, A. Ipsilanti pune la cale arestarea, judecarea și executarea lui Tudor Vladimirescu. După o rezistență îndârjită oastea lui Tudor s-a destrămat, iar eteriștii au fost înfrânți de turci la Drăgășani.

În urma mișcării, curentul reformator din Țările Române s-a consolidat și a pătruns în noi straturi sociale. Evenimentele și presiunea statelor occidentale au convins Poarta să revină la domniile pământene și să renunțe la sistemul politic fanariot.

TRATATUL DE LA ADRIANOPOL. REGULAMENTELE ORGANICE

După 1822 relațiile ruso-otomane s-au alterat nesoluționându-se problema rolului pe care urma să-l îndeplinească Imperiul Țarist în Principate. Insistența rusească pentru instaurarea unei duble subordonări, **suzeranitatea*** turcească și **protectoratul*** rusesc, a dus la războiul din 1828-1829. Înfrânt, Imperiul Otoman a acceptat la 2 septembrie tratatul de la Adrianopol, ale cărui reglementări au devenit un moment de răscruce pentru Țările Române.

Imperiul otoman a recunoscut autonomia Moldovei și Țării Românești, și libertatea comerțului. Țării Românești îi sunt retrocedate raialele Turnu, Giurgiu și Brăila. Din punct de vedere extern, principala prevedere introdusă a fost protectoratul rusesc, dându-se astfel satisfacție Imperiului Țarist. S-a reglementat de asemenea nevoia elaborării unor regulamente administrative care vor primi numele de Regulamente organice.

În timpul ocupației ruse, comisiile de boieri în colaborare cu autoritățile ruse au elaborat Regulamentele Organice ca legi fundamentale. Puterea politică primește o structură modernă conformă cu principiul separației puterilor în stat. **(8)** Puterea legiuitoare era reprezentată de adunarea obștească. Pentru consolidarea autorității domnului, acesta urma să fie ales pe viață. Soluția legală găsită, menținea boierimea ca și clasă conducătoare prezentă în toate structurile puterii: legislativă, executivă, judecătorească. Pentru eficientizarea sistemului fiscal s-a reglementat plata impozitului în 4 rate și s-a hotărât adoptarea bugetului anual bazat pe venituri și cheltuieli planificate. Se dă satisfacție clasei politice prin întemeierea miliției pământești sau armata națională.

Regulamentele au intrat în vigoare în 1831 în Țara Românească și la 1832 în Moldova. **(10)** În ansamblu, Regulamentele Organice au deschis calea unor profunde transformări în Principate. Obiectivul general a fost întărirea ordinei sociale existente și conservarea dominației boierilor în viața politică. Unele măsuri s-au finalizat doar pe jumătate: boierimea rămâne scutită de plata impozitelor, iar adunările obștești nu erau reprezentative întrucât dominau boierii. Mai mult, Imperiul Țarist și Imperiul Otoman au dobândit dreptul de a cenzura eventualele schimbări din textul legii fundamentale.

VOCABULAR

SUZERANITATE
dreptul unui stat asupra altui stat care are guvern propriu, dar nu are autonomie completă

PROTECTORAT
formă de dependență politică a unui stat față de altul în virtutea unei convenții conform căreia statul protector conduce politica externă a statului protejat, acesta păstrându-și autonomia internă; conducere exercitată de statul protector.

Bucureștii secolului XVIII

CRONOLOGIE

1831, iulie 1/13
se aplică Regulamentul Organic în Țara Românească
1832, 1/13 ianuarie
se aplică Regulamentul Organic în Moldova
1834 — 1848, 1849
Domniile regulamentare
1843
se înființează societatea secretă „Frăția"

TEMA IV

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

Instrumente de lucru / aplicații

1

Primirea la curtea lui Alexandru Moruzi

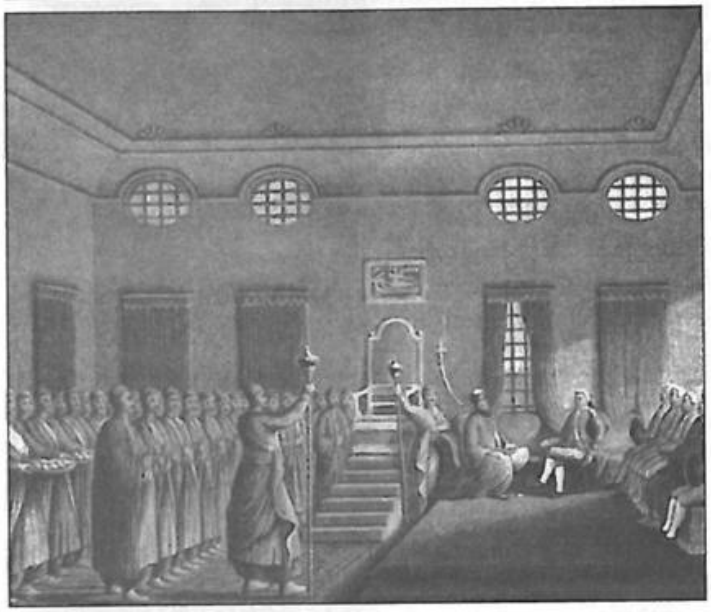

2

Călători englezi despre curtea fanariotă

„Domnul era de un caracter destul de blând și amabil, plin de politețe și de deprinderi și sentimente bune. Alexandru, tot așa de bine educat. Domnul vorbește grecește, dar, ni spune Boscovich (călător englez), mai mult din etichetă, căci știa și franțuzește; Alexandru, care n-a avea nici o situație oficială, vorbea limba franceză. În această odaie se înjghebă o conversație asupra fizicei, asupra camerei optice; Vodă cere o mulțime de lămuriri despre niște instrumente noi și se interesează în cea mai mare măsură de ele. Cerând să i se trimeată și lui face astfel cea mai bună impresie."

Nicolae Iorga, *Istoria românilor prin călători*

Educația tinerilor boieri

Pe când cu dascălii greci, feciorii de boier învățau românește numai din întâmplare și pe apucate, și unii nu învățau nicidecum.

Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*

Bucureștiul în secolul al XVII-lea

3

Curtea domnească în timpul regimului fanariot

„Între dânșii vorbesc grecește. Limba românească nu se vorbește deloc la curte, unde cea mai mare parte din dregătorii care o alcătuiesc sunt greci constantinapolitani, cari, ori n-o înțeleg, ori evită de a o vorbi."

Nicolae Iorga, *Istoria românilor prin călători*

4

Domnia lui Caragea

În domnia lui, toate slujbele și caftanele se dau pe parale. El a suit birurile într-un mod nepomenit, de la 1.500.000 lei (115.385 galbeni) la suma de 3.700.000 lei (248.848 galbeni), afară de ocne și de vămi, pe care le vindea cu preț de zece ori mai mare decât înainte, lăsând pe taxidari să rupă cât puteau; apoi pecetluituri, mazilii, neamuri și câte și mai câte!

5

Ciuma lui Caragea

Niciodată acest flagel n-a făcut atâtea victime! Au murit până la 300 de oameni pe zi și se crede că numărul morților în toată țara a fost mai mare de 90.000. **Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri***

6

Desființarea veciniei

„Cu toții în glas am răspuns, mărturisind adevărul, că vecinii robi nu sunt, nici se stăpânesc cu nume de robie [...]. Iară la vecini numai partea bărbătească slujește, scoțând la lucru numai un om dintr-o casă, măcar că și feciori va avea omul [...]. Vecin va să zică sătean megieș țara de moșie, atâta numai că din sat nu este volnic ca să iasă [...]. și când se va vinde moșia, oamenii să nu se vândă, ci ca niște săteni ai satelor în sat să rămâie, făcând slujba obicinuită; însă și slujba să o facă cu nartu, 4 de zile de om într-un an, ori la ce lucru se va pune și dijma să dea [...] pe moșie."

Să reflectăm

1. Stabiliți semnificația aprecierilor făcute de către călătorul englez. (documentul **2**)
2. Priviți imaginea **1** și pornind de la textul **3** faceți o scurtă caracterizare a curții fanariote
3. Analizați documentul **4** și stabiliți pe baza lui atât modul în care se făcea repartizarea funcțiilor cât și consecințele sociale ale acestui sistem.
4. Citiți textele **2** și **6** și stabiliți câteva elemente pozitive ce au caracterizat domniile fanariote.

7 Războaiele ruso-austro turce

Războiul ruso-austro-turc din 1787-1792

În Moldova nu găsește mai mult de 600 000 de oameni, și i s-a spus că populația, în loc să crească, scade, mai ales după teribilele încercări ale războiului deosebit de crud, purtat numai la noi. Mulți au fugit în Ardeal sau dincolo de Nistru, la Dubăsari de pildă.

Nicolae Iorga, ***Istoria românilor prin călători***

Bucureștii, cu 7 000 de case și 20 000 de locuitori, de multe rase, între care ceva sași ardeleni, câte unul italieni și francezi, „sunt alături într-un chip de care nu-și poate face cineva o idee. Afară de un cartier unde sunt adunați toți negustorii și care e clădit nemțește, tot restul are înfățișare de sat", cu casele risipite în mijlocul grădinilor, cu străzile podite [...]. Multe case distruse de război nu s-au mai refăcut. Cât privește alte orașe, la Târgoviște ar fi abia douăzeci, treizeci de familii, Buzăul e total ars de ruși, episcopul stând la București.

N. Iorga, ***Istoria românilor prin călători***

Războiul	Tratatele de pace
Războiul austro-turc 1716-1718	Passarowitz – 1718 Banatul și Oltenia sunt anexate de Austria
Războiul ruso-austro-turc 1735-1739	Belgrad – 1739 Oltenia revine sub suzeranitate otomană
Războiul ruso- turc 1768-1774	Kuciuk-Kainargi –1774 Habsburgii anexează Bucovina
Războiul ruso-austro-turc 1787-1792	Iași – 1792
Războiul ruso-turc 1806-1812	București – 1812 Basarabia este încorporată de Imperiul Țarist
Războiul ruso-turc 1828-1829	Adrianopol – 1829 Se recunoaște autonomia principatelor

8 Introducerea unui sistem politic mai modern

„**Art. 26**. Domnul se orânduiește pentru toată viața lui [...] EI se va alege numai dintre boierii cei mai destoinici [...].

Art. 224. În statul monarhic al Țării Românești, cea dintâi persoană este domnul.

Art. 212. Despărțirea puterilor ocârmuitoare și judecătorești fiind cunoscută că este neapărat de trebuință pentru buna orânduială în pricini de judecată și pentru parte dreptăților particularilor, aceste două ramuri de ocârmuire vor fi de acum înainte separate".

Regulamentul organic, 30 martie 1830

9 Boierul Iordache Filipescu în 1841

10 Domniile regulamentare

Țara Românească

● Alexandru Ghica (1834-1842) a fost apreciat în epocă ca „om bun însă fără curaj, prieten al țării, dar încă mai mult a postului său"; intră în conflict cu Adunarea Obștească. Măsuri adoptate: înființarea orașului Alexandria; retrage subvenția Societății Filarmonice.

● Gheorghe Bibescu (1842-1848) primul domn regulamentar ales. Măsuri adoptate: sporește armata națională; înființează Grădina Cișmigiu și construiește primul bulevard Bd. Kisseleff; introduce cenzura.

Moldova

● Mihail Sturza (1834-1849) este iubitor de cultură; înființează Academia Mihăileană, construiește 250 km de drumuri; dezvoltă portul dunărean Galați.

Vinde titluri boierești: în 1834 erau 853 familii boierești; în 1849 se ajunge la 3750 titluri boierești.

Să reflectăm

1. Pornind de la documentul **7** faceți o scurtă caracterizare a consecințelor războaielor ruso-austro-turce asupra țărilor române.
2. Analizați fragmentul **9** din Regulamentul Organic și identificați elementele de modernitate ale legii fundamentale.
3. Ce vă sugerează imaginea? Pornind de la această imagine și de la textul **10** faceți o caracterizare a moravurilor ce au persistat în perioada regulamentară.
4. Pe baza textelor **1, 2, 3, 4, 10** comparați domniile fanariote cu domniile regulamentare

TUDOR VLADIMIRESCU

a. S-a născut în satul Vladimir din județul Gorj într-o familie de moșneni. A crescut în casa dregătorului Glogoveanu din Craiova. Se știe că a învățat grecește, știa de asemenea și nemțește și cunoștea pravilele (legile). Cei care l-au cunoscut au afirmat despre Tudor că era o fire hotărâtă și dârză, interesat de eliberarea țării sale de sub dominația otomană. Așa se explică că participă la războiul ruso-turc din anii 1806-1812 remarcându-se ca voluntar prin conducerea unei unități de panduri și atribuirea titlului de comandant și a unei decorații. Era cunoscut ca negustor și dregător și avea faima celui mai destoinic comandant militar din Țara Românească. Din aceste motive el a fost cooptat în acțiunea antiotomană a Eteriei. Țelurile lui Tudor erau până la un punct comune cu ale Eteriei, el urmărind însă să elibereze țara și să realizeze prefaceri în folosul micii boierimi și a țăranilor, „să pună capăt abuzurilor autorităților" și „tiraniei boierilor". Din aceste motive declanșează mișcarea din 1821.

O dată cu intrarea turcilor în țară, își pierde viața în împrejurări complicate în mai 1821.

În zilele noastre, la Cloșani — casa lui domină locul și se știe că la Prejna a ridicat o biserică.

Pornind de la textul de mai sus, argumentați de ce Tudor Vladimirescu a reprezentat o mare personalitate a timpului său.

IENĂCHIȚĂ VĂCĂRESCU (cca. 1740-1797)

b. Personalitate de seamă a culturii românești din secolul al XVIII-lea, s-a născut într-o familie de boieri din Țara Românească. În casa părintească a primit o educație aleasă însușindu-și limbile turcă, greacă, italiană și franceză fiind la curent cu cele mai de seamă lucrări din epocă (Voltaire). Înțelegând interesul național, depune eforturi stăruitoare pentru impunerea limbii române ca limba de cultură. Vremurile nesigure îl obligă în anul 1767 să se retragă la Brașov unde îl cunoaște pe împăratul Iosif al II-lea. În viața Țării Românești, Văcărescu s-a afirmat atât ca om de cultură cât și ca om politic. Spirit rafinat și cultivat a fost cunoscut la curte și în societatea vremii prin poeziile sale și prin preocupările istorice care s-au finalizat cu *Istoria a prea puternicilor împărați otomani*, lucrare rămasă în manuscris, ce a fost tipărită mai târziu de Alexandru Papiu Ilarian.

În mai mare măsură ca alți boieri din epocă a înțeles datoria sacră față de limba și spiritualitatea română și a militat pentru emanciparea limbii române și utilizarea ei ca limbă de cultură. Publică la Râmnic și într-o nouă ediție la Viena, un studiu de gramatică. În plan politic a îndeplinit funcțiile de mare vistier, spătar și vornic, fiind numit în demnități și de domnii fanarioți care vedeau în el un virtual adversar. Nicolae Mavrogheni i-a fixat ca loc de exil, Nicopole, la sud de Dunăre unde erau surghiuniți și alți boieri. Considerat prea periculos pentru regim, a fost exilat până în 1790 în insula Rhodos.

Moare în anul 1797 în împrejurări nesigure ca și tatăl său, existând suspiciunea unei morți provocate. Este înmormântat în Biserica Sfântul Ion cel Mare.

A rămas în istorie ca o figură luminoasă care s-a remarcat în mod deosebit prin iubirea pentru cultura și „creșterea limbii românești".

PROCLAMAȚIA DE LA PADEȘ 23 ianuarie 1821

Fraților locuitori ai Țării Române și veri de ce neam veți fi. Nici o pravilă nu oprește pe om de a întâmpina răul cu rău! Șarpele, când îți iasă înainte, dai cu ciomagul de-l lovești, ca să-ți aperi viața, care mai de multe ori nu să prilejduiește de mușcarea lui! Dar pre balaurii care ne înghit de vii, căpeteniile noastre zic, atât cele bisericești, cât și cele politicești, până când să-i suferim a ne suge sângele din noi? Până când să le fim robi? [...].

TEMA V

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

CUPRINS

* CONGRESUL DE LA VIENA

* CONCERTUL EUROPEAN ÎN PERIOADA RESTAURAȚIEI

* EUROPA ALIANȚELOR MILITARE

* INSTRUMENTE DE LUCRU — APLICAȚII

* CURENTE, PERSONALITĂȚI, SINTEZE

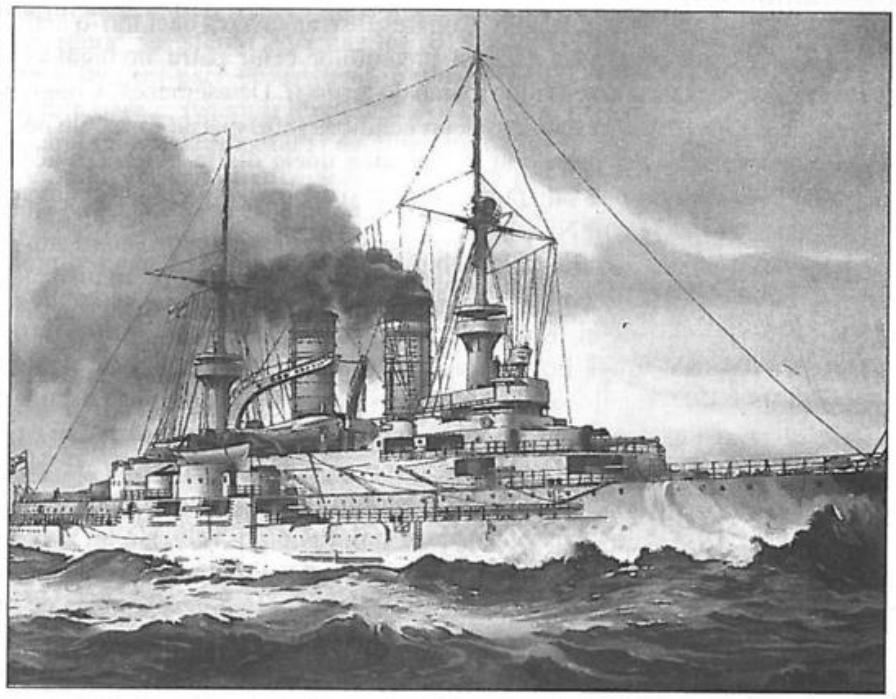

Cuirasat german din perioada împăratului Wilhelm al II-lea

„Europa secolului XIX a cunoscut aplicarea principiului echilibrului în relațiile internaționale. Aceeași odisee napoleoniană, atât de bogată în consecințe, a silit puterile europene să gândească o strategie care, chiar dacă a debutat printr-o alianță sfântă a monarhilor contra aspirațiilor popoarelor, a inovat major în câmpul coexistenței pe continent, creând un cadru care a propulsat Europa la apogeul prestigiului ei. Și chiar dacă, în cele din urmă, a cedat întâietatea altei macroputeri, mai tinere și mai viguroase — am numit aici SUA —, ea a instituit astfel o regulă a jocului diplomatic pe care, în linii mari, omenirea o mai urmează și astăzi. Ea va dăinui pe continent, fără îndoială, până când se va găsi o soluție mai bună sau până când unificarea statelor europene sub același stindard va avea loc."

Ovidiu Pecican

Congresul de la Berlin (1878)

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

CONGRESUL DE LA VIENA

Imediat după înfrângerea lui Napoleon, învingătorii organizează Congresul de la Viena pentru a redesena harta Europei. Trebuia să se șteargă pur și simplu un sfert de secol de frământări revoluționare pentru a se reveni la Vechiul Regim. Congresul se angajează deci într-o acțiune de **restaurație***. S-a încercat satisfacerea pretențiilor celor patru învingători ai lui Napoleon, răspunzând la imensa lor foame de teritorii. De asemenea, Congresul de la Viena (1) va încerca să restabilească un echilibru între marile forțe, ele nedorind ca acest echilibru să fie deteriorat în favoarea uneia dintre puteri. În acest joc, ambițiile monarhilor au fost satisfăcute, dar nu și aspirațiile naționale, care au contribuit decisiv la căderea lui Napoleon.

Lucrările Congresului se deschid în septembrie 1814, iar ședințele oficiale au început la 1 noiembrie 1814. Rolul principal la Congres l-au avut Anglia, Austria, Prusia și Rusia care urmăreau să decidă totul între ele. Talleyrand, reprezentantul Franței, a propus ca bază a discuțiilor **principiul legitimității***, adică statele să fie redate suveranilor lor legitimi. Discuțiile din culisele congresului i-au avut ca protagoniști pe cancelarul Austriei, prințul Metternich, (a) pe lordul Castlereagh, reprezentantul Angliei, și pe țarul Alexandru I al Rusiei ajutat de contele Nesselrode. După lungi și dificile tratative la 9 iunie 1815 a fost semnat Actul final al Congresului de la Viena, care cuprindea întreaga Europă într-un sistem de tratate. Franța, ca țară învinsă, era redusă la frontierele sale din 1792, trebuia să plătească o despăgubire de război și timp de câțiva ani trupe străine urmau să staționeze pe teritoriul ei. Suveranii deposedați de regatele lor în perioada napoleoniană erau repuși în statele respective: Bourbonii în Spania și în Regatul celor două Sicilii, regele Sardiniei în Piemont, principii austrieci în Toscana, Modena, Parma etc. Austria a reluat Triestul, Iliria, Dalmația, Tirolul, Galiția, pierdute în timpul campaniilor lui Napoleon, precum și Lombardia, Veneția și orașul Salzburg. Rusia obține recunoașterea Finlandei, luată de la Suedia în 1809, și a Basarabiei smulsă Moldovei în urma păcii de la București din 1812. Tot Rusia obține cea mai mare parte a teritoriilor poloneze reunite în așa-numitul „Regat Polonez" atașat Imperiului Țarist. Anglia, fără ambiții continentale, păstrează Colonia Capului, Ceylonul, Malta și insulele Ionice din arhipelagul grecesc. Belgia și Olanda au fost unite în Regatul Țărilor de Jos sub autoritatea Casei de Orania. Prusia obține o mărire considerabilă a teritoriului, ocupând o parte din Saxonia, Poznan, o parte din Westfalia, Danzigul și Provincia Renană de-a lungul Rinului. Statele germane, în număr de 38, formau Confederația germană condusă de o Dietă federativă prezidată de Austria. Din acest moment va începe rivalitatea dintre Austria și Prusia pentru dominația asupra spațiului german. Suedia, care a sprijinit coaliția antinapoleoniană, a primit Norvegia, pe care a stăpânit-o până în 1905. Se recunoaște independența și neutralitatea veșnică pentru Elveția, care era alcătuită din 22 de cantoane.

CONCERTUL EUROPEAN ÎN PERIOADA RESTAURAȚIEI

Congresul de la Viena nu a ținut seama nici de condițiile istorice ale diferitelor țări, nici de cele geografice, și nici de principiul autodeterminării națiunilor. Pentru a păstra Europa croită după măsurile vechilor dinastii, neluând în seamă dorințele și aspirațiile popoarelor, comunitatea suveranilor reacționari a trebuit să pregătească mijloacele de constrângere care îi vor permite să reprime mișcările de protest previzibile.

Astfel, la Paris, în 26 septembrie 1815, s-a semnat Tratatul Sfintei Alianțe

CRONOLOGIE

1818
primul Congres al Sfintei Alianțe la Aachen. Franța este admisă în concertul marilor puteri

1821
Revoluția lui Tudor Vladimirescu. Începe războiul de eliberare națională a Greciei de sub stăpânirea otomană

1822
Congresul de la Verona al Sfintei Alianțe; se hotărăște intervenția franceză împotriva revoluției din Spania

Congresul de la Viena caricatură

VOCABULAR

RESTAURAȚIE
perioadă din istoria unor state, caracterizată prin readucerea pe tron a dinastiilor detronate în urma unor revoluții sau alte evenimente care le-au prăbușit

LEGITIMISM
teorie monarhistă care proclamă drept principiu fundamental al statului dreptul la tron al dinastiilor legitime și puterea absolută a acestora

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

între împărații Rusiei, Austriei și regele Prusiei. Semnatarii se obligau „să-și acorde în orice loc și prilej, asistență, sprijin și ajutor". Baza ideologică a Sfintei Alianțe era mistică și conservatoare. Suveranii se socoteau „delegați ai Providenței" cărora popoarele le „aparțin ca proprietate". Anglia s-a asociat și ea un timp la organizație, iar Franța a aderat la Sfânta Alianță, în 1818, după Congresul de la Aachen. Organizația a fost un pact de asistență mutuală între monarhi, împotriva frământărilor revoluționare. „Sistemul Metternich" a funcționat foarte bine până în 1823, împiedicând mișcările liberale și de eliberare națională ale popoarelor europene. Foarte curând, **concertul european*** al marilor puteri se va confrunta cu încercări violente de contestare a sistemului impus la Viena. Reprimarea mișcărilor revoluționare din Italia, Spania sau teritoriile germane, va fi hotărâtă la congresele Sfintei Alianțe tinute în perioada 1820 — 1822. Franța epocii Restaurației a fost mandatată să reprime revoluția din Spania printr-o intervenție armată care s-a produs în 1823. Această acțiune nu a fost susținută de Anglia, la fel cum diplomația britanică s-a opus unei preconizate intervenții a Sfintei Alianțe împotriva revoluțiilor din America de Sud. Președintele american James Monroe avertizează forțele intervenționiste asupra hotărârii SUA de a se opune amestecului european în problemele americane, lansând celebra „Doctrină Monroe" **(2)** (1823). În contextul elanului revoluționar renăscut din Europa, se desfășoară și revoluția lui Tudor Vladimirescu din 1821, care marchează sfârșitul epocii fanariote în Țările Române și trecerea societății românești spre o modernizare accelerată. Aparentul consens al marilor puteri stabilit la Congresul de la Viena este puternic zdruncinat de izbucnirea revoluției grecești împotriva ocupației otomane. Deși Metternich s-a opus sprijinirii insurecției din Grecia, **(3)** opinia publică europeană, în covârșitoare proporție filoelenă, a determinat Anglia, Franța și Rusia să intervină în ajutorul poporului elen și să oblige Turcia să recunoască independența Greciei în 1830. Mișcările liberale și revoluționare din 1830 au reprezentat, fără îndoială, o reacție a popoarelor împotriva sistemului conceput la Viena în 1815. Revoluția din iulie 1830 a dus la alungarea ultimului reprezentant al dinastiei de Bourbon în Franța, regele Carol al X-lea, și la instaurarea unei monarhii mai liberale reprezentată de regele Ludovic Filip de Orléans. Exemplul Franței va fi urmat de Belgia, care se va desprinde de Olanda și își va proclama independența în 1830, iar polonezii vor declanșa insurecția împotriva regimului autocrat al țarului Nicolae I. Reprimarea revoluției poloneze a fost extrem de dură, Varșovia a fost ocupată în septembrie 1831 și toate libertățile acordate anterior au fost anulate. Asaltul final asupra Europei Congresului de la Viena se va da în 1848, când „primăvara popoarelor" a demonstrat superioritatea principiului național asupra legitimității monarhice.

EUROPA ALIANȚELOR MILITARE Războiul Crimeii (1853-1856) a fost o nouă etapă în derularea „problemei orientale", o nouă încercare a Rusiei de a se apropia de „mările deschise" prin ocuparea Strâmtorilor și a Constantinopolului. Tratatul de la Paris din 30 martie 1856 consemna înfrângerea Imperiului Țarist de coaliția europeană formată din Anglia, Franța, Sardinia și Turcia. Între hotărârile cele mai importante erau și anularea protectoratului rusesc asupra Moldovei și Țării Românești, instituit prin pacea de la Adrianopol din 1829 și trecerea Țărilor Române sub garanția colectivă a marilor puteri semnatare ale tratatului. Rusia pierdea accesul la gurile Dunării fiind obligată să restituie Moldovei cele trei județe din sudul Basarabiei, Cahul, Ismail și Bolgrad. Marea Neagră era declarată neutră și era închisă tuturor navelor de război. Dunărea devenea complet liberă și se constituia Comisia Europeană a Dunării formată din

CRONOLOGIE

1827
convenție anglo-franco-rusă la Londra împotriva Turciei pentru a o sili să acorde autonomie Greciei

1829
tratatul de pace ruso-turc de la Adrianopol. Se recunoaște autonomia, apoi independența Greciei, Turcia renunță la monopolul economic exercitat asupra Moldovei și a Țării Românești

1830
proclamarea independenței Belgiei

1830-1847
război franco-algerian; cucerirea Algeriei de către francezi

1840-1842
război anglo-chinez („Primul război al opiului")

Simon Bolivar

VOCABULAR

CONCERTUL EUROPEAN
state care au participat la înfrângerea lui Napoleon și au stabilit noua ordine europeană la Congresul de la Viena

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

reprezentanții Austriei, Angliei, Franței, Rusiei, Turciei și Sardiniei.

Deceniile șase și șapte ale secolului al XIX-lea au fost marcate de formarea statelor naționale, România, Italia și Germania reușind acest lucru după eforturi perseverente ale națiunilor respective.

Din 1871 până în 1890, Germania, ieșită victorioasă din conflictul cu Franța, domină jocul diplomatic european datorită politicii lui Bismarck. De aici a rezultat o configurație aparent simplă a relațiilor internaționale: o izolare franceză și o rețea de alianțe țesută în jurul Germaniei. Prima reușită a cancelarului german a fost Alianța celor trei împărați din 1873, încheiată între Germania, Rusia și Austro-Ungaria. Această alianță s-a dovedit fragilă și inoperantă datorită marii rivalități dintre Rusia și Austro-Ungaria pentru dominarea zonei balcanice. Preocuparea permanentă a lui Bismarck era să prevină revanșa Franței și să direcționeze eforturile diplomatice franceze în afara perimetrului european. De aceea Germania a încurajat aventurile coloniale ale Franței, în speranța că aceste succese vor atenua amărăciunea provocată de pierderea Alsaciei și Lorenei.

Războiul ruso-româno-turc din 1877 a pus din nou în discuție „problema Orientului". Rusia dorea să anuleze prevederile Tratatului de la Paris din 1856 și urmărea să profite cât mai mult de slăbiciunea Turciei. În consecință, a impus Imperiului Otoman pacea de la San Stefano (3 martie 1878) care a alarmat marile puteri prin prevederile care deteriorau echilibrul balcanic în favoarea Rusiei. Bismarck s-a oferit să fie un „samsar cinstit" și a organizat Congresul de la Berlin menit să acorde „compensații" tuturor competitorilor din zona balcanică. Tratatul de la Berlin **(4)** semnat la 13 iulie 1878 prevedea, printre altele, independența României, Serbiei și Muntenegrului. Dobrogea, Delta Dunării și Insula Șerpilor reveneau statului român. Diplomația țaristă a fost foarte afectată de atitudinea Germaniei care nu a sprijinit Rusia și se va îndepărta de Alianța celor trei împărați. Conștient de pericolul izolării Germaniei, cancelarul Bismarck va încheia o alianță defensivă cu Austro-Ungaria în 1879, cea mai stabilă colaborare până la Primul Război Mondial. Nedorind să renunțe la relația cu Rusia, Bismarck reușește să reînnoiască Alianța celor trei împărați în 1881, încercând o aplanare a conflictului ruso-austro-ungar din zona Balcanilor. Italia, cu ambiții de mare putere, dar cu un potențial economic și militar redus, se va apropia de Germania și Austro-Ungaria formând Tripla Alianță sau Triplicea în 1882. **(5)** Această opțiune a reflectat nemulțumirea italienilor față de Franța care ocupase Tunisia în 1881. Tripla Alianță a fost primul bloc politico-militar format în perioada **imperialistă*** a relațiilor internaționale. România, prevenită de pericolul expansionismului rusesc, va adera la Tripla Alianță în 1883 printr-un tratat secret. În acel moment istoric a fost singura soluție viabilă pentru asigurarea integrității și securității necesare unui progres accelerat pe calea modernizării.

Noul împărat al Germaniei, Wilhelm al II-lea (1888-1918) a abandonat politica prudentă a lui Bismarck și s-a lansat într-o *Weltpolitik*, politică mondială, foarte ambițioasă și tot atât de imprudentă. Decalajul între cadrul european, prea strâmt, al politicii cancelarului și puternica expansiune economică și demografică a **Reich-ului*** era greu de ținut sub control. Pentru burghezia industrială și comercială germană, politica de expansiune mondială preconizată de Wilhelm al II-lea, însemna avânt economic și depășirea rivalelor în competiția colonială.

Franța și Rusia, care fuseseră încorsetate de sistemul conceput de Bismarck, au abandonat vechile suspiciuni și au semnat o serie de acorduri politice, militare și financiare între 1891-1893. Alianța franco-rusă era îndreptată

CRONOLOGIE

1842
tratatul anglo-chinez de la Nankin: Anglia obține insula Hong Kong și deschiderea a cinci porturi pentru navele britanice

1849
convenția ruso-turcă de la Balta Liman privind organizarea Moldovei și a Țării Românești

1853-1856
Războiul Crimeii, o nouă etapă în derularea „Problemei Orientale"

1856
tratatul de pace de la Paris; lichidarea protectoratului Rusiei asupra Principatelor Române; sfârșitul oficial al Sfintei Alianțe

Wilhelm al II-lea

VOCABULAR

IMPERIALISM
ultimele decenii lae secolului al XIX-lea care sau caracterizat prin disputa marilor puteri pentru a-și crea sau consolida imperii coloniale cât mai vaste

REICH
imperiu, regat în limba germană

TEMA V

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

împotriva Triplei Alianțe și mai ales împotriva tendințelor de dominație ale Germaniei. Polarizarea marilor puteri a fost grăbită de politica agresivă dusă de împăratul Wilhelm al II-lea. În avântul său spre o **Realpolitik***, ambițiosul monarh a nemulțumit Anglia, obligând-o să renunțe la politica ei de „splendidă izolare" și să-și caute aliați pe continent. Îndemnul „viitorul nostru este pe mare" precum și formidabilul program de înarmări navale al Germaniei coordonat de amiralul von Tirpitz, au fost interpretate de Anglia ca o amenințare directă la supremația ei colonială și maritimă. În 1904 se semnează Antanta Cordială **(6)** între Anglia și Franța, reglementându-se disputele coloniale mai vechi. Astfel, francezii au recunoscut ocuparea Egiptului de către britanici, în schimbul ajutorului pe care Franța trebuia să-l primească în Maroc. Ultima etapă în constituirea Triplei Înțelegeri sau Antanta a fost alianța anglo-rusă din 1907, prin care cei doi semnatari își împărțeau zonele de dominație în Asia. Din ciocnirea celor două blocuri militare va rezulta Primul Război Mondial.

În ultima parte a secolului al XIX-lea s-a consemnat ridicarea la rangul de mari puteri a două state din afara Europei, SUA și Japonia. După încheierea războiului de secesiune (1865), economia americană a progresat considerabil. În 1894, Statele Unite depășesc Marea Britanie și devin prima putere industrială a lumii. Acestui avânt economic îi corespund și mari ambiții în planul relațiilor internaționale. Războiul cu Spania din 1898 aduce americanilor stăpânirea arhipelagului Filipine, ocuparea teritoriului Porto Rico și protectoratul asupra Cubei. Tot în 1898, SUA anexează arhipelagul Hawaii, iar în 1899 cumpără insula Guam din arhipelagul Mariane, dezvăluind interesul preponderent al americanilor pentru zona Pacificului.

După 1868 (revoluția Meiji), Japonia împăratului Mutsu-Hito va fi angajată într-un imens efort de modernizare, după model occidental. Ambițiile coloniale ale noii puteri se manifestă în 1894 când Japonia declanșează războiul împotriva Chinei. Prin tratatul de la Shimonoseki, 1895, se stabilește dominația japoneză în Coreea și ocuparea insulei Formosa (Taiwan). Rivalitatea ruso-japoneză în Extremul Orient va fi tranșată în favoarea Japoniei prin războiul din 1904-1905. Pacea de la Portsmouth, mediată de SUA, prevedea cedarea către japonezi a Port-Arthur și a altor puncte strategice din zona Pacificului. În 1910 Japonia va anexa Coreea, stârnind îngrijorarea marilor puteri europene și a SUA.

Primul Război Mondial a fost precedat de o serie de crize politice și militare, care ar fi putut degenera într-un conflict de mare amploare. Lumea a cunoscut pericolul de război în cele două crize marocane din 1905 și 1911, când s-au înfruntat Germania și Franța, sau în 1908, când Austro-Ungaria a anexat Bosnia și Herțegovina, provocând criza bosniacă. Ultimul episod din agonia Imperiului Otoman s-a consemnat în 1912, când coaliția statelor balcanice a înfruntat Turcia și a eliberat ultimele teritorii aflate sub ocupația Porții. Al doilea război balcanic din 1913, la care a participat și România, a fost provocat de atacul Bulgariei asupra foștilor ei aliați, în dorința unor achiziții teritoriale mai consistente. Pacea de la București din august 1913 a consemnat înfrângerea Bulgariei, care pierdea o parte a Macedoniei în favoarea Serbiei. România alipea sudul Dobrogei, zona numită Cadrilater, iar Turcia păstra o parte din Tracia cu orașul Adrianopole. Independența Albaniei era recunoscută în 1913 la Conferința de la Londra a ambasadorilor marilor puteri. Participarea României la al doilea război balcanic a însemnat desprinderea tot mai evidentă de Tripla Alianță și apropierea de Antantă. Acest curs al politicii externe românești va fi pecetluit prin proclamarea neutralității României în august 1914, o dată cu declanșarea Primului Război Mondial.

CRONOLOGIE

1863
crearea la Geneva a Comitetului Internațional al Crucii Roșii

1864
înfrângerea Danemarcei în războiul cu Prusia și Austria

1866
războiul austro-italo-prusian. Austria este înfrântă și este exclusă din Confederația germană

1867
tratatul ruso-american privind vânzarea către SUA a Alaskăi
realizarea dualismului austro-ungar pentru salvarea Imperiului Habsburgic

1869-1870
Conciliul Vatican I; se proclamă dogma infailibilității papei

Regina Victoria a Angliei

VOCABULAR

REALPOLITIK
o politică externă adaptată condițiilor concrete, reale, din lume. Sensul ei a fost deturnat de împăratul Wilhelm al II-lea spre o expansiune rapidă și agresivă

1 Actul final al Congresului de la Viena, 9 iunie 1815

Actul final prezintă o importanță deosebită deoarece încearcă să fixeze pentru o perioadă de timp configurația politică și teritorială a Europei.

Unirea Ducatului Varșoviei cu Imperiul Rusiei

Art. 1. Ducatul Varșoviei, se unește cu Imperiul Rus.

Cedări ale Saxoniei către Prusia 15. M.S. Regele Saxoniei renunță pentru totdeauna, pentru dânsul și succesorii săi, în favoarea M.S. regele Prusiei, la toate drepturile și titlurile sale asupra proviincilor, districtelor și teritoriilor sale sau parte a teritoriilor din Regatul Saxoniei, indicate mai jos.

Confederația germană 54. Scopul acestei Confederații este menținerea siguranței externe și interne a Germaniei, a independenței și inviolabilității Statelor confederate.

Dieta federativă 56. Afacerile Confederației vor fi încredințate unei Diete federative.

Președinția Austriei 57. Austria va prezida Dieta federativă.

Regatul Țărilor de Jos 65. Fostele Provincii Unite ale Țărilor de Jos și fostele Provincii Belgiene vor forma împreună Regatul Țărilor de Jos.

2 Doctrina Monroe (1823)

Această celebră doctrină de politică externă a Statelor Unite a fost formulată în cadrul mesajului anual adresat de președintele Monroe Congresului american la 2 decembrie 1823.

...Nu ne-am amestecat și nu ne vom amesteca în chestiunea coloniilor și teritoriilor dependente în prezent de indiferent care putere europeană. Dar dacă din partea oricărei puteri europene se va produce o intervenție în scopul de a supune sau de a institui în orice altă formă un control asupra destinelor acelor guverne care și-au declarat și păstrat independența, recunoscută de noi cu toată considerația și dreptatea, noi nu vom putea vedea acest fapt în altă lumină decât în aceea a unei manifestări neamicale față de Statele Unite."

3 Declarația de independență a Congresului grec de la Epidaur, 15/27 ianuarie 1822

Națiunea greacă ia cerul și pământul drept martori ai faptului că, în ciuda cumplitului jug otoman care o amenință cu pieirea, ea continuă să existe. Silită de măsurile pe cât de nedrepte pe atât de distrugătoare pe care acești tirani cruzi, după ce au încălcat capitulațiile, precum și orice spirit de justiție, le înăspreau din ce în ce, urmărind... nimicirea poporului subjugat, națiunea greacă s-a văzut pusă în fața necesității absolute de a recurge la arme, pentru salvgardarea existenței sale. După ce a înfruntat violența prin curajul fiilor săi, ea proclamă astăzi în fața lui Dumnezeu și a oamenilor, prin reprezentanții săi legitimi reuniți în acest Congres național convocat de popor, independența sa politică...

Acestea sunt cauzele războiului pe care am fost siliți să-l dezlănțuim împotriva turcilor... el este un război național și sacru. Scopul său este restaurarea națiunii și reintegrarea sa în drepturile la proprietate, la onoare, la viață...

6 Antanta cordială (8 aprilie 1904)

Antanta Cordială a fost precedată de încheierea alianței franco-ruse (1891-1893) și urmată de acordurile anglo-ruse (1907) care au perfectat formarea Triplei Înțelegeri (Antantei).

Art. 1. Guvernul M.S. Britanice declară că nu are intenția de a schimba situația politică a Egiptului. Din partea sa, guvernul Republicii franceze declară că nu se va opune acțiunii Angliei în această țară...

Art. 2. Guvernul Republicii franceze declară că nu are intenția să modifice situația politică a Marocului. Din partea sa guvernul M. S. Britanice recunoaște că este dreptul Franței, în calitatea ei de putere limitrofă cu Marocul pe o mare întindere, să vegheze la liniștea acestei țări... și să-i acorde ajutor economic, financiar și militar...

Să reflectăm

1. Ce concepție și ce principii au stat la baza hotărârilor Congresului de la Viena? Definiți-le.
2. Explicați motivele care au stat la baza elaborării Doctrinei Monroe.
3. Prin ce compromisuri s-a realizat Antanta Cordială din 1904?

Cancelarul Otto von Bismarck

4 Tratatul de la Berlin (13 iulie 1878)

Pentru revizuirea tratatului de pace de la San Stefano încheiat între Rusia și Turcia la 3 martie 1878, a fost convocat Congresul de la Berlin cu participarea tuturor marilor puteri. El a recunoscut independența României, Serbiei și Muntenegrului. Teritoriul Bulgariei a fost însă redus la 1/3 în comparație cu prevederile păcii de la San Stefano. Rumelia orientală și Macedonia rămân sub stăpânire turcească. Bosnia și Herțegovina trec sub administrația Austro-Ungariei. Marea Neagră a fost declarată internațională și deschisă pentru navele comerciale.

Art. 43. Înaltele părți contractante recunosc independența României...

Art. 45. Principatul României retrocedează M. S. Împăratului Rusiei porțiunea teritoriului Basarabiei despărțită de Rusia în tratatul de la Paris din 1856...

Art. 46. Insulele formând Delta Dunării, precum și Insula Șerpilor, sandgeacul Tulcei, cuprinzând districtele Chilia, Sulina, Mahmudia, Isaccea, Tulcea, Măcin, Babadag, Hârșova, Constanța, Medgidia sunt întrupate cu România.

Principatul mai primește afară de aceasta ținutul situat la sudul Dobrogei până la o linie care, plecând de la răsărit de Silistra, răspunde în Marea Neagră, la miazăzi de Mangalia.

5 Alianța tripartită între Germania, Austro-Ungaria și Italia (20 mai 1882)

Prin acest tratat s-a perfectat formarea Triplei Alianțe, unul din blocurile militare din Europa, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Inițial, Germania lui Bismarck a conceput această alianță ca un instrument de izolare a Franței și de consolidare a hegemoniei germane pe continent. Ea se va transforma însă curând într-un sprijin al politicii expansioniste a imperialismului german.

Art. I. Înaltele părți contractante își făgăduiesc reciproc pace și prietenie precum și abținerea de la orice alianță și de la contractarea oricărei obligații care ar fi îndreptate împotriva uneia dintre ele.

Art. II. În cazul în care Italia, fără o provocare directă din partea ei, ar fi atacată sub orice motiv de către Franța, celelalte două părți contractante vor fi obligate să acorde ajutor și asistență părții atacate, cu toate forțele lor. Aceeași obligație îi revine Italiei în cazul unui atac neprovocat direct al Franței împotriva Germaniei.

Împăratul Francisc Iosif al Austro-Ungariei (1848-1916)

Să reflectăm

1. Care au fost consecințele Tratatului de la Berlin pentru România și pentru orientarea politicii sale externe?
2. Tripla Alianță a constituit un obiectiv al politicii externe românești la sfârșitul sec. al XIX-lea. Explicați de ce.

KLEMENS VON METTERNICH (1773-1859)

a. Metternich, atât de frecvent desconsiderat de istoriografia liberală, nu era o brută polițienească, ci un mare senior cosmopolit, admirator al Luminilor. Cu toate acestea, era opac față de idealurile revoluționare și romantice, pe care nu le înțelegea. Metternich aparținea unei familii renane ai cărei membrii luptaseră alături de imperiali și primiseră pământuri în Bohemia. Tatăl său, care fusese în slujba lui Iosif al II-lea ca diplomat, îl trimisese să-și facă studiile la Strassburg, apoi la Mainz. Toată viața, Metternich a citit lucrări științifice, ferindu-se de literatura de ficțiune. Pe lângă latina și germană, știa franceza, pe care o mânuia cu multă inteligență, italiana și engleza. Deși cultivat, nu era nici ateu și nici mistic, religia fiind pentru el o chestiune de obișnuință și mai ales o necesitate de guvernare. Singura sa pasiune reală a fost exercitarea puterii.

În 1809 a devenit unul dintre cei mai redutabili adversari ai lui Napoleon, nu fiindcă ar fi fost antifrancez, ci deoarece considera că împăratul Franței întruchipa idealul revoluționar și amenința în permanență echilibrul european. De altfel, avea să mărturisească în Memoriile sale că trăsătura lui fundamentală de caracter este imobilismul. Congresul de la Viena a reprezentat sărbătoarea Europei restaurate. Monarhii și aristocrații care nu încetaseră să tremure vreme de un sfert de secol au fost invitații Casei de Austria, ce-și recăpătase gloria din trecut. Metternich voia să întemeieze puterea austriacă pe baze laice și raționale, în tradiția lui Kaunitz. El era influențat de Frederic von Gentz, el însuși discipol al lui Edmmund Burke, care, în numele libertății și al tradiției, era ostil cu înverșunare Revoluției. Metternich nu voia puterea hegemonică, ci un anumit echilibru, gândindu-se că naționalismul nu urmărea decât să distrugă statele. Astfel, el nu credea decât în „state istorice", care trebuiau să dea dovadă de solidaritate. Din acest motiv, a încercat să reconstruiască Europa pe baza unui sistem federativ, „concertul european", format din cinci mari puteri, aliații (Austria, Prusia, Rusia, Marea Britanie) și Franța Bourbonilor restaurați. Singura misiune hărăzită Austriei Habsburgilor era aceea de a supraveghea Europa Centrală, respectiv Confederația Germană și peninsula Italică.

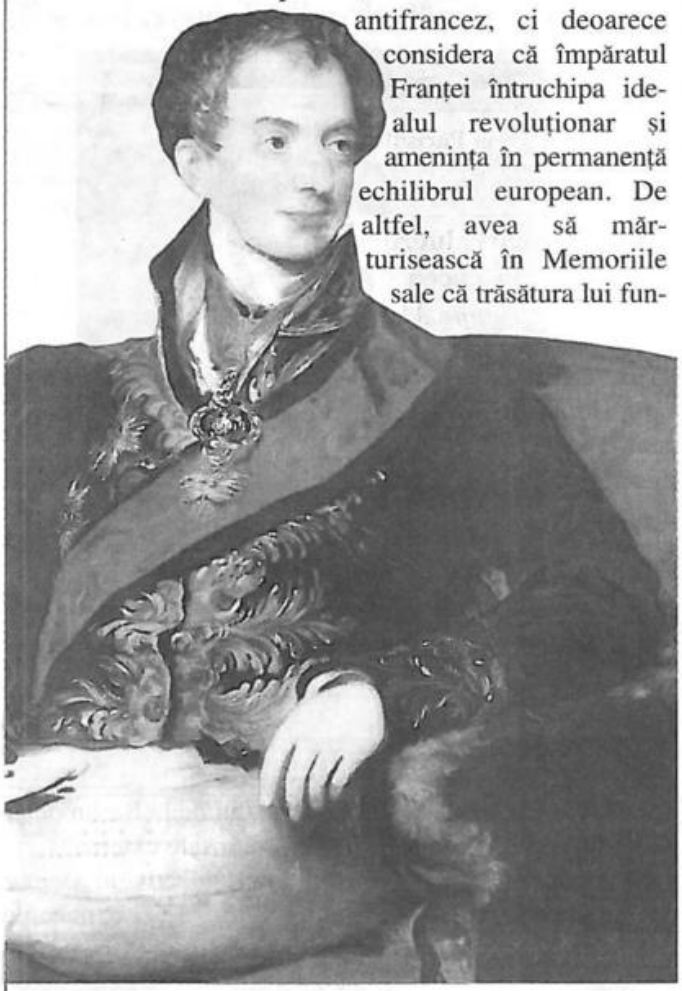

Frapat de predominarea opiniilor de grup la italieni, Metternich a restabilit fără nici o remușcare vechile state, deoarece, după părerea lui, Italia nu era, în ciuda opiniei ideologilor, decât un concept geografic lipsit de orice bază reală. El împărtășea aceeași părere lipsită de iluzii și față de poporul german, care, în ochii lui, nu era decât un concept abstract. Germanii aveau nevoie de „uniune" și nu de unitate, astfel încât le trebuia „o confederație de state" (Staatenbund) și nu un stat federal (Bundesstaat). Austria trebuia să fie garantul acestei situații. Greșeala lui Metternich a fost nu atât aceea de a fi restaurat în 1815 Europa așa cum era ea concepută în 1790, ci aceea de a nu fi sesizat, după 1830, o profundă evoluție a spiritelor. În 1815, popoarele sătule de război, aspirau la ordine și pace. După numai o generație, aceleași popoare, îmbogățite prin muncă, nu mai acceptau normele societății aristocratice restabilite de Leopold al II-lea. Refuzând orice evoluție, cancelarul a provocat explozia de care se temea.

Jean Bérenger,
Istoria Imperiului Habsburgilor

Comparați Europa în viziunea lui Napoleon și obiectivele sale cu felul în care Metternich a gândit continentul și contururile sale politice.

TEMA VI

ANUL 1848 ÎN EUROPA

„La naşterea sa, în focul unei lupte pe care poporul n-a provocat-o, Republica a rostit trei cuvinte, prin care şi-a arătat sufletul şi care aduce asupra leagănului ei binecuvântarea lui Dumnezeu şi a oamenilor: Libertate, Egalitate, Fraternitate ... Înţelesul acestor trei cuvinte: a elibera Franţa de lanţurile care i-au asuprit principiile şi demnitatea, a restabili rangul pe care-l merită între marile puteri europene, a declara prietenie şi alianţă tuturor popoarelor"

Alphonse de Lamartine, *„Proclamaţie către Europa"*.

Lamartine la primăria Parisului (25 februarie 1848)

CUPRINS

*** PRECURSORII**

*** REVOLUŢIA DE LA 1848 ÎN FRANŢA**

*** REVOLUŢIILE EUROPENE ÎNTRE ASPIRAŢII LIBERALE ŞI NAŢIONALE**

*** 1848 ÎN SPAŢIUL ROMÂNESC**

*** INSTRUMENTE DE LUCRU / APLICAŢII**

*** CURENTE, PERSONALITĂŢI SINTEZE**

„Bătrâna Europă moare, lucrurile vechi pier şi totuşi cât de lentă-i această agonie..."
Giuseppe Mazzini

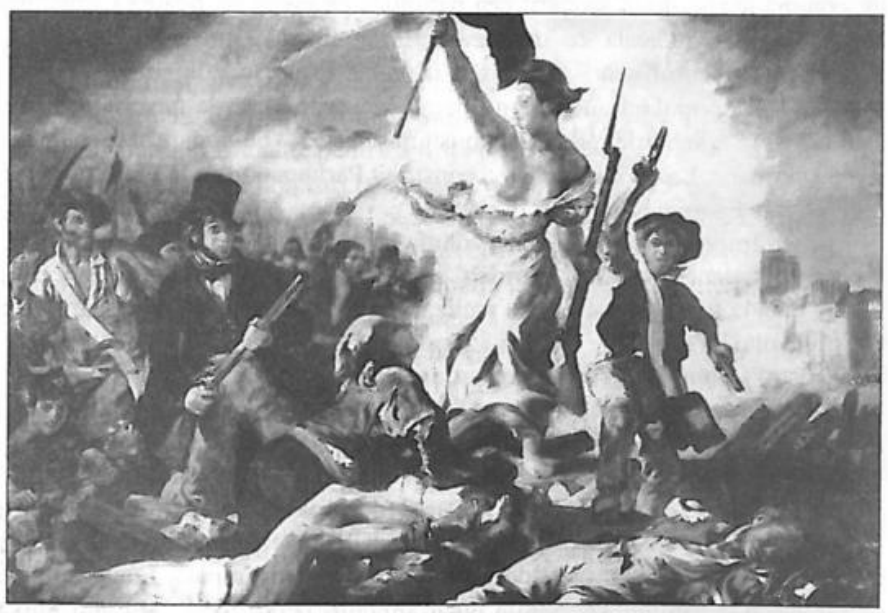

Libertatea conducând poporul (1830)

ANUL 1848 ÎN EUROPA

PRECURSORII După 1815 au avut loc în Europa mişcări revoluţionare **(a)**, au apărut ideologii şi curente noi (**naţionalismul***, **liberalismul***, **socialismul marxist***, **romantismul***) care au pregătit „primăvara popoarelor" — cum a fost numită Revoluţia de la 1848. Aceasta a avut obiective **(1)** bine conturate, dar modelul şi imboldul pentru ridicarea la luptă a popoarelor Europei a fost revoluţia declanşată la Paris.

REVOLUŢIA DE LA 1848 ÎN FRANŢA După 1830 numai marea burghezie a participat la guvernarea Franţei ceea ce a nemulţumit burghezia mică, intelectualitatea şi muncitorimea, unite într-o opoziţie puternică. Criza economică, seceta, inundaţiile ce au precedat anul 1848 au agravat starea de nemulţumire. În februarie 1848 au loc manifestaţii de stradă la Paris, care s-au soldat cu morţi şi răniţi, ceea ce a dus la o mişcare generală a parizienilor: s-au ridicat baricade, armata a fraternizat cu revoluţionarii, palatul regal a fost cucerit şi devastat, regele Ludovic Filip a abdicat şi a fugit în Anglia. S-a format imediat un guvern provizoriu (cu poetul Lamartine, socialistul Louis Blanc, muncitorul Albert, legat de societăţile secrete etc). S-au proclamat: republica şi votul universal, libertatea absolută a presei şi întrunirilor, dreptul la muncă — pentru materializarea căruia s-au înfiinţat mari şantiere de lucrări publice (Atelierele Naţionale), unde toţi şomerii au primit de lucru, fiind plătiţi cu un franc pe zi. Au avut loc alegeri generale, desfăşurate în premieră pe baza **votului universal*** (23-24 aprilie). În Adunarea Constituantă au fost aleşi în majoritate republicani moderaţi ce nu au şovăit să ordone, atunci când au avut loc tulburări, arestarea conducătorilor socialişti şi desfiinţarea Atelierelor Naţionale. În iulie a avut loc revolta muncitorimii din Paris înăbuşită cu armele, prima mare confruntare între burghezie şi muncitorime **(2)**. Constituţia adoptată în noiembrie a pus bazele celei de-a doua Republici **(3)**, iar la 2 decembrie 1848 a fost ales preşedinte Ludovic Bonaparte **(4)**, un nepot al lui Napoleon I. „Prinţul preşedinte" a consolidat pe plan intern şi extern regimul burghez francez; în 1851 a dat o lovitură de stat, atribuindu-şi prerogative sporite, pentru ca la 2 decembrie 1852 să proclame al doilea imperiu francez.

REVOLUŢIILE EUROPENE ÎNTRE ASPIRAŢII LIBERALE ŞI NAŢIONALE În Confederaţia Germană au izbucnit în martie 1848 revoluţii, conturându-se două grupări: cea naţională ce dorea unificarea Germaniei şi cea revoluţionar — radicală ce urmărea reforme liberale imediate. Berlinul, capitala Prusiei a cunoscut mişcări de stradă, iar regele Frederic Wilhelm al IV-lea a numit sub presiunea populară un guvern liberal. Măsurile luate de guvern au fost ezitante astfel încât în noiembrie regele a înăbuşit mişcările revoluţionare şi revoltele din toate statele germane. La 18 mai 1848 s-a constituit Parlamentul de la Frankfurt ce a dezbătut unificarea patriei; dar a fost dizolvat.

În Imperiul Habsburgic, revoluţia izbucnită la Viena (martie 1848) a dus la: îndepărtarea cancelarului Metternich, adoptarea unor măsuri democratice şi promisiunea unei constituţii, dar aceste realizări nu au satisfăcut revoluţionarii vienezi; au urmat revolte iar curtea de la Viena a fost nevoită să fugă în Tirol. Autorităţile au luat însă măsuri ferme împotriva luptei naţionale a popoarelor din imperiu: revoluţia de la Praga, ce avea obiective naţionale, a fost înăbuşită (iunie 1848) croaţii au fost incitaţi asupra ungurilor, tensiunile dintre români şi unguri în Transilvania au fost abil întreţinute de imperiali. În Italia au avut de înfruntat un adevărat război antihabsburgic. **(b)** Folosind tactica „divide et impera" (dezbină şi stăpâneşte) pentru naţionalităţi şi politica concesiilor limitate faţă de supuşii vienezi, autorităţile habsburgice au înfrânt revoluţia la Viena; la 2 decembrie 1848 a ajuns împărat Francisc Iosif, care a sancţionat o constituţie ce acorda unele drepturi pentru popoarele din imperiu, dar după înfrângerea revoluţiilor a abrogat-o şi a instaurat regimul neoabsolutist (1851).

CRONOLOGIE

3 ianuarie 1848 demonstraţii antiaustriece la Milano

Republica universală, ***alegorie***

VOCABULAR

NAŢIONALISM doctrină care susţine primatul ideii de patrie şi naţiune

LIBERALISM doctrină ce susţine libertatea individuală, primatul individului în raport cu statul

SOCIALISM MARXIST doctrină întemeiată de K. Marx şi F. Engels ce susţine lupta între clasele sociale

ROMANTISM curent literar ce susţine cultul eroilor, rolul personalităţii în istorie

VOT UNIVERSAL — toate persoanele au drept de vot de la majorat (aici aplicat numai bărbaţilor)

LOVITURĂ DE STAT schimbare violentă sau paşnică a regimului politic printr-o acţiune restrânsă

TEMA VI

ANUL 1848 ÎN EUROPA

La 15 martie a izbucnit revoluția în Ungaria; s-a adoptat un program liberal în 12 puncte ce anunța reforme, dar preconizând refacerea Ungariei istorice (ce ar fi reunit fostele teritorii stăpânite de regatul maghiar medieval) i-a nemulțumit pe: sârbi, croați, români ce și-au anunțat opoziția totală față de acest proiect. Într-o primă fază curtea de la Viena a aprobat măsurile luate de revoluționarii maghiari, dar după ce a reprimat revoluțiile din Italia și Cehia, profitând de rezistența antimaghiară a unor naționalități, și-a schimbat politica și se va ajunge la înfruntări militare. Adunarea „reprezentanților poporului" maghiar a votat detronarea Habsburgilor de pe tronul Ungariei, Kossuth Lajos a fost desemnat guvernator general. Deși au existat încercări timide de a atrage naționalitățile de partea Revoluției Maghiare antihabsburgice, prin acordarea unor drepturi, ele au venit prea târziu; armata rusă s-a alăturat armatei habsburgice și în august 1849 la Siria, lângă Arad, armata revoluționară maghiară a capitulat, 13 generali fiind executați la Arad. **(5)**

1848 ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC Revoluția a cuprins majoritatea provinciilor românești: Moldova, Țara Românească, Transilvania, Bucovina și Banatul. Revoluția Română a fost parte componentă a revoluției europene și a fost condusă de tineri intelectuali, mici boieri și burghezi organizați în societăți și comitete revoluționare.

În Moldova revoluționarii au ales calea legală (datorită vecinătății Rusiei țariste) organizând la Iași o întrunire ce a însărcinat un comitet să redacteze o **petiție*** cu caracter moderat adresată domnitorului. Acesta a adoptat măsuri dure arestând și exilând o parte a fruntașilor.

În Țara Românească izbucnirea revoluției a fost mult mai bine pregătită. La 9 iunie a avut loc o adunare la Islaz, unde a fost citită o proclamație. Mișcarea s-a extins la București unde domnitorul Gheorghe Bibescu a abdicat și s-a format un guvern provizoriu ce a luat unele măsuri revoluționare (s-a înființat comisia proprietății pentru a da pământ țăranilor, s-au acordat drepturi și libertăți cetățenești, s-a încercat constituirea unei gărzi naționale și a unei armate revoluționare etc.). Deși guvernul provizoriu din care făcea parte și Nicolae Bălcescu, a încercat să obțină de la cancelariile europene recunoașterea regimului revoluționar, Poarta, cu acordul Rusiei a intervenit ocupând capitala, în ciuda eroicei rezistențe a pompierilor din Dealul Spirii **(6)**.

În Transilvania fruntașii românilor au mobilizat masele în fața pericolului anexării provinciei la Ungaria. La o mare adunare la Blaj (mai 1848) Simion Bărnuțiu a proclamat „libertanța și independența" națiunii române, pentru a trata în condiții de deplină egalitate cu națiunile transilvane ce aveau drepturi (sașii, secuii și maghiarii). A fost prezentat un program cu caracter național, liberal și radical. Cererile românilor nu au fost acceptate nici de Curtea de la Viena, nici de guvernul maghiar. După anunțarea anexării Transilvaniei la Ungaria, măsură acceptată de Viena, românii au trecut la organizarea rezistenței. A avut loc o nouă adunare la Blaj (septembrie 1848) ce a decis înființarea Comitetului Național Român, cu sediul la Sibiu și formarea unei armate revoluționare românești, formată din legiuni conduse de prefecți. Transilvania a fost ocupată de trupele revoluționare maghiare, cu excepția zonei Munților Apuseni, unde între ianuarie-iulie 1849, Avram Iancu a organizat o rezistență românească eficientă. Împăcarea dintre Kossuth și Avram Iancu, mijlocită de Nicolae Bălcescu a venit prea târziu.

Cel mai radical program al Revoluției Române a fost redactat la Brașov (mai 1848) de un grup de revoluționari moldoveni ce au participat la Adunarea de la Blaj. Și în Bucovina și Banat au avut loc adunări populare pașnice ce au adoptat programe cu caracter național.

Revoluția românească a fost înfrântă datorită intervenției imperiilor vecine.

CRONOLOGIE

15 martie 1848
revoluție la Pesta

13-15 mai 1848
Marea Adunare de la Blaj

iunie-septembrie 1848
regim revoluționar în Țara Românească

4 martie 1849
constituție austriacă favorabilă minorităților

VOCABULAR

A SANCȚIONA
aprobarea unei legi de către șeful statului (despre un act)

PETIȚIE
cerere adresată unei autorități

România revoluționară

TEMA VI

OAMENII, SOCIETATEA ȘI LUMEA IDEILOR

Instrumente de lucru / aplicații

1 Obiectivele revoluțiilor europene la 1848

OBIECTIVE LIBERALE (prezente în toate revoluțiile)	OBIECTIVE NAȚIONALE (în centrul și estul Europei)	OBIECTIVE RADICALE CU CARACTER SOCIAL
● constituții	● eliberarea națională (în Italia, estul și centrul Europei)	● desființarea servitutii personale
● drepturi și libertăți cetățenești	● autonomie lărgită	● împroprietărirea țăranilor cu sau fără despăgubire
● drept de vot extins	● recunoașterea individualităților naționale	● abolirea privilegiilor
● adunări reprezentative	● stat național prin unificare (la germani, români, italieni)	● înlăturarea legilor feudale ce îngrădesc economia
		● condiții de muncă mai bune pentru muncitori (Franța)

2 Revolta muncitorilor din Paris

„La 23 iunie, o revoltă formidabilă izbucnește în centrul și în estul capitalei. Este o revoltă a mizeriei, spontană fără conducători, fără organizare, care se lovește imediat de voința metodică a șefului forțelor de ordine generalul Cavaignac ... acesta lasă revolta să ia amploare pentru ca mai târziu să o poată zdrobi mai bine ... 5 000 de morți, ... mii de răniți, 25 000 arestări ... 11 000 de condamnări la închisoare sau deportare".

P. Milza, S. Berstein
***„Istoria Europei"*, vol 4**

3 Republică și imperiu în Franța

PRIMA REPUBLICĂ 1792-1804	**A PATRA REPUBLICĂ** 1946-1958
A DOUA REPUBLICĂ 1848-1852	**A CINCEA REPUBLICĂ** 1959—
A TREIA REPUBLICĂ 1871-1940	

PRIMUL IMPERIU 1804-1814	**AL DOILEA IMPERIU**
1815 1 martie — 22 iunie împărat Napoleon I Bonaparte	1852-1870 împărat Napoleon al III-lea

4 Ludovic Bonaparte

președinte al Franței

împărat al francezilor

Să reflectăm

1. Studiați tabelul **1** și identificați ce obiective a avut Revoluția de la 1848 din Franța.
2. Pornind de la **2** prezentați motivul revoltei muncitorești și consecințele acesteia.
3. Alcătuiți un proiect privind evoluția personalității lui Ludovic — Bonaparte; explicați cum a putut aceeași persoană să accepte funcțiile de președinte de republică și împărat.

5 Înfrângerea Revoluției Maghiare

„Kossuth a abandonat totul și a fugit în Turcia. Deja la 11 august îi transferase ministrului de război Görgey toate deplinele puteri. Acesta, pentru o zi șef al statului, împreună cu armata sa împuținată — 11 generali, 1 426 de ofițeri, 32 569 de soldați, 144 de tunuri și 60 de steaguri de război — s-a predat rușilor la Világos (Șiria) în apropiere de Arad.

Prințul Paskievici îi raporta țarului: „*Ungaria se află la picioarele Maiestății voastre*". Țarul i-a îndemnat pe austrieci să fie blânzi cu rebelii învinși.

La 6 octombrie 1849 treisprezece generali ai armatei revoluționare ungare au fost executați — nouă prin streang, patru prin împușcare — la șanțul de fortificație al Aradului".

Paul Lendvai, *Ungurii*

6 Înfrângerea revoluției în Țara Românească

„... oștirea otomană a sosit pe înălțimile care domină Bucureștii, ea s-a găsit în fața unui zid viu alcătuit din țărani în număr de cel puțin 30.000... orânduiți după sate, fiecare cu preotul său și cu prapurii bisericilor. Fuad Efendi nu a acționat imediat... el a trecut la o nouă etapă a operațiilor abia la 13/25 septembrie, când mulți dintre țărani, lipsiți de hrană se retrăseseră... Înaintând către masele de țărani (relata consulul englez la București — **n.n.**) aceștia din urmă s-au apropiat, au căzut în genunchi și au aplecat steagurile. Pentru a-și face drum, trupele au fost nevoite să dea pinteni cailor și să lovească cu latul săbiilor. Pătrunzând în oraș... oștirea otomană s-a lovit de rezistența dârză a pompierilor... A fost o rezistență eroică, inegală, cu răsunet internațional în epocă".

Academia Română, „*Istoria românilor*", vol. VII, tom 1.

7 Obiective naționale în Revoluția Română de la 1848

1. „*Națiunea română rezimată pe principiul libertatei, egalitatei și fraternității pretinde independența sa națională ... ca națiunea română să-și aibă reprezentanții săi în Dieta țării în proporțiune cu numărul său... să se servească de limba sa ... în legislațiune cât și în administrațiune*".

Blaj, mai 1848.

2. „*Întemeierea instituțiilor țării pe prințipiile de libertate și egalitate și de frățietate dezvoltate în toată întinderea lor. Unirea Moldovei și a Valahiei într-un singur stat neatârnat românesc*".

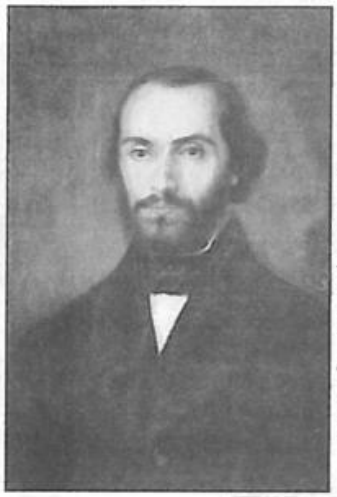

Brașov, mai 1848

3. „*Pe lângă toate aceste radicale instituții singurele cari ne pot regenera patria, apoi partida națională mai propune una... cheia boltii fără care s-ar prăbuși tot edificiul național; aceasta este unirea Moldovei cu Țara Românească*"

Cernăuți, august 1848

Nicolae Bălcescu

Avram Iancu

Să reflectăm

1. Citiți relatările despre înfrângerea Revoluției Maghiare și a revoluției din Țara Românească, precizați ce forțe au învins cele două revoluții și care au fost slăbiciunile celor două mișcări revoluționare?
2. Pe baza cunoștințelor anterioare numiți programele de la Blaj, Brașov și Cernăuți și prezentați alte prevederi înscrise în aceste documente.

MIȘCĂRI REVOLUȚIONARE (1815-1847)

a. Ideile Luminilor, exemplele Revoluției Franceze și realizările Imperiului (codul civil) au influențat popoarele Europei, la fel cum expansiunea Franței și distrugerile provocate de războaie au contribuit la formarea unei conștiințe naționale și chiar revoluționare. Congresul de la Viena și Sfânta Alianță au impus popoarelor „trezite" la viață o ordine represivă ce nu putea fi acceptată. În perioada 1815-1847 au avut loc în Europa (în America Latină începuseră deja) mișcări revoluționare ce au „incendiat" continentul. Ele au fost conduse de mici nobili, burghezi, intelectuali, organizați în societăți secrete (francmasoneria, carbonarii, Tânăra Europă). Revoluționarii au urmărit prin acțiunile lor să obțină fie libertatea națională pentru popoarele lor asuprite de „tiranii" străini, fie reforme burgheze care să le asigure o guvernare bazată pe libertate (economică, politică religioasă). S-au conturat astfel două curente ce vor influența scena politică: naționalismul și liberalismul (inițiat în Anglia și S.U.A.). Mișcările revoluționare din Spania (1820-1823), Italia (1820, 1821, 1831), Țara Românească (1821), Polonia (1830-1823) au fost înăbușite de monarhiile absolutiste, cu acordul sau sprijinul Sfintei Alianțe. Grecii, beneficiind de simpatia opiniei publice și de sprijinul cancelariilor europene au declanșat un război de eliberare (1821-1827) ce a adus independența Greciei. În Franța dinastia Bourbon restaurată cu sprijin străin (1814-1830) a dus o politică reacționară ce a determinat ridicarea generală a parizienilor („revoluția din iulie" — 1830), schimbarea dinastiei și instaurarea la putere a marii burghezii franceze (noul rege, Ludovic Filip de Orléans a fost supranumit „regele bancher"). Belgia, inclusă în 1815 în regatul Olandei, sub influența evenimentelor din Paris și-a proclamat independența (1830) și a adoptat cea mai democratică constituție europeană (1831). În Anglia liberală, muncitorii organizați au cerut parlamentului drepturi într-o mișcare pașnică bazată pe strângerea de semnături (mișcarea chartistă). S-a constituit socialismul marxist, iar „Manifestul Partidului Comunist" a apărut la Londra (1848). Englezii s-au arătat însă intoleranți cu revendicările irlandezilor. Aceste mișcări au avut loc concomitent cu dezvoltarea romantismului — curent literar artistic, „purtător al spiritului modern" ce s-a ridicat cu vigoare în „apărarea popoarelor oprimate".

Belgia devine independentă — 1830

Alcătuiți un proiect de cercetare, folosind cunoștințele și de la alte discipline pentru a prezenta rolul unui „erou romantic" în perioada 1815-1849.

ITALIA VA LUCRA SINGURĂ

b. După 1815, Italia a fost cea mai agitată zonă a Europei: societățile secrete, revoluționari romantici, largi categorii sociale s-au ridicat cu armele pentru libertatea patriei. Mazzini — ce a întemeiat „Tânăra Italie", Garibaldi — devenit erou de legendă, un monarh „revoluționar" cum a fost Carol-Albert regele Piemontului sau un pontif liberal precum Pius al IX-lea, toți doreau eliberarea și unificarea Italiei. În ianuarie 1848 au izbucnit revolte la Milano, Palermo și Neapole. Piemontul și statele papale au primit constituții liberale de la suveranii lor, ceea ce a adus și în alte state italiene guverne liberale și constituții. La Milano și Veneția au fost alungate autoritățile habsburgice (1848). În întreaga peninsulă expresia devenită simbol a Revoluției Italiene a fost: „Italia, fară da sé" („Italia va lucra singură"). Piemontul a declarat război Austriei dar a fost înfrânt la Custozza (25 iulie 1849). A urmat o perioadă tulbure: au avut loc revolte; la Roma papa a fost obligat să fugă în urma unei răscoale, s-a proclamat Republica Romană. În martie 1849 Piemontul mai poartă un război dezastruos cu Austria, regele a abdicat pe câmpul de luptă de la Novara. Francezii trimit o expediție la Roma, au loc ciocniri între trupele franceze și revoluționarii conduși de Garibaldi. O garnizoană franceză rămâne în Roma.

Pius al IX-lea

Ce obiective a avut revoluția în Italia?

STATUL ȘI POLITICA

STATE NAȚIONALE ȘI MULTINAȚIONALE ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

TEMA VII

„În zadar veți îngenunchia și vă veți ruga la porțile împăraților și pe la ușile miniștrilor lor. Ei nu vă vor da nimic, căci nici vor, nici pot. Fiți gata dar a lua voi, fiindcă împărații, domnii și boierii pământului nu dau fără numai aceea ce le smulg popoarele."

N. Bălcescu, *Opere*, 2

Al. I. Cuza

CUPRINS

*** MENȚINEREA IDEALURILOR NAȚIONALE ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI XIX**

*** FORMAREA STATULUI NAȚIONAL ROMÂN**

*** FORMAREA IMPERIULUI GERMAN**

*** STATE MULTINAȚIONALE: AUSTRO-UNGARIA**

*** INSTRUMENTE DE LUCRU — APLICAȚII**

*** CURENTE, PERSONALITĂȚI, SINTEZE**

„Coroana imperială o luăm în speranța că poporul german, pentru înflăcărata și greaua luptă va găsi recompensa într-o pace durabilă și în frontierele care să-i asigure ... liniștea tulburată de secole"

Wilhelm I, cuvântare la încoronarea sa ca împărat al Germaniei

Proclamarea Imperiului German

TEMA VII

STATUL ȘI POLITICA

STATE NAȚIONALE ȘI MULTINAȚIONALE ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

MENȚINEREA IDEALURILOR NAȚIONALE ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI XIX

Revoluțiile de la 1848-1849 au fost înfrânte, regimurile conservatoare au revenit la putere (o excepție a fost Franța, unde Republica a II-a fost înlocuită cu Al Doilea Imperiu Francez printr-o lovitură la vârf. În politica europeană, deceniul șase al secolului XIX s-a caracterizat prin guvernări autoritare dar și printr-un avânt economic potențat și de dezvoltarea științifico-tehnică. Marile idealuri naționale ale unor popoare europene ce doreau unificarea statală pentru patriile lor, nu au putut fi anihilate de forțele absolutiste. Românii, italienii și germanii au urmărit cu consecvență acest ideal și au profitat de evoluțiile interne și conjuncturile internaționale favorabile pentru a-și atinge scopul. Naționalismul, afirmat în prima jumătate a secolului, a urmărit constant ca națiunile să-și găsească împlinirea în state naționale, asta fiind în plan politic menirea sa.

FORMAREA STATULUI NAȚIONAL ROMÂN

Rusia și Turcia au încheiat în 1849 Convenția de la Balta Liman ce a reintrodus în Principate regimul regulamentar. Revoluționarii moldoveni și munteni au fost obligați să plece în exil fără a abandona proiectele generoase privind unitatea națională. Activitatea lor, desfășurată în capitalele europene, în vederea realizării acestui scop, a fost extrem de eficientă, astfel încât problema unirii Principatelor a devenit o problemă europeană. În timpul Războiului Crimeii, Principatele au suferit ocupația străină, dar prin tratatul de la Paris (1856) marile puteri, devenite „garante" au hotărât constituirea unei comisii speciale care urma să se informeze asupra stării interne și să propună viitoarea organizare a celor două țări. S-a decis convocarea (prin alegeri) a unor **adunări ad-hoc*** reprezentative în fiecare principat care să exprime dorințele locuitorilor. În aceste condiții mulți revoluționari au revenit acasă și au început o vastă campanie în favoarea unirii — ei au format mișcarea unionistă numită mai târziu „Partida națională". În 1857 au avut loc alegeri pentru adunările ad-hoc, care au dat în final o majoritate unionistă (cu episodul falsificării primelor alegeri din Moldova, anulate în urma compromisului de la Osborne **(1)**. Hotărârile adunărilor ad-hoc, cereau ferm unirea și alte câteva deziderate. Reuniți în Conferința de la Paris, reprezentanții marilor puteri garante au adoptat Convenția de la Paris (1858) ce va juca rol de constituție (1859-1864). Sub suzeranitatea Porții și sub garanția marilor puteri, cele două țări urmau „să se administreze liber", în afara oricărui amestec al Porții, purtând denumirea de „Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei", însă cu doi domni, două parlamente și două guverne. Existau două instituții Comune iar Domnul urma să fie ales în fiecare țară pe viață de o **adunare electivă***. Soluția oferită românilor de puterile europene i-a apropiat de statul național, dar a rămas în sarcina oamenilor politici români să realizeze unirea așa cum o doreau. Partida națională a urmărit desemnarea în fiecare principat a unui candidat patriot și cinstit care să păstreze ca pe un „depozit sacru" coroanele până la venirea unui singur prinț străin pe tronul ambelor principate.

Prin dubla alegere a lui Cuza, votat în unanimitate la Iași (5 ianuarie 1859) și la București (24 ianuarie 1859) românii nu au încălcat prevederile Convenției de la Paris și au pus Europa în fața faptului împlinit — a fost „actul energic al întregii națiuni române", astfel s-a format statul național român, Principatele Unite **(2)**.

A urmat domnia lui Cuza (1859-1866) ce și-a propus într-o primă etapă recunoașterea internațională a Unirii și unificarea instituțiilor, iar apoi din 1863 a început cu ajutorul primului ministru Mihail Kogălniceanu un vast program de

CRONOLOGIE

1856
Tratatul de la Paris

1857
Adunările ad-hoc

1858
Conferința și Convenția de la Paris

1859
5 ianuarie — alegerea lui Al. I. Cuza în Moldova

1859 24 ianuarie — alegerea lui Al. I. Cuza în Țara Românească

1859 —1866
domnia lui Al. I. Cuza

Stema Principatelor Unite — 1859

VOCABULAR

ADUNĂRI AD-HOC
adunări constituite în vederea unui anumit scop

ADUNARE ELECTIVĂ
adunare care alege domnul

TEMA VII

STATE NAŢIONALE ŞI MULTINAŢIONALE ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

reforme (**3**) ce au pus bazele modernizării statului naţional român. După abdicarea forţată a „prinţului Unirii", oamenii politici români au adus mult aşteptatul prinţ străin în persoana lui Carol de Hohenzollern — Sigmaringen ce a avut o lungă şi fructuoasă domnie (1866-1914) interval în care România (numită aşa în Constituţia din 1866) a cunoscut o evoluţie remarcabilă: în 1877 şi-a proclamat independenţa de stat (**4**) pe care şi-a cucerit-o pe câmpurile de luptă din Balcani, în 1881 a devenit regat şi a dezvoltat puternic economia, iar literatura naţională a intrat în faza sa clasică (**5**).

FORMAREA IMPERIULUI GERMAN După români, italienii îşi vor desăvârşi unitatea naţională, proces început încă în timpul revoluţiei de la 1848-1849 (**a**) dar alte popoare (cum ar fi polonezii) vor trebui să aştepte secolul XX pentru a avea un stat naţional. A existat însă un model spectaculos de unificare — cel german, impus „de sus" şi realizat în jurul regatului Prusiei. Problema unităţii germane s-a dezbătut în parlamentul de la Frankfurt, când deputaţii au oferit coroana Germaniei, regelui Prusiei, care a refuzat-o disprețuindu-i pe aleşii poporului (ar fi vrut să o primească de la principi) (**6**). În 1850, regele Prusiei Frederic Wilhelm al IV-lea a încercat să elimine Austria din Confederaţie, dar încercarea s-a terminat cu umilirea Prusiei la Olmutz, când Austria victorioasă împotriva revoluţiilor şi împotriva Piemontului a revenit în forţă în fruntea Dietei Germane pe care o prezida. În deceniul următor economia Prusiei s-a dezvoltat foarte mult, fapt datorat burgheziei prusace, care, mai mult chiar decât **iunkerii*** ce susţineau caracterul agrar şi feudal al statului, milita pentru o patrie germană aşteptând vremuri mai bune şi un conducător providenţial. Noul rege Wilhelm I (1861-1888) l-a ales pe Otto von Bismarck cancelar din 1862, care a condus procesul unificării patriei germane „ferro et igni" (prin „fier şi foc") adică prin război.

Foarte bun diplomat, Bismarck a ştiut să se impună pe scena europeană folosind resursele militare, economice şi umane ale statului prusac în plină ascensiune. A unificat Germania în trei etape, acestea fiind marcate de tot atâtea războaie. În 1864, aliat cu Austria, a declanşat un război împotriva Danemarcei şi a obţinut trei ducate locuite în majoritate de germani (Schleswig, Holstein, Lauenburg), dar când a trebuit să le împartă, a făcut din această pro-blemă o chestiune insolubilă, ce a dus în 1866 la război cu fostul aliat. Bismarck nu a şovăit să se alieze cu Italia şi să obţină neutralitatea Franţei, la 3 iulie 1866 armata prusacă a zdrobit forţele austriece la Sadova, dar bun diplomat, nu a umilit Austria (regele şi militarii ar fi dorit ocuparea Vienei). Austria a fost eliminată din Confederaţia Germană, Prusia devenind preşedinta Confederaţiei Germane din Nord, ce cuprindea toate statele germane de la nord de râul Main; patru state germane din sud au încheiat tratate de alianţă cu Prusia. În 1870, folosind o criză diplomatică minoră, Bismarck a găsit o modalitate de a determinat Franţa să declare război Prusiei. La 2 septembrie 1870, Prusia a învins Franţa la Sedan, Napoleon al III-lea a capitulat iar la 18 ianuarie 1871, regele Wilhelm I a fost încoronat împărat german (Kaizer) în Galeria oglinzilor de la Versailles — supremă umilire a Franţei. Bismarck a obţinut provinciile franceze Alsacia şi Lorena, o uriaşă despăgubire de război, iar statele catolice din sudul Germaniei au acceptat la 16 aprilie 1871 o constituţie federală. Noul imperiu german (**7**) (Al doilea Reich) va deveni puterea dominantă în Europa până în 1914. Progresele Germaniei au fost foarte importante, dar politica sa de alianţe pentru a păstra status-quo-ul a dus la Primul Război Mondial.

CRONOLOGIE

1866
Constituţie democratică în România

9 mai 1877
proclamarea independenţei de stat a României

1881
proclamarea Regatului României

Etapele unificării Germaniei
1864
războiul cu Danemarca

1866
războiul cu Austria

1870
războiul cu Franţa

Otto von Bismarck

VOCABULAR

IUNCHER
(aici) mare proprietar funciar din statele germane

STATE NAȚIONALE ȘI MULTINAȚIONALE ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

CRONOLOGIE

1848-1916
Francisc Iosif împărat al Austriei

1849-1860
regim neoabsolutist

1860-1867
regim liberal-federalist

STATE MULTINAȚIONALE: AUSTRO-UNGARIA Imperiile multinaționale (austriac, rus, otoman) au fost marcate puternic de frământările revoluționare și lupta națională a popoarelor, de aceea guvernanții acestor state au propus o politică de reformism autoritar în plan intern îmbinată cu fermitatea sau concesii în plan extern. Rusia a făcut reformă agrară (1861), Turcia va încerca să se modernizeze, dar exemplul cel mai bun de supraviețuire politică până în 1914 a fost statul Habsburgilor. Purtând denumirea de Imperiul Austriei (1806-1867) s-a aflat mult timp sub autoritatea cancelarului Metternich (1809-1848) fiind recunoscut ca un bastion al legitimismului și al Sfintei Alianțe. Criza din 1848-1849 a amenințat serios imperiul, pe tronul căruia se urcase Francisc Iosif, dar guvernanții, profitând de slăbiciunile și lipsa de coordonare a revoluțiilor, au găsit resurse să învingă Piemontul, să zdrobească (cu sprijin țarist) revoluția maghiară (1849) și să umilească politic Prusia (1850). Perioada 1849-1860 a adus un regim neoabsolutist: constituția din 1849 a fost abrogată, s-a trecut la o reorganizare rigidă a teritoriului, dar s-au făcut și reforme în plan economic, juridic, administrativ. Sistemul represiv a fost bine organizat dirijat împotriva naționalităților și revoluționarilor dar armata, provenită și din aceste naționalități era slab pregătită și insuficient motivată; în războiul împotriva Piemontului aliat cu Franța, Austria a fost înfrântă la Magenta și Solferino (1859). Împăratul a fost obligat să reorganizeze imperiul, instaurând regimul liberal-federalist (1860-1867). Provinciile istorice și-au redobândit autonomia și instituțiile cu atribuții executive și legislative. „Dieta Transilvaniei din 1863 reunită la Sibiu a avut o nouă structură cu majoritate româno-săsească. Această Dietă a votat în 1863 două legi promițătoare pentru români: legea pentru egala îndreptățire a națiunii române și a confesiunilor ei (ortodoxă și greco-catolică) cu celelalte națiuni ale Transilvaniei și legea pentru întrebuințarea limbii române ca limbă oficială în provincie.

Francisc Iosif, în 1863

După înfrângerea de la Sadova, guvernanții de la Viena s-au reorientat spre sud-estul continentului, dar pentru a conduce imperiul aveau nevoie de ajutorul unei naționalități puternice și au ales pentru alianță clasa politică maghiară. În 1867 s-a constituit noul stat numit Monarhia Austro-Ungară (Österreichisch — ungarische Monarchie) organizată ca o confederație **(8)** având-l ca suveran unic pe Francisc Iosif cu titlul de împărat al Austriei și rege al Ungariei. Râul Leitha a devenit graniță între teritoriile guvernate de Viena (Cisleithania) și cele guvernate de Budapesta (Transleithania). Imperiul dualist, cum a început să fie numit, a fost rezultatul unui compromis favorabil austriecilor și ungurilor ce vor obține pozițiile dominante în stat, dar naționalitățile supuse unui proces de deznaționalizare (practicat dur mai ales de Budapesta) au protestat permanent, revendicând drepturi și libertăți asemeni categoriilor dominante. Românii deși majoritari în Transilvania, dar aflați sub administrația directă a Budapestei, au protestat împotriva dualismului. Prin asociații culturale, presă, școală, biserică, românii au rezistat politicii de maghiarizare, iar în plan politic s-au organizat cerându-și drepturile naționale în mai multe etape. **(10)** Deși în plan economic și cultural s-au înregistrat și evoluții pozitive numai alianța cu Germania imperială în orientarea spre est pentru controlul Peninsulei Balcanice și unele mici compromisuri în politica internă au salvat monarhia dualistă până la prima criză majoră (1914-1918) ce o va elimina de pe scena istoriei.

Alte state multinaționale din Europa: Rusia țaristă și Imperiul Otoman au cunoscut crize și zguduiri ce anunțau viitoarea lor prăbușire.

VOCABULAR

NEOABSOLUTISM
regim politic ce folosește metodele absolutismului într-o formă nouă

IMPERIUL DUALIST
statul austro-ungar între 1867-1918

1 Compromisul de la Osborne

„Alegerile pentru Adunarea ad-hoc a Moldovei au fost falsificate, marile puteri protestează iar cancelariile europene caută o soluție... are loc la Osborne întâlnirea dintre împăratul francezilor și regina Victoria, și în ziua de 9 august a fost găsită soluția de compromis. Marea Britanie accepta anularea alegerilor și se angaja ca, alături de Franța să pretindă acest lucru Imperiului Otoman; iar Franța se mulțumea cu o unire administrativă cu instituțiuni organice similare, renunțând însă la varianta unei uniri sub un prinț străin... Oricum Imperiul otoman a trebuit să anuleze alegerile falsificate"...

Academia Română, „*Istoria românilor*", vol. VII, tom 1

2 Principatele Unite — 1859

3 Marile reforme ale lui Cuza

Reformele cele mai importante au fost:

- **legea secularizării averilor mănăstirești** (1863).
- **Statutul dezvoltătoriu al Convenției din 1858** (o nouă constituție, în fapt, adoptată prin consultarea populară).
- **legea agrară** (1864) — peste 1 800 000 de săteni erau împroprietăriți cu peste 460 000 ha de pământ.
- **legea instrucțiunii** (1864) — învățământul primar devine obligatoriu și gratuit

5 Personalități ale literaturii române în etapa clasică

Mihai Eminescu, I. L. Caragiale, Ion Creangă, Ioan Slavici

4 Proclamarea independenței de stat a României

„... nu am cea mai mică îndoială și frică de o declarare în fața Reprezentanței Naționale că noi suntem o națiune liberă și independentă".

M. Kogălniceanu — Cuvântare în ședința din 9 mai 1877 a Adunării Deputaților, București

Să reflectăm

1. Prezentați cele două personalități ce s-au întâlnit la Osborne; care a fost efectul pe termen lung al deciziilor luate acolo?
2. Ce teritorii românești lipseau din noul stat creat în 1859?
3. Pe baza cunoștințelor anterioare prezentați pe larg politica de reforme a lui Cuza.
4. Care au fost consecințele proclamării independenței de stat a României?
5. Prezentați o personalitate a literaturii române în epoca sa clasică folosindu-vă de cunoștințele anterioare.

6 Regele Prusiei refuză Constituția și coroana imperială

„În 1848, rolul de unificator al Germaniei și l-a asumat Adunarea Națională, Parlamentul de la Frankfurt, care au alcătuit o constituție pentru un imperiu federal german. Dar deputații nu s-au pus de acord asupra persoanei căreia să i se acorde titlul de împărat al Germaniei... Franz Joseph, tânărul și melancolicul împărat din Viena — adepții „Germaniei Mari"; sau Frederic Wilhelm al IV-lea, — partizanii „Germaniei Mici". Dar ambii monarhi au refuzat coroana cu indignare. Regele Prusiei, adresându-se delegațiilor, a rostit: *„Recunosc în alegerea voastră glasul poporului german; apelul vostru îmi conferă un drept pe care știu să-l prețuiesc, dar nu pot să iau asemenea hotărâre fără consimțământul liber al guvernelor țărilor care compun Germania: lor le revine acum cuvântul"*.

Explicația refuzului o dăduse ceva mai înainte. *„Nu vreau o coroană unsă cu oloi democratic"*.

D. Almaș — Otto von Bismarck în „Diplomați iluștrii, II

7 Imperiul german

ETAPELE UNIFICĂRII GERMANIEI (1834-1871)

8 Austro-Ungaria

9 Structura etnică a Transilvaniei

Etnia	în **1880**	
Românii	2.231.165	54,9%
Ungurii	1.024.742	25,2%
Germanii	487.145	12%

Etnia	în **1900**	
Românii	2.682.435	55%
Ungurii	1.436.896	29%
Germanii	582.027	11,9%

Etnia	în **1910**	
Românii	2.827.419	53,7%
Ungurii	1.662.180	31,6%
Germanii	564.359	10,7%

Ioan Bolovan, *Evoluția demografică a Transilvaniei între 1850-1910*

10 Lupta românilor pentru drepturi naționale

Pentru a obține drepturi românii au protestat public prin Pronunciamentul de la Blaj 1868 (**Pronunciament** = *manifest politic făcut public*), au cerut drepturi împăratului prin Memorandum-ul din 1892 (**memorandum** = *memoriu, de ținut minte*). Într-o primă fază românii transilvăneni s-au abținut de la viața publică (**pasivism**) iar în 1905 au adoptat un program de acțiune ce prevedea participarea la viața politică (**activism**).

Să reflectăm

1. De ce regele Prusiei, Frederic Wilhelm al IV-lea vroia coroana de la principi și nu de la popor?
2. Comentați structura etnică a Transilvaniei în intervalul 1850-1910.
3. Care au fost etapele luptei românilor pentru drepturi naționale?
4. De ce românii nu au solicitat unirea cu România și au cerut drepturi similare cu maghiarii?

UNIFICAREA ITALIEI

Știm să abordăm o sinteză istorică? „Unificarea Italiei a fost un proces în cursul căruia de la 1859 la 1870 au alternat fazele politico-militare, inițiate de la „vârf", și fazele populare, reluând tradiția marilor momente național-revoluționare de la 1848.

Primul-ministru al regatului Sardiniei (sau Piemontului), contele Camillo Cavour, un aristocrat liberal și un remarcabil om de stat și diplomat, a reușit să cointereseze Franța imperială a lui Napoleon al III-lea în sprijinirea unificării Italiei și să încheie cu ea o alianță, în 1858. După experiența revoluției din 1848-1849, Cavour, spirit realist, își dădea seama că italienii singuri nu vor fi suficient de puternici pentru a înfrânge împotrivirea Austriei la planurile lor de unificare.

În 1859, un război purtat împreună de Franța și Piemont împotriva Austriei a dus la eliberarea Lombardiei și alipirea ei la regatul piemontez. Alianța dintre Franța și Piemont s-a deteriorat după acest episod, italienii apreciind că Napoleon al III-lea i-a părăsit, nesprijinindu-i până la capăt în înfăptuirea unificării Italiei.

Mișcări populare și plebiscitare au mai alipit Piemontului câteva state din partea nord-centrală a Peninsulei, inclusiv Toscana. Dar unitatea italiană rămânea încă incompletă.

O etapă imediat următoare a fost realizată pe cea de-a doua cale, cea populară. Ea a consacrat figura de erou național a lui Giuseppe Garibaldi care, cu un mic detașament de voluntari a debarcat în Sicilia, și-a alăturat pe țăranii din insulă, răsculați împotriva dominației napolitane și, având mereu un masiv sprijin popular, a răsturnat dinastia de Bourbon care domnea peste regatul de Neapole („al celor două Sicilii"); această regiune a Italiei a ajuns o republică „de facto", în frunte cu un dictator popular — Garibaldi. Punând deasupra oricărei ambiții personale cauza unității naționale, Garibaldi a renunțat la putere și a acceptat unirea nordului și sudului Peninsulei sub dinastia regală de Savoia, act confirmat printr-un plebiscit. În același timp în care au instaurat noua autoritate politică în sudul Italiei, forțele armate piemonteze au ocupat provinciile răsăritene și nord-estice ale statului pontifical, care de asemenea și-au exprimat prin plebiscit dorința de alipire la regatul italian.

În 1861 s-a întrunit la Florența primul parlament al Italiei unificate. În afara ei mai rămăseseră Veneția, nucleul statului papal din jurul Romei, și câteva teritorii de pe versantul sudic al Alpilor. A urmat, în funcție de circumstanțele istorice favorabile, o nouă fază a unificării realizată pe cale politico-militară.

Veneția a fost alipită în urma înfrângerii Austriei în războiul din 1866, împotriva Prusiei și Italiei. Statul papal, cu excepția unui spațiu din Roma, de circa 1km^2, care formează până astăzi Cetatea Vaticanului, a fost alipit în septembrie 1870, atunci când Franța, stat garant al puterii laice a papalității, și-a retras trupele din Roma, în urma înfrângerilor suferite încă din prima fază a războiului ei cu Prusia, izbucnit în iulie1870. Alte teritorii (cele de pe versantul sudic al Alpilor) Italia le-a alipit în urma Primului Război Mondial.

Giuseppe Garibaldi

Camil Mureșanu
Europa modernă

1. Citiți cu atenție textul și urmăriți etapele unificării Italiei.
2. Prezentați pe baza textului două personalități ce au avut un rol important în unificarea Italiei.

TEMA VIII

POPOARE ȘI SPAȚII ISTORICE

LUMEA LA CUMPĂNA SECOLELOR XIX-XX

CUPRINS

*** DIVERSITATEA EUROPEANĂ**

*** S.U.A. — O NOUĂ PUTERE MONDIALĂ**

*** CIVILIZAȚIILE AFROASIATICE ȘI MODERNITATEA**

*** INSTRUMENTE DE LUCRU / APLICAȚII**

*** CURENTE, PERSONALITĂȚI, SINTEZE**

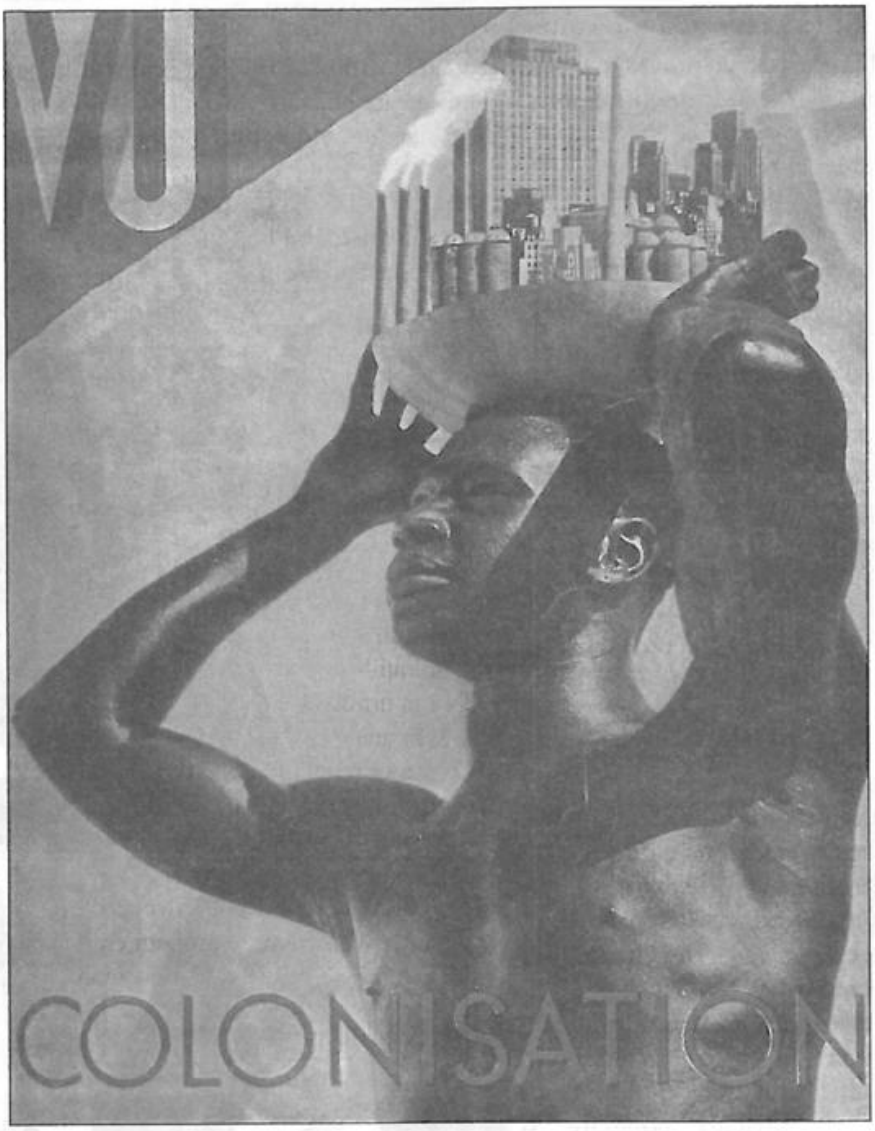

„Îndelungatul proces de modernizare a Europei a culminat la sfârșitul secolului al XIX-lea — începutul secolului XX. Țările continentului european au atins apogeul puterii o dată cu apariția unui sistem de state naționale bazate pe economii industriale, guvernări centralizate bine organizate, masive forțe militare și o largă participare a populației la treburile publice. Oricât de importante ar fi realizările altor state ale lumii până la această dată, criteriile descrise mai sus demonstrează că între 1870 și 1890 nici unul nu egala puterea Europei moderne.

În perioada de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, europenii ... au cucerit practic întregul continent african, întinse teritorii din Asia și insule de pe tot cuprinsul Pacificului, toate aceste acțiuni fiind realizate în interval de treizeci de ani. Pe lângă teritoriile anexate cu forța, europenii și-au subordonat alte zone, printre care mari porțiuni din China și din Orientul Mijlociu, prin aranjamente politice și economice impuse prin forță. Statele Unite s-au alăturat europenilor în acest val de expansiune imperialistă..."

John R. Barber, ***Istoria Europei moderne***

LUMEA LA CUMPĂNA SECOLELOR XIX-XX

DIVERSITATEA EUROPEANĂ La cumpăna secolelor XIX-XX, Europa domina economic, politic, militar şi cultural lumea, bazându-se pe tradiţia, prestigiul şi forţa sa militară, controlând finanţele, comerţul şi coloniile. Expansiunea europeană a acoperit tot globul, transformând continentul nostru în cea mai bogată şi dinamică zonă a planetei. Înainte de 1914, statele europene dispuneau de mari imperii coloniale **(1, 2)** dar se prefigurează ameninţări reale, din partea S.U.A. şi a Japoniei.

Europa ce domină restul globului s-a dovedit însă divizată în interior, harta politică fiind expresia unei mari diversităţi. Regimurilor liberale predominante în vestul şi nordul Europei li se opun regimuri autoritare, imperii multinaţionale, precum şi state care încercau să se afirme pe scena europeană. Forma de guvernământ monarhică, era dominantă în Europa **(3)**, modelul republican fiind reprezentat de Elveţia şi Franţa, din 1910 şi de Portugalia. Unele state au înregistrat evoluţii pozitive care constau în consolidarea regimurilor parlamentare în: Franţa, Regatul Unit, Italia; afirmarea independentă a: României, Serbiei, Bulgariei, Albaniei, Norvegiei, lărgirea dreptului de vot în: Belgia, Italia, România, Olanda. Scena politică era disputată de vechile partide, unele în curs de modernizare — liberalii, dar şi de partide noi de orientări diferite creştin-democrată, social-democrată, socialistă. **Anarhismul*** s-a manifestat sângeros prin asasinate politice **(a)**.

Imperiile multinaţionale, deşi confruntate cu crize majore cum a fost cea din Rusia în 1905 **(4)** au fost nereceptive la aspiraţiile popoarelor şi au refuzat să facă reforme profunde, ceea ce va duce la prăbuşirea lor în urma Războiului din 1914 — 1918.

Naţionalismul radical a alunecat în unele ţări spre **xenofobie*** şi antisemitism, ceea ce a determinat o emigrare masivă a evreilor spre S.U.A. şi naşterea **mişcării sioniste*** **(b)**, care milita pentru crearea unui stat evreiesc în Palestina. În ciuda emigraţiei masive, Europa a înregistrat o creştere demografică astfel, în 1913 ea număra 586 de milioane de locuitori, inclusiv Rusia ceea ce reprezenta 27,2% din aprox 1,7 miliarde de locuitori ai planetei. Această creştere s-a datorat cuceririlor ştiinţei şi tehnicii astfel încât, în 1900 durata medie de viaţă pentru europeni era de 45 de ani.

Lumea ideilor a cunoscut o efervescenţă deosebită, fiind marcată de marile descoperiri din domeniul ştiinţelor, modelul ideologic bazat pe raţionalism, liberalism şi încredere în progres s-a răspândit treptat dincolo de spaţiul european. Gradul ridicat de instrucţie, îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă şi mult mai rapida informare a publicului au deschis drumul **culturii de masă***. Sportul, ca spectacol, radioul şi cinematograful, ce vor influenţa decisiv secolul XX, s-au conturat încă în această perioadă **(5)**.

S.U.A. — O NOUĂ PUTERE MONDIALĂ Până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea S.U.A. şi-au extins graniţele de la un ocean la altul. În acelaşi timp, s-au accentuat diferenţele între Nordul industrial şi Sudul agricol bazat pe monocultură. Alegerea republicanului Abraham Lincoln în 1860 ca preşedinte al S.U.A. a declanşat **secesiunea***. Războiul civil început în 1861 s-a sfârşit în 1865 cu victoria nordiştilor **(6)**. Acest război a împărţit efectiv istoria americană în două epoci, a pus capăt uneia şi a deschis o alta, caracterizată prin continuarea exodului spre vest, industrializare, dezvoltare economică, transformarea S.U.A. într-o mare putere şi pătrunderea sa pe scena marii politici internaţionale. Până la începutul secolului al XIX-lea întreg vestul a fost explorat, populat, organizat, noile state au fost încorporate în Uniune, ultimele fiind Arizona şi New Mexico. În acelaşi timp economia americană cunoaşte o dezvoltare rapidă, beneficiind de resurse naturale abundente, de o piaţă naţională vastă, de un aflux de capital şi mâna de lucru a emigranţilor, puternic motivaţi în acţiunea lor. În plan politic s-au produs schimbări după 1865: Nordul era republican, iar Sudul

VOCABULAR

ANARHISM
mişcare politică radicală ce milita pentru desfiinţarea statului pe cale violentă

XENOFOBIE
aversiunea faţă de alte popoare şi naţionalităţi, ura faţă de tot ceea ce este străin

SIONISM
mişcare naţională, politică, care a luptat pentru restaurarea unei vieţi evreieşti independente şi a tins către constituirea statului evreiesc în Palestina

CULTURĂ DE MASĂ
valori culturale produse şi difuzate masiv prin mijloacele de comunicaţiei de masă

Jules Ferry — promotor al colonialismului francez

CRONOLOGIE

1893
constituirea Partidului Laburist în Anglia

1905
Revoluţia din Rusia

1910
Portugalia proclamată republică

mergea în majoritate cu democrații. Republicanii atrag de partea lor și mediile de afaceri ceea ce a dus la o creștere a influenței acestora în viața politică americană, mai ales în timpul președintelui Wiliam Mc Kinley (1896-1901). Președintele Theodore Roosevelt (1901-1908) **(7)** a inițiat o mișcare reformistă ce urmărea lărgirea democrației, reorganizarea serviciilor publice, protecția resurselor naturale, reglementarea eficientă a domeniilor afacerilor. Mișcarea reformatoare pornită de Roosevelt triumfă o dată cu alegerea lui W. Wilson ca președinte în 1912. Președinția sa a marcat o perioadă de extindere a activității guvernului federal. În lume numele său a fost sinonim cu idealismul american. Transformările interne au avut repercursiuni și pe plan extern. Începând cu 1889 guvernul american încearcă să coordoneze acțiunile republicilor Americii Latine și să confere o unitate continentului. Interesul S.U.A. pentru panamericanism ascundea de fapt dorința lor de a-și impune hegemonia asupra întregului continent. Paralel, în ultimul deceniu al secolului XIX s-a afirmat un început de imperialism american caracterizat prin acapararea de resurse de materii prime și piețe de desfacere. Theodore Roosevelt a conferit politicii externe a S.U.A. o dimensiune mondială, doctrina Monroe a fost abandonată. Președintele Roosevelt a fost prezent ca mediator la Conferința de Pace de la Haga din 1907 între Japonia și Rusia **(8)**. La începutul Primului Război Mondial opinia publică americană a dorit neutralitatea. Totuși, în 1917 S.U.A. au intrat în război de partea Antantei, iar prin președintele Wilson va juca un rol decisiv în organizarea păcii.

CIVILIZAȚIILE AFROASIATICE ȘI MODERNITATEA Africa, explorată de mari călători ca Livingstone și Stanley era doar parțial colonizată. La mijlocul secolului al XIX-lea portughezii stăpâneau Angola, Mozambic, din 1814 Anglia stăpânea colonia Capului iar francezii s-au impus în Algeria în 1830. După 1877 marile puteri au început să-și dispute teritoriul african. Într-o reuniune internațională la Berlin (1884-1885) marile puteri europene și-au asumat rolul de «civilizatori», s-au pronunțat împotriva sclaviei, practicate de populațiile africane și pentru respectarea tradițiilor băștinașilor. Între 1890-1910 Anglia și Franța au ocupat aproape întreg continentul. Ciocnirea intereselor franco-engleze a culminat cu criza de la Fashoda (1898). Italia și Germania au încercat și ele să intre în competiția pentru Africa, astfel că, Germania s-a implicat în Maroc (1905-1911), iar Italia după ce a eșuat în Etiopia (1896), a luat Libia și Tunisia de la Imperiul Otoman. Între 1898—1902 în sudul Africii s-a desfășurat războiul anglo-bur câștigat de englezi; în 1910 Uninunea Sud — Africană a obținut statutul de **dominion*** **(9)**.

Marile civilizații asiatice — (India și China) au avut de înfruntat tendințele expansioniste ale puterilor coloniale. În India, «perla coroanei britanice» **(10)**, naționalismul indian, susținut de intelectuali, a cunoscut un mare avânt. În 1885 s-a constituit Congresul Național Indian cu o linie politică moderată care a **boicotat*** produsele și școlile engleze și a pus problema autoguvernării). Această mișcare l-a avut în frunte pe Mahatma Gandhi ce se va afirma plenar în secolul al XX-lea.

China, sub conducerea dinastiei manciuriene Qing, a cedat presiunii puterilor occidentale **(11)** ce și-au impus interesele economice. Înfrângerea în războiul cu Japonia (1894-1895) a dus la o situație de criză, cu manifestări xenofobe ce au răbufnit în 1900 prin răscoala boxerilor. Aceasta a atras intervenția marilor puteri. Regimul imperial se va prăbuși datorită mișcărilor interne, naționaliste, iar în 1912 s-a proclamat republica.

Japonia a cunoscut un proces de modernizare spectaculos, ce o va transforma dintr-o țară feudală într-un stat liberal, capitalist (era Meiji 1868-1912) **(12)** și o va înscrie între marile puteri imperialiste.

CRONOLOGIE

12 aprilie 1861
sudiștii deschid focul în portul Charleston
1863
desființarea sclaviei
1867
SUA cumpără Alaska de la ruși cu 7 milioane de dolari
1889
SUA încearcă să coordoneze acțiunile republicilor americane
1898
SUA anexează arhipelagul Hawai
1900
SUA participă la înăbușirea răscoalei boxerilor din China
1906
președintele Th. Roosevelt a primit Premiul Nobel pentru Pace
1914
deschiderea canalului Panama.

VOCABULAR

DOMINION
teritoriu care recunoaște suveranitatea Coroanei Britanice, dar se bucură de o largă autonomie.

BOICOT
politică de încetare totală a legăturilor cu o persoană, grup, stat, drept represalii pentru unele acte politice și economice.

POPOARE ȘI SPAȚII ISTORICE

Instrumente de lucru / aplicații

1 Imperii coloniale

	Suprafața (în milioane de km^2)	Populația (în milioane de locuitori)
Marea Britanie	32,0	391,5
Franța	10,5	62,3
Germania	3,2	13,0
Belgia	2,5	15,0
Portugalia	2,2	10,0
Olanda	1,9	37,4
Italia	1,5	1,3

2 Harta colonială a lumii

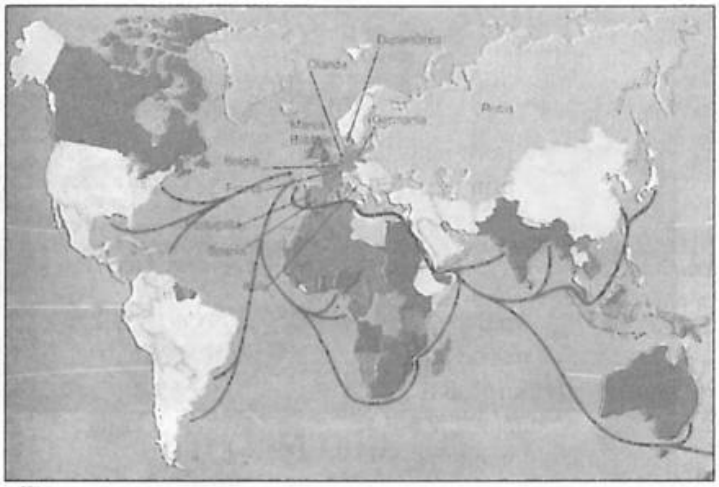

4 Revoluția Rusă din 1905

„Revoluția din 1905 marchează o cotitură în istoria Imperiului Țarist. Favorizată de marile greve care se înmulțesc în primii ani ai secolului și de nefericitul război împotriva Japoniei, mișcarea revoluționară pare să triumfe după evenimentele tragice din „duminica roșie" (pe 22 ianuarie 1905, mulțimea flămândă manifestă în fața Palatului de Iarnă din Sankt Petersburg, purtând icoane și portrete ale țarului, când armata deschide focul, omorând vreo o mie de persoane) și urmate de revolta din interiorul flotei (cuirasatul Potemkin) de o grevă generală din luna octombrie. Dar țarul cedează și aprobă, împreună cu libertățile fundamentale, o adunare legislativă, «Duma», aleasă prin sufragiu restrâns. Începe atunci o experiență nouă, inițată de Nicolae al II-lea și de ministrul său, Stolâpin. Acesta din urmă dorește să dezvolte o clasă de țărani bogați, care să devină un sprijin al regimului, pentru a evita orice tulburare politică. Țarul nu aplică reformele decât cu multă reținere și dizolvă Duma când aceasta este prea neascultătoare. Stolâpin este asasinat în 1911."

Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*

3 Monarhia domină Europa

5 Apariția cinematografului

6 Războiul de secesiune în SUA

- 1860 — alegerea lui Lincoln ca președinte al SUA
- 20 decembrie 1860 — Carolina de Sud ia inițiativa de a ieși din Uniune, fiind urmată de alte state din Sud
- februarie 1861 — delegații din 7 state s-au reunit la Montgomery, în Alabama și au constituit o nouă unitate politică Statele confederate. Au ales un nou președinte în persoana lui Jefferson Davis. Li s-au alăturat alte 4 state.
- 12 aprilie 1861 — începe războiul propriu-zis, artileria sudiștilor deschide focul asupra fortăreței ce apăra portul Charleston
- războiul durează 4 ani și se termină cu capitularea sudiștilor la Appomatox în 9 aprilie 1865

Să reflectăm

1. Urmăriți pe harta **2** imperiile coloniale și explicați de ce Anglia și-a constituit cel mai întins imperiu colonial.
2. Explicați cauzele menținerii imperiilor multinaționale la începutul secolului XX.

7 Theodore Roosevelt

8 „Unchiul Sam" și războiul ruso-japonez

9 Africa colonială înainte de 1914

10 Regina Victoria împărăteasa Indiei

11 „Prăjitura chinezească"

12 «Era Meiji» 1868-1912

- împăratul Mutsuhito (1852-1912) restabilește autoritatea imperială. El a fost adevăratul creator al Japoniei moderne
- a desființat șogunatul clanului Tokugawa, a reformat instituțiile feudale
- în 1889 a fost adoptată o Constituție de tip modern, prin care Japonia devenea monarhie parlamentară. Împăratul deținea puterea executivă, miniștrii răspundeau numai în fața lui. Puterea legislativă era deținută de un Parlament compus din două camere.
- ideile și tehnica occidentală au pătruns în Japonia, favorizând industrializarea țării
- a fost creată o armată modernă cu ajutorul căreia Japonia a câștigat două războaie, unul împotriva Chinei (1894 — 1895), celălalt împotriva Rusiei (1904-1905). În urma acestor războaie a anexat Formosa în 1895, sudul Sahalinului în 1905 și Coreea în 1910.

Să reflectăm

1. Prezentați poziția marilor puteri față de China.
2. Cum explicați evoluția Japoniei la sfârșitul sec. XIX și la începutul sec. XX?

ANARHISMUL

a. „În cei 20 de ani dinaintea lui 1914 au fost asasinați șase șefi de state. Aceștia au fost: președintele Carnot al Franței (în 1894), primul ministru al Spaniei (în 1897), împărăteasa Elisabeta a Austriei (în 1898), regele Umberto al Italiei (în 1900), președintele McKinley al Statelor Unite (în 1901) și un alt prim-ministru al Spaniei, Canalejas (în 1912). Nici unul din ei nu putea fi calificat drept tiran. Moartea lor s-a datorat gesturilor unor oameni disperați și induși în eroare, făcute cu scopul de a atrage atenția asupra ideii anarhiste."

„Proudhon a fost primul care i-a dat numele de «anarhie». Într-un acces de dispreț, el condamna guvernarea. «A fi guvernat înseamnă a fi urmărit, controlat, spionat, dirijat, îndoctrinat, mustrat, verificat, condus și cenzurat de oameni care n-au nici înțelepciunea, nici calitățile necesare. Înseamnă că în orice acțiune sau operație să fii înregistrat, ștampilat, impus, brevetat, autorizat, evaluat, măsurat, mustrat, corectat și frustrat. Înseamnă că, sub pretextul interesului general, să fii exploatat, monopolizat, delapidat și furat, pentru ca după aceea, la cel mai slab protest sau cuvânt de nemulțumire, să fii amendat, hărțuit, defăimat, bătut, terorizat, dezarmat, judecat, condamnat, băgat la închisoare, împușcat, strangulat, deportat, vândut, trădat, pungășit, înșelat, maltratat și dezonorat. Asta înseamnă guvernarea, aceasta este justiția și moralitatea ei!"

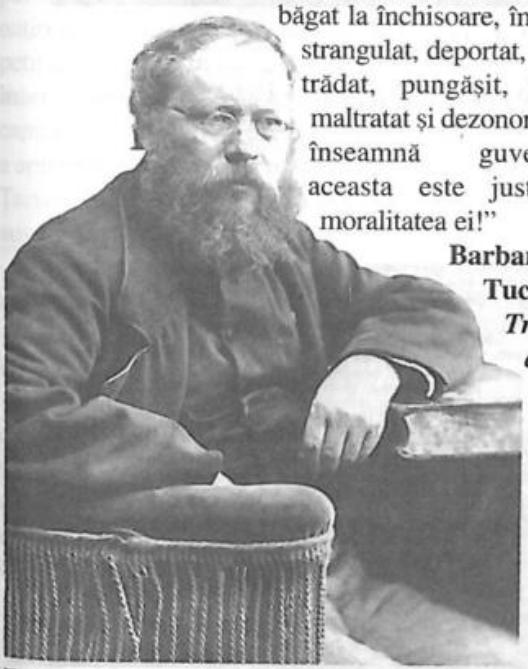

Barbara Tuchman, ***Trufașa citadelă***

1. Considerați că acțiunile violente ale anarhiștilor au rezolvat problemele societății?
2. Ce formă a luat anarhismul în zilele noastre? Argumentați de ce aceste manifestări violente au fost și sunt un pericol pentru omenire.

SIONISMUL

b. «Sion, în ebraică, se referă la citadela Ierusalimului și, de asemenea, la Împărăția Cerului. Sionismul se referă la mișcarea evreilor din Europa, de la sfârșitul secolului al XIX-lea, în scopul de a-și crea o patrie evreiască. Această mișcare a fost în mare, consecința antisemitismului.

În 1897, Theodor Herzl (1860-1904) a inițiat în mod oficial mișcarea sionistă, la Conferința Sionistă Mondială de la Basel. De atunci încoace au fost organizate campanii de convingere a evreilor să emigreze pe «Pământul Israelului», cunoscut sub numele de Palestina. La început nu era un fapt incontestabil acela că statul evreiesc trebuie să fie construit în Palestina; Haim Weizmann (1874-1952), mai târziu primul președinte al Israelului, a influențat stabilirea acestui obiectiv».

Dicționarul de politică Oxford

«Palestina rămâne patria noastră istorică de neuitat. Simpla rostire a numelui său e ca un strigăt de unire, de o forță irezistibilă de atracție pentru popoarele noastre. În privința locurilor sfinte ale creștinătății, am putea conveni la o formă de extrateritorialitate... Vom fi garda de onoare a locurilor sfinte, garantând cu însăși existența noastră împlinirea acestei îndatoriri. Această gardă de onoare va simboliza pentru noi soluționarea problemei evreiești, după optsprezece secole de suferințe cumplite» **Evelyne Pisier,** ***Istoria ideilor politice***

3. Alcătuiți un portofoliu cu tema: Sionism și antisemitism la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.
4. Două mari personalități aparținând acestei etnii au revoluționat știința: Sigmund Freud întemeietorul psihanalizei și Albert Einstein autorul teoriei relativității. Prezentați în urma unor lecturi suplimentare activitatea lor.

TEMA IX

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

MARILE CONFLICTE ALE SECOLULUI XX. PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

CUPRINS

*** PRIMUL RĂZBOI MONDIAL — UN NOU TIP DE RĂZBOI**

*** TRATATELE DE PACE**

*** RELAȚIILE INTERNAȚIONALE INTERBELICE**

*** INSTRUMENTE DE LUCRU — APLICAȚII**

*** CURENTE, PERSONALITĂȚI, SINTEZE**

La 28 iulie 1914, Europa s-a trezit brusc din visul unui viitor statornic de pace, prosperitate și progres indefinit, în care se complăcuse vreme de peste patru decenii. A fost data fatidică a izbucnirii unui război ce avea să se reverse cu o forță distructivă fără termen de comparație în analele istoriei de până atunci.

El a afectat toate planurile vieții, de la cel material la cel psihic, și a subminat echilibrul social, substituindu-l printr-o senzație cronică de insecuritate, de angoasă colectivă. A stat, în primă sau ultimă instanță, la originea tuturor evenimentelor de coșmar care au marcat atât de adânc și de tragic secolul al XX — lea.

Cei care au trăit la o vârstă a deplinei înțelegeri evenimentele Primului Război Mondial, ale anilor săi anteriori și imediat următori, comunicau celor mai tineri un sentiment elegiac, ce ne pare a avea valoare de concluzie istorică: „după acest război lumea n-a mai fost niciodată ca mai înainte!..."

Camil Mureșanu, ***Europa modernă***

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

TEMA IX

MARILE CONFLICTE ALE SECOLULUI XX. PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL — UN NOU TIP DE RĂZBOI

La începutul secolului al XX-lea, marile puteri europene erau hotărâte să-și impună interesele prin mijloace militare. Dinamismul economic și prosperitatea ce l-au însoțit în anii **frumoasei epoci*** nu lăsau totuși să se întrevadă declanșarea unui război de proporții neatinse până atunci.

ORIGINILE RĂZBOIULUI *Competiția economică* declanșată în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea a modificat ierarhia europeană și mondială. În Europa, Germania ocupă primul loc prin masive investiții industriale care erau orientate spre ramurile de vârf (chimie, metalurgie, electrotehnică). O politică abilă a prețurilor, calitatea produselor și agresivitatea promovării mărfurilor asigură succesul comerțului german. Dezvoltarea comunicațiilor, atenția acordată flotei comerciale, care este dezvoltată într-un ritm similar cu al Marii Britanii, demonstrează aspirațiile statului german de a deveni o putere mondială.

La alte proporții, determinate de marile resurse naturale și umane se dezvoltă SUA care vor ocupa locul I în ierarhia economică mondială. Avantajată de așezarea **geostrategică*** și de politica economică liberală, economia americană dobândește un ascendent prin dezvoltarea construcției de automobile, a industriei extractive, electrotehnice și a flotei. Dinamice sunt și economiile altor țări europene. Rezultă de aici creșterea competiției economice, interesele economice contradictorii, întreținând un spirit războinic și chiar un climat agresiv.

Problemele coloniale și concurența care au rezultat stau și ele la originea războiului. Între marile puteri s-a declanșat o acerbă luptă pentru sfere de influență și colonii.

La începutul secolului al XX-lea, Marea Britanie, Franța și Rusia dețineau cele mai întinse, bogate și populate colonii, iar Marea Britanie și SUA stăpâneau principalele puncte strategice de pe glob. Constituirea mai târziu a Germaniei și Italiei ca state naționale și consolidarea regimului lor politic au amânat participarea acestora la competiția colonială. În mare măsură, concurența în acest domeniu stă la originea **crizelor internaționale*** (produse în nordul Africii în 1905 și 1911 și în timpul războaielor balcanice), și a blocurilor politico-militare. Astfel, expansionismul francez în nordul Africii a apropiat Italia de Germania. În același mod, în Europa de Sud-Est, interesul Imperiului Țarist pentru zona balcanică și Constantinopol punea în pericol intențiile expansioniste austro-ungare.

Japonia acționa cu tenacitate în zona Oceanului Pacific. Pe bună dreptate s-a afirmat că „dorința de a anexa și a stabili sfere de influență nu era o boală pur germană".

Contradicțiile produse în domeniul economic și colonial, al instaurării sferelor de influență au accelerat pregătirile militare și dezvoltarea industriei de război.

În aceste state s-a creat *o industrie de armament*, menită să asigure dotarea și echiparea corespunzătoare a armatei. Într-un ritm accelerat, tehnicienii militari au perfecționat armamentul mărindu-i cadența, bătaia tragerii și puterea de distrugere. Se dezvoltă artileria, armamentul automat, dar și flota de război (ca mijloace clasice de nimicire a inamicului). Industria de armament germană era concurată de cea franceză. În domeniul naval, Germania și SUA se străduiau să se apropie de mărimea și valoarea flotei britanice.

Efortul industriei de război era dinamizat în Franța de amintirea umilinței din 1870-1871 și de dorința revanșei față de Germania, precum și a recuperării provinciilor Alsacia și Lorena. Germania își dorea consolidarea statutului său de putere europeană, obținerea rangului de putere mondială și neutralizarea Franței. În această direcție, armata și flota, dar și concepția **pangermanismului*** erau apreciate ca instrumente principale în realizarea cu orice preț a scopului propus.

În sud-estul Europei mișcările slavilor au fost susținute de Imperiul Țarist în vir-

CRONOLOGIE

1857
Franța ocupă Algeria
1882
Franța ocupă Tunisia
1882
Formarea Triplei Alianțe
1883
Aderarea României la Tripla Alianță

Acțiune antiaeriană

VOCABULAR

FRUMOASA EPOCĂ
primii ani ai secolului XX (considerați în Europa ani fericiți de prosperitate)

POZIȚIE GEOSTRATEGICĂ
așezare geografică cu importanță economică și militară

PANGERMANISM
Doctrină politică preconizând unirea tuturor populațiilor de origine germană într-un singur stat

MARILE CONFLICTE ALE SECOLULUI XX. PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

tutea conceptului panslavismului. În toate aceste țări statul suporta eforturile de dotare militară din buget.

Interesul național, catalizator al cursei înarmărilor, era invocat fie pentru obținerea sau menținerea statutului de mare putere, fie pentru promovarea intereselor pannaționale. Statele mici sau națiunile aflate sub stăpânire străină acționau pentru întregirea națională sau acordarea independenței statale în cadrul unor state naționale unitare sau a unor federații ce urmau a fi constituite din etnii sau națiuni înrudite.

Exemplul german sau italian de unificare națională era tentant. În perioada premergătoare războiului, fiecare stat avea ceva de apărat, de consolidat sau de susținut. De aici numărul mic de state neutre sau neutralitatea de scurtă durată a altora.

Alianțele politico-militare Drumul spre Marele Război a fost grăbit de existența blocurilor politico-militare: Tripla Alianță (Puterile Centrale) și Tripla Înțelegere (Antanta). Constituirea lor demonstra menținerea și accentuarea rivalităților franco-germane. Alte importante interese au fost ocrotite prin politica alianțelor.

CRONOLOGIE

1907
Constituirea Triplei Înțelegeri

1912
Criza Marocului

15 iunie 1914
Atentatul de la Sarajevo

1914
Japonia intră în război de partea Antantei

PRINCIPALELE OPERAȚIUNI MILITARE. ÎNCEPUTUL RĂZBOIULUI Scânteia războiului a fost aprinsă de asasinarea la 15/28 iunie 1914 a arhiducelui Franz Ferdinand, moștenitorul tronului austro-ungar. Atentatul s-a produs la Sarajevo, (5) în Bosnia, anexată nu demult de către Austro-Ungaria, într-un moment tensionat, iar autorul, un student sârb, a fost suspectat că s-ar fi aflat în legătură cu o organizație secretă din Serbia. În consecință, Austro-Ungaria a impus Serbiei condiții grele, un adevărat **ultimatum**. Medierea conflictului a fost exclusă și la 15/28 iulie Viena a declarat război Serbiei.

Declarațiile de război ale Germaniei adresate Rusiei și apoi Franței au determinat începutul operațiunilor militare. Inițiativa militară a aparținut comandamentului german, care pregătise încă din 1905 un plan ce prevedea un atac prin surprindere, prin Belgia, spre Paris, cu mari efective militare care să oblige Franța să iasă din război în 5-6 săptămâni. Încălcarea neutralității Belgiei a determinat intrarea imediată în război a Marii Britanii. Se poate afirma că nici unul din guvernele europene nu a premeditat războiul general, dar Austro-Ungaria și Germania au refuzat orice reglementare diplomatică atunci când s-a produs criza internațională. În anii 1914-1917 au intrat pe rând în luptă, alte și alte state. Deși a început ca un război continental acesta s-a transformat repede într-unul mondial (primul din istoria omenirii) care s-a purtat pe uscat, pe apă și în aer, din vestul Europei până în Oceanul Pacific și din Caucaz până în estul Africii. În centrul Pacificului, Japonia atacă și ocupă coloniile germane. S-a declanșat un **război total** în care toate resursele sunt folosite. Frontul și spatele frontului comportau același risc. Teatrul principal de război a fost Europa, (3) unde s-au format frontul de vest, frontul de est și alte fronturi secundare.

Uzină de proiectile

OPERAȚIUNILE MILITARE DIN ANII 1914-1915 În primele zile, Puterile Centrale au fost avantajate de succesul atacului prin surprindere, declanșat împotriva Franței. În primele lupte, în bătălia frontierelor, trupele franceze și aliate au fost înfrânte iar armata germană a pătruns zeci de kilometri pe teritoriul francez. Pentru aceste lupte mobilizarea franceză a fost mai rapidă, (cca. 75 de divizii) iar cea britanică mai lentă (5 divizii în august 1914 care au crescut până la 70 de divizii în 1916 cuprinzând și soldați din colonii — 1,5 milioane indieni, 1 milion din dominioane).

Replica Antantei a fost dată la Marna, unde forțe aproape egale s-au înfruntat și ofensiva germană a fost oprită. La succesul operațiunii a contribuit și declanșarea

VOCABULAR

CRIZA INTERNAȚIONALĂ manifestare a unor dificultăți (economice, politice, sociale etc.); perioadă de tensiune, de tulburare, de încercări (adesea decisive) care se manifestă în relațiile dintre state.

TEMA IX

MARILE CONFLICTE ALE SECOLULUI XX. PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

operațiunii ruse pe frontul de est. În felul acesta, războiul de mișcare s-a transformat într-un război de poziții (de tranșee). Prețul este însă enorm, 227.000 soldați francezi și 250.000 soldați germani morți.

CONSECINȚELE BĂTĂLIEI DE LA MARNA Oprirea trupelor germane la Marna are numeroase consecințe. În primul rând planul războiului fulger proiectat de comandamentul german a căzut și cursul viitoarelor operațiuni va fi determinat de valorificarea resurselor și de potențialul economico-militar. Sub acest aspect, statele din Antanta erau avantajate, ele întrunind 238 milioane locuitori și resurse imense care trebuiau angajate.Valorificarea acestui potențial cerea timp și lupta de la Marna a oferit răgazul necesar. La începutul războiului, Tripla Alianță contracara aceste avantaje prin pregătirea soldatului activ și rezervist, dotarea în armament și capacitatea de intervenție rapidă. Potențialul uman reprezenta 120 milioane locuitori iar resursele economice erau limitate. Prelungirea duratei războiului era de natură să înrăutățească situația Puterilor Centrale, iar blocada maritimă exercitată de Marea Britanie și Franța, care stăpâneau mările, era îngrijorătoare.

Pe frontul din Balcani trupele sârbe au respins primele atacuri austro-ungare, însă în 1915 intrarea Bulgariei în război a permis atacuri concentrice asupra Serbiei și armata sârbă a fost obligată să se retragă, cu sprijin italian pe mare, în insula Corfu. Trupele franco-engleze localizate în nordul Greciei dobândesc capacități ofensive abia în 1918, când și contribuie la victorie.

Pe frontul de est, după unele succese, armata rusă se retrage și situația se stabilizează. Trupele ruse au angajat lupte și în Caucaz împotriva forțelor otomane. În anul 1915 a crescut importanța frontului oriental iar armata germană a utilizat gazele de luptă și a angajat atacuri cu submarine.

Operațiunile militare din anii 1916-1918 Anul 1916 a demonstrat însă raportul echilibrat dintre cele două tabere, care s-au dovedit capabile să organizeze acțiuni ofensive de proporții, aplicând strategii de epuizare a inamicului. Astfel, în lunile februarie-octombrie, comandamentul german declanșează ofensiva la Verdun urmată de replica Antantei, contraofensiva de la Somme; nicăieri infanteristul nu a cunoscut mai multe suferințe ca în aceste bătălii. **(4)**

Pe frontul de răsărit armata rusă, în condițiile unei dotări inferioare, a obținut victoria de la Lutk. Cele mai mari pierderi au fost produse de artilerie și armamentul automat. În august 1916 a intrat în război, de partea Antantei, România. Declarația de război transmisă numai Austro-Ungariei, **(3)** a fost urmată de o scurtă ofensivă în Transilvania, urmată de grele bătălii defensive împotriva trupelor austro-ungare, germane și bulgare care au obligat armata română să se retragă în Moldova. **(9, 10, 11)**

Analiza ultimelor bătălii a arătat că armamentul s-a adaptat războiului de poziții, iar situația militară a combatanților a fost înrâurită de interdependența fronturilor și de corelarea intervențiilor. Noi tipuri de arme au fost produse și utilizate. **(1)** Bătăliile de la Marna și Verdun au demonstrat importanța defensivei. Pe de altă parte, capacitatea de acțiune de pe frontul militar era condiționată de bunul mers al frontului economic. În esență, producția de armament și muniții, echipament și mijloace de luptă trebuia să depășească distruge-rile provocate de inamic. La începutul anului 1917, **(2)** acțiunile militare au arătat că Germania dispunea încă de mari capacități ofensive. La blocada navală răspunde cu declanșarea războiului submarin care capătă proporții uriașe. **(17)** Sunt atacate și navele neutrilor, fiind produse mari pierderi navelor americane. Până în acel moment, SUA își asumaseră în cadrul războiului rolul de mediator și apoi cel de furnizor și creditor, dar al unei singure părți. După atacarea navelor sale însă, SUA declară război Triplei

CRONOLOGIE

august 1914
declarații de neutralitate ale SUA, Norvegiei, Suediei, Elveției

1914 august 23
Japonia declară război Germaniei (conflictul european devine mondial)

1915
Bulgaria intră în război de partea Triplei Alianțe

august 1916
România intră în război de partea Antantei

1917
SUA declară război Triplei Alianțe

1917
Rusia iese din război (pacea se încheie în martie 1918)

1917 decembrie 7
SUA declară război Austro-Ungariei

3 noiembrie 1918
Capitularea Austro-Ungariei

11 noiembrie
încheierea armistițiului cu Germania

Mitralieră franceză de campanie

VOCABULAR

RĂZBOI TOTAL
antrenarea tuturor resurselor societății în efortul de război

MARILE CONFLICTE ALE SECOLULUI XX. PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Alianțe în aprilie 1917, acțiune ce are efecte economice, morale, navale; primele trupe americane sosesc însă pe frontul occidental mai târziu, în martie 1918. **(13)** Antanta se află în continuare însă în dificultate: ei i se alătură un mare aliat, SUA, dar pierde altul, Rusia.

În același an, 1917, armata română refăcută, instruită și dotată corespunzător, sprijinită de armata rusă, a dovedit atât în bătălii ofensive, la Mărăști, cât și în defensivă, la Mărășești, **(12)** capacitatea de a înfrânge inamicul. Izbucnirea revoluției în Rusia și înlăturarea țarului, preluarea puterii de către bolșevici la sfârșitul anului 1917 au dus la ieșirea acesteia din război. Situația pe frontul de est se complică. România, aflată într-o situație paradoxală, pe de o parte victorioasă, iar pe de altă parte izolată de marii aliați pe frontul de est, semnează și ea armistițiul. În ceea ce privește Germania la sfârșitul anului 1917, ea scăpase de frontul de est, dar pierduse războiul economic. **(6)** La începutul anului 1918, ofensiva germană este din nou oprită la Marna. Se declanșează contraatacul trupelor Antantei și din septembrie 1918 se declanșează ofensiva generală. De la sfârșitul lui septembrie până la începutul lunii noiembrie, Bulgaria, Imperiul Otoman și Austro-Ungaria, aliații Germaniei capitulează. Delegația germană a semnat armistițiul la 11 noiembrie 1918, la Compiegne. **(b)**

BILANȚUL RĂZBOIULUI. URMĂRI Războiul a cauzat imense suferințe în ambele tabere. Au fost distruse case, fabrici și rețele de comunicație. Suprafețe agricole întinse au rămas necultivate. **(18)** Winston Churchill afirma că acest război s-a deosebit față de toate celelalte războaie moderne de până atunci atât prin îngrozitoarele mijloace de distrugere în masă cât și prin brutalitatea extremă cu care a fost condus. Nici armistițiile, nici negocierile nu au pus capăt luptelor armatelor și răniții mureau între liniile adversarilor. Nave comerciale, nave neutre, nave cu bolnavi erau scufundate. Orașele și monumentele culturale erau distruse de artileria grea. Războiul era peste tot și fiecare, indiferent că era soldat sau civil, bărbat sau femeie, participa într-un fel sau altul. Pierderile ireparabile sunt în primul rând pierderi de vieți omenești, fără precedent în istoria războaielor. **(14)** În principalele state beligerante, practic toate familiile erau în doliu. În cele 52 de luni de război s-au înregistrat: 10 milioane soldați morți, 3 milioane soldați dispăruți, 13 milioane civili morți și 22 milioane de răniți.

CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS. TRATATELE ȘI PREVEDERILE LOR. Războiul și victoria Antantei au determinat schimbări semnificative în viața internațională. În primul rând, a ieșit în evidență fragilitatea imperiilor multinaționale (Imperiile Țarist, German, Austro-Ungar și Otoman) care au dispărut. Pentru statornicirea păcii trebuiau găsite soluții care să dureze. Președintele american Woodrow Willson **(a)** a venit cu importante propuneri intitulate „Cele 14 puncte". Cele mai relevante statuau: dreptul popoarelor la autodeterminare, limitarea înarmărilor, crearea Societății Națiunilor care să supravegheze respectarea tratatelor. Conferința de Pace a început la Paris în ianuarie 1919, cu participarea delegațiilor din 27 de state. Al 28-lea stat participant la război, Rusia, aflată în plin război civil, nu a fost reprezentat. Principalele hotărâri au fost luate de Consiliul celor patru: SUA, Franța, Marea Britanie și Italia. Condițiile impuse învinșilor au fost incluse în cinci tratate: cu Germania la Versailles, **(19)** cu Austria la Saint-Germain, cu Ungaria la Trianon, cu Imperiul Otoman la Sevres și cu Bulgaria la Neuilly-sur-Seine.

Normele adoptate au stat la temelia noii ordini internaționale. Tratatele au stabilit: obligația Germaniei și a aliaților de a plăti despăgubiri de război; restituirea Alsaciei și Lorenei; limitarea armatelor și desființarea serviciului militar obligatoriu; întregirea României și consacrarea internațională a Regatului sârbilor, croaților și slovenilor; constituirea și independența Poloniei, Cehoslovaciei, Finlandei, Estoniei, Letoniei și a Lituaniei; înființarea Societății Națiunilor.

CRONOLOGIE

1919, ian. 18
1920, ian. 21
Conferința de pace de la Paris

1919, iunie 28
Semnarea Tratatului de pace cu Germania

1919, sept. 10
Tratatul de la Saint Germain cu Austria

1920, iunie 4
Tratatul de la Trianon cu Ungaria

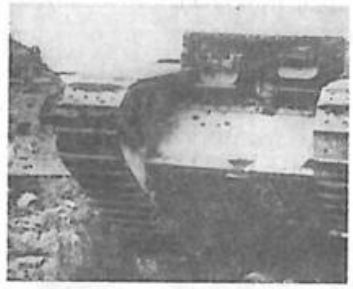

Tanc britanic „Mark I"

VOCABULAR

ARTILERIE
ansamblu de arme de foc (cu accesorii) care servesc la aruncarea de proiectile grele la distanță; parte a armatei care mânuiește acest material

DEFENSIVĂ
formă de luptă care are ca scop de a rezista atacurilor inamice; apărare

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

TEMA IX

MARILE CONFLICTE ALE SECOLULUI XX. PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Tratatele din anii 1919-1920 au fost expresia unei păci de compromis și au determinat opoziția dintre țările satisfăcute de noua ordine internațională și statele care vor milita pentru revizuirea ei. Aceste acte reflectă compromisul între principiile wilsoniene susținute de SUA și principiul dreptului învingătorului susținut de către Marea Britanie, Franța și Italia. Prin spirit și text, s-a consacrat principiul autodeterminării națiunilor ca bază a reașezării frontierelor politice în Europa și s-a decis înființarea Societății Națiunilor care urma să reuncască toate statele și să soluționeze prin negocieri viitoarele neînțelegeri. Prin tratatele încheiate s-a recunoscut constituirea și independența noilor state naționale, întregirea României și consacrarea Regatului Sârbo-Croato-Sloven (Iugoslavia de mai târziu).

Relațiile internaționale au suportat reculul compromisului păcii. Tratatele au nemulțumit Germania, Italia și Ungaria. De aici rezultă manifestarea în viața internațională interbelică a două orientări de politică externă: orientarea revizionistă și orientarea legitimității tratatelor. Statele care au îmbrățișat prima orientare au manifestat agresivitate, care crește în perioada 1933-1939, iar democrațiile occidentale au promovat o defensivă conciliatoare tot atunci. Germania a fost nemulțumită pentru că i s-a impus culpabilizarea unilaterală în declanșarea și desfășurarea războiului, povara unei datorii de război enorme (132 mld. mărci aur). La fel erau nemulțumite atât Italia care contestă „Pacea mutilată" cât și Ungaria devenită independentă care nu s-a împăcat cu ideea pierderii de teritorii. Destinul Europei postbelice și pacea lumii au fost marcate de acest conflict. Și totuși „tratatele au fost corect gândite dar au fost lipsite de instrumente internaționale suficient de solide care să asigure respectarea lor".

Consecvența SUA în susținerea noii ordini europene a fost blocată de Senatul republican care nu a ratificat tratatul de la Versailles, tratatele fiind lipsite prin aceasta de garanția celui mai puternic stat de pe glob. SUA a semnat în anii următori tratate separate cu Germania, Austria și Ungaria redactate însă termenii celui de la Versailles. Pe de altă parte, absența Rusiei la Conferința de la Paris și ignorarea ei în reglementarea situației teritoriilor din fostul Imperiu Țarist, au făcut ca guvernul bolșevic să nu se considere obligat să respecte tratatele încheiate. Acest fapt a creat o situație amenințătoare în răsăritul Europei. Relațiile internaționale sunt tulburate și de problema datoriilor de război. În final, după tergiversări și reeșalonări, Germania a plătit statelor învingătoare suma de 22.8 mld., mărci din care 9.5 mld mărci au fost achitate Franței. Nici celelalte țări învinse nu și-au achitat în totalitate datoriile de război. Singurul stat care și-a plătit cu regularitate obligațiile (față de SUA) fiind un exemplu unic pe plan mondial a fost Finlanda.

În acest climat complex inițiativele menite să salveze pacea mai multe în intervalul 1919-1932 nu au lipsit. Acestea sunt: proiectul francez de uniune europeană, admiterea Germaniei în Societatea Națiunilor, Pactul Briand-Kellogg (semnat de 63 de state) care declara războiul în afara legii, au reprezentat apogeul securității generale și altele. SUA care nu participă la lucrările Societății Națiunilor, a semnat Pactul Briand-Kellogg **(16),** dar refuză să-și asume vreo obligație internațională în cazul în care este încălcat. Statele mici au aplicat în fața amenințării revizuirii soluții proprii de susținere reciprocă (alianțele regionale ex. Mica Înțelegere). Climatul internațional s-a deteriorat după instaurarea nazismului în Germania. Crizele internaționale provocate de revizionismul nazist, italian sau japonez, au grăbit producerea Celui de al Doilea Război Mondial prin: ocuparea zonei Renane de către armata germană, invadarea Etiopiei de către armata italiană, sprijinul oferit regimului generalului Franco de către Hitler și Mussolini în anii războiului civil din Spania (1936-1939), anexarea Austriei de către Germania, Acordul de la München și ocuparea Cehoslovaciei.

Aceste crize au demonstrat falimentul păcii.

CRONOLOGIE

1920, ian. 10
înființarea Ligii Națiunilor cu sediul la Geneva

1928, aug. 27
semnarea la Paris a Pactului Briand — Kellogg

1935, oct.
agresiunea Italiei împotriva Etiopiei

1936 — 1939
intervenția italo — germană în războiul civil din Spania

1936, nov.
Axa Berlin -Roma — Tokio

1938, martie 11, 12
Germania hitleristă ocupă Austria

1938, sept.
„Acordul de la München" privind dezmembrarea Cehoslovaciei

1939, martie 15
ocuparea Cehiei de către armata hitleristă

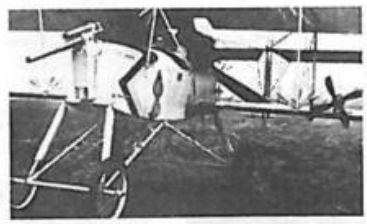

Avion de recunoaștere

1 Evoluția tehnicii militare

● **1867** — Alfred Nobel — inventează dinamita
● **1870** — se construiesc primele torpiloare
● **1870-1914** tehnica artileriei (creșterea calibrului țevii de la 75 mm la 420 mm; 1915 este inventat tunul antiaerian).

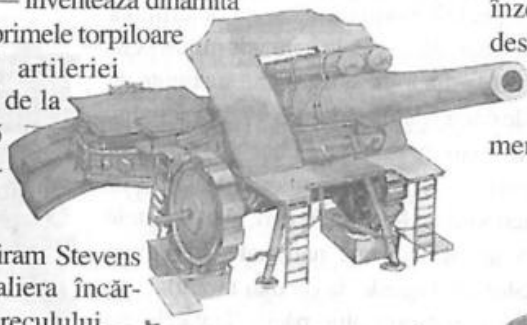

● **1883** — americanul Hiram Stevens Maxim inventează mitraliera încărcată automat prin efectul reculului
● **1886** — pușca Lebel cu 12 cartușe

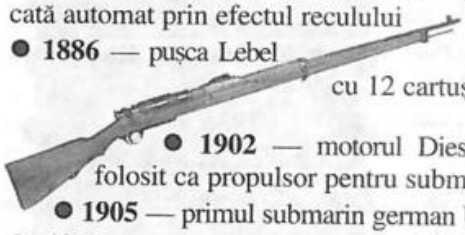

● **1902** — motorul Diesel este folosit ca propulsor pentru submarine
● **1905** — primul submarin german U- boat
● **1906** — se construiește primul vas militar din categoria dreadnoughturi
● **1915** — aviația (utilizată până acum în scop de recunoaștere) folosește pentru prima dată bomba de avion.

● **1915** — armata germană folosește pentru prima dată gazele de luptă
● **1915** — este folosită casca de oțel

● **1915** — grenada (descoperită în 1539) devine armă de șoc individuală
● **1915-1916** — este conceput în Anglia primul car de asalt (tancul) — tehnicienii francezi construiesc independent, tancul Renault

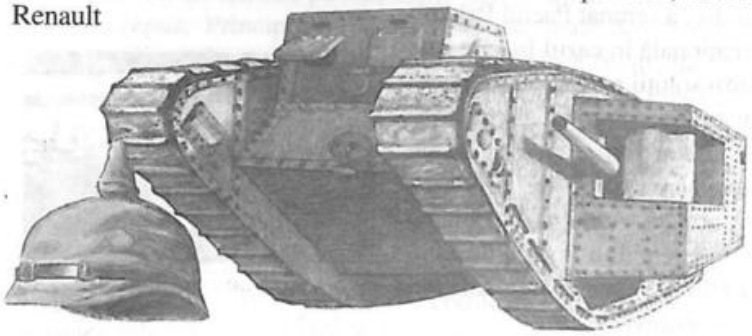

● **1917** — sincronizarea tirului mitralierei printre palele elicei de aviație (avioanele engleze sunt înzestrate cu acest sistem care se bazează pe descoperirile lui George Constantinescu; avioanele se specializează în avioane de bombardament și de vânătoare)

Avion german Fokker

● **1917** — Antanta organizează primul atac cu tancuri la Cambrai (324 tancuri) **(2)**
● **1918** —germanii folosesc pușca anti tanc
● **1918** — trupele germane și americane folosesc pentru prima dată pistolul mitralieră

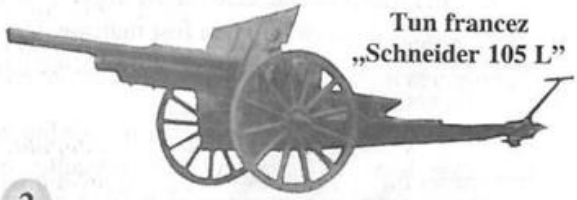

Tun francez „Schneider 105 L"

2 Bătălia de la Cambrai

Era vorba însă de sărbătorirea unei străpungeri foarte importante, realizată la Cambrai când, cu ajutorul a 324 de tancuri aliate, germanii fuseseră împinși înapoi cu 8 kilometri, într-o singură zi. După aceea însă o mulțime de tancuri s-au stricat și din cauza pierderilor înregistrate în bătălia de la Passchendaele, trupele rămase nu erau suficiente ca să-i atace pe germani, ale căror efective fuseseră rapid întărite cu forțe proaspete.

Nici de această dată cavaleria nu a putut să intervină printre linii. În final, se poate spune că la Cambrai nu s-a obținut nimic; s-a dovedit doar că tancurile nu ajunseseră să fie o armă imbatabilă în război.

Vyvyen Brendon, *Primul Război Mondial*

Să reflectăm

1. Analizați informațiile despre evoluția tehnicii militare din tabelul sintetic **(1)** și identificați armele cu rol hotărâtor în purtarea războiului.
2. Analizați datele din tabelul **1** și informațiile din documentul **2** și stabiliți care a fost rolul tancurilor în primul război mondial. Argumentați răspunsul.

3 Europa în timpul primului război mondial

4 Violența luptelor

Mărturie: apărarea cotei 304, în martie 1916

„Este un bombardament strâns, nemaiauzit, așa cum nu am mai văzut vreodată. [...] Pământul se zguduie, ne ridică, ne zgâțîie; obuze de toate calibrele se abat asupra noastră.

Tranșeea nu mai rezistă, este astupată; noi ne ghemuim într-o gaură de obuz și suntem, imediat, acoperiți de noroiul aruncat în aer, care cade peste noi, la fiecare bubuitură. Aerul este nerespirabil.

Soldații orbiți, răniți, târându-se și urlând, se prăbușesc și vin să moară peste noi, împroșcându-ne cu sângele lor. S-a dezlănțuit infernul. Cum poți supraviețui, în astfel de momente?!...

(Relatarea sergentului Rivaud în lucrarea *„La Côte 304 et le Mort-Homme, général Colia”*)

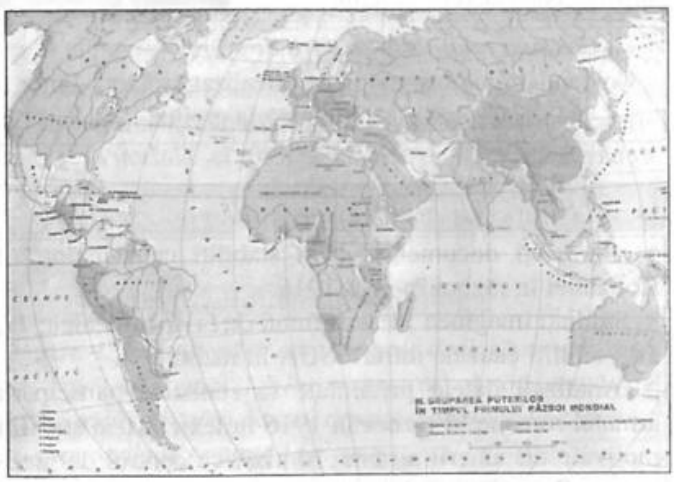

Lumea în timpul Primului Război Mondial

5 Atentatul de la Sarajevo

„Ieri, 15/28 iunie, se celebra aniversarea bătăliei de la Câmpia Mierlei [...] și era sărbătorit patriotul sârb Milos Obilici, care, dimpreună cu doi compatrioți ai săi, l-a asasinat, în 1389 pe sultanul Murad [...]. Noi suntem cei cărora, în locul turcilor, le revine rolul dușmanului ereditar. Iată motivul pentru care cei trei tineri autori ai atentatului de la Sarajevo — Princip, Cabrinovici și necunoscutul care a aruncat bombe — par să-și fi propus o reeditare a dramei desfășurate la Kosovopolje [...]. Ani în șir s-a semănat în Serbia ura împotriva monarhiei; lanul a crescut — și s-a recoltat un asasinat.” Raportul Ambasadei austro-ungare de la Belgrad, 16/29 iunie 1914

Minodora Perovici, *Istoria universală în texte*

6 Consecințele blocadei în Germania

„Gospodine!

Strângeți resturile menajere!
Coji de orice fel, oase, hârtii vechi, cârpe, sticle, cioburi, fire de păr, dopuri, cutii de conserve etc…
Elevii au datoria de a merge să le strângă, cu regularitate. De aceea, întâmpinați acești copii cu înțelegere: ei le colecționează în interesul patriei. Dacă nu vine nimeni să vi le ceară, declarați-le portarului de la Primărie.
Adunați și capete de scrumbie.”

Arhivele departamentului Moselle

Să reflectăm

1. Analizați documentul **5** și explicați modul în care a receptat ambasada Austro-Ungariei la Belgrad atentatul de la Sarajevo.
2. Priviți harta și stabiliți statele europene din Tripla Alianță și statele neutre.
3. Analizați documentul **6** și explicați consecințele prelungirii războiului în plan economic.
4. Pornind de la documentul **4** identificați armele cu rol hotărâtor în purtarea războiului.

7 România în timpul războiului

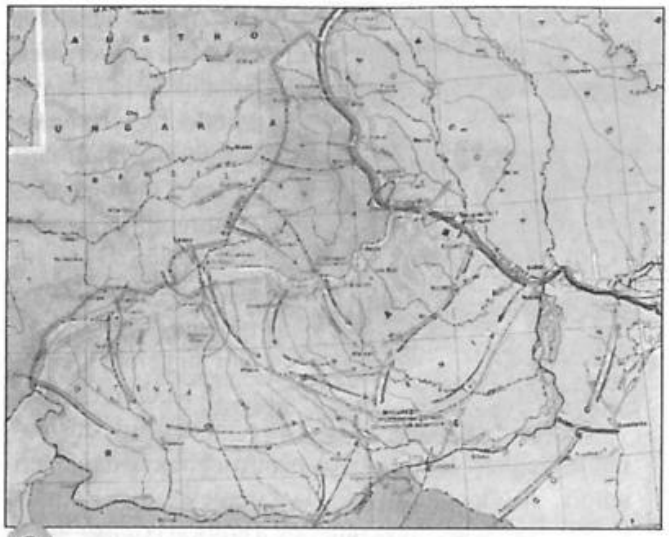

8 Tratatul României cu Antanta

„Rusia, Franța, Anglia și Italia garantează integritatea teritorială a Regatului României în toată întinderea fruntariilor sale actuale.[...]. II. România se obligă să atace Austro-Ungaria în condițiile stabilite prin convenția militară; România se obligă de asemenea să înceteze, de la declararea războiului, orice legături economice și orice schimb comercial cu toți dușmanii aliaților[...]. Rusia, Franța, Anglia și Italia recunosc României dreptul de a anexa teritoriile monarhiei austro-ungare, prevăzute și hotărnicite în art. IV."

Tratat încheiat la București, 4 august 1916

9 Intrarea României în război

„Doi ani de război, în cursul cărora România a păstrat neutralitatea, au dovedit că Austro-Ungaria, ostilă oricărei reforme interne ce ar putea face mai bună viața popoarelor sale, s-a arătat tot pe atât gata de a le jertfi pe cât de neputincioasă de a le apăra împotriva atacurilor din afară. Războiul, la care ia parte mai toată Europa, pune în discuție cele mai grave probleme privitoare la dezvoltarea națională și chiar la existența statelor. România, împinsă de dorința de a contribui să grăbească sfârșitul conflictului și sub imperiul necesității de a-și salva interesele de rasă, se vede nevoită a intra în luptă alături de aceia care pot să-i asigure înfăptuirea unității sale naționale. Pentru aceste motive, ea se consideră chiar din acest moment, în stare de război cu Austro-Ungaria."

Declarația de război a României, 14 august 1916

10 Situația României în anul 1916

- a mobilizat 813 000 oameni, 562 947 combatanți
- dispunerea militarilor români în august 1916 — 420 324 soldați și ofițeri pe Carpați, 75 % din efective
- 142 523 soldați și ofițeri la Dunăre, 25 % din efective

11 Bătălia trecătorilor

„Rezistența dușmanului, în special a românilor, a fost neobișnuit de dârză și s-a manifestat prin 61 de contra atacuri (spre frontul său) în decursul celor 14 zile de luptă. Acestea au pricinuit pierderi considerabile."

Generalul german Morgen despre „bătălia trecătorilor"

12 Aristide Briand — Cuvântarea lui în Camera Franceză

„În timpul războiului dl. Tardieu mi-a reproșat energic că am hotărât intrarea Romaniei în război alături de noi. Mi-a reproșat cu aceeași ardoare că am impus menținerea expediției de la Salonic. Pentru ce? Pentru că rezultatele nu erau imediate, ceea ce n-a împiedecat mai târziu beneficiul acestor operațiuni. Din memoriile lui Ludendorff și din constatările marelui stat major interaliat reiese că Germania și aliații ei au fost nevoiți să mobilizeze încă 58 de divizii pe frontul oriental din cauza intrării României în acțiune. Victoria de la Mărășești unde s-au consumat peste 30 de divizii germano-austro-ungaro-bulgaro-turce, a salvat frontul oriental în 1917 până la venirea iernii.

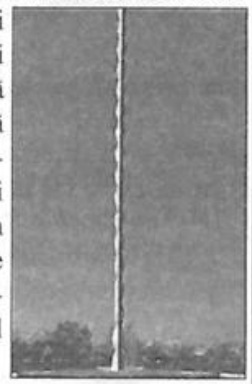

„Coloana recunoștinței fără de sfârșit" (numită și Coloana infinitului) monument realizat la Târgu Jiu de C. Brâncuși în memoria eroilor.

Să reflectăm

1. Analizați documentul **9** și stabiliți cauzele intrării României în război în anul 1916.
2. Studiați imaginea **13** și pornind de la documentele **17**, **18**, stabiliți cauzele intrării SUA în război.
3. Analizați datele prezentate în statistica participării armatei române în război în 1916 în textul **10** și stabiliți motivele dispunerii armatei române cu centrul de greutate pe Carpați.

Instrumente de lucru / aplicații

13 Sosirea americanilor în Europa

14 Victimele primului război mondial

	Morți recunoscuți	Grav răniți	Prizonieri sau dispăruți
Rusia	2 762064	1000000	2500000
Germania	1 611104	1600000	772522
Franța	1 427800	700000	453500
Austro-Ungaria	911000	850000	443000
Marea Britanie	807451	617714	64907
Serbia	707343	322000	100000
Italia	507160	500000	1359000
România	339117	200000	116000

15 Costul unei zile de război pentru Germania

1914 — 36.000.000 mărci
1918 — 146.000.000 mărci

Tun german transportat în camion

16 Înființarea Societății Națiunilor

Înaltele părți contractante [...] adoptă prezentul pact, care instituie Societatea Națiunilor.
Art. 7 Sediul Societății Națiunilor este stabilit la Geneva Art 10 Membrii Societății își iau îndatorirea să respecte și să mențină în contra oricărei agresiuni externe integritatea teritorială și independența politică existentă a tuturor membrilor Societății.

Tratatul de la Versailles

17 Pactul Briand-Kellogg

„Art. 1. Înaltele părți contractante declară solemn, în numele popoarelor lor respective, că condamnă recursul la război pentru reglarea diferendelor internaționale și renunță la el ca instrument de politică națională în relațiile lor mutuale."

Semnat la Paris, 27 august 1928

18 Opțiunea războiului submarin, fără limite

„Declanșarea războiului submarin fără restricții (ceea ce va reduce cu 39% traficul maritim mondial), [...] merită asumarea riscului de a rupe relațiile cu America, căci acum există altă alternativă. Este ocazia — și singura de altfel — de a încheia războiul printr-o victorie."

Raport către Kaizer al amiralului Hotlzendorf

Submarine Țara	1914	1917
Austro-Ungaria	6	19
Marea Britanie	76	137
Germania	28	169
Imperiul Țarist	15	34
SUA	—	54
Franța	38	40

19 Consecințele războiului în departamentele din Nordul și Estul Franței

- 600.000 case distruse
- 20.000 case avariate
- 5000 km cale ferată inutilizabili
- 53.000 km șosele inutilizabili
- 3.000.000 ha terenuri agricole devenite improprii cultivării

„Pe frontul occidental fiecare metru pătrat a primit în medie o tonă de oțel și explozibil"

20 Tratatul de pace cu Germania

„Art. 8. Germania recunoaște, după cum au făcut-o de acum puterile aliate și asociate, completa independență a statului cehoslovac [...]. Art. 32. Germania recunoaște deplina suveranitate a Belgiei [...] Art. 51. Teritoriile cedate Germaniei [Alsacia și Lorena] în virtutea preliminariilor de pace semnate la Versailles la 26 februarie 1871 și a Tratatului din Frankfurt de la 10 mai 1871, se reintegrează în suveranitatea franceză [...]."

Semnat la Versailles, la 28 iunie 1919

Să reflectăm

1. Analizați bilanțul victimelor din Primul Război Mondial și explicați cauzele pentru care unele state au avut pierderi mai grele.
2. Studiați imaginea **13** și pornind de la textul **18,** stabiliți cauzele intrării SUA în război.
3. Studiați tabelul **19** și explicați de ce consecințele războiului în nordul și estul Franței sunt mai grave decât pe alte fronturi.
4. Stabiliți semnificația acestor documente (**16** și **17**). Analizați eficiența acestor norme în perioada 1928-1939.

WOODROW WILSON (1856-1924)

a. S-a născut la 28 decembrie 1856 la Staunton în Virginia. Tatăl său a fost pe rând tipograf, învățător și pastor presbiterian. Între anii 1875-1879 a studiat istoria și dreptul la Universitatea Princeton și la Universitatea Statului Virginia.

În cariera profesională s-a remarcat prin practicarea avocaturii și activitatea la catedră de cca. 20 de ani la Princeton. Devine cunoscut prin lucrările sale, în mod special prin lucrarea **„Guvernarea prin Congres"** în care pledează în creșterea rolului instituției prezidențiale.

În activitatea politică s-a remarcat ca și guvernator al statului New Jersey, perioadă în care a luat măsuri împotriva corupției și a realizat o reformă electorală. Membru al Partidului Democrat, în anul 1912 a fost ales președinte. În timpul mandatului său a devenit cunoscut ca un conservator cu metode liberale și prin atenuarea protecționismului aplicat până acum. În 4 august 1914, atunci când a izbucnit războiul, a anunțat neutralitatea SUA, timp în care țara sa a intrat într-o conjunctură deosebit de favorabilă. În scurt timp SUA devine din debitor creditor, ceea ce-l îndeamnă să susțină că cel care acordă credite în acest context trebuie să înțeleagă lumea și să o conducă. Contemporanii săi i-au apreciat discursurile care erau „elocvente, atrăgătoare și cu o frumusețe poetică".

La alegerile din 1916 câștigă un nou mandat la limită împotriva republicanului Charles Hughes considerat câștigător la primele sondaje. Își permite să observe despre adversarul său care-l felicită, cu întârziere după două săptămâni, că declarația acestuia „e cam roasă de molii, dar încă lizibilă".

În cel de-al doilea mandat s-a concentrat pe problemele internaționale și participarea SUA la război. În primul rând Wilson este cunoscut prin intensa activitate pentru organizarea păcii și lansarea în 1918 a „celor 14 puncte". În acest document a susținut: autodeterminarea popoarelor și întemeierea Ligii Națiunilor.

Lui Wilson i se datorează noile principii de viață internațională și efortul depus la constituirea și recunoașterea în Europa a unei noi ordini internaționale: Europa Națiunilor.

Care este rolul lui Woodrow Wilson în viața politică din Statele Unite și în restructurarea relațiilor internaționale? Identificați și argumentați care dintre principiile politicii sale și-au demonstrat viabilitatea.

ERICH LUDENDORFF (1865-1937)

b. A făcut carieră militară și s-a afirmat în timpul Primului Război Mondial. În anul 1883 intră în armată, iar din 1894 devine membru al Statului Major german. În timpul războiului coordonează trupele germane pe frontul de est, iar din anul 1916 primește prerogative sporite în organizarea economiei de război. Din această perioadă devine un susținător fervent al războiului submarin și a avut chiar responsabilități în provocarea intrării SUA în război. Spre sfârșitul conflagrației devine agresiv și cere Kaiserului demiterea celor favorabili păcii. Prea târziu înțelege inutilitatea acestui efort și la 30 septembrie 1918 afirmă „nu putem lupta împotriva lumii întregi". Situația din Germania după încheierea armistițiului îl obligă să plece în exil în Suedia, unde scrie mai multe cărți și articole în care exagerează rolul armatei. Revenit în țară în 1920 se afirmă ca un politician de dreapta. Îl susține pe Hitler și participă la puciul nazist din noiembrie 1923, iar la alegerile din 1924 este ales deputat în Reichstag din partea Partidului Nazist.

Pornind de la textul alăturat explicați transformarea militarului Ludendorff într-un om politic de dreapta.

TEMA X

LUMEA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

CUPRINS

*** O LUME ÎN SCHIMBARE / 1918: MAREA UNIRE — IDEALURI NAȚIONALE ÎNFĂPTUITE**

*** ECONOMIA INTERBELICĂ / 1938: SOCIETATE ȘI CULTURĂ ÎN ROMÂNIA**

*** INSTRUMENTE DE LUCRU / APLICAȚII /**

*** CURENTE, PERSONALITĂȚI, SINTEZE**

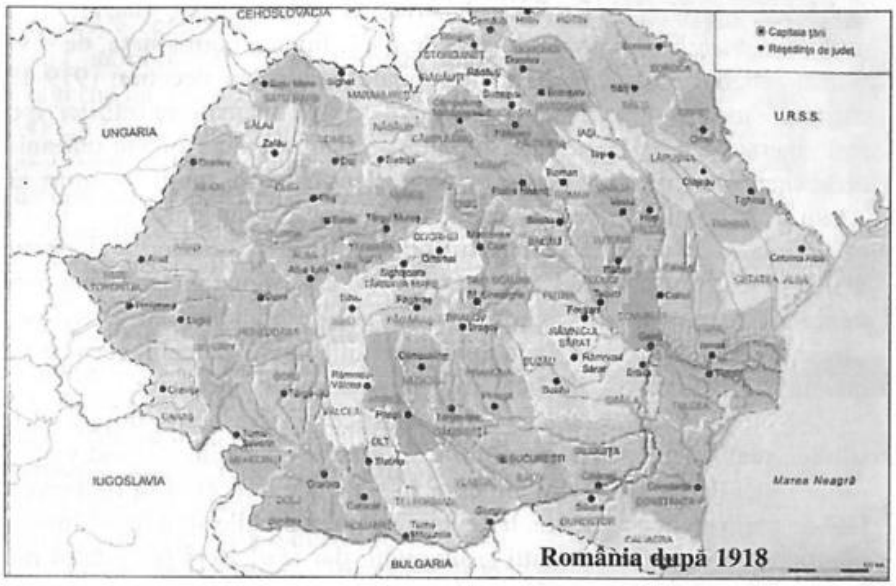

România după 1918

„Menirea neamurilor este să contribuie în mod propriu, conform însușirilor specifice la dezvoltarea civilizației omenești. Aceste însușiri specifice nu se pot afirma și dezvolta sub o domnie străină și divizată. Dar mai ales nu pot fi utilizate... în serviciul civilizației generale, fără o cârmuire conștientă, unitară și specifică. Dreptul neamurilor recunoscut de toată lumea, de a-și forma în mod integral statul lor propriu, este deci o datorie și față de sine și față de civilizația omenească. Privim la înfăptuirea unității noastre naționale ca la un triumf al libertății omenești. Noi nu voim să devenim din oprimați, oprimatori,— din asupriți, asupritori. Voim să întronăm pe aceste plaiuri libertatea tuturor neamurilor și a tuturor cetățenilor. Nu vrem să verse nimeni lacrimile pe care le-am vărsat noi atâtea veacuri... Este adânc înrădăcinată în noi convingerea că numai un regim cu adevărat democratic ne poate întări țara și înălța neamul."

Iuliu Maniu, *Cuvântare la Marea Adunare de la Alba-Iulia din 1918*

„Războiul din urmă a fost un război al maselor... a fost purtat de armate enorme, de milioane și milioane de soldați... alte armate și mai numeroase încă, de lucrători pregăteau zilnic, printr-o muncă încordată, cele necesare pentru continuarea neîntreruptă a luptelor. Masele au ieșit din război cu conștiința că ele au dus greul și pe front... și în tranșee și în uzine, prin urmare, cu convingerea că ele formează suportul adevărat al vieții statelor și instrumentul de căpetenie al puterii lor. De aici până la ideea că li se cuvine, deci, o soartă mai bună, nu era decât un pas. Din conflictul mondial au ieșit cu revendicări sporite și mai ales cu speranțe exagerate".

P.P. Negulescu, *„Partidele politice"*, text interbelic.

Riviera franceză

TEMA X

OAMENII, SOCIETATEA ȘI LUMEA IDEILOR

LUMEA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

O LUME ÎN SCHIMBARE Distrugerile și suferințele cauzate de război au produs popoarelor o imensă dorință de pace, liniște, normalitate, de revenire la o stare antebelică idealizată. În unele capitale occidentale deceniul 1919-1929 a fost caracterizat ca „anii nebuni", remarcându-se prin intensitatea trăirilor și orientarea spre distracție. (1) Revoluțiile, tulburările și mișcările violente din anii de după război nu au schimbat această opțiune. Pentru foarte mulți locuitori ai Europei sfârșitul războiului le-a adus o bucurie imensă: și-au creat sau și-au reîntregit patriile bazându-se pe principiul **autodeterminării*** prin jertfe și eforturi uriașe. Starea dezastruoasă a economiei europene a determinat guvernele și popoarele să treacă la o reconstrucție rapidă, dar nu atât de eficientă cât ar fi fost de dorit; „criza din 1929-1933 a adus la disperare milioane de oameni, ceea ce i-a îngrozit mai mult decât războaiele și calamitățile veacurilor anterioare.

Noile curente intelectuale și artistice, progresele în domeniul tehnicii și științei, realitățile economice diferite au marcat epoca imprimând vieții cotidiene ritmuri mai dinamice. Rolul femeilor în societate a început să fie perceput diferit față de perioadele anterioare, la fel cum și mentalitățile sunt în schimbare. Lumea interbelică a cunoscut evoluții și involuții, dar anul 1938 (ce pentru multe țări a reprezentat punctul de vârf în progresul general al societății, în avântul economiei și în realizările culturale) a fost din păcate ultimul an de pace...

1918: MAREA UNIRE — IDEALURI NAȚIONALE ÎNFĂPTUITE

Popoarele europene ce au avut deziderate naționale au acționat în condițiile destrămării imperiilor multinaționale, pentru a-și întemeia state naționale sau a le întregi. Polonia a fost proclamată republică la 7 noiembrie 1918; cehii și slovacii au ieșit de sub autoritatea imperială și și-au creat organe de conducere naționale, iar la 30 octombrie au anunțat formarea Cehoslovaciei, iar slavii de sud s-au repliat în jurul Serbiei, formând la 1 decembrie Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor. Românii au avut ca ideal formarea statului național unitar, iar acesta s-a împlinit în 1918. Prima provincie care s-a unit cu România a fost Basarabia, ce a făcut parte din Imperiul rus. În condițiile loviturii de stat comuniste, ce a proclamat dreptul popoarelor la autodeterminare, provincia și-a anunțat autonomia, apoi s-a proclamat Republica Democrată Moldovenească sub autoritatea unui Sfat al Țării (condus de Ion Inculeț). La 27 martie 1918, acest organ reprezentativ a votat la Chișinău unirea cu România. În Bucovina, în condițiile din toamna anului 1918, românii au organizat Consiliul Național Român condus de Iancu Flondor. La 28 noiembrie 1918 un Congres General al Bucovinei a votat la Cernăuți unirea Bucovinei cu România — a doua provincie revenită la patria mamă. În Transilvania mișcarea pentru autodeterminare a avut un puternic caracter de masă. Fruntașii românilor au format un organ reprezentativ de conducere, Consiliul Național Român Central (format din 6 membrii P.N.R. și 6 membrii P.S.D.) ce a preluat puterea în teritoriile locuite de români, a organizat consilii naționale locale și gărzi românești. A fost convocată la Alba-Iulia o Adunare Populară (2) pentru 1 decembrie 1918 la care au participat 1228 de delegați din toată Transilvania ce aveau mandat să voteze unirea și peste 100 000 de oameni — ceea ce a conferit adunării un caracter plebiscitar. S-a votat unirea cu România iar o delegație a anunțat oficial regelui Ferdinand actul Unirii. (3) Tratatele de pace au recunoscut înfăptuirea României întregite.

ECONOMIA INTERBELICĂ În primii ani de după război economiile europene secătuite au primit credite americane (șapte miliarde de dolari) și cu

CRONOLOGIE

7 noiembrie 1918
s-a proclamat Republica Polonia

11 noiembrie 1918 — 1 septembrie 1939
perioada interbelică

28 noiembrie 1918
unirea Bucovinei cu România

1 decembrie 1918
unirea Transilvaniei cu România

Steagul Marii Uniri

VOCABULAR

AUTODETERMINARE principiu impus de președintele Wilson ce susține că națiunile au dreptul să decidă apartenența la un stat, formă de guvernământ

LUMEA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

eforturi proprii deosebite au încheiat refacerea economică (1922). Centrul de greutate al lumii financiare s-a mutat de la Londra la New-York. După ocuparea zonei Ruhr de către francezi, economia germană s-a prăbuşit, iar deprecierea mărcii a cunoscut cote nemaiîntâlnite. (4) Un avânt extraordinar a luat industria (în special cea americană), care a atras uriaşe resurse umane şi s-a bazat pe petrol, electricitate şi oţel. S-a ajuns la un consum de masă susţinut de o publicitate agresivă şi favorizat de o oarecare prosperitate, preţuri accesibile şi un sistem de credite (în special în societatea americană). Noile metode de organizare a producţiei (**taylorismul***), concentrarea capitalurilor în mari trusturi sau carteluri precum şi noile politici **neoliberale** anunţau o perioadă de prosperitate (1925-1929) dar la 24 octombrie 1929, preţurile acţiunilor cotate la Bursa din New-York s-au prăbuşit („joia neagră"). A început Marea Criză economică a lumii capitaliste ce s-a manifestat în toate ţările capitaliste (excepţie Suedia) şi a cuprins toate sectoarele economiei. Falimente, şomaj, reduceri de salarii, sărăcie, greve, scăderea puterii de cumpărare au fost consecinţele acestei mari zguduiri economice şi sociale ce a influenţat puternic viaţa oamenilor. Cea mai eficientă politică anticriză a fost iniţiată de preşedintele american F.D. Roosevelt (**New Deal** — noua cale), ce s-a bazat pe intervenţia statului, şi pe un program coerent de măsuri economice (deprecierea monetară, relansarea activităţilor industriale, pact social sub patronajul statului, subvenţionarea agriculturii, lucrări publice finanţate de stat, etc). Treptat redresarea economică ce a necesitat implicarea guvernelor (de exemplu Anglia, adepta liber — schimbismului a adoptat în 1932 o politică protecţionistă) şi sacrificii din partea maselor s-a produs fără ca economia mondială să ajungă la nivelul de dezvoltare din anii 1922-1928. Statul capitalist, „salvatorul" economiei a fost perceput în epocă ca **„statul — providenţă*"**, dar acesta, forţat de crizele politico — diplomatice, a orientat treptat economia spre o producţie de război. Aceste mari frământări economico-sociale au schimbat firesc viaţa cotidiană **(a)** iar mişcarea feministă **(b)** a reflectat noua poziţie a femeii în societate.

1938 — SOCIETATE ŞI CULTURĂ ÎN ROMÂNIA Anul 1938 a reprezentat pentru România momentul de vârf al dezvoltării economice şi al progresului culturii naţionale. Cursul ascendent al societăţii româneşti interbelice a cunoscut în 1938 împlinirea firească: o creştere demografică notabilă (peste 18 milioane de locuitori) o dezvoltare a oraşelor mari unde s-au construit clădiri cu mai multe etaje, cu străzi asfaltate, reţea de apă curentă, iluminat public, servicii de salubritate şi transport în comun, firme luminoase etc, dar aceste semne ale modernizării coexistau cu vânzători ambulanţi şi cu mahalale insalubre. Peste 70% din populaţia ţării locuia în zonele rurale, satul românesc păstrându-şi aspectul tradiţional. Ocupaţiile şi profesiile s-au diversificat, unele categorii sociale înregistrând creşteri ale veniturilor, ceea ce a dus la creşterea nivelului de trai, mai ales în mediul urban. Produsele de primă necesitate au avut preţuri accesibile.

Având menirea nu numai să creeze valori dar şi să răspândească cunoştinţe folositoare pentru viaţa de zi cu zi, învăţământul, ştiinţa, cultura au fost susţinute de statul român cu fonduri bugetare însemnate, dar au existat şi sprijinitori particulari ai culturii — regele Carol al II-lea a patronat Fundaţiile Regale. Viaţa intelectuală a cunoscut o efervescenţă deosebită, fiind marcată nu numai de creaţiile de geniu ale unor intelectuali români, (5) dar şi de producţiile culturale remarcabile ale unor creatori din rândul minorităţilor naţionale.

VOCABULAR

DEPRECIERE
aici, micşorarea valorii

INFLAŢIE
emiterea şi punerea în circulaţie a unei cantităţi prea mari de bani de hârtie

NEOLIBERALISM
curent economic ce susţine intervenţia statului în economie pentru a stabili cadrul juridic al activităţii economice

TAYLORISM
sistem de organizarea a producţiei ce elimină timpii inutili; a stat la baza muncii la banda rulantă

NEW-DEAL
noua cale — politică iniţiată de Preşedintele F.D. Roosevelt pentru ieşirea din criză

STAT PROVIDENŢĂ
stat ce prin protecţia socială apără cetăţenii şi le oferă slujbe în sectorul public şi privat

Constantin Brâncuşi, Cap de copil

1 „Anii nebuni" — un mod de viață...

„Memoria europenilor, cel puțin a celor din vest, a păstrat din deceniul de după război imaginea unei perioade de prosperitate și lipsă de griji, caracterizată în plus printr-o libertate a moravurilor și un amestec al claselor sociale, totul pe fundalul unei muzici ritmate, a dansurilor frenetice, a grupurilor nocturne... Toate acestea s-au numit „années folles" (anii nebuni), care contrastau pe de o parte cu războiul și ororile sale, iar pe de altă parte cu îngrijorarea și disperarea unei a doua perioade ce prevedea un alt război în majoritatea țărilor victorioase, se produce o explozie a bucuriei de a trăi, de respingere a oricărei constrângeri care se manifestă de exemplu în pasiunea pentru muzica de jazz, adusă în Europa în 1917 de soldații lui Pershing și pentru dansurile noi venite tot din America: lascivul tango argentinian, foxtrotul, charlestonul sau shimmy-ul „made în U.S.A." Parisul, Londra și Berlinul sunt orașele simbol ale acestei noi arte de a trăi.

Locuri de dans, cabarete, baruri de noapte, muzic-hall-uri, teatre de bulevard, erau pline de o populație pestriță, cosmopolită venită aici pentru a se distra. Artiști avangardiști, scriitori, intelectuali, ziariști renumiți, vedete ale lumii politice și economice, altețe regale, femei frumoase, frecventează localurile scumpe de distracție nocturnă cum sunt „Maxim's", cabaretul „Le Boeuf sur le toit" sau „Revue Nègre", unde se remarcă „Josephine Baker ... aceștia au fost „anii nebuni" dar numai pentru un mic număr de oameni bogați domiciliați în marile metropole europene"

S. Berstein, P. Milza,
***„Istoria Europei"*, vol. V**

Oamenii ascultă jazz sau dansează

2 Convocarea Marii Adunări Naționale de la Alba-Iulia

„Istoria ne cheamă la fapte. Marșul irezistibil al civilizațiunii a scos națiunea română din întunericul robiei la cunoașterea de sine. Neam trezit din somnul de moarte și vrem să trăim liberi și independenți. În numele dreptății eterne și a principiului liberei dispoziții a națiunilor, principiu consacrat acum prin evoluțiunea istoriei, națiunea română din Ungaria și Transilvania vrea să-și hotărească însăși soarta sa de acum înainte. În scopul acesta convocăm:

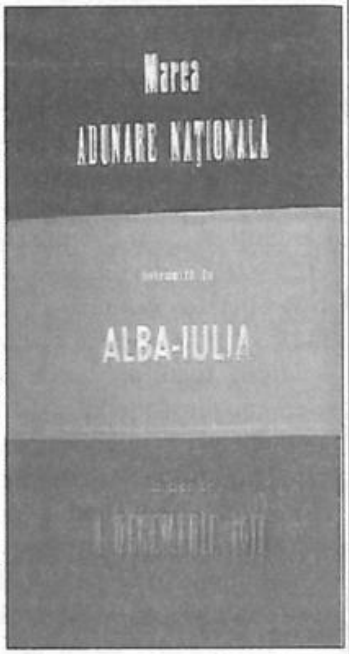

ADUNAREA NAȚIONALĂ

a națiunii române din Ungaria și Transilvania, la Alba-Iulia, cetate istorică a neamului nostru, pe ziua de duminecă în 18 noiembrie (1 decembrie) anul curent, la orele 10 a.m.

Fii tare, neam românesc, în credința ta, căci iată, se apropie ceasul mântuirii tale.

„Amin și Doamne ajută!"

3 Transilvania intră în componența României

„Ferdinand I

prin grația lui Dumnezeu și voința națională Rege al României la toți de față și viitori sînătate

Asupra Raportului președintelui Consiliului nostru de Miniștri sub nr. 2171 din 1918

Luând act de hotărârea unanimă a Adunării Naționale de la Alba-Iulia

Am decretat și decretăm:

Art. 1 — Ținuturile cuprinse în Hotărârea Adunării Naționale din Alba-Iulia de la 18 noiembrie/1 decembrie 1918 sunt și rămân de-a pururea unite cu Regatul României..." ***Decret regal***

Ferdinand I (1914-1927)

Să reflectăm

1. Care a fost semnificația denumirii de „ani nebuni"? Prezentați un curent artistic, o personalitate, o creație culturală din această perioadă.
2. Pornind de la (2) reflectați la rolul jucat de principiul autodeterminării în realizarea Marii Uniri. Alcătuiți o lucrare cu titlul „Lupta românilor din Transilvania pentru înfăptuirea idealului național".
3. Care a fost rolul regelui Ferdinand al României în transpunerea în realitate a hotărârilor de la Alba-Iulia? A fost el ajutat?

4 Inflația în Germania

„În urma victoriei în război aliații și îndeosebi Franța au impus despăgubiri exorbitante Germaniei. Populația și economia acestei țări vlăguite deja de participarea la conflictul mondial nu au putut face față acestor cereri. La început, în anii 1918-1922 inflația nu s-a deosebit prea mult de fenomenele similare care se desfășurau în alte țări europene. Treptat însă, sub presiunea evenimentelor politice și a realităților economice, situația se deteriorează și ajunge la situații explozive. Înainte de război raportul dintre dolarul american și marcă era de un dolar la 4,6 mărci. În iulie 1921, un dolar se putea schimba cu 72 de mărci; în decembrie același an, un dolar era egal cu 190 de mărci; în ianuarie 1923, un dolar echivala cu 18.000 de mărci germane, pentru ca la mijlocul anului să se ofere pentru un dolar 350.000 de mărci. În octombrie, marca s-a prăbușit, ajungând la valoarea de 25.000.000.000 mărci pentru un dolar american, iar în luna următoare să se ofere pentru un singur dolar suma astronomică de 4.200.000.000.000 mărci (4,2 trilioane de mărci). S-a ajuns la situații nemaiîntâlnite în istoria îndelungată a economiei. Numeroase fabrici funcționau neîncetat pentru a acoperi hârtia necesară celor 150 de tipografii, care lucrau cu peste 2000 de mașini zi și noapte, pentru confecționarea bancnotelor. Pentru a economisi timp, acestea erau tipărite numai pe una din fețe. De multe ori, costurile pentru confecționarea bancnotelor erau mai mari decât valoarea nominală înscrisă pe ele. Un ziar care se vindea dimineața cu 6.000 de mărci consta în ediția de seară 130.000 de mărci. Spre disperarea consumatorilor, prețurile se modificau cu câteva procente, în timp ce ei stăteau la coadă la magazine..."

Ioan Lumperdean,
Introducere în istoria economiei de piață

Ocuparea Ruhr-ului, 1923

5 Progresul culturii românești

„După desăvârșirea unirii neamului românesc, trebuie să urmeze negreșit afirmarea noastră în fața lumii ca factor cultural. Energiile spirituale ale unui popor cu o vitalitate extraordinară și cu mari daruri firești vor trebui să producă, în domeniul artelor și al culturii, valori noi încă nebănuite, prin care să ne dobândim locul de cinste în concertul civilizației occidentale"

Liviu Rebreanu,
text interbelic

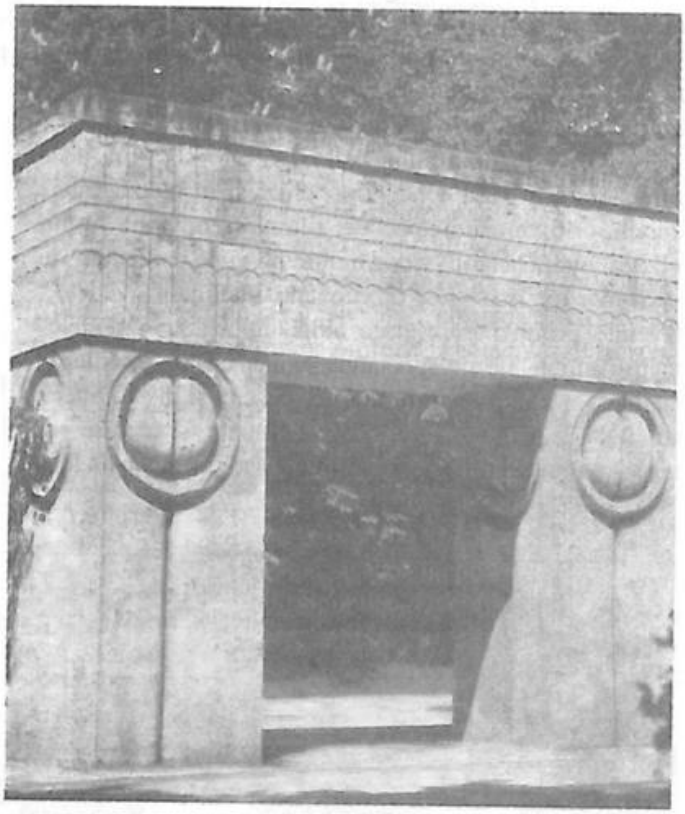

C. Brâncuși, *Poarta sărutului*

Să reflectăm

1. Pornind de la **4** prezentați condițiile care au dus la inflație în Germania interbelică.
2. Pornind de la **5** alcătuiți un portofoliu care să ilustreze dezvoltarea unui domeniu al culturii românești în perioada interbelică.
3. Ce rol a avut C. Brâncuși în dezvoltarea artei moderne?

SCHIMBĂRI ÎN VIAȚA COTIDIANĂ

a. Lumea interbelică a cunoscut schimbări spectaculoase în ceea ce privește viața cotidiană:

● Oamenii s-au văzut puși în fața unui nou urbanism: arhitecții W. Gropius și Charles Edouard Le Corbousier au construit clădiri de un tip nou (Bauhaus), spațiile urbane au fost regândite: centrul a fost rezervat pentru birouri adăpostite în clădiri ridicate pe verticală (zgârie — nori), iar spațiile de locuit au fost redirecționate spre periferie, atât pentru cartierele muncitorești cât și pentru cartierele rezidențiale, de lux.

● Oamenii au cumpărat mult pe credit (mai ales în S.U.A) ceea ce a dus la o explozie a ofertei de produse de bunuri de consum, devenite „indispensabile", mai ales datorită unei publicități agresive. Automobilul ce părea un lux a devenit un produs la îndemâna cumpărătorilor. În 1938 S.U.A. au produs aproape 30 de milioane de automobile, dar și Anglia, Franța și Germania au produs împreună aproximativ 6,5 milioane de mașini.

● Oamenii ascultă radioul și merg la film; dacă primul intră în casa cetățenilor, chiar și în îndepărtatele colonii, prin emisiuni speciale, filmul și industria filmului, dezvoltată la Hollywood a intrat în viața oamenilor, în conștiința lor mai ales, promovând inteligent „vedete", devenite printr-o prezentare abilă, adevărate „modele" pentru milioanele de spectatori ce iau cu asalt sălile de cinematograf nu numai în marile orașe ci și în provincie. Jurnalele de actualități ce însoțesc filmele (și care se vor dezvolta mult în timpul următorului război) încep să facă concurență presei scrise.

● Oamenii fac turism de masă; Renumitele stațiuni de pe Riviera franceză continuă să prospere; privilegiații au aici vile de vacanță, dar apar noi stațiuni cu hoteluri pentru toate buzunarele.

● Oamenii fac sport sau asistă la competiții. sportul ca mișcare de masă devine tot mai răspândit: jocurile de echipă, întrecerile internaționale, jocurile olimpice au atras zeci de mii de spectatori și au fost popularizate mai mult.

● Oamenii din lumea liberă au fost supuși unui experiment șocant: în S.U.A. prin amendamentul 18 (1919) s-a introdus prohibiția: „... producerea, vânzarea sau transportarea băuturilor alcoolice sunt... interzise". Consumul de alcool a crescut, au apărut bande de gangsteri ce terorizau marile orașe, violența a cunoscut cote greu de imaginat; în 1932 prohibiția a fost abolită.

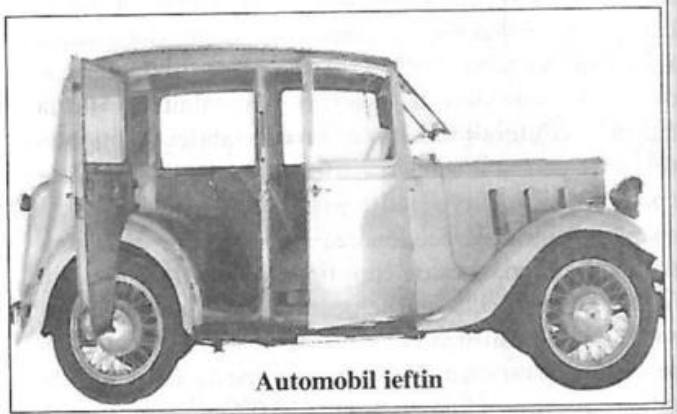

Automobil ieftin

1. Identificați o altă schimbare majoră în viața cotidiană interbelică.

2. Ilustrați prin documente (imagini, texte de epocă, opere literare) unul din domeniile vieții cotidiene interbelice prezentate.

Turism popular

Bauhaus — 1925

Explicați evoluția arhitecturii moderne pornind de la imaginea alăturată

b. MIȘCAREA FEMINISTĂ

Precursoarele ● Mișcarea pentru egalitate în drepturi a femeilor cu bărbații a apărut în epoca luminilor — Mary Wollstonecraft (1759-1797) a publicat **„O revendicare a drepturilor femeii"** (1792), lucrare considerată radicală. John Stuart Mill, unul dintre teoreticienii liberalismului, a scris **„Aservirea femeilor"** (1867) și a cerut drept de vot pentru femei. Noua Zeelandă (1893), Australia (1894) și Norvegia (1907) au acordat drept de vot pentru femei. În Anglia, văduva Emmeline Pankhurst, împreună cu fiicele ei Christabel și Sylvia au înființat **Uniunea Social Politică a Femeilor** (W.S.P.U.) iar ziarul **Dayly Mail** le-a numit „sufragete" pentru că doreau să obțină drept de vot — sufragiu. Manifestările violente organizate de acestea au avut un mare ecou în epocă.

Greta Garbo — „Diva"

● În 1914 sufragetele au încetat acțiunile violente și au decis să ajute la câștigarea războiului muncind în spatele frontului, efortul depus de ele fiind extrem de important.

● În Rusia femeile au primit drept de vot în timpul revoluției (1917)

FEMINISMUL INTERBELIC

● După război guvernele occidentale s-au văzut nevoite să examineze din nou problema acordării dreptului de vot pentru femei, dintr-o perspectivă nouă — opinia publică le era recunoscătoare femeilor pentru activitatea lor din spatele frontului. În Anglia după 1918 au primit drept de vot femeile peste 30 de ani, în Belgia numai mamele soldaților uciși, iar în Portugalia numai femeile instruite.

● În S.U.A. mișcarea pentru drepturile femeilor a fost puternică. La 4 iunie 1919 în Senat a fost adoptat amendamentul 19: „Dreptul cetățenilor S.U.A. de a vota nu poate fi refuzat sau redus de către Statele Unite sau de către vreunul dintre State pe motiv de sex. Congresul este împuternicit să aplice acest articol printr-o legislație corespunzătoare". În august 1920 a fost ratificat acest act. În Anglia în 1928 toate femeile peste 21 de ani au obținut drept de vot, dar paradoxal, în țări precum Franța sau Italia dreptul de vot pentru femei a fost blocat în parlament de teama ca nu cumva votul femeilor să se îndrepte spre partidele catolice (se considera că femeile s-ar afla sub influența preoților). Femeile franceze vor primi drept de vot în 1944, iar cele italiene în 1945.

● Perioada interbelică a adus și o mare libertate în privința moravurilor, a modului de viață și a înfățișării exterioare, incluzând aici și vestimentația. Femeia interbelică, emancipată avea părul tuns scurt, folosea parfumuri tari (Chanel nr. 5), fuma în public, bea la diverse ocazii cocteiluri și șampanie, purta fustă scurtă și strâmtă, mărgele și ciorapi de culoarea pielii. Frecventa, singură sau însoțită, localuri de dans. Modelul oferit pentru comportament era cel al actrițelor de succes ce vor deveni idolii milioanelor de femei mai ales după „explozia" industriei de film. Acest tip de femeie aparținea cu precădere claselor înstărite. Au existat femei care au avut profesii spectaculoase, rezervate până atunci bărbaților (de exemplu aviator) dar foarte multe femei erau: funcționare, profesoare, vânzătoare, femei de serviciu, croitorese etc. Opțiunile lor pentru o viață mondenă erau mai modeste, dar infinit mai variate decât le-au avut femeile din secolul XIX.

Femeia emancipată

Realizați un eseu *„Femeia interbelică"*

Femei influente în societatea românească

Societatea românească interbelică a fost marcată de două prezențe feminine: regina Maria și Elena Lupescu. **Maria de Edinburgh** (1873-1938) s-a identificat cu noua sa patrie România, căreia i-a slujit foarte bine interesele. Mamă a șase copii (Carol, Elisabeta, Maria, Nicolae, Ileana și Mircea — ultimul a trăit foarte puțin), Maria va avea o influență puternică asupra regelui Ferdinand. Regina a colaborat bine cu oamenii politici, și de cultură, fiind o binefăcătoare a celor săraci.

Regina Maria

Ultima parte a vieții (1930-1938) a trăit retrasă.

Elena Lupescu, căreia i s-a spus „Duduia" a influențat decisiv în rău viața lui Carol principele moștenitor al României (1914-1925) iar apoi rege al României (1930-1940). Ea a fost percepută de opinia publică, ca responsabilă de dezastrul țării. Carol al II-lea se va căsători cu ea în exil, ceea ce dovedește legăturile puternice dintre cei doi.

Reconstituiți biografia unei alte personalități feminine românești interbelice

STATUL ȘI POLITICA

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

TEMA XI

REGIMURI POLITICE ÎN PERIOADA INTERBELICĂ. AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Aristide Briand

Paradă nazistă

CUPRINS

*** REGIMURI DEMOCRATICE INTERBELICE**

***REGIMURI TOTALITARE INTERBELICE:**

FASCISMUL, NAZISMUL, COMUNISMUL

*** AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL**

*** HOLOCAUSTUL**

*** ROMÂNIA ÎN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL**

*** INSTRUMENTE DE LUCRU — APLICAȚII**

*** CURENTE, PERSONALITĂȚI, SINTEZE**

De la revenirea la normal, la explozie… Criza economică mondială și europeană lovește Europa în ce are ea mai profund. Democrațiile, Franța, Anglia, o traversează cu mare dificultate. Dictaturile propun însă căi de ieșire mai spectaculoase. Europa fragmentată a dictaturii, a democrației și a comunismului se îndreaptă spre tragedie.

Șase ani de război provocat de ambiția lui Hitler și neputința democrațiilor și a U.R.S.S. de-a se înțelege duc Europa spre prăpastie: «Germania anul zero» … Europa anul zero?… Pe aceste ruine, două puteri, dintre care una nu este europeană, iar cealaltă nu e decât incomplet europeană, fabrică două Europe scindate, sfârșite, dependente...

Jean Carpentier, François Lebrun,
Istoria Europei

Copii în lagăr

STATUL ŞI POLITICA

TEMA XI

REGIMURI POLITICE ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Primul Război Mondial, prin mobilizarea totală a potenţialului uman şi material, a produs distrugeri şi pierderi imense. Primele guverne de după război s-au confruntat cu dificultăţi extreme: lipsurile şi marile datorii de război, scăderea dramatică a producţiei, criza politică şi morală, restructurarea industriei de război, integrarea **demobilizaţilor** etc. În statele învinse condiţiile păcii şi frustrările înfrângerii au agravat climatul social exploziv. Soluţii pentru ieşirea din criză, au oferit atât forţele democratice şi cele conservatoare **autoritariste***, cât şi partizanii noilor orientări **extremiste*** de stânga şi de dreapta care au găsit în climatul social tensionat terenul ideal de manifestare şi proliferare.

Pacea semnată la Paris a consacrat noua configuraţie politică europeană şi a recunoscut noile state naţionale din centrul şi sud-estul Europei şi dispariţia imperiilor. Europa a pierdut hegemonia mondială în beneficiul SUA şi a Japoniei dar a obţinut o victorie morală şi juridică fără precedent în lumea postbelică prin legitimarea Europei naţiunilor, construcţie viabilă în ciuda tuturor adversităţilor, premisă şi temelie a unităţii europene interbelice.

REGIMURILE DEMOCRATICE INTERBELICE Reprezintă rezultatul evoluţiei firesti a vieţii politice. După 1918 graniţele democraţiei s-au extins. Prin reformele structurale adoptate (agrară, electorală şi din domeniul economic) îndeosebi prin instituirea şi lărgirea votului, s-a asigurat un cadru democratic care a permis naşterea noilor democraţii şi consolidarea celor existente. Pentru noile state naţionale modelul democratic reprezenta modelul de succes pe care l-au ales cel puţin în primii ai a existenţei lor statale.

În această perioadă, **democraţia americană** a devenit modelul de stabilitate al lumii postbelice. Adoptarea statului de neutralitate în timpul războiului mondial a permis SUA să obţină beneficii uriaşe în domeniul creditului şi al transporturilor navale şi să devină puterea dominantă a lumii. **(5)** Această orientare a corespuns strategiei generale a executivului american care urmărea promovarea intereselor economice. Este mai degrabă o politică de oportunitate decât o politică de principii.

Sistemul democratic american se întemeia pe votul universal **(4)** (recunoscut din 1920 şi femeilor) **(1)** şi asumarea responsabilităţilor civice, pe separarea puterilor în stat care se concretiza în independenţa Parlamentului şi deţinerea puterii executive de un preşedinte puternic. Pluralismul politic a consacrat **bipartidismul** şi **alternanţa la guvernare*** a Partidului Republican şi a Partidului Democrat. Democraţia americană era puternică însă nu numai prin instituţiile sale, ci şi prin tradiţii şi exerciţiul electoral.

Primii ani postbelici au fost marcaţi de criza economică provocată de consecinţele trecerii de la economia de război la economia de pace şi de teama de revoluţie şi comunism. Partidul Republican, sprijinit de cercurile de afaceri, a câştigat alegerile din 1921 cu sloganul „Întoarcerea la vremuri normale". Ajuns la putere, se dezinteresează de problemele internaţionale. Preşedintele ales a fost Warren Harding care a captat electoratul susţinând: „În primul rând America".

Preşedinţii S.U.A. în dubla lor calitate de şefi de guvern şi şefi ai statului federal au intervenit energic pentru promovarea intereselor economice, susţinând, fie liberalismul în primii 10 ani, fie programul de redresare numit „ New Deal" în anii crizei economice din 1929-1933.

Amplul proces de redresare economică început în anul 1922 s-a întemeiat pe dezvoltarea industriilor de vârf (automobile, electrotehnică, chimie), metoda muncii în

CRONOLOGIE

1918 febr. 24
proclamarea independenţei Estoniei

1918 nov. 11
Austria se proclamă republică

1918 nov. 22
formarea la Lublin a primului guvern pe întreaga Polonie (refacerea Poloniei)

Zgârie-nori la Chicago

VOCABULAR

AUTORITAR
căruia îi place să uzeze (şi uneori să abuzeze) de dreptul de a comanda, de a da dispoziţii; care găseşte satisfacţie în faptul de a fi ascultat

AUTORITARISM
caracter, atitudine autoritară

EXTREMISM
atitudine, doctrină a unor curente politice care, pe baza unor opinii, idei, păreri exagerate, unilaterale, extreme, urmăresc prin măsuri violente sau radicale să impună programul lor

ALTERNANŢĂ LA GUVERNARE
schimbare la guvernare care se petrece rând pe rând, periodic.

REGIMURI POLITICE ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

serie şi abundenţa capitalurilor. Relansarea economică a dat roade şi s-a manifestat în creşterea producţiei, scăderea preţurilor, creşterea puterii de cumpărare, înregistrându-se un nivel semnificativ de prosperitate şi intrarea societăţii americane în era consumului de masă.

În exterior, democraţii şi republicanii au promovat politici opuse. În timp ce preşedintele democrat W. Wilson a intervenit în politica internaţională promovând ideile unei păci echitabile şi durabile, preşedinţii republicani care au urmat au susţinut politica neintervenţionismului (a **izolaţionismului)*** şi au refuzat să semneze tratatele de la Paris şi să-şi asume o răspundere internaţională.

Democraţiile europene occidentale Confruntată cu aceleaşi probleme ale crizei economice postbelice (inflaţie, depresiune) şi cu valul de greve şi demonstraţii, Marea Britanie a depăşit dificultăţile din anii 1918-1922 într-un timp relativ scurt. Economia britanică dispunea de mari resurse şi de un regim politic consolidat, cu tradiţii îndelungate. Votul a fost lărgit şi este acordat votul universal atât bărbaţilor cât şi femeilor. În organizarea vieţii politice, monarhia îşi menţine rolul bine definit şi acceptat (în deceniile anterioare) de toate forţele politice. Evenimentele postbelice modifică însă raportul de forţe între partide, înregistrându-se declinul Partidului Liberal, dominaţia Partidului Conservator şi afirmarea treptată a Partidului Laburist.

În anii 1920-1921, guvernul britanic a soluţionat problema Irlandei prin împărţirea insulei în „Statul liber al Irlandei" şi provincia Ulster din nord care rămâne alipită Regatului Unit al Marii Britanii. Pe de altă parte, dominioanele engleze, participante active la război, au dobândit dreptul de a participa în nume propriu la viaţa internaţională, li se recunoaşte autonomia juridică şi ele participă la Conferinţa de Pace, fiind acceptate în Societatea Naţiunilor.

În domeniul industriei, în perioada refacerii, au coabitat industriile tradiţionale cu structuri învechite care stagnează cu industriile moderne (auto, aparatură electrică, chimie) ceea ce a dus la creşteri economice minime. Pe de altă parte, în Anglia un rol pozitiv a fost îndeplinit de creşterea sectorului **terţiar*** şi de existenţa unei puternice clase de mijloc.

Efectele crizei postbelice, au fost mai puternice în Franţa unde distrugerile depăşesc situaţiile din alte ţări. În Franţa teama de o contaminare revoluţionară a fost mare într-o societate care admira ordinea. În activitatea de guvernare au evoluat mai ales coaliţiile (semn al erodării poziţiei principalelor partide): Blocul Naţional constituit în jurului lui G. Clemenceau, promotor ai ordinii şi stabilităţii, şi moderaţii care aveau sprijinul oamenilor de afaceri. Economia s-a redresat în anii 1926-1932 şi şi-a redobândit stabilitatea prin dezvoltarea industriilor perfomante. Optimismul renaşte; iniţiativele preşedintelui francez Aristide Briand şi a preşedintelui german G. Stresseman, dau curs **reconcilierii*** franco-germane lansându-se chiar un proiect de uniune europeană.

Pentru scurt timp se afirmă şi regimul democratic german. Instaurarea guvernării democratice se realizează în contextul discreditării regimului imperial autoritarist, al înfrângerilor din război şi al ascensiunii mişcării comuniste care se consolidează la Berlin şi proclamă republica comunistă în Bavaria. În condiţii economice extrem de grele Partidul Social Democrat şi-a asumat răspunderea coordonării procesului politic, care s-a finalizat cu convocarea Adunării Constituante şi instaurarea unui regim parlamentar, cunoscut sub numele de Republica de la Weimar, prima formă de guvernământ reprezentativ din istoria germanilor.

În confruntarea cu problemele economice şi a datoriilor de război, executivul german a fost sprijinit de S.U.A. şi a reuşit să realizeze în anii 1924-1929 refa-

CRONOLOGIE

1919 ian. 21
Irlanda este proclamată republică independentă

1920 feb. 29
adoptarea Constituţiei Republicii Cehoslovace

1921 noiembrie 12
1922 feb. 6
Conferinţa internaţională de la Washington

1924
prima guvernare laburistă

N. Titulescu

VOCABULAR

IZOLAŢIONISM
concepţie care promovează o politică de izolare a unei ţări în soluţionarea problemelor internaţionale

TERŢIAR
sectorul serviciilor

RECONCILIERE
acţiunea de a (se) reconcilia şi rezultatul ei; punere de acord, înţelegere, împăcare

REGIMURI POLITICE ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

cerea economiei și stabilitatea politică. Datoriile de război au început să fie achitate. Criza economică din anii 1929-1933 a întrerupt evoluția democrației germane. În împrejurările crizei, câștigă teren extrema dreaptă, susținută de conservatorii cu nostalgii monarhice, adepți ai tradiției unui executiv puternic și de industriași și de marii proprietari de pământ.

Dezarmată în fața crizei rămâne și democrația franceză care, dominată de Partidul Socialist, nu-și mai regăsește prosperitatea economică și echilibrul politic. Războiul va găsi Franța nepregătită.

Modelul nordic

Țările din nordul Europei (Suedia, Norvegia, Danemarca) au beneficiat în timpul războiului de statutul de neutralitate, aici înregistrându-se în anii 1914-1916 un adevărat boom economic. Conferința de pace a recunoscut constituirea și independența Finlandei și, în aceeași zonă, și-a dobândit suveranitatea Islanda. În evoluția politică a acestor țări semnificativă este introducerea votului universal și fondarea noului regim republican din Finlanda, axat pe principiile democratice consacrate. Nota particulară a regimului democratic finlandez o constituie funcționarea unui parlament unicameral.

În țările nordice constituirea legislativului și funcționarea guvernului s-a întemeiat pe coaliții, în care social-democrații aveau poziții puternice, și pe guvernele minoritare. Democrațiile nordice au promovat creșterea rolului statului și în Suedia această politică s-a concretizat în relansarea lucrărilor publice, reforma școlară și adoptarea legilor morale. În plan extern, o componentă care înrăurește viața politică este reprezentată de factorul geo-strategic, mai ales vecinătatea amenințătoare a U.R.S.S.

În 1939 în Suedia, statul bunăstării era deja instalat. Acest sistem numit „calea de mijloc" suedeză a asociat capitalismul, acordul social și **dirijismul***.

REGIMURI TOTALITARE INTERBELICE

FASCISMUL Criza politică și socială din Italia postbelică, opoziția față de „pacea trunchiată" a fost mediul în care s-a născut **fascismul***, mișcare extremistă de dreapta. **(7)** Primele grupuri fasciste au fost constituite în martie 1919 din foști combatanți și șomeri și se numeau „Fasciile de luptă". Aceste grupuri s-au bucurat de simpatia și sprijinul unei părți a industriașilor și a proprietarilor de pământ care vedeau în ei apărătorii ordinii. Conducătorul lor, Benito Mussolini, **(a)** a fost un personaj oscilant care s-a declarat pe rând antirăzboinic și susținător al războiului (înrolându-se ca soldat), socialist și antisocialist. Discursul său politic era demagogic și susținea idei naționaliste, invoca trecutul roman și misiunea civilizatoare a Italiei în bazinul mediteranean, într-o perioadă când expansiunea colonială se încheiase. **(8)**

Partidul pe care l-a întemeiat a fost organizat paramilitar, iar uniforma era menită să impresioneze. Tentativele electorale anterioare nereușite l-au determinat să preia puterea la 28 octombrie 1922 printr-un gest de forță numit „Marșul asupra Romei".

Mussolini a devenit în aceste condiții primul dictator al Europei, (dacă nu îl socotim pe Lenin) model pentru cei care au urmat. A pus în aplicare concepția „totalitară" a statului care subordonează individul față de colectivitate și face din el un instrument al puterii. Autoritatea politică s-a concentrat în mâinile Ducelui și ale partidului. Lipsa de încredere în „colaboratorii" săi l-a determinat pe Duce să coordoneze mai multe ministere și să numească la externe pe ginerele său, Galeazzo Ciano.

S-a aplicat un centralism riguros în dauna puterii legislative, constituită prin

CRONOLOGIE

1919 iul. 31
adoptarea Constituției de la Weimar în Germania

1929 aug. 11
adoptarea „Planului Young" care prevede eșalonarea pe o durată de 59 ani a reparațiilor de război ale Germaniei

1926
interzicerea partidelor politice în Italia

VOCABULAR

ELECTORAT
totalitatea alegătorilor în cadrul unor alegeri

DIRIJISM
concepție economică care susține intervenția largă a statului în ansamblul vieții economice.

FASCISM
ideologie apărută în Europa după Primul Război Mondial, care a stat la baza unor partide de extremă dreaptă, caracterizându-se prin naționalism extremist, misticism, violență, demagogie socială etc.; regim politic instaurat pe baza acestui curent

„Marșul asupra Romei"

REGIMURI POLITICE ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

desemnarea deputaţilor, şi au fost suprimate libertatea presei şi dreptul de asociere.

Simbioza dintre partidul unic şi stat era demonstrată prin proclamarea simbolului partidului ca un simbol al statului şi preluarea imnului partidului ca imn al statului.

Controlul vieţii economice s-a realizat prin corporaţii şi s-a pretins că prin aceasta s-a depăşit atât capitalismul cât şi marxismul. Opozanţii au fost trimişi la închisoare sau exilaţi.

În politica externă regimul fascist a contestat ordinea europeană instituită în 1919, a fost favorabil revizuirilor teritoriale şi reluării expansiunii coloniale.

Declinul regimului totalitar fascist (1936-1945) a însemnat o înfeudare crescândă faţă de Germania, germanizarea vieţii interne şi cultul exagerat al personalităţii. În această etapă, în politica internă s-a promovat rasismul şi antisemitismul.

NAZISMUL Regimul totalitar **nazist*** s-a instaurat în Germania în anul 1933, în timpul crizei economice, ceea ce confirmă că terenul potrivit de afirmare a extremismului este criza. Iniţiatorul mişcării a fost Adolf Hitler, fondatorul Partidului Naţional Socialist (Nazist). Aflat în opoziţie, Hitler a încercat să preia puterea prin forţă în Bavaria. Înfrânt şi condamnat la închisoare, el elaborează „Mein Kampf", baza ideologică a regimului. În concepţia nazistă partidul a primit o organizare paramilitară cu o doctrină întemeiată pe teorii rasiale, antisemitism, naţionalism xenofob şi anticomunism. În politica externă s-a susţinut **revizionismul*** şi anularea tratatelor de la Versailles, crearea „spaţiului vital" pentru Germania Mare şi s-a reluat teza pangermanismului. **(10)**

Alegerile din 1924-1928 au demonstrat scăderea popularităţii partidului. În împrejurările crizei economice, în campania electorală din 1930, P.N.S.M.G. a propus un program populist axat pe relansarea economică şi siguranţa cetăţeanului. Prin obţinerea a 6.400.000 de voturi şi a 107 mandate de deputaţi, el devine principala forţă politică a Germaniei. Succesul electoral a fost interpretat ca „providenţial" în lupta contra bolşevismului şi a decadenţei republicii. S-a dovedit în timp că naziştii au avut sprijinul marilor industriaşi care doreau o guvernare autoritară şi dezvoltarea industriei de război. După lichidarea opoziţiei comuniste i s-a încredinţat puterea la 30 ianuarie 1933, moment care marchează instaurarea dictaturii. Partidele politice au fost desfiinţate şi s-a înfiinţat poliţia de stat, numită Gestapo. S-a înfăptuit militarizarea şi înregimentarea totală a societăţii germane prin controlul mijloacelor de informare. Cei care aveau o funcţie publică au fost obligaţi să poarte uniformă chiar dacă desfăşurau o activitate civilă. În plan ideologic, s-a propagat cultul conducătorului (Führerului), mitul naţiunii şi trădarea ei de către democraţi. În comparaţie cu situaţia din Italia, nazismul a cucerit puterea pe calea legală, electorală şi nu printr-o lovitură de forţă, ca cea a lui Mussolini. Cadrul democratic a fost folosit pentru lichidarea democraţiei. Regimul autoritar instaurat în Germania a fost de o duritate extremă. Dictatura s-a bazat pe partidul unic, care era organizat după modelul militar **(12)** şi pe lichidarea democraţiei. Efectul pervers obţinut de dictatură prin ideologizare a fost mutilarea conştiinţei cetăţeneşti. Populaţia datora supunere deplină, credinţă şi dăruire Führerului. **(11)** În politica externă s-a susţinut nedreptatea tratatelor de pace şi revizuirea acestora prin forţă. De altfel, Hitler obişnuia să repete că „războiul mondial nu a încetat niciodată pentru el". Prin maşina de război formidabilă ce a fost creată şi prin marele potenţial economic, regimul nazist a pus în pericol pacea mondială. Promovarea la nivel de politică de stat a rasismului şi antisemitismului, a determinat o criză morală fără precedent, care în timpul războiului se materializează în uciderea şi deportarea a milioane de oameni.

Benito Mussolini

CRONOLOGIE

1919 ian. 5
constituirea Partidului Muncitoresc Naţional Socialist German (NSDAP partidul nazist)

1926
instaurarea dictaturii militare în Polonia

1933 martie 15
proclamarea sistemului autoritar de conducere în Austria

VOCABULAR

NAZISM
doctrină politică a fascismului, apărută în Germania după Primul Război Mondial

REVIZIONISM
atitudine sau acţiune care urmăreşte revizuirea şi modificarea unei legi, a unui tratat

STATUL ŞI POLITICA

TEMA XI

REGIMURI POLITICE ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

COMUNISMUL Mişcarea extremistă de stânga (comunistă) a ameninţat cu spectrul revoluţiei întreaga Europă, dar a creat spaime şi temeri inclusiv în America. Ţara în care a găsit terenul prielnic pentru instaurarea puterii comuniste a fost Rusia ţaristă. La originea acestei mişcări stă **Partidul bolşevic***, întemeiat în anul 1903 sub conducerea lui Vladimir Ilici Lenin. Climatul prielnic pentru declanşarea luptei pentru putere a fost situaţia explozivă din timpul războiului şi declanşarea în 23 februarie 1917 a revoluţiei antiţariste. Rezultatele acestei revoluţii au fost: abdicarea ţarului, proclamarea republicii şi constituirea unui guvern provizoriu. Profitând de statutul fragil al noii puteri, Lenin a pregătit organizaţiile bolşevice pentru cucerirea puterii prin insurecţie armată, în fapt o lovitură de stat. Într-o ţară secătuită de resurse şi cu o populaţie sărăcită şi disperată propaganda comunistă a promis pace, pământ şi libertate.

La 25 octombrie 1917 (7 nov.) gărzile roşii au cucerit Palatul de Iarnă, sediul guvernului provizoriu şi au proclamat Rusia sovietică, denumită din 1922 U.R.S.S.

Guvernul condus de Lenin, numit Consiliul Comisarilor Poporului, a devenit împreună cu Partidul Bolşevic (partid unic) principalul instrument al puterii. Puterea legislativă (Sovietul Suprem) a ocupat un rol secundar, decorativ. Noul regim a organizat, în numele muncitorilor, soldaţilor şi ţăranilor, naţionalizarea fabricilor şi industrializarea, **colectivizarea*** agriculturii şi crearea unei noi culturi, baza ideologică fiind marxism-leninismul. În numele egalităţii între oameni şi al unui „viitor luminos" s-a instituit o dictatură necruţătoare, bazată pe epurări succesive, teroare generalizată şi cultul dictatorului. **(15)** Acest program a fost elaborat de Lenin dar a fost aplicat de Stalin (Iosif Vissarionovici Djugaşvili). **(13)**

În lupta pentru atingerea obiectivelor economice şi politice, duritatea măsurilor depăşeşte orice închipuire. **(14)** Este lichidată proprietatea particulară productivă, dar sunt lichidaţi şi opozanţii incriminaţi ca duşmani ai poporului. Colectivizarea prin respectarea liberului consimţământ (1928-2%) a fost înlocuită prin colectivizarea forţată, prin violenţă. Orice opozant a fost declarat kulak şi deportat în lagăre de muncă. **(16)** Exagerând represiunea era declarată vinovată şi familia acuzatului. Victimele colectivizării au atins cifra de 3 — 4 milioane. Prin aceste metode, în septembrie 1933, procentul colectivizării a atins 84,5%.

Cinismul ridicat la rangul de politică de stat era susţinut prin teza „totul pentru om", în timp ce dezvoltarea industrială acorda prioritate investiţiilor în faţa consumului. După mai multe planuri cincinale, U.R.S.S. a ajuns o mare putere industrială, dar în plan social a realizat contraperformanţa unei egalităţi în sărăcie. S-a creat o nouă elită „nomenclatura" alcătuită din ocupanţii funcţiilor înalte în partid şi în instituţiile statului. Stalin, ca şi alţi dictatori, s-a temut de opozanţi şi pe baza unor simple bănuieli a ordonat executarea în 1937 a şefilor armatei (80-90%), decimarea Comitetului Central al partidului şi a revoluţionarilor străini aflaţi în exil în Rusia (Alexandru Dobrogeanu Gherea). Aceştia au fost executaţi, fiind consideraţi deviaţionişti. Rezultatul a fost un climat de teroare şi suspiciune. Este limpede că în regimurile totalitare lupta de idei a fost înlocuită cu impunerea ideilor prin forţă. Noul regim era întemeiat pe puterea partidului stat, în realitate pe o dictatură personală. În politica externă URSS a practicat, ca şi celelalte dictaturi, revizionismul dar la o altă scară şi cu efecte devastatoare determinate de imensa putere sovietică şi implicarea partidelor comuniste naţionale organizate în Internaţionala a III-a.

CRONOLOGIE

1929 — 1933
primul plan cincinal în URSS

1923 iul. 6
adoptarea primei constituţii a URSS

1939 august 23
Pactul Ribbentrop-Molotov

„Lupta împotriva capitalismului" (afiş propagandistic)

VOCABULAR

BOLŞEVIC
adept al bolşevismului. Membru al Partidului Comunist din Rusia

COLECTIVIZARE
proces de unire treptată a micilor producători în cooperative. (În trecut) Cooperativizarea agriculturii = unire a ţărănimii în unităţi agricole cooperatiste

DEVIAŢIONIST
persoană care deviază prin vederile sale politice de la linia general adoptată

TEMA XI

STATUL ȘI POLITICA

Instrumente de lucru / aplicații

1 Constituția SUA

Amendamentul XIX (26 august 1920)
Dreptul cetățenilor Statelor Unite nu poate fi refuzat sau restricționat de către Statele Unite sau de către vreunul dintre State pe motiv de sex.

2 Constituția României — 1923

Art. 33 *„Toate puterile statului emană de la națiune, care nu le poate exercita decât numai prin delegațiune și după principiile și regulile așezate în Constituțiunea de față."*

Art. 34 *„Puterea legislativă se exercită colectiv de către rege și reprezentațiunea națională. Reprezentațiunea națională se împarte în două adunări: Senatul și Adunarea Deputaților. Orice lege cere învoirea a câtor trele ramuri ale puterii legiuitoare. Nici o lege nu poate fi supusă sancțiunii regale decât după ce se va fi discutat și votat liber de majoritatea ambelor adunări."*

3 Proclamarea independenței Cehoslovaciei

4 Introducerea votului universal (vârsta electorală minimă)

Țara	Vârsta (ani)	
	Bărbați	Femei
Norvegia	23	23
Islanda	21	21
Suedia	21	21
Finlanda	24	24
Marea Britanie	21	21 (din 1928)
SUA	20	20
România	21	–

5 Roosevelt și fermierii

6 Tinerele democrații din centrul și răsăritul Europei

Orientarea politică a noilor state naționale a fost democratică. Prin reformele adoptate Cehoslovacia, Polonia, Țările Baltice dar și România întregită au creat un cadru democratic.

Cea mai avansată democrație s-a instalat în Cehoslovacia. Fondatorii noului stat Thomas Masaryk și Eduard Benes au susținut concepțiile liberale în organizarea vieții de stat. Electoratul, care se distingea prin cultura politică, a înțeles momentul crucial în care se afla democrația cehă.

În România, încă din timpul războiului, regele Ferdinand I a promis adoptarea votului universal și a reformei agrare. Prin reformele structurale adoptate și prin noua constituție, s-au pus bazele unui cadru democratic. Drepturile electorale au fost recunoscute bărbaților de peste 21 de ani. O realizare semnificativă o reprezintă crearea condițiilor pentru participarea la viața politică a minorităților. Funcționarea regimului democratic, a fost însă grevată până în 1926 de lipsa unui partid puternic de opoziție care să contracareze ascendentul Partidului Liberal condus de I. C. Brătianu și de lipsa de exercițiu politic al electoratului, în majoritate provenit din rândul țăranilor. Cu toate acestea, caracterul periculos al Gărzii de Fier a fost înțeles și legionarii au obținut puține voturi până la alegerile din 1937.

Dominația liberalilor a fost explicată de Nicolae Iorga, care nu-i simpatiza pe liberali, prin expresia că Partidul Liberal era „singurul adevărat", adică puternic. Rolul acestora în reconstrucția politică și industrializarea după modelul occidental este recunoscut. Alegerile din România au fost confruntări electorale democratice chiar dacă s-au produs însă și intervenții ale autorităților administrative care organizau scrutinul. Din aceste motive, regimul politic din România, după cum se afirmă, a fost unul democratic, imperfect dar perfectibil.

În statele vecine cu U.R.S.S. democratizarea a fost întreruptă atât de criza politică internă cât și de amenințarea sovietică, un factor geo-strategic cu consecințe hotărâtoare.

Se confirmă în acest fel că regimurile democratice au fost expresia normalității vieții politice.

Să reflectăm

1. Analizați documentul **1** și stabiliți cărei discriminări politice i se pune capăt în anul 1920 prin noile reglementări. Explicați consecințele.
2. Analizați documentul **2** și textul **6** și identificați unul dintre principiile care au stat la baza vieții politice democratice din România interbelică.
3. Analizați tabelul **4** și comparați modul în care au fost recunoscute drepturile electorale în statele menționate.
4. Ce sugerează imaginea alăturată?

Instrumente de lucru / aplicații

7 Doctrina fascistă

„Pentru fascism, totul este în stat și nimic uman, nimic spiritual nu există și nu are valoare în afara statului. În acest sens, fascismul este totalitar. În afara statului, [nu există] nici indivizi, nici grupuri (partide politice, asociații, sindicate, clase).”

Benitto Mussolini, articolul *Fascismul*

8 Discursul lui Mussolini (1936)

„Italia este o insulă a Mediteranei. Această mare (mă adresez, de asemenea, englezilor care, în acest moment, poate, mă ascultă la radio), această mare, pentru Marea Britanie, este o rută, una din numeroasele rute, poate un mijloc datorită căruia Imperiul britanic ajunge mai repede la teritoriile sale coloniale [...]. Dacă pentru ceilalți Mediterana este o rută, pentru noi, italienii, ea este însăși viața.”

9 Situația Germaniei după război

La 9 noiembrie 1918, Germania, privată de o mână fermă și de orice voință, care-și pierduse prințul, se prăbușea ca un castel de nisip [...] Nu mai aveam o patrie de care să fim mândri. Ordinea publică și ordinea socială erau spulberate.

E. Ludendorff, *Amintiri din război*

10 Guernica în timpul războiului civil

***Guernica*, pictură de Pablo Picasso**

11 Doctrina nazistă

1. „Noi cerem unirea tuturor germanilor într-o Germanie Mare, conform cu dreptul popoarelor de a dispune de ei înșiși.

2. Noi cerem egalitatea de drepturi pentru poporul german față de alte națiuni și anularea tratatului de la Versailles și de la Saint-Germain.

3. Noi pretindem pământuri și un spațiu (colonii) pentru a ne hrăni poporul și a răspunde excedentului nostru de populație. Nu pot fi cetățeni decât frații de rasă. Nu pot fi frați de rasă decât aceia care sunt din sânge german, fără deosebire de confesiune. Nici un evreu, deci, nu poate fi un frate de rasă. [...]

5. Cine nu este cetățean, nu poate trăi în Germania decât ca oaspete și trebuie să fie supus reglementărilor asupra străinilor.”

Programul Partidului Național-Socialist, 1920

12 Cultul Führerului

„În noua Germanie noi nu cunoaștem decât un singur pas de marș, marșul lui Adolf Hitler. Compania se numește Germania”

(Goebbels)

13

Sărbătoare nazistă la Nürnberg

Să reflectăm

1. Analizați documentele **7** și **11** și explicați care este rolul statului și rolul cetățeanului în regimurile totalitare.
2. Analizați documentul **8** și identificați unul dintre obiectivele de politică externă promovate de Mussolini. Explicați anacronismul acestui demers.
3. Comparați reprezentarea fotografică a Guernicăi cu interpretarea plastică și identificați modul în care au fost reprezentate ororile războiului.
4. Pornind de la documentul **11** descoperiți obiectivele de politică externă ale Imperiului German care au fost reluate de regimul nazist. Identificați în textul **9** ideile care au prefigurat doctrina nazistă.

14 Din testamentul lui Lenin

„Tovarășul Stalin, devenit secretar general, a concentrat în mâinile sale o putere nelimitată și nu sunt sigur că se va servi de ea cu suficientă circumspecție. Pe de altă parte, tovarășul Trotki, așa cum a arătat lupta sa dusă împotriva Comitetului Central în problema Comisariatului Poporului al Căilor de Comunicație, nu s-a remarcat numai prin capacitățile sale eminente. El este, probabil, omul cel mai capabil din actualul Comitet Central, dar greșește printr-un exces de siguranță și o aplecare spre partea pur administrativă a lucrurilor. Aceste două calități ale celor doi șefi eminenți ai Comitetului Central actual vor conduce la divizare și dacă partidul nu ia măsurile necesare pentru a se opune, sciziunea se poate produce fără să ne dăm seama."

Lenin,
Opere complete

15 Victimele stalinismului

„În bloc și în sensul strict al termenului, fenomenul stalinismului, adică gulagul și restul, a fost responsabil pentru 17,5 milioane de morți. 7,5 milioane din 1926 până în 1939 și 9-11 milioane pentru perioada care pornește din 1939 și ține până în anii care urmează imediat după moartea „conducătorului genial". E interesant de constatat că, împotriva unor idei preconcepute, a doua perioadă (1939-1953) a fost chiar, din punct de vedere stalinist, mai ucigătoare decât prima (1926-1938)."

E. Le Roy Ladurie,
***Le Monde*, 1979**

16 Poezie de Rahimov (*Pravda*, 1936)

„O, tu, Stalin, mare
șef al popoarelor,
tu, care ai făcut să se
nască omul,
tu, care faci pământurile fertile,
tu, care întinerești secolele,
tu, care împodobești
primăvara,...
tu ești floarea
primăverii mele,
un soare reflectat
de mii
de inimi omenești..."

17 Judecarea adversarilor regimului

Să reflectăm

1. Analizați documentul **14** și explicați modul în care Lenin îi caracterizează pe potențialii săi succesori la conducerea URSS și măsurile pe care le propune.
2. Analizați textul **15** și imaginea **17** și explicați consecințele pe care le generează concentrarea puterii în mâinile unui singur om politic.
3. Citiți versurile (**16**) și identificați caracteristica regimurilor totalitare ce reiese din acest text. Argumentați răspunsul.

AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

ORIGINILE CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL Al Doilea Război Mondial reprezintă cea mai mare conflagrație din istoria omenirii. În război au fost angajate 56 de state, iar luptele s-au dus în Europa, Asia, Africa, Oceanul Pacific și Atlantic. Victimele cauzate de acest război se ridică la 50 milioane morți, la care se adaugă milioane de răniți, mutilați, orfani etc. A fost un **război total (1),** în care, alături de combatanți, au fost antrenați civili care au suferit aceleași privațiuni, au fost implicate resursele economice și financiare, știința și cercetarea.

Cauzele acestei conflagrații s-au conturat chiar de la sfârșitul primului război mondial, prin sistemul creat la Paris — Versailles (1919-1920). Acesta a nemulțumit, atât pe învinși (Germania), cât și pe învingători precum Japonia și Italia. Nemulțumită era și Rusia (URSS), care nu a participat la aceste tratative. Aceste puteri se vor ralia în anii următori promovând o politică revanșardă, revizionistă. În fruntea acestei politici, se găsea Germania care a încălcat tratativele de pace prin reînarmare, remilitarizarea zonei renane, dorind o Germanie Mare, în noi granițe. **(2)** În 1936-1937, Germania se apropie de Italia **(3)** și Japonia, formând **Axa Berlin-Roma-Tokio**, reînnoită în 1940 prin **Pactul Tripartit***, care promova aceeași politică revizionistă. Profitând de nemulțumirea URSS-ului, care pierduse multe teritorii în 1918, Germania se apropie și de aceasta, încheind la 23 august 1939 un Pact de neagresiune, care cuprinde **Protocolul* adițional secret** privind recuperarea unor teritorii de către cele două puteri. Disensiunile create și în rândul puterilor învingătoare în Primul Război Mondial a făcut ca acestea, deși sesizau pericolul, au continuat să promoveze o **politică conciliatoare*** față de Germania și aliații săi. O parte dintre țările mici și mijlocii din Europa, aliate tradiționale ale Franței și Angliei, au devenit pe rând victimele acestei politici conciliatoare, permițându-i lui Hitler **(b)** să anexeze Austria și Cehoslovacia. **(4)** În toată această perioadă, S.U.A. s-au izolat de problemele europene, iar cuvântul Societății Națiunilor nu a fost ascultat.

DESFĂȘURAREA RĂZBOIULUI ÎNTRE 1939-1941. — SPRE UN RĂZBOI MONDIAL **Nimicirea Poloniei**. Al Doilea Război Mondial a început prin atacarea Poloniei de către Germania, fără o declarație de război prealabilă. Germania preconiza un **război fulger* (Blitzkrieg)**, care să-i aducă victorii rapide. Armata Roșie intră și ea în Polonia, aceasta fiind împărțită între cele două puteri. Franța și Anglia, care oferiseră garanții Poloniei, au declarat război Germaniei, dar s-au mulțumit să acorde doar un ajutor financiar și să ocupe poziții pe linia Maginot. Începe astfel o perioadă «de liniște», care va dura mai mult de opt luni și care s-a numit **«războiul ciudat»***. Aceasta a permis englezilor și francezilor să-și doteze armata dar, în același timp, o perioadă de inactivitate atât de prelungită a fost dăunătoare moralului trupelor. În iarna 1939-1940, URSS a atacat Finlanda, unde au avut de înfruntat eroica armată finlandeză, comandată de mareșalul Mannerheim, obținând o victorie incompletă.

Atacul spre vest. În primăvara anului 1940, efortul Germaniei s-a îndreptat spre vest. În aprilie 1940, Hitler invadează Norvegia și Danemarca pentru a-și asigura drumul către fierul suedez, foarte necesar industriei de război germane. Cele două țări au fost ocupate, Norvegia devenind o bază de atac germană pentru avioanele și submarinele care se vor îndrepta spre Arhipelagul Britanic. În mai 1940, conform **Planului Galben**, Hitler invadează Belgia, Olanda, Luxemburg, încălcând neutralitatea acestor țări. Atacul fulger german, lipsa de cooperare cu armatele anglo-franceze au asigurat succesul Germaniei. Urmează invazia rapidă a Franței. Partea de nord și Parisul au fost ocupate, și, la 22 iunie 1940, noul guvern

VOCABULAR

PACTUL TRIPARTIT alianță militară încheiată de Germania cu Italia și Japonia la 27 septembrie 1940.

PROTOCOL acord internațional; document, în care se consemnează discuțiile purtate la un congres sau la o reuniune

POLITICĂ CONCILIATOARE politica de împăcare a Germaniei prin cedări repetate, făcute de Marea Britanie și Franța după 1933.

RĂZBOI FULGER (BLITZKRIEG) strategie care permite obținerea unor victorii rapide.

RĂZBOI CIUDAT perioada cuprinsă între septembrie 1939 — mai 1940 când lipsesc luptele pe frontul de Vest

CRONOLOGIE

martie 1938 anexarea Austriei

septembrie 1938 acordul de la München

1 septembrie 1939 atacarea Poloniei de către Germania

17 septembrie 1939 intrarea Armatei Roșii în Polonia

10 mai 1940 începe invazia germană în Țările de Jos

condus de Pétain (cunoscut sub numele de regimul de la Vichy) semnează armistițiul, ceea ce înseamnă capitularea Franței. **(5)** Sud-vestul țării rămâne liber iar Charles de Gaulle s-a retras la Londra, declanșând mișcarea de rezistență, prin înființarea Armatei Francezilor Liberi. Singurul inamic al Germaniei în vest rămânea Marea Britanie, care reușise să-și retragă armata de la Dunkuerque. Planul propus pentru înfrângerea Angliei s-a numit „**Leul de Mare**" și presupunea invadarea Angliei, dar Germania nu avea să reușească acest lucru. Cu ajutorul radarului și al aviației superioare, englezii rezistă. Rezistența Angliei i-a făcut pe germani și italieni să caute alte zone de atac prin care să împiedice legăturile Angliei cu Imperiul ei colonial. Războiul se va extinde astfel în nordul Africii **(6)**. În octombrie 1940, Italia atacă Grecia, pe care o va ocupa cu ajutorul Germaniei în mai 1941, alături de Iugoslavia.

Mondializarea războiului. În 1941, Germania a ocupat cea mai mare parte a Europei, pe care a încercat să o organizeze. A exploatat bogățiile naturale din aceste zone, a introdus programe de muncă obligatorie și a început deportarea evreilor. Ocupanții au găsit colaboratori în rândul populației, dar au avut de înfruntat și mișcări de rezistență în Franța, Iugoslavia, Belgia, Grecia, URSS etc. **(7)** Pentru Germania, sosise momentul pentru să-și extindă granițele spre est, **Planul Barbarossa** fiind completat cu ultimele detalii. Atacul asupra URSS-ului a produs o surpriză totală asupra lui Stalin, deși se pare că acesta fusese avertizat. Armatele germane, alături de cele aliate, au reușit în primele luni să intre masiv în teritoriul sovietic, având ca obiectiv de atins simultan Leningrad, Moscova și Kiev. În primele șase luni, victoriile germane și slăbiciunea Armatei Roșii, fac să se creadă că ocuparea URSS-ului este posibilă. În octombrie 1941, armata germană a fost oprită în fața Moscovei. În decembrie, Armata Roșie contraatacă, iar «**războiul fulger**» ia sfârșit. Marea Britanie încheie un acord de alianță cu sovieticii (octombrie 1941), prin care se garanta ajutor economic anglo-american. Anul 1941 aduce extinderea războiului în Pacific și intrarea Statelor Unite în război. **(8)**.

DESFĂȘURAREA RĂZBOIULUI ÎNTRE 1942-1945 — VICTORIILE NAȚIUNILOR UNITE

Apogeul dominației germane. La începutul anului 1942, războiul devenise cu adevărat mondial prin extinderea sa în Extremul Orient și Pacific. Tot de acum putem vorbi de o **coaliție antifascistă*** dominată de cele trei mari puteri S.U.A., Marea Britanie, URSS, care, în anii următori vor organiza mai multe conferințe pentru a discuta problemele legate de război și de organizarea lumii postbelice **(c, d, e)**. Războiul continuă în Europa, greutatea sa mutându-se în Est, unde germanii atacă pe două direcții, spre Caucaz și spre Stalingrad, sub comanda generalului Paulus. În septembrie 1942, înaintarea germană a fost oprită la Stalingrad, unde vor capitula la 31 ianuarie — 2 februarie 1943. Victoria de la Stalingrad a adus primul mare succes al sovieticilor și o cotitură decisivă a frontului de Est, unde Armata Roșie va trece masiv la contraofensivă. Mitul invincibilității armatei germane și al infailibilității **Führerului*** era distrus.

1943 Victoriile aliaților. Începând cu 1943, **Națiunile Unite**, care dispuneau de un potențial de război mult mai mare, au preluat inițiativa strategică, iar puterile Axei treceau la apărare. Pe frontul de Est, după Stalingrad, Armata Roșie preluase inițiativa, declanșând o mare ofensivă pe toată lungimea frontului. În vara anului 1943, a obținut marea victorie de la Kursk, unde a avut loc cea mai mare bătălie de tancuri din istorie. Până la sfârșitul anului, sovieticii au reușit eliberarea celei mai mari părți din Ucraina. În Vest, anglo-americanii au debarcat în Sicilia și

CRONOLOGIE

10 iunie 1940
intrarea Italiei în război de partea Germaniei
13 august 1940
începe Bătălia aeriană a Angliei
22 iunie 1941
începerea operațiunii Barbarossa
7 decembrie 1941
atacul de la Pearl Harbour

Frontul de Est — 1941

VOCABULAR

«NOUA ORDINE»
regimul totalitar al naziștilor, pe care Hitler dorea să-l extindă la nivelul întregii Europe

COALIȚIE ANTIFASCISTĂ
coaliția puterilor aliate, a S.U.A., a Marii Britanii și a U.R.S.S.-ului.

FÜHRER
desemnează șeful, conducătorul statului, a unei organizații, instituții. A fost titlul folosit de Hitler între 1933-1945

KAMIKAZE
nume dat piloților japonezi care se aruncau cu avioanele lor asupra vaselor americane.

AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Italia (iulie 1943) **(9)**, Roma a fost bombardată, regele Victor Emmanuel a hotărât arestarea lui Mussolini și scoaterea Italiei din război. La 3 septembrie, Italia semnează armistițiul și întoarce armele împotriva Germaniei. Mussolini a fost eliberat însă de un comando german și a ajuns șeful unui stat marionetă în nordul Italiei.

Anul 1944 și victoriile obținute de aliați pe toate fronturile anunțau deja înfrângerea Germaniei și a aliaților săi. **(10)** Pe frontul de est, ofensiva sovietică se apropie de Varșovia, unde izbucnise o insurecție antigermană. Stalin oprește ofensiva, permițându-le germanilor să înăbușe revolta, acest lucru anunțând de fapt planurile sale de viitor. La 23 august 1944, România întoarce armele împotriva Germaniei ceea ce a grăbit prăbușirea frontului de răsărit. Pe frontul de vest se pregătea atacul final prin debarcarea din Normandia din 6 iunie, care a primit numele codificat «**Ziua Z**». Au fost debarcați peste două milioane de soldați, care au început eliberarea Franței și Belgiei. Germania încearcă o ultimă ofensivă în decembrie 1944 în Munții Ardeni prin care a reușit să oprească pentru câteva zile înaintarea americană, care însă este reluată la începutul anului următor. În martie 1945, de pe teritoriul francez, anglo-americanii, sub comanda generalului Eisenhower, au intrat pe teritoriul german. La 25 aprilie 1945, la Torgau pe Elba, are loc joncțiunea dintre trupele aliaților occidentali și cele sovietice, care înaintează împreună spre Berlin. Hitler se sinucide, iar noua conducere a Reichului acceptă capitularea necondiționată. **(11)** Cu aceasta, a luat sfârșit războiul din Europa, el continuând în Pacific până la 2 septembrie 1945, când autoritățile nipone semnează capitularea. **(12)** Victorioasă în acest război a fost Coaliția Națiunilor Unite, dar conflictele politice care apar între aliații occidentali și U.R.S.S. au făcut imposibilă întâlnirea învingătorilor la masa tratativelor de pace. În cele din urmă, miniștrii de externe ai țărilor victorioase au negociat tratate cu toate statele învinse, cu excepția Germaniei, cu care nu au încheiat un acord ferm.

CARACTERUL ȘI ÎNVĂȚĂMINTELE RĂZBOIULUI Cel de-al Doilea Război Mondial a fost unul total, care a necesitat implicarea soldaților, civililor, resurselor economice și financiare ale țărilor implicate. Mobilizarea s-a extins și asupra mentalului colectiv, iar o propagandă intensă, realizată cu ajutorul noilor tehnici precum radioul, s-a dovedit puternică, reușind să împiedice orice formă de **defetism*** la cei învinși, până aproape de capitulare. Pe de altă parte, a convins popoarele subjugate că pot și ele, deși lipsite de arme, să contribuie la propria eliberare. În aceeași măsură a fost înregimentată și știința, prin mobilizarea unor savanți, originari din țări diferite, care au produs bomba atomică în S.U.A., lucru fără precedent în istorie. Acest război a însemnat o cotitură și în domeniul științei și cercetării, putându-se vorbi de nașterea unei noi civilizații a științei și tehnicii. Războiul a fost o confruntare militară, dar diplomația a jucat un rol foarte important. Alături de acestea, a existat și o confruntare economică și ideologică. Crime de o amploare fără precedent, execuții colective, exterminări în masă au făcut miloane de victime **(13)**, a căror moarte n-a influențat mersul războiului.

Acest conflict s-a născut dintr-un dezechilibru, dar a dat naștere altui dezechilibru, au apărut probleme noi, care solicitau răspunsuri urgente. Unii vroiau să rezolve aceste probleme printr-un nou război mondial, dar acest lucru a fost evitat prin luarea unor măsuri, prin crearea unor organizații, care aveau drept scop prevenirea unei noi catastrofe mondiale.

ROMÂNIA ÎN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL În 6 septembrie 1939, în condițiile noului conflict mondial, România s-a proclamat neutră, dar a sprijinit Polonia. La noi și-au găsit refugiul peste 100.000 de polonezi, iar tezaurul polonez

CRONOLOGIE

28 noiembrie — 1 decembrie 1943
Conferința de la Teheran
vara 1944
armata sovietică ajunge aproape de Varșovia
6 iunie 1944
debarcarea din Normandia, „Ziua Z"
23 august 1944
România întoarce armele împotriva Germaniei
4-11 februarie 1945
conferința de la Yalta
30 aprilie 1945
Hitler se sinucide
8 mai 1945
Germania acceptă capitularea necondiționată
17 iulie — 2 august 1945
conferința de la Postdam
6, 9 august 1945
S.U.A. lansează 2 bombe atomice la Hiroshima și Nagasaki

Debarcarea în Normandia — 1944

VOCABULAR

DEFETISM
atitudine a celui care consideră o cauză ca fiind pierdută sau care nu crede în reușita unei acțiuni

a tranzitat teritoriul românesc. În 1940, victoriile Germaniei, capitularea Franței, izolarea României face ca aceasta să se orienteze spre Germania. Această nouă politică nu a salvat România. În urma ultimatumului sovietic din iunie 1940, frontierele României Mari s-au prăbușit **(14)**. Ea a cedat Uniunii Sovietice Basarabia, Bucovina de Nord și Ținutul Herței. Prin Dictatul de la Viena din august 1940 impus României de către Germania și Italia, România a cedat Ungariei Nord-Vestul Transilvaniei. Bulgariei i-a cedat Sudul Dobrogei, în urma tratativelor de la Craiova din august 1940. **(15)** În vara anului 1940 România a pierdut ~ 100.000 km^2 cu o populație de 6.800.000 locuitori. **(16)** Pierderile suferite au dus la compromiterea totală a regimului autoritar al lui Carol II. La 6 septembrie1940 acesta abdică în favoarea fiului său Mihai, dar adevărata putere este preluată de Ion Antonescu care devine «conducător al statului». **(17)** La 14 septembrie se formează un nou guvern cu sprijinul legionarilor, România proclamându-se «stat național — legionar». Obiectivul central al acestui regim dictatorial în politica externă a fost o alianță fermă cu Germania. Ca urmare, în noiembrie 1940 România aderă la «**Pactul Tripartit**». Coabitarea lui Antonescu cu legionarii ia sfârșit în ianuarie 1941, întreaga putere fiind preluată de Ion Antonescu. Regimul politic din România a devenit o dictatură militară. Ca aliată fidelă a Germaniei, în 22 iunie 1941, România intră în război împotriva URSS, cu scopul de a recupera Basarabia și Bucovina și de a anula Dictatul de la Viena. Participarea efectivă la cel de-al doilea război mondial cuprinde două etape (22 iunie 1941 — 23 august 1944) etapa antisovietică și (23 august 1944 — 9 mai 1945) când România se alătură Națiunilor Unite împotriva Germaniei. Armata română s-a angajat în războiul antisovietic din prima zi, reușind să elibereze Basarabia și Nordul Bucovinei până la sfârșitul lunii iulie 1941. În această etapă a războiului Antonescu a avut adeziunea populației și a armatei. După întrevederea dintre Antonescu și Hitler din iulie 1941, cel dintâi hotărăște să meargă alături de Germania până la înfrângerea definitivă a URSS-ului, decizie criticată de oamenii politici și chiar de unii ofițeri superiori. Armata română a acționat pe linia Crimeea — Odessa (1941), apoi spre Caucaz (1942) și participă la marea bătălie de la Stalingrad (iulie 1942 — februarie 1943), unde a avut pierderi foarte mari: 158.854 morți și prizonieri, reprezentând peste 2/3 din efective. Înfrângerea de la Stalingrad a însemnat o cotitură în politica externă a României **(18)**. Ea va încerca încheierea unor armistiții cu Puterile Aliate dar fără succes. În martie 1944 trupele sovietice ajung la Nistru, amenințând să pătrundă în Moldova iar Bucureștiul era bombardat de aviația americană. Tratativele cu aliații erau tergiversate, ele fiind întrerupte de arestarea mareșalului Ion Antonescu și a miniștrilor săi din ordinul regelui Mihai, la 23 august 1944. România se alătură **Națiunilor Unite**, armistițiul cu acestea fiind semnat abia la 12 septembrie 1944, **(19)** la Moscova, în condiții foarte dezavantajoase. După eliberarea întregului teritoriu românesc (25 octombrie 1944), armata română a participat alături de cea sovietică la luptele de pe teritoriul Ungariei și Cehoslovaciei, pătrunzând și pe teritoriul austriac unde se afla în momentul capitulării. **(20)** După război România a intrat în sfera de influență a URSS-ului, lucru care a dus la sovietizarea sa și instaurarea unui regim comunist. **(21)**

HOLOCAUSTUL **Holocaustul (Shoah)*** reprezintă **genocidul** organizat de Germania nazistă în timpul Celui de-al Doilea Război Mondial. El a schimbat fundamentele civilizației, prin caracterul fără precedent, marcând conștiința europeană. Holocaustul prezintă trăsături specifice, nemaiîntâlnite până atunci și anume: secretul de care a fost înconjurat, organizarea planificată de către statul nazist și amploarea sa. Mai mult decât atât, la baza lui a stat o decizie nemaiîntâlnită

CRONOLOGIE
23 august 1939
pactul Ribbentrop-Molotov
26 iulie 1941
armata română ajunge la Nistru

8 noiembrie 1941 — Regele Mihai și Mareșalul Antonescu

VOCABULAR

HOLOCAUST
reprezintă persecuția sistematică sprijinită de stat și anihilarea evreilor europeni de către Germania nazistă, precum și de către aliații și colaboratorii săi în perioada 1933-1945. Persecuții și arestări în masă au avut loc și împotriva altor grupuri etnice, ca Sinti și Rroma, împotriva persoanelor cu disabilități mentale, opozanților politici, homosexualilor și altora.

SHOAH
cuvânt de originea ebraică care înseamnă dezastru sau catastrofă. Este folosit de unii istorici pentru a marca unicitatea lichidării evreilor.

GENOCID
exterminarea metodică, totală sau parțială, a unui popor, a unei colectivități.

AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

de a lichida un popor întreg (evreii), oriunde s-ar afla. În urma Holocaustului, au murit peste 6.000.000 de oameni, dintre care 1,5 milioane au fost copii. Toate acestea fac ca Holocaustul să rămână **unic,** deși poate fi încadrat într-o schemă de genociduri din secolul XIX —XX. Decizia de exterminare a evreilor a fost luată de un stat care avea la bază o ideologie fundamentată pe mituri iraționale, care promovau superioritatea rasei ariene, eliminarea selectivă a celorlalte rase, o muncă de sclavi pentru slavi și o ierarhizare a lumii în funcție de această clasificare rasială. Aceste idei au fost exprimate virulent de Hitler în «Mein Kampf — 1926», iar în 1933, după preluarea puterii de naziști, politica **antisemită*** devine realitate prin legislație, **pogromuri***, organizarea **lagărelor de concentrare și exterminare***, **(22)** care au servit la «lichidarea» populațiilor considerate «impure» precum evreii, țiganii etc. Evreii erau obligați să poarte un semn distinctiv, «**Steaua lui David**». Exterminarea atinge punctul culminant la Auschwitz, în 1944, când aici au fost deportați evreii unguri. În acest lagăr au fost uciși peste 1.000.000 de oameni. Gazările încetează în toamna lui 1944, și începând cu 1945, lagărele au fost eliberate de Armata Roșie sau ceilalți aliați. Holocaustul este un lucru **inedit** în istorie. A explica geneza și specificitatea Shoah-ului nu este suficient, deoarece, așa cum afirma Elie Wiesel «**Holocaustul transcede istoria**». De atunci, există cu siguranță un înainte și după Auschwitz, devenit în zilele noastre loc al memoriei.

Holocaustul în România Evreii din România au avut de înfruntat o soartă diferită în funcție de regiunile în care locuiau.

În Vechiul Regat. Regimul lui Antonescu a adoptat la început măsuri dure împotriva evreilor, prin legislație (legea din 4 octombrie 1940 care prevedea exproprierea marilor proprietăți rurale ale evreilor, legea din 17 noiembrie 1940 care prevedea exproprierea patrimoniului forestier aflat în posesiunea evreiască, legea din 28 martie 1941 care prevedea exproprierea proprietăților funciare urbane ale evreilor etc.), acțiunile de românizare, organizarea unor pogromuri la București și Iași, urmate de «trenurile morții» pornite din acest ultim oraș. În iunie 1941, guvernul Antonescu își accelerează măsurile de exterminare. Germanii făceau presiuni asupra României pentru a-și deporta evreii în Polonia. Sute de evrei au fost arestați în București și deportați într-un lagăr special din Transnistria-Vapniacra. În decembrie 1942, guvernul și-a schimbat brusc intențiile și au întrerupt prin diverse măsuri procesul de exterminare. Schimbarea intervenise după înfrângerea de la Stalingrad. Soluția la care se gândea guvernul Antonescu a fost aceea de sprijinire a emigrării evreilor în schimbul unor sume plătite statului. Astfel, primele transporturi de evrei din România au luat drumul Palestinei, aprobându-se de asemenea, tranzitul evreilor unguri prin România. Evreilor de aici li s-a deschis astfel «o portiță» spre libertate, în timp ce în Ungaria, în 1944 s-au luat cele mai drastice măsuri împotriva lor.

La est de Prut, tabloul este cu totul diferit. În Basarabia și Bucovina luate înapoi de la URSS în 1941 situația evreilor a fost deosebit de gravă. Mii de evrei au fost uciși, trimiși în ghetouri, iar alții au fost transferați în Transnistria, în cadrul unor «marșuri» forțate. **(23)** Cele mai mari concentrări de evrei din Transnistria au fost la Moghilev, Berșad, Șargorod. Masacre ale evreilor deportați au avut loc la Golta și Bogdanova. Numărul evreilor transferați în Transnistria au fost de ~ 160.000 din care au supraviețuit ~ 51.000. **(24)**

Evreii din Nord-Vestul Transilvaniei (aflați sub ocupație horthystă între 1940-1944) au fost răpuși de deportările ungurești, fiind duși în lagărele de exterminare de la Auschwitz — Birkenau, unde au dispărut aproape cu toții. Din totalul de ~ 166.000 de evrei câți existau în Transilvania înainte de deportarea din mai 1944, ~ 135.000 au fost uciși în Holocaust. **(25)**

CRONOLOGIE

25 iunie 1941
Pogromul din Iași

12 decembrie 1942
Von Killinger informa că Lecca îi vorbise de proiectul mareșalului Antonescu care intenționa să autorizeze 75.000 —80.000 de evrei să emigreze în Palestina, pe baza unui vărsământ către stat a unei sume de 20.000 lei

Auschwitz — 1944

VOCABULAR

ANTISEMITISM
atitudine ostilă față de evrei

POGROM
acțiune organizată împotriva unui grup național minoritar, mai ales împotriva populației evreiești

LAGĂR DE CONCENTRARE — lagăr cuprinzând deportații, sub supravegherea SS-ului

LAGĂR DE EXTERMINARE
lagăr de concentrare al cărui scop era de a elimina fizic deportații și deținuții.

TEMA XI

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

Instrumente de lucru / aplicații

1

Descoperiri științifice, inovații tehnice și arme folosite în Cel de-al Doilea Război Mondial

În Bătălia Angliei — s-au folosit:

- **avioane de război germane Messerschmidt 109 E (foto)**

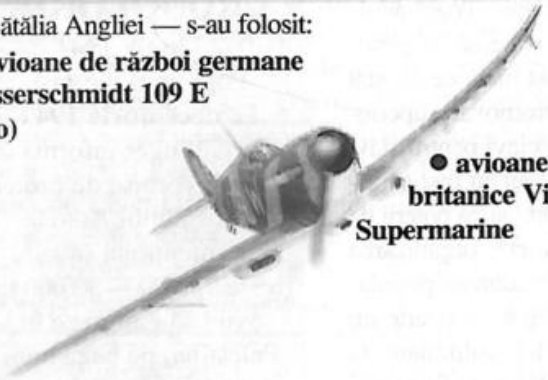

- **avioane de război britanice Vickeres Supermarine**

- **avioane de război britanice Spitfire I A (foto)**

- **radarul**, invenție datorată lui Watson Watt va intra până la sfârșitul războiului în dotarea avioanelor britanice
- 1942 Wernher von Braun, cercetător german, lansează prima **rachetă Jet V-2 cu rază lungă de acțiune, rachetele V-1 și V-2** au fost utilizate de germani împotriva Angliei
- Enrico Fermi a construit primul **reactor nuclear** în S.U.A.
- 1943 În Bătălia de la Kursk, au luptat **blindate sovietice T-34 (foto)**

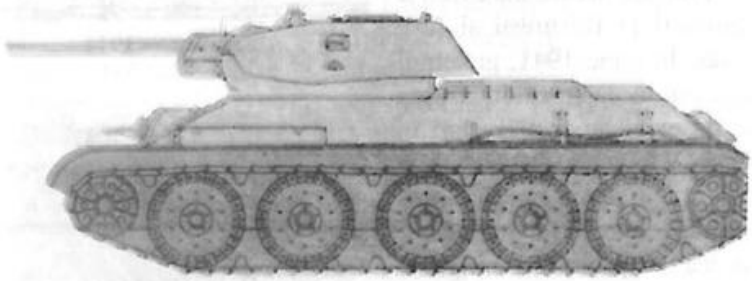

și **diviziile blindate germane Panzer**

- 1945 Americanii detonează prima **bombă atomică** la New Mexico
- 6-9 august aruncarea **bombelor atomice (foto)** asupra orașelor Hiroshima și Nagasaki

„Fat Boy"

- Alte arme noi folosite în timpul Celui de-al Doilea Război Mondial au fost: **rachetele antitanc, minele magnetice, rachetele de calibru mare alimentate cu combustibili lichizi.** Un rol important au avut și **sistemele de descifrare a mesajelor codificate transmise prin radio.**
- Cercetările științifice impuse de război au permis descoperirea unor medicamente ca **antibioticele (penicilina).**

2

Hitler și Germania Mare

3

Hitler și Mussolini

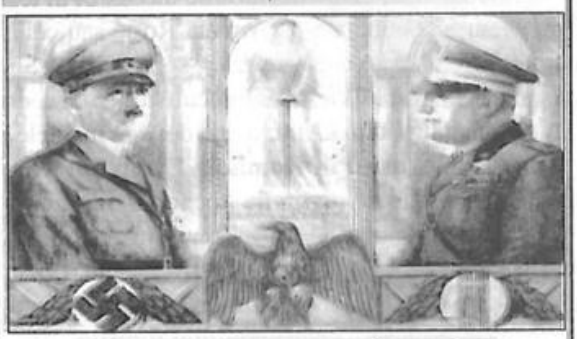

Cei doi se suspectau reciproc, dar oportunismul politic i-a determinat să se alieze într-o Axă Roma — Berlin, preludiu al Celei de-a Doua Conflagrații Mondiale.

4

Hitler după alipirea Austriei

Să reflectăm

1. Ce vă sugerează imaginea **2** și **4**? Analizați aceste imagini și încercați să faceți o caracterizare al lui Hitler pornind de la ele.
2. Faceți o comparație între armele folosite în Primul Război Mondial și cele folosite în acest război.

5 Harta celor două tabere militare

8 Războiul din Pacific

Războiul din Pacific — a început prin atacul de la Pearl-Harbour, când Japonia atacă flota americană (decembrie 1941). S.U.A. declară război Japoniei și aderă la alianța europeană dintre Anglia și URSS. În 11 decembrie 1941 aliatele Japoniei, Italia și Germania, declară război S.U.A. În scurt timp Japonia reușește să ocupe o zonă întinsă din Pacific, iar soldații generalului Yamamoto reușesc să cucerească Filipinele, Singapore și Indonezia. În vara anului 1942, flota americană reușește să stopeze ofensiva japoneză din Pacific, în bătăliile din Marea Coralilor și Midway. Cu aceasta, «superioritatea» aeronavală câștigată la Pearl-Harbour a fost compromisă. În februarie 1943, japonezii care amenințau Australia sunt înfrânți la Guadalcanal. Victoriile americane i-au obligat pe japonezi, pe parcursul anului 1944, să abandoneze teritoriile cucerite la începutul războiului. Ei au continuat să opună rezistență, mergând până la sacrificiul suprem — piloții «**Kamikaze**»* Din aprilie 1945, generalul Douglas Mac Arthur a condus toate forțele americane din Pacific. Din iunie 1945 americanii au început bombardarea orașelor nipone, iar la 6, respectiv 9 august 1945 lansează două bombe atomice asupra orașelor Hiroshima și Nagasaki. Au fost uciși pe loc aproximativ 200.000 de oameni. La 2 septembrie 1945, autoritățile nipone semnează capitularea.

Pearl Harbour

7 Rezistența

Rezistența — În fața opresiunii germane peste tot au apărut forțe de rezistență. Ele s-au opus «**noii ordini**»* dorite de Hitler. În timpul războiului, postul de radio BBC a jucat un rol foarte important, atât prin seriozitatea buletinelor informative, cât și prin apelurile la rezistență lansate tuturor ascultătorilor din Europa ocupată. A existat o rezistență externă, coordonată de guvernele aflate în exil precum cel polonez, refugiat la Londra sau de Comitetul Franței Libere condus de generalul de Gaulle. A existat și o rezistență internă, care cu ajutorul broșurilor de propagandă și a publicațiilor clandestine, a luptat împotriva nazismului, a guvernelor colaboraționiste, furnizând informații aliaților și fiind organizată ca forță militară. În URSS, în spatele liniilor germane, unitățile de partizani au jucat un rol important. Armata de partizani condusă de Tito, de orientare comunistă, a reușit să elibereze cea mai mare parte a Iugoslaviei. După răsturnarea lui Mussolini (iulie 1943), și în Italia s-a născut o importantă mișcare de rezistență. Toți cei care au luptat în rezistență au fost urmăriți de poliția politică germană, Gestapo, care-i tortura, executa sau deporta în lagărele de concentrare.

6 Războiul din nordul Africii

Războiul din Nordul Africii — A început în 1940 când italienii atacă trupele engleze din Egipt. Englezii contraatacă amenințând posesiunile italiene din nordul Africii. Germania trimite în sprijinul italienilor un corp expediționar condus de generalul Erwin Rommel, supranumit «Vulpea deșertului». Atacul lansat de acesta a fost respins de trupele engleze conduse de generalul Bernard Montgomery la El Alamein (octombrie 1942). O lună mai târziu, în nordul Africii debarcă anglo-americanii cărora li se alătură Forța Francezilor Liberi. În mai 1943 armatele germano-italiene au fost încercuite și nimicite, trupele anglo-americane pregătindu-se pentru debarcarea în Sicilia.

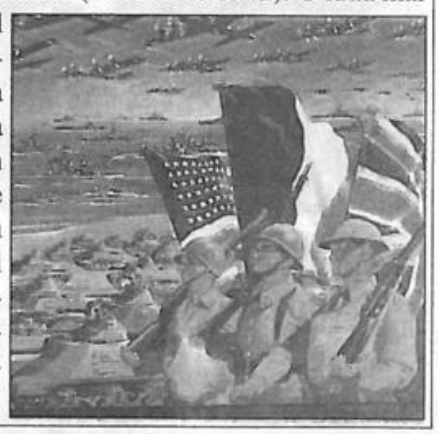

Să reflectăm

1. Pornind de la documentul **8** faceți o scurtă caracterizare a războiului din Pacific. Care sunt elementele noi care apar aici?
2. Stabiliți cauzele înfrângerii germane în nordul Africii.

TEMA XI

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

Instrumente de lucru / aplicații

9 **Debarcarea în Sicilia**

10 **Harta frontului de est și de vest la 1944-1945**

11 **Drapelul sovietic pe Reichtag**

12 **Capitularea Japoniei**

13 **Bilanțul uman și economic al Celui de-al Doilea Război Mondial**

- 50 milioane de morți, de 5 ori mai mult decât în primul război mondial
  - ❒ din care 20 milioane în **URSS**
  - ❒ 6—8 milioane în **China**
  - ❒ 5 milioane în **Germania**
  - ❒ 5,8 milioane în **Polonia**
- victimele din rândul populației civile au fost mai numeroase decât cele din rândul militarilor
- diaspora evreiască din Europa a fost exterminată în proporție de 75%
- din cauza bombardamentelor țări precum **Polonia**, **Germania**, **Vestul URSS**, **Anglia**, **Japonia**, **Nordul Chinei** au trebuit să fie în parte reconstruite
- Distrugerile materiale erau și ele fără precedent:
  - ❒ **Rusia** europeană pustiită în mare parte, 1700 de orașe sau târguri și 70.000 de sate distruse
  - ❒ în **Germania,** orașele erau în ruină — 75% **Berlin**, 95% **Düsseldorf**
  - ❒ în **Anglia,** cartiere ale Londrei au fost făcute una cu pământul
  - ❒ producția industrială și agricolă ajunsese aproape la jumătatea nivelului atins înainte de război

Să reflectăm

1. Stabiliți cauzele care au dus la capitularea Germaniei și Japoniei. În ce context s-a petrecut acest lucru?
2. Ce consecințe au avut pierderile suferite în Cel de-al Doilea Război Mondial asupra evoluției economice și sociale a lumii?

TEMA XI

14 Ultimatumul din iunie 1940

- **26 iunie 1940** — nota ultimativă dată de U.R.S.S. României privind cedarea Basarabiei și nordului Bucovinei, în 24 de ore.
- **27 iunie 1940** — răspunsul guvernului român care se angaja „la discutarea amicală și de comun acord a tuturor propunerilor guvernului sovietic".
- **28 iunie 1940** — ultimatumul în 5 puncte privind evacuarea Basarabiei și Bucovinei în 4 zile
- **29-30 iunie 1940** — trupele sovietice se găseau pe Prut; în înaintarea lor au ocupat și regiunea Herța, care nu făcea parte nici din Basarabia, nici din Bucovina; România pierdea un teritoriu de 50 762 km^2, cu o populație de 3,9 milioane de locuitori.
- **30 iunie 1940** — guvernul Tătărescu renunță la garanțiile anglo-franceze.

15 Harta pierderilor teritoriale din vara anului 1940

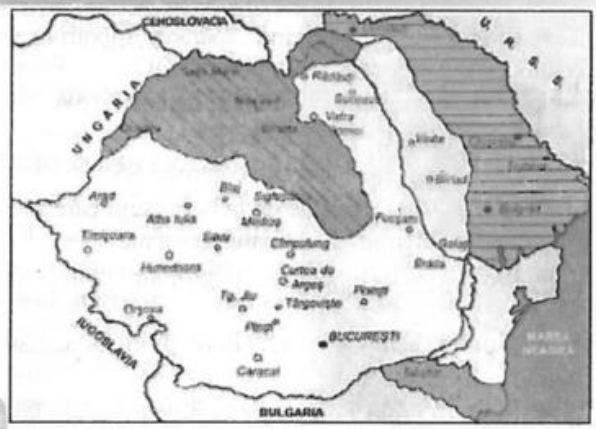

18 Pierderile Armatei Române pe frontul de Est

	morți	răniți	dispăruți	total
	71.585	243.622	309.533	624.740

16 Poziția Angliei față de România în 1940

„Camera a aflat desigur că România a suferit de curând o gravă mutilare teritorială... Dar noi n-avem deloc intenția de-a recunoaște schimbările teritoriale care se vor face în timpul războiului, în afara cazului că ele ar fi urmarea unui acord prin bună înțelegere între părțile interesate"

W. Churchill 5 septembrie 1940

17 Ion Antonescu

19 Convenția de armistițiu

Convenția de armistițiu din 12 septembrie 1944 prevedea:

- ❑ recunoașterea anexiunilor sovietice din 28 iunie 1940
- ❑ despăgubiri de război de 300 milioane de dolari, plătibile în decurs de 6 ani în mărfuri (petrol, cereale, materiale lemnoase, vase maritime și fluviale etc.)
- ❑ asigurarea libertății de mișcare pentru trupele sovietice pe teritoriul României
- ❑ arestarea și pedepsirea persoanelor acuzate de crime de război
- ❑ nulitatea arbitrajului de la Viena, restituirea către România a nord-vestului Transilvaniei, eliberarea urmând a se face prin lupta comună a forțelor armate sovietice și române.

20 Participarea României la războiul antifascist 1944-1945

- ❑ au fost antrenați peste 540.000 de oameni
- ❑ armata română a contribuit la eliberarea a peste 3800 de localități
- ❑ contribuția valorică s-a ridicat la 1 miliard dolari, valoarea anului 1938

21 Documentul ticălos

«Documentul ticălos» — nume dat de Churchill unei foi de hârtie scrisă chiar de mâna lui, pe 9 octombrie 1944. În ziua respectivă Churchill se afla la Moscova ca oaspete al lui Stalin și a notat pe o hârtie viitoarele zone de influență ale U.R.S.S.-ului și Marii Britanii în Europa Centrală: «România: 90% U.R.S.S.; Grecia: 90% M.B.; Iugoslavia: 50% — 50%; Ungaria: 50% -50%; Bulgaria: 90% U.R.S.S.; După ce a citit, Stalin a semnat că este de acord. Unii istorici susțin că în acest mod cei doi oameni politici au hotărât soarta politică a Europei.

Să reflectăm

1. Care au fost cauzele ce au dus la prăbușirea României Mari?
2. Explicați contextul intrării României în război alături de Germania.

22 Cronologia organizării genocidului

● **1933** — decretul privind „apărarea împotriva actelor de violență comunistă periculoase pentru stat"
— lagărele de la Dachau și Oranienburg depind de SA
— excluderea evreilor din serviciul civil

● **1934** — lagărele trec sub controlul SS

● **1935** — legile rasiale de la Nürnberg, care aveau în vedere „protecția sângelui și a onoarei germane"

● **1938** — 9/10 noiembrie: pogromurile din „Noaptea de cristal"
—**15 noiembrie** s-a interzis în mod oficial accesul copiilor evrei la școlile germane

● **1939** — proiect de „rezervație de evrei" în Polonia; formarea RSHA (Oficiul Central de Securitate al Reich-ului)

● **1940** — construirea ghetourilor din Lodz și Varșovia (**foto**)

● **1941** — construirea ghetourilor din Cracovia și Lublin
— grupele de intervenție Einsatzgruppen extermină 750 000 de evrei din teritoriile ocupate în Est, prin împușcare și camere de gazare mobile
—**31 iulie** — Scrisoarea adresată de Goering către Heydrich prin care anunță „soluția finală"
— deschiderea primului lagăr de exterminare la Chelmno (Polonia) și începerea gazării prizonierilor

● **1942 —31 iulie**: Conferința de la Wannsee hotărăște punerea în practică a „soluției finale" în problema evreiască. Aceste cuvinte codificate însemnau că naziștii urmau să pună în practică planul de asasinare a tuturor evreilor europeni.
— amenajarea lagărelor de exterminare de la Belzek, Treblinka, Sobibor, Maidanech, Auschwitz-Birkenau; întrebuințarea gazului Ziklon B la Auschwitz-Birkenau

● **1944** — deportarea evreilor unguri în lagărul de la Auschwitz-Birkenau

23 Evreii în Transnistria

„Din orașul Moghilev, suprapopulat, un notabil evreu a trimis o scrisoare disperată, pe 6 ianuarie 1942, unui birou sionist din Geneva, informând că din 12 000 de persoane, 5 000 erau hrănite cu o bucată de pâine distribuită de cantina publică și că se înregistrează 60 de decese pe zi. Mii de evrei din Moghilev aveau tifos și rata mortalității la bolnavi era de 30%. Românii au decis să mute o parte dintre deportați din oraș în satele vecine... unde evreii au fost regrupați în ghetouri."

Raul Hilberg, *Exterminarea evreilor din Europa*

24 Asumarea Holocaustului de către România

Fapte și responsabilități:

● **29 iunie — 5 iulie 1940** — în Dorohoi au avut loc arestări, torturări și masacre ale evreilor

● **21 — 23 ianuarie 1941** — „rebeliunea legionară" din București în urma căreia numeroși evrei au fost masacrați.

● **25 iunie — 6 iulie 1941** — Pogromul de la Iași, urmat de „trenurile morții" — au fost uciși mii de evrei

● **vara — toamna 1941** — deportarea și uciderea sistematică au fost aplicate evreilor din Basarabia, Bucovina și județul Dorohoi. Transnistria, aflată sub administrație românească, a fost folosită ca un imens spațiu pentru uciderea evreilor.

● **octombrie 1941** — masacrele de la Odessa

● autoritățile antonesciene au luat măsuri la fel de dure și împotriva rromilor pe care i-au persecutat și deportat, ceea ce a dus la mii de victime.

Bilantul tragic al Holocaustului din România: între 280 000 și 380 000 de victime, evrei români și ucrainieni, la care se adaugă 11 000 de rromi din cei 25 000 trimiși în Transnistria.

● Au existat mulți cetățeni români care și-au riscat viața pentru salvarea evreilor în timpul Holocaustului. Multora dintre ei statul Israel le-a acordat medalia *„Drepți între popoare"* (ex. Traian Popovici, primarul Cernăuților, regina-mamă Elena).

● Autoritățile române și-au asumat responsabilitatea pentru Holocaustul din România și au decis prin HG 672/2004 comemorarea la 9 octombrie a Zilei Holocaustului în România.

25 Populația evreiască din Transilvania de Nord

Înainte de deportare — Mai 1944 — 166.061

Deportări în mai — iunie 1944 — 151.180

Detașamente de muncă obligatorii 1942-1944 — 14.881

Asasinați în Holocaust — circa 135.000 evrei

Să reflectăm

1. Realizați un portofoliu cu tema „Lagărul de la Auschwitz-Birkenau — moarte, experiențe, tragedii".
2. Făcând apel la metodele istoriei orale, încercați să realizați interviuri cu supraviețuitori ai Holocaustului din localitatea voastră, legate de viața în lagăr.
3. Care au fost metodele folosite de germani în vederea „lichidării" evreilor?
4. Care a fost soarta evreilor din România în timpul Holocaustului?

TEMA XI

MUSSOLINI (1883-1945)

a. Benito Mussolini s-a născut la Predappio (Italia) la 29 iulie 1883, într-o familie de meseriaşi, tatăl său a fost fierar. A fost un copil dificil, dar nici la vârsta maturităţii nu a avut un comportament stabil. Institutor prin studii, a practicat meserii ocazionale: zidar, comis-voiajor şi ziarist. Oscilant în opinii, este când antimilitarist, când favorabil războiului şi acceptă haina militară. Îmbrăţişează ideile socialiste, dar renunţă şi intervine în disputele politice cu discursuri demagogice şi naţionaliste specifice doctrinei fasciste. A fost întemeietorul „fasciilor de luptă" şi al Partidului Fascist. Eşecul în lupta electorală l-a determinat să preia puterea printr-o lovitură de forţă în 28 octombrie 1922 (Marşul asupra Romei). Vreme de 20 de ani (1925-1945) a fost dictator (model pentru alţii), primul dictator al Europei, dacă nu-l socotim pe Lenin. Orgolios, suspicios şi chiar grandoman, Ducele a fost mai reţinut în relaţia cu aliatul său Hitler.

ADOLF HITLER (1889-1945)

b. S-a născut în 1889 la Braunau (Austria), într-o familie modestă. A fost un elev mediocru, încercând zadarnic să intre la Academia de Pictură din Viena. În acest oraş a încercat să-şi construiască o oarecare cultură cu ajutorul cărţilor de popularizare. Devine antisemit, îmbrăţişează ideile pangermanice şi, în 1912, se mută la München. A fost foarte afectat de înfrângerea Germaniei în Primul Război Mondial. În 1919, intră într-un partid de extremă dreaptă, Partidul Muncitoresc German, devenind liderul său. În 1920, partidul îşi schimbă numele în Partidul Naţional-Socialist Muncitoresc German (N.S.D.A.P.). În urma puciului eşuat din 1923, Hitler intră în închisoare, unde scrie *Mein Kampf*, lucrare în care-şi expune doctrina. În timpul crizei economice, partidul său cunoaşte o ascensiune foarte rapidă în Reichstag. La 30 ianuarie 1933, Hindemburg îl numeşte pe Hitler cancelar al Reichului. La moartea lui Hindenburg, în august 1934, Hitler cumulează funcţiile de cancelar şi „Führer" al Reich-ului, devenind comandant suprem al armatei germane. Istoria lui se confundă de acum înainte cu cea a Germaniei naziste.

c. Conferinţa de la Teheran (28 noiembrie-1 decembrie 1943)

- prima mare întâlnire la vârf între W. Churchill, F. Roosevelt şi I. V. Stalin. Printre problemele discutate aici se numără:
- luarea unor măsuri pentru continuarea războiului;
- debarcarea din Normandia;
- acordarea de ajutoare rezistenţei iugoslave;
- acordul privind organizarea Naţiunilor Unite după terminarea războiului.

d. Conferinţa de la Yalta (4-11 februarie 1945) —Probleme discutate:

- continuarea operaţiunilor militare;
- judecarea criminalilor de război;
- realizarea unei cooperări împotriva Japoniei;
- organizarea unei noi conferinţe care să pună bazele O.N.U.;
- adoptarea unei „Declaraţii pentru Europa eliberată";
- reparaţiile ce vor fi impuse Germaniei, împărţirea sa în patru zone de ocupaţie;
- constituirea unui guvern reprezentativ în Polonia.

e. Conferinţa de la Potsdam (17 iulie-2 august 1945) — cu participarea lui I. V. Stalin, Harry Truman şi Clement Attlee. Probleme discutate:

- organizarea Europei;
- încheierea tratatelor de pace;
- împărţirea zonelor de ocupaţie în Germania;
- continuarea războiului împotriva Japoniei;
- înfiinţarea Tribunalului de la Nürnberg pentru judecarea criminalilor de război (acesta a funcţionat pe parcursul anilor 1946-1947 şi a judecat principalii criminali de război nazişti).

1. Pornind de la documentele a şi b, faceţi o caracterizare a celor două „personalităţi". Găsiţi asemănări şi deosebiri în ideologia promovată de acestea.

2. Care sunt problemele comune discutate la Yalta şi Potsdam? Ce rol a jucat Stalin în deciziile luate?

TEMA XII

OAMENII, SOCIETATEA ȘI LUMEA IDEILOR

LUMEA POSTBELICĂ

CUPRINS

*** RECONSTRUCȚIA ECONOMICĂ**

*** REVOLUȚIA TEHNICO-ȘTIINȚIFICĂ**

*** APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI**

*** INSTRUMENTE DE LUCRU / APLICAȚII**

*** CURENTE, PERSONALITĂȚI, SINTEZE**

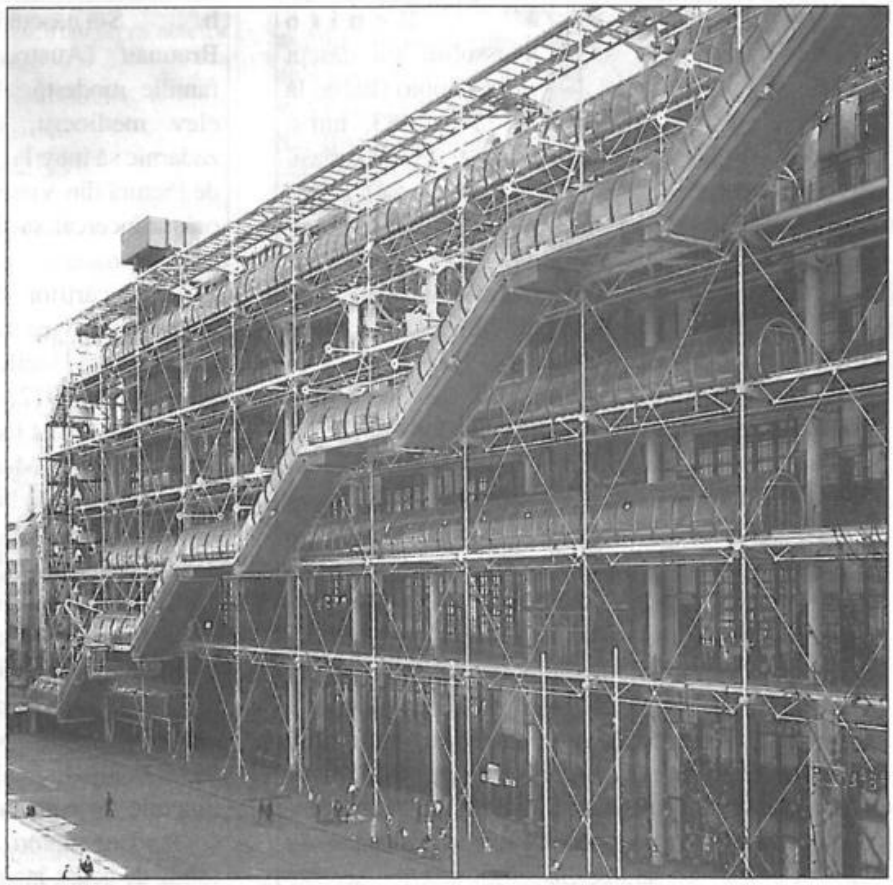

Centrul Beaubourg din Paris

„În mod obișnuit, istoricul reflectează și lucrează cu trecutul și dacă documentația nu-i dă întotdeauna mijloacele de a-l înțelege exact, cel puțin el știe dinainte, studiind de exemplu secolul al XVIII-lea, spre ce scadențe se îndreaptă «secolul Luminilor» și fie și numai acest lucru este un element prețios de cunoaștere și discernere. El știe care este sfârșitul. Când este vorba de lumea actuală care ni se oferă ca o serie de posibilități, a distinge marile probleme înseamnă în esență a-ți imagina deznodământul, a discerne, dintre toate posibilitățile, pe cele care vor triumfa mâine. Iată de ce este dificil, riscant, dar fără îndoială necesar... Această atitudine te face uneori să surâzi. Ea are avantajul, în orice caz, de a sugera, în confuzia timpului prezent, această linie de fugă privilegiată, adevărată sau pe jumătate adevărată, care dă naștere, pentru că ea este îndreptată spre viitor, celor mai vaste probleme ale prezentului și încearcă să le dea un sens. Lumea actuală este o lume în devenire."

Fernand Braudel

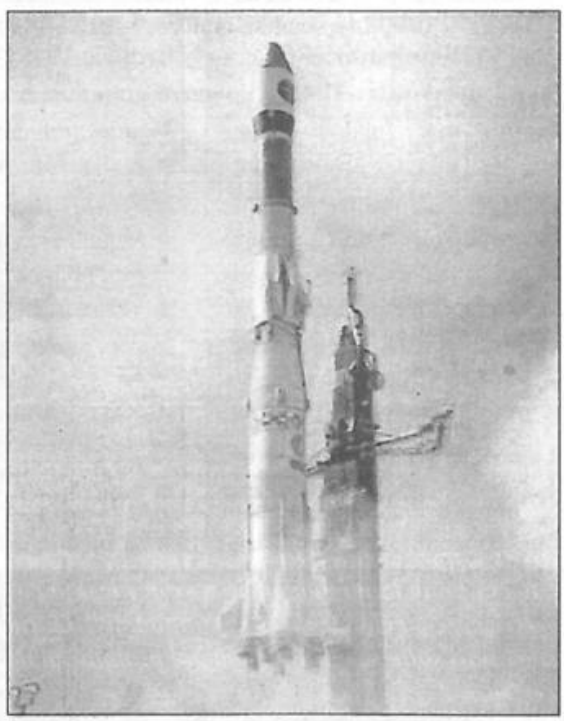

Racheta europeană „Ariane"

TEMA XII

LUMEA POSTBELICĂ

RECONSTRUCŢIA ECONOMICĂ Relaţiile economice internaţionale au fost profund afectate de Cel de-al Doilea Război Mondial. Ieşită din lupte şi ocupaţie, sinistrată şi distrusă, Europa trebuia reconstruită din temelii. Pe plan mondial se afirmă două mari puteri, Statele Unite şi URSS. Începând din 1945, lumea va înregistra o dezvoltare extraordinară, dar inegal repartizată. Puternicul avânt al ţărilor bogate contrastează cu stagnarea ţărilor Lumii a Treia.

La sfârşitul războiului, Statele Unite reprezintă o uriaşă putere industrială **(1)**, monetară şi militară. În 1945, producţia lor industrială este mai mare decât dublul celei din perioada 1935-1939. Aici se obţin jumătate din întreaga cantitate de cărbune extrasă în lume, două treimi din petrolul mondial, mai mult de jumătate din electricitatea planetei. Statele Unite deţin 80% din rezervele de aur ale lumii, dispun de o puternică armată şi de bomba atomică.

Prin efortul de industrializare impus de Stalin, URSS a devenit o mare putere industrială, în ciuda enormelor sacrificii din timpul războiului. În 1950, la sfârşitul celui de-al patrulea plan cincinal, indicele producţiei industriale îl depăşeşte cu 71% pe cel din anul 1940. Producţia de cărbune atinge 250 milioane de tone, iar cea de oţel 25 milioane de tone. Armata Roşie este cea mai numeroasă din lume, bine înzestrată, şi în 1949 sovieticii testează cu succes prima lor bombă atomică. Conştient de pericolul expansiunii sovietice, preşedintele american Harry Truman a dorit să apere o comunitate atlantică liberă, prin utilizarea eficace a diplomaţiei dolarului. În această strategie se va înscrie şi Planul Marshall de refacere a Europei devastată de război. Mizeria, sărăcia şi disperarea puteau fi oricând exploatate de propaganda sovietică pentru a impune regimuri comuniste în Europa Occidentală, aşa cum s-a întâmplat în restul continentului prin forţa armelor. George Marshall, secretar de stat în administraţia Truman, anunţă la Harvard, la 5 iunie 1947, că: „Europa are nevoie de un ajutor extern substanţial, fără de care ar cunoaşte o deteriorare economică, socială şi politică dintre cele mai grave", cu condiţia ca europenii să repartizeze acest ajutor ei înşişi. Propunerea lui Marshall se adresa întregii Europe: „Programul va trebui să fie agreat de majoritatea, dacă nu de totalitatea naţiunilor europene." O primă conferinţă reuneşte la Paris, în iunie 1947, miniştrii de externe ai Marii Britanii, Franţei şi URSS. În timp ce Bevin şi Bidault primesc „cu cea mai mare satisfacţie" propunerea americană, Molotov apreciază că ea aduce atingere suveranităţii statelor şi o respinge, obligând şi ţările din estul Europei să procedeze la fel. În timpul celei de-a doua conferinţe de la Paris, din iulie 1947, 16 ţări europene occidentale decid să-i dea urmare şi să se grupeze în „Organizaţia Europeană de Cooperare Economică", OECE, oficial înfiinţată în aprilie 1948, pentru repartizarea **(2)** ajutorului Marshall. Derulat pe o perioadă de peste trei ani, acesta va fi de aproape 13 miliarde de dolari. Principalii beneficiari au fost Marea Britanie (26%), Franţa (20%), Germania de Vest (11%) şi Italia (10%). Pentru ţările beneficiare, ERP (European Recovery Programe — Programul european de reconstrucţie) accelerează relansarea economică şi impune lecţii de solidaritate. Pentru statele comuniste aflate sub dominaţia URSS-ului, „marshalizarea" are semnificaţia „colonizării" Europei de către Statele Unite. Cortina de Fier evocată de Churchill în 1946 devine o realitate pentru opinia publică. Europei de Vest, trăind sub asistenţă americană, i se opune cea de Est, supusă controlului sovietic.

Există o serie de factori care au impulsionat dezvoltarea economiilor libere, capitaliste. Adoptarea în 1944, la Bretton Woods, a unui sistem monetar internaţional dominat de SUA, dar gestionat de un organism internaţional, Fondul Monetar Internaţional, permite începând din 1949 o reglementare a monedelor, cu efecte pozitive asupra comerţului internaţional. La aceasta se adaugă normele create de „Acordul

CRONOLOGIE

1944

Conferinţa de la Bretton Woods. Iniţierea unui nou sistem mondial internaţional bazat pe Gold Exchange Standard (etalon-dolar, Statele Unite posedă 80% din stocul de aur mondial), controlat de Fondul Monetar Internaţional (FMI)

1945

naţionalizarea sectoarelor cheie din economie (bănci centrale, transporturi, energie) în Franţa şi Marea Britanie

- este creată Organizaţia Naţiunilor Unite (ONU), care comportă un Consiliu Economic şi Social şi o Bancă Internaţională pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare (BIRD)

1947

Instaurarea unei planificări indicative în Franţa (planul Monnet)

- Statele Unite lansează planul Marshall de ajutor financiar pentru reconstrucţie în Europa Occidentală

Acordul Internaţional pentru Tarife Vamale şi Comerţ (GATT)

1948

naşterea Organizaţiei Europene de Cooperare Economică (OECE), legată de aplicarea planului Marshall

1950-1970

ratele de creştere a PIB ajung în jur de 5% în ţările industrializate (3% în Statele Unite, 10% în Japonia)

78943

LUMEA POSTBELICĂ

General pentru Tarife și Comerț" (GATT), semnat la Geneva în 1947 de majoritatea țărilor occidentale. El prevedea reducerea taxelor vamale și generalizarea clauzei națiunii celei mai favorizate.

Dezvoltarea rapidă și continuă din anii 1945-1973 a primit denumirea de „cei treizeci de ani glorioși" și ei au fost marcați de adevărate miracole economice. Japonia **(3)** realizează în perioada 1950-1970 o rată de dezvoltare record, de 11% pe an. Acest fenomen poate fi explicat prin mai mulți factori: disciplina socială și marea productivitate a muncii, importanța investirii economiilor în procesele productive, complementaritatea dintre marile grupuri industriale (zakai) și numeroasele lor sucursale din țările mediu dezvoltate, unde forța de muncă era ieftină, sprijinul puternic acordat firmelor de guvernele japoneze.

Germania de Vest **(4)** realizează o creștere de 5,5% pe an, în perioada 1950-1970. Acest lucru se explică prin refacerea marilor trusturi (Konzerne) și ajutorul planului Marshall, afluența de mână de lucru calificată din rândurile refugiaților — peste 11 milioane în 1945-1946 — stabilitatea vieții sociale și vitalitatea comerțului exterior sprijinit de o monedă puternică (Deutschemark — marca vest-germană). Italia cunoaște în perioada 1950-1970 o puternică dezvoltare, înregistrând o rată de 5,4% pe an. Ea a putut conta pe ajutorul american, pe o mână de lucru ieftină și calificată, pe dinamismul sectorului de stat și al marilor firme multinaționale.

REVOLUȚIA TEHNICO-ȘTIINȚIFICĂ Descoperirile științifice se accelerează și progresează în mod spectaculos în secolul XX, mai ales după al Doilea Război Mondial. Prin aplicațiile sale tehnice, știința devine unul dintre motoarele creșterii competiției economice dintre întreprinderi și dintre state. Modul de producție capitalist obligă la o reînnoire continuă a tehnicilor, la o cursă a inovațiilor. Cercetarea științifică e caracterizată de o creștere exponențială.

După 1945, lumea intră în epoca atomului, a cuceririi spațiului, a informaticii și a biotehnologiilor. Energia nucleară, rezultat al fisiunii nucleului de uraniu, a apărut în 1938. Ea a fost exploatată în două domenii total diferite. În primul rând, este vorba de domeniul militar, în care am asistat la producerea primei bombe atomice, lansată de Statele Unite asupra Japoniei în 1945. Urmează apoi bomba cu hidrogen în 1952 și cea cu neutroni în 1980. Aceste arme „de descurajare" au asigurat „echilibrul terorii" în perioada Războiului Rece. Începând din 1951, energia atomică este folosită și în domeniul civil. Primele centrale nucleare au fost construite la începutul anilor '60. Din 1981, sub impactul celui de-al doilea șoc petrolier, 10% din electricitatea lumii era deja de natură nucleară, 20% în Franța, 35% în Belgia, Elveția și Suedia. Zece ani mai târziu, centralele nucleare furnizau 18% din electricitatea utilizată în lume, 21% în SUA, 50% în Belgia și Suedia și 75% în Franța.

În domeniul biologiei și al medicinii **(a)**, progresele au fost la fel de spectaculoase. Inventarea noilor mijloace de investigare, microscopul electronic în 1965, scannerul în 1968, rezonanța magnetică în 1972, ecograful în 1979, au permis progresul în domeniul materiei vii și fixarea mai precisă a diagnosticelor. Perfecționarea noilor tehnologii chirurgicale, chirurgia pe cord deschis în 1955, laserul în 1960, transplantul cardiac în 1967, au contribuit la scăderea mortalității. Cunoașterea aprofundată a mecanismelor ereditare prin descoperirea structurii ADN-ului în 1953, izolarea genei în 1972, noile tehnici contraceptive, pilula contraceptivă în 1960, sau fecundarea in vitro realizată în 1978, au permis controlul fecundității și combaterea sterilității. Reușita unei experiențe de clonare efectuată pe un mamifer, oaia Dolly, în 1997, deschide drumul unor noi tehnici de reproducere nesexuale. Dacă distanțele terestre continuă să se

CRONOLOGIE

1958
Europa produce tot atât oțel cât Statele Unite

1959
la inițiativa Angliei este creată Asociația Europeană a Liberului Schimb (AELS)

1960
se formează cartelul țărilor producătoare de petrol (OPEC)

1960-1990
rata de creștere a PIB în țările asiatice este în jur de 5,5%

Realizări în știință

1938
este realizată fisiunea nucleului de uraniu care eliberează energie nucleară

1942
construirea primului reactor nuclear la Chicago de către E. Fermi

1945
e pus la punct primul ordinator

1946
inventarea cuptorului cu microunde

Trenul francez de mare viteză

LUMEA POSTBELICĂ

micşoreze datorită progreselor înregistrate în domeniul mijloacelor de transport, avioane cu reacţie în 1945, supersonicul Concorde în 1969, TGV — trenul de mare viteză, în 1981, eforturile cele mai spectaculoase ale omenirii s-au îndreptat spre cucerirea spaţiului cosmic. **(b)**

Rivalitatea dintre SUA şi URSS a stimulat căutările în acest domeniu. Sovieticii lansează pe orbită primul satelit, „Sputnik", în 1957, şi tot ei reuşesc în 1961 primul zbor orbital uman prin cosmonautul Iuri Gagarin. Americanii, în schimb, au reuşit prin Neil Armstrong să păşească primii pe Lună, în 21 iulie 1969, eveniment de importanţă epocală. După 1970, cercetarea spaţială lucrează la perfecţionarea staţiilor orbitale, aprovizionate de navetele spaţiale, sau se trimit sonde automate de observaţie către destinaţii din ce în ce mai îndepărtate.

Primele computere au fost de fapt nişte calculatoare gigantice alcătuite din 15000 de tuburi electronice, inventate de americani la sfârşitul Celui de-al Doilea Război Mondial pentru necesităţi militare. Crearea tranzistorului în 1948, apoi a circuitelor integrate în 1959, deschid calea informaticii. Progresele au urmărit patru direcţii: creşterea vitezei de prelucrare a datelor, creşterea numărului de date stocate, miniaturizarea aparatelor şi diminuarea costurilor. Apariţia unei reţele informatice mondiale, internet (1996), constituie o revoluţie asemănătoare cu inventarea tiparului, în ceea ce priveşte circulaţia şi difuzarea informaţiei.

APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI O dată cu epoca incertitudinilor şi apariţia sistemelor politice totalitare, lupta pentru respectarea drepturilor omului a trecut treptat în primul plan al exigenţelor colective. Tema drepturilor omului constituie, de două secole, calea principală prin care moralitatea a pătruns în „jungla" pe care o reprezintă relaţiile dintre state. Această concepţie a unei morale universale, proclamând drepturile fundamentale ale individului, ridicându-se deasupra intereselor egoiste ale statelor şi fixând o limită a suveranităţii lor, se întemeiază în mare măsură pe o tradiţie umanistă care se întinde de la filosofii secolului al XVIII-lea până la crearea ONU, trecând prin cele „14 puncte" ale preşedintelui american Wilson (1918) şi Charta Atlanticului (1941).

Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, **(5)** adoptată de Adunarea Generală a ONU pe 10 decembrie 1948, se adresează „tuturor membrilor speciei umane". „Aceştia sunt, se precizează în continuare, dotaţi cu raţiune şi conştiinţă şi trebuie să acţioneze unii faţă de alţii într-un spirit de fraternitate" (art.1). Motivată de abuzuri la scară mondială, precum „actele naţional-socialiste de barbarie, care au rănit profund conştiinţa umanităţii", la care face aluzie preambulul ei, această Declaraţie se consideră ca reprezentând „un ideal comun către care tind toate popoarele şi naţiunile". De aici decurge obligaţia tuturor statelor membre, ale comunităţii internaţionale de a respecta, în raporturile lor cu indivizii, un anumit număr de reguli: justiţia, libertatea şi inviolabilitatea vieţii private, drepturile civile şi politice, dreptul la securitate economică şi socială, dreptul la dezvoltare. În 16 decembrie 1966, Adunarea generală a ONU a adoptat două „convenţii" care, spre deosebire de Declaraţia din 1948 au putere de constrângere. Prima se referă la drepturile economice, sociale şi culturale ale cetăţenilor şi precizează că poate fi pusă în aplicare treptat „în ţările în curs de dezvoltare, ţinând cont de economia lor naţională". A doua, cu privire la drepurile civile şi politice, stipulează că „toate popoarele au dreptul să dispună de ele însele" şi avea o aplicabilitate imediată. Lupta pentru apărarea drepturilor omului este o luptă dificilă, însă ea răspunde unei necesităţi permanente. Eforturi deosebite au fost făcute în acest domeniu pentru a concilia idealurile umaniste cu diferite constrângeri din sfera politicii şi diplo-

CRONOLOGIE

1947
este realizat primul tranzistor

1948
G. A. Gamow enunţă teoria «Big-Bang-ului» privitoare la naşterea universului
● se publică lucrarea *Cybernetics* a lui N. Wiener, referitoare la o nouă ştiinţă, cibernetica

1950
prima maşină-unealtă cu comandă numerică în Statele Unite

1959
se realizează primele circuite integrate

1960
descoperirea laser-ului

1961
primul cosmonaut pe orbită, sovieticul Iuri Gagarin

1965
este pus la punct microscopul electronic

1969
americanul Armstrong aselenizează, primii paşi pe Lună

1972
primul calculator de buzunar

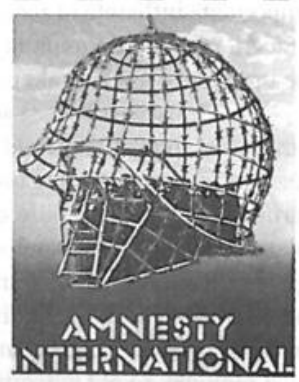

LUMEA POSTBELICĂ

maţiei. În noiembrie 1950 a fost semnată Convenţia Europeană a Drepturilor Omului, iar statele semnatare au înfiinţat o Curte Europeană a Drepturilor Omului, abilitată să judece recursurile persoanelor private. La Helsinki, în august 1975, a fost semnat Actul final al Conferinţei, care prevedea în cel de-al „treilea coş" dispoziţii care facilitau libertatea circulaţiei ideilor şi persoanelor între ţările semnatare. Acest ultim text a furnizat disidenţilor din ţările comuniste un instrument ce le-a permis să atragă opinia publică de partea lor, în lupta plasată sub semnul drepturilor omului.

Pentru Consiliul Europei, tema minorităţilor naţionale a fost ridicată încă din momentul înfiinţării organizaţiei în 1949. Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei a recunoscut de la început importanţa asigurării „unei protecţii mai largi a minorităţilor naţionale". Totuşi, despre un adevărat sistem de protecţie a minorităţilor naţionale în cadrul Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare Europeană, CSCE, devenită Organizaţia pentru Securitate şi Cooperare Europeană, OSCE în 1994, se poate vorbi după adoptarea Documentului de la Copenhaga (1990), care precizează că „protecţia persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale face parte din sistemul universal al drepturilor omului". În 1992, în cadrul CSCE a fost creat „Înaltul comisar privind minorităţile naţionale", ca „instrument de prevenire a conflictelor în cel mai timpuriu moment posibil". Comitetul de Miniştrii al Consiliului Europei a stabilit în 1993 un Comitet ad-hoc pentru protecţia minorităţilor naţionale, format din experţi ai celor 32 de state membre. Convenţia Cadru **(6)** pentru Protecţia Minorităţilor Naţionale a fost adoptată în 1994 de Comitetul de Miniştrii şi a fost deschisă spre semnare statelor membre în 1995. România a fost prima ţară care a semnat Convenţia Cadru. Pe lângă acest document, România ia parte la „Pactul Internaţional cu privire la drepturile civile şi politice", ratificat în 1974, şi la tratatele internaţionale bilaterale de bază cu vecinii săi (Ungaria şi Ucraina), conţinând dispoziţii privind drepturile persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale. România a semnat în 1995, Carta Europeană a Limbilor Regionale şi Minoritare.

Formarea societăţii civile este rezultatul unei mişcări spontane şi creatoare a cetăţenilor care instituie în mod benevol diverse forme de asociere politică, culturală, economică. Aceste forme de asociere, independente de asociaţiile patronate de stat, reprezintă nu numai un cadru de manifestare a drepturilor indivizilor, a minorităţilor, ci şi o contrapondere în raport cu forţa statului, sau diverse combinaţii de interese ale instituţiilor politice oficiale. Datorită specificului său, societatea civilă întăreşte legitimitatea democraţiei, întăreşte conştiinţa şi încrederea cetăţenilor în puterea lor. Rolul societăţii civile este foarte important în ţările care au adoptat sistemul de guvernare democratic şi economia de piaţă de puţină vreme. În aceste state există pericolul instaurării unei societăţi administrate de politicieni corupţi şi incompetenţi, iar sistemul economic să se apropie de „capitalismul sălbatic". În aceste ţări este extrem de importantă influenţa organizaţiilor societăţii civile asupra politicienilor şi oamenilor de afaceri, pentru ca populaţia să nu sufere de pe urma unor decizii incompetente, sau de pe urma unor abuzuri ale marilor corporaţii.

Constituirea unei societăţi civile la nivel internaţional, care să poată avea un cuvânt de spus atunci când se întâmplă abuzuri în orice ţară de pe glob, este greu de realizat în conjunctura actuală. Principalul obstacol îl constituie doctrina suveranităţii ţărilor lumii şi principiile de drept internaţional, de neamestec din exterior, în problemele interne ale statelor. Există totuşi organizaţii ale societăţii civile cum sunt Crucea Roşie, Medicii Fără Frontiere, Amnesty International sau Greenpeace care intervin şi iau atitudine indiferent de ţara în care au loc abuzuri, mobilizând opinia publică internaţională şi făcând presiuni asupra organismelor de decizie la nivel mondial şi regional, O.N.U., Consiliul Europei, Organizaţia Ţărilor Africane etc.

CRONOLOGIE

Realizări în microbiologie şi medicină

1865
descoperirea de către Mendel a legilor eredităţii

1879
Pasteur descoperă principiul vaccinurilor

1888
descoperirea cromozomilor

1892
prima identificare a virusurilor, germeni mai mici decât bacteriile

1897
descoperirea primei vitamine (tiamina)

1900
descoperirea grupurilor sanguine — A, B, O

1909
Morgan descoperă mecanismele cromozomiale ale eredităţii

1913
descoperirea vitaminei A

1921
descoperirea hormonului insulinei

1923
descoperirea hormonului secretat de ovare, estrogenul

1924
realizarea primelor electroencefalograme

1928
descoperirea penicilinei, comercializată zece ani mai târziu

1935
descoperirea sulfamidelor

1944
descoperirea ADN de către americani

Instrumente de lucru / aplicaţii

1 Ponderea Statelor Unite în economia mondială

	1945	1955	1960
Populaţia totală (în milioane)	140	166	180
PNB (în miliarde de dolari)	214	398	504
Venit naţional pe cap de locuitor în 1948 (în dolari)			
Statele Unite 1523 Franţa 417			
Italia 229 Marea Britanie 853 RFG 390			
Procentul Statelor Unite în lume	**1938**	**1950**	**1960**
Producţia de articole manufacturate	35,7%	51,2%	43,8%
Exportul de articole manufacturate	17,1%	21,7%	18,7%

2 Repartiţia creditelor Planului Marshall (1948-1952)

Ţară	Total în milioane de $	%	Din care împrumuturi	%
Toate ţările	12.992,5	100	1.139,6	100
Anglia	3.165,8	26	336,9	29,6
Franţa	2.629,8	20,2	182,4	16
RFG	1.434,6	11	72	6,4
Italia	1.317,3	10,1		
Olanda	1.078,7	8,3	150,7	13,2
Austria	653,8	5		
Grecia	628,0	4,8		
Belgia-	546,6	4,2	68,1	6
Luxemburg	266,4	2,1	31	2,7
Danemarca	241,9	1,8	35	3,1
Norvegia	515,4	3,9	263,5	23
Altele				

3 „Miracolul" economic japonez

● Începând din 1950, japonezii cunosc o dezvoltare economică fără precedent în istoria ţării lor; de aceea ei numesc această perioadă „Jimmu boom", referindu-se la împăratul Jimmu, fondatorul legendar al dinastiei imperiale, în secolul al VII-lea î. Chr. Această dezvoltare excepţională, care depăşeşte 10% pe an, se bazează pe particularităţile producţiei japoneze:

● drenarea constantă a economiilor individuale către aparatul productiv.

● mână de lucru din belşug, calificată şi foarte disciplinată, convinsă să servească prin munca sa interesul naţional.

● un capitalism dualist: marile grupuri financiare refăcute (zakai), cu activităţi diversificate, finanţează într-un raport de subsidiaritate un număr de mici întreprinderi, care exploatează mâna de lucru ieftină.

● un efort de investiţie şi de cercetare foarte important.

● rolul important al sogo-shosha, societăţi comerciale legate de marile întreprinderi, şi care joacă simultan rolul de furnizor de materii prime, de bancher şi de exportator.

● sprijinul activ al statului, în special al Ministerului Industriei şi Cercetării (MITI), şi un protecţionism sever faţă de produsele străine.

4 „Miracolul" economic german

Reuşita economică germană a anilor 1950 se bazează pe o ideologie originală întemeiată pe un liberalism ordonat şi organizat:

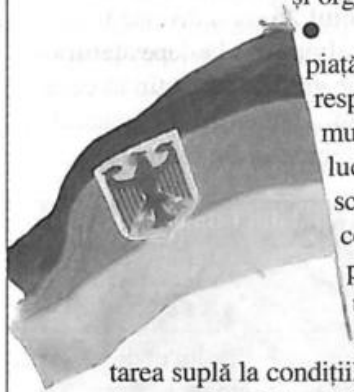

● „Economia socială de piaţă (*Soziale Marktwirtschaft*) respinge planificarea şi dirijismul producţiei, a mâinii de lucru şi a comerţului. În schimb, ea aprobă o acţiune concertată asupra economiei prin mijloacele organice ale unei politici la scară mondială, bazându-se pe adaptarea suplă la condiţiile pieţei..."

(broşură publicată în 1949 de CDU).

Să reflectăm

1. Determinaţi factorii care au făcut din Statele Unite o superputere la sfârşitul Celui de al II-lea Război Mondial.
2. Explicaţi condiţiile specifice Germaniei de Vest care au asigurat succesul deosebit al economiei sociale de piaţă.
3. Care au fost asemănările şi deosebirile între refacerea Japoniei şi procesele similare din ţările europene?

5 Declarația universală a drepturilor omului, 10 decembrie 1948

Articolul 1
Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității.

Articolul 2
Fiecare om se poate prevala de toate drepturile și libertățile proclamate în prezenta Declarație fără nici un fel de deosebire ca, de pildă, deosebirea de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, de origine națională sau socială, avere, naștere sau orice alte împrejurări.

Articolul 3
Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale.

Articolul 4
Nimeni nu va fi ținut în sclavie, nici în servitute; sclavajul și comerțul cu sclavi sunt interzise sub toate formele lor.

Articolul 5
Nimeni nu va fi supus torturii, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante.

Articolul 7
Toți oamenii sunt egali în fața legii și au, fără nici o deosebire, dreptul la o egală protecție a legii.

Articolul 26
Orice persoană are dreptul la învățătură. Învățământul trebuie să fie gratuit, cel puțin în ceea ce privește învățământul elementar și general. Învățământul elementar trebuie să fie obligatoriu.

Copil din Lumea a treia

6 Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale

CONSILIUL EUROPEI
Considerând că bulversările istoriei europene au arătat că protecția minorităților naționale este esențială pentru stabilitatea, securitatea și pacea Continentului,

TITLUL I
ARTICOLUL 1
Protecția minorităților naționale și a drepturilor și libertăților persoanelor aparținând acestora face parte integrantă din protecția internațională a drepturilor omului și, ca atare, constituie domeniu de cooperare internațională.

ARTICOLUL 5
1. Părțile se angajează să promoveze condițiile de natură să permită persoanelor aparținând minorităților naționale să-și mențină și să-și dezvolte cultura, precum și să-și păstreze elementele esențiale ale identității lor, respectiv religia, limba, tradițiile și patrimoniul lor cultural.

ARTICOLUL 11
1. Părțile se angajează să recunoască oricărei persoane aparținând unei minorități naționale dreptul de a folosi numele (patronimul) și prenumele său în limba minoritară, precum și dreptul la recunoașterea oficială a acestora, în conformitate cu modalitățile prevăzute în sistemul lor legal.
2. Părțile se angajează să recunoască oricărei persoane aparținând unei minorități naționale dreptul de a expune în limba sa minoritară însemne, inscripții și alte informații cu caracter privat, vizibile pentru public.

Port popular din Uzbekistan

Eschimos

Să reflectăm

1. Elaborați un portofoliu cu tema *„Drepturile minorităților naționale în legislația României"*.
2. Realizați un eseu în care să prezentați istoria unor documente similare care au abordat drepturile omului în alte perioade istorice.

GEORGE EMIL PALADE n. 1912

a. George Palade s-a născut în 1912 la Iași, loc în care și-a început și educația pe care a continuat-o la Buzău. A urmat Facultatea de Medicină la București, unde a fost influențat de profesorii Francisc Rainer, anatomie, și André Boivin, biochimie, simțindu-se atras de cercetarea biomedicală. În 1946 a plecat în Statele Unite pentru a-și continua cercetările. Lucrează la Institutul Rockefeller din New York, alături de profesorul Albert Claude. În 1973, profesorul Palade se mută la Universitatea Yale din New Haven, iar în 1978 acceptă postul de decan științific la Universitatea din California, San Diego.

George Palade a observat unitatea vieții la nivelul subcelular, funcționarea organismelor specializate introcelular care asigură viața și reproducerea celulară. În urma cercetărilor, a definit structura fină a mitocondriei (sursa principală de energie a celulei) și a observat și descris ribozomii (implicații în sinteza de proteine).

Împreună cu Keith Porter, a descris diferențierile reticulului endoplasmatic și structura fină a sinapselor chimice. G. Palade a izolat fracțiuni de celulă, pe care le-a identificat prin microscopie electronică și le-a definit biochimic. A demonstrat că microsomii descoperiți de Albert Claude sunt fragmente de reticul endoplasmatic și că ribozomii sunt particule de ribonucleoproteine. În consecință, profesorul Palade a arătat cum reușește celula să funcționeze, să supraviețuiască și să se multiplice. Această bogăție de informații a înlesnit înțelegerea anomaliilor funcționale celulare, cauza a numeroase boli.

Pentru întreaga sa activitate, în anul 1974, profesorului George Emil Palade i s-a decernat Premiul Nobel pentru fiziologie și medicină.

Din 1975 este membru de onoare al Academiei Române.

Ce alte descoperiri în domeniul medicinii și fiziologiei cunoașteți și cine sunt autorii lor dintre români?

HERMANN OBERTH (1894-1980)

b. Fizician, matematician și inventator originar din România, născut în ziua de 25 iunie la Sibiu, Hermann Oberth figurează, alături de C. E. Țiolkovski și R. H. Goddard, printre pionierii zborului cosmic.

Ca aproape toate geniile, el și-a demonstrat înclinațiile încă de pe vremea când urma cursurile Școlii din Sighișoara, perioadă în care a făcut tot felul de invenții, fiind fascinat de romanul **„De la pământ la lună"** de Jules Verne. Și-a luat licența în fizică în anul 1923, la Universitatea din Cluj. Tot atunci a publicat la o editură germană lucrarea **„Racheta în spațiul interplanetar"** cuprinzând conceptele de bază ale astronauticii, precum și majoritatea aplicațiilor vehiculelor propulsate cu motoare-rachetă. Pe parcursul ei sunt descrise fazele zborului, efectele exercitate asupra organismului și cele patru etape ale cuceririi spațiului, numite de specialiști „cele patru teze ale lui Oberth".

Concomitent, savantul a conceput o rachetă balistică cu înălțimea de 25 m și diametrul de 5 m, cu combustibili lichizi, a cărei realizare a fost posibilă din fondurile obținute în calitatea sa de consilier științific al Casei de Filme UFA-Berlin. Racheta a asigurat succesul regizorului Fritz Lang, realizatorul filmului **„Femeia pe lună"** (1928).

Sistemul giroscopic de stabilizare a zborului pe traiectorie și de răcire regenerativă a motorului au fost concepute tot de Oberth.

În timpul Celui de al II-lea Război Mondial, Oberth s-a implicat în fabricarea rachetelor germane V1 și V2.

În 1947 a elaborat proiectul unei rachete cu trei trepte, pentru explorarea cosmosului. În 1962 s-a stabilit definitiv în Germania, unde a înființat societatea care îi poartă numele, în scopul folosirii zborurilor cosmice numai pentru aplicații civile, pașnice.

A primit titlul de „Doctor Honoris Causa" al Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj, iar Academia Română l-a inclus în 1991, post-mortem, printre membrii săi.

Ce alți inventatori români s-au remarcat în domeniul aviației și aeronauticii? Arătați care au fost invențiile lor și în ce epocă s-au realizat.

TEMA XIII

STATUL ȘI POLITICA

REGIMURI POLITICE POSTBELICE

CUPRINS

*** REGIMURI POLITICE DEMOCRATICE**

*** REGIMURI POLITICE TOTALITARE**

*** INSTRUMENTE DE LUCRU/ APLICAȚII**

*** CURENTE, PERSONALITĂȚI, SINTEZE**

Harta Europei în 1947

„Secolul nostru demonstrează că victoria idealurilor de justiție și egalitate este întotdeauna efemeră, dar și faptul că, dacă reușim să ne păstrăm libertatea, putem relua totul de la capăt... Nu trebuie să disperăm nici chiar în cele mai dificile situații."

Leo Valiani, istoric

Clădirea Congresului american

Parlamentul și „Big Ben" — Londra

TEMA XIII

REGIMURI POLITICE POSTBELICE

REGIMURI POLITICE DEMOCRATICE

Prin multe aspecte, anul 1945 poate fi numit „anul zero al Europei". Europa a fost destabilizată de fluxul şi refluxul armatelor, de regimurile şi aventurile colaboraţioniste. Corpul politic european, cu excepţia componentei sale britanice, bastion al rezistenţei, s-a divizat. Destinul Europei a început să depindă esenţial de puteri exterioare. Autoritatea sa morală şi politică a început să fie contestată. Statele Unite ale Americii au preluat calitatea şi capacitatea de lider incontestabil al Occidentului.

Relaţiile internaţionale postbelice s-au desfăşurat, la rândul lor, în cadrul politicilor de bloc, individualizate de cele două superputeri, **Statele Unite ale Americii şi Uniunea Sovietică***, Cortina de Fier făcând o demarcaţie netă între cele două moduri de viaţă, liberal şi totalitar. Un rol important în configurarea Europei l-a avut **Conferinţa de Pace de la Paris** (1946-1947).

Conferinţa şi-a început lucrările la 29 iulie 1946, la Paris. Statele Unite, Marea Britanie, Uniunea Sovietică, dar şi Franţa, alături de celelalte state ale coaliţiei antifasciste şi-au asumat rolul în elaborarea şi adoptarea hotărârilor care trebuiau să se bazeze pe principiile şi normele de drept internaţional. De altfel, încă din 1941, prin Carta Atlanticului, **Statele Unite şi Marea Britanie* (1)** au susţinut că „după distrugerea finală a tiraniei naziste (...) naţiunile europene se vor bucura de suveranitate." URSS a aderat la acest principiu. În realitatea politică, chiar din septembrie 1945, cu ocazia Consiliului Miniştrilor de la Londra, au apărut primele divergenţe între Aliaţi în legătură cu textele şi prevederile conferinţelor de la **Yalta** şi **Postdam**. Consiliul a reuşit să stabilească data Conferinţei de Pace din 1946 la care au participat cu drept de vot 21 de state aliate. Conferinţa şi-a desfăşurat activitatea în comisii unde au avut dreptul să participe şi delegaţiile statelor învinse pentru a-şi susţine punctele de vedere. Din partea României, Gheorghe Tătărescu a prezentat observaţiile şi propunerile guvernului de la Bucureşti asupra proiectului de tratat de pace, cel mai important punct fiind acela al recunoaşterii de către Aliaţi a cobeligeranţei.

La 10 februarie 1947 au fost semnate la Paris tratatele de pace cu Italia — care a primit statutul de stat cobeligerant — cu România, Ungaria, Bulgaria, Finlanda ca state învinse.

În textele tratatelor apar elemente comune: problema frontierelor, democratizarea politicii interne, reducerea forţelor militare, problema reparaţiilor de război. Cele cinci state au semnat tratatele, în ciuda numeroaselor articole nedrepte, conştiente fiind de importanţa acestora pentru reconstrucţia paşnică şi pentru posibilitatea care li s-a oferit de a fi recunoscute ca subiect de drept pe scena relaţiilor internaţionale.

Problema germană a fost tratată separat, printr-un lung şir de acte şi tratate care au vizat, printre altele, împărţirea Germaniei, denazificarea şi democratizarea acesteia.

În Occident, Statele Unite au favorizat, în zona lor de influenţă, organizarea unui sistem politic şi socio-economic bazat pe liberalism. Indiferent de regimurile politice, de la republici la monarhii constituţionale **(2)**, principiile care au stat la baza organizării Occidentului au fost:

1. Libertatea prin suveranitate populară, pe baza votului universal. **(3)**

2. Libertatea prin **pluralism***, care se reflectă prin diversitatea opiniilor, în cadrul partidelor politice exprimându-se ideologii sau opţiuni diferite. În democraţiile liberale, opoziţia este de asemenea legitimată prin libertatea de expresie.

3. Constituţiile, care definesc strict contractul între popor şi putere garan-

CRONOLOGIE

1946 iulie — august
conferinţa de pace de la Paris

1951
Germania restabileşte relaţii politice cu S.U.A.

1956
Japonia membru ONU.

VOCABULAR

PLURALISM
acceptarea şi reprezentarea diferitelor opinii în dezbaterile politice

STAT DE DREPT
statul bazat pe un sistem de instituţii care garantează fiecărui cetăţean exercitarea democratică a drepturilor sale.

NOUA ORDINE MONDIALĂ
sistem internaţional bazat pe acţiunile celor două superputeri SUA şi URSS

Winston Churchill

REGIMURI POLITICE POSTBELICE

tează guvernarea, drepturile cetăţenilor, limitează abuzurile. În Europa Occidentală, doar Regatul Unit al Marii Britanii nu poseda o Constituţie scrisă, viaţa sa politică fiind reglată de un ansamblu de texte fondatoare completate de dreptul cutumiar. Separarea celor trei puteri — legislativă, executivă, judecătorească — reprezintă principiul de bază al democraţiilor liberale. Toate garanţiile stabilite şi respectate susţin statul de drept.

4. Democraţia, în dinamica permanentă, se sprijină pe o participare electorală activă; ea nu este o achiziţie dată ca atare, ea cere un efort pentru a fi construită, menţinută şi adaptată evoluţiilor din societate.

Pe aceste coordonate **Statele Unite***, este adevăratul campion al democraţiei occidentale de după Al Doilea Război Mondial; superputere politică şi militară într-o lume bipolară este un stat federal bazat pe alternanţa a două partide politice, democrat şi republican. Principalele probleme ale politicii interne americane au vizat eliminarea discriminării rasiale, raporturile Congres-Preşedinte, reluarea la o altă scară a doctrinei Monroe din 1823 privind „o Americă a americanilor". O iniţiativă a lui Joseph MacCarthy de demascare a comuniştilor în anii '50 a provocat panică. În anii '60 s-a conturat cadrul legislativ care permitea populaţiei de culoare exercitarea funcţiilor cetăţeneşti. Printre preşedinţii americani de după 1945 se remarcă Dwight Eisenhower, John Kennedy, Ronald Reagan, George Bush, Bill Clinton şi G.W. Bush.

Dacă unilateralismul american produce efecte la nivel mondial, Europa bazată pe multilateralism şi-a propus o proiecţie pe de-o parte de menţinere a liberalismului şi achiziţiilor democraţiei la nivelul ţărilor şi regimurilor politice din Occident, pe de altă parte — ca o reacţie la politica „de blocuri" militare şi ideologice — a construit după război structuri integrative de tipul **A.E.L.S.** (**Asociaţia Europeană a Liberului Schimb**), **Consiliul Europei** ş.a.

Statele din interiorul arhitecturii europene **(5)** au avut contribuţii esenţiale la consolidarea sistemului democratic occidental. Reconcilierea istorică a Franţei cu Germania de după 1945 a permis organizarea şi structurarea **Comunităţii Europene***.

În Franţa, **(6)** evoluţia vieţii politice după 1945 a fost determinată de personalitatea lui Charles de Gaulle. **(7)** Reformele politice, sociale, au vizat un spectru foarte larg, de la dreptul de vot acordat femeilor până la noua constituţie care a pus bazele celei de-a V-a Republici (1958). Franţa, activă în politica internaţională, în ciuda instabilităţii politice, s-a bazat pe un regim democrat de tip liberal. Reprezentantul socialiştilor, Francois Mitterand, ales în 1981, a fost reales şi în 1988 pentru încă un mandat prezidenţial de 7 ani. În 1995, socialiştii au fost înfrânţi, electoratul preferând partide de dreapta. Prim-ministru a devenit E. Balladur, iar alegerile prezidenţiale din acelaşi an au fost câştigate de Jacques Chirac, reales pentru încă un mandat în fruntea Republicii Franceze în 2002.

În Germania, **(8)** în 1945, puterile aliate de ocupaţie au luat măsuri pentru denazificare şi democratizare. În zonele de vest, americană, britanică şi franceză, s-au refăcut partidele politice — Partidul Social-Democrat, cel Liberal-Democrat şi Uniunea Creştin-Democrată. În 1949, prin unirea celor trei zone occidentale s-a proclamat Republica Federală Germania, s-a adoptat o nouă Constituţie, Bonn-ul fiind proclamat capitală. Berlinul de Vest a fost considerat land al RFG, accesul în cadrul său făcându-se prin trei culoare aeriene şi terestre care traversau RDG. Germania Federală a devenit subiect de drept al relaţiilor internaţionale, a devenit membru al NATO şi al CEE. Merite deosebite în revenirea Germaniei pe scena relaţiilor internaţionale au avut: Theodor Heuss (preşedinte), Konrad

CRONOLOGIE

1949
proclamarea R.F.G

1958
de Gaulle preşedinte al Franţei

22 noiembrie 1963
asasinarea preşedintelui J.F. Kennedy

1968
asasinarea lui M. L. King

Charles de Gaulle

VOCABULAR

BIPARTIDISM
sistem politic bazat pe alternanţa la putere a două partide politice;

REALPOLITIK
concept folosit de K. Adenauer prin care acesta a înţeles să pună interesele europene înaintea celor naţionale.

REGIMURI POLITICE POSTBELICE

Adenauer, (cancelar), iar mai târziu, după 1969, socialiştii Willy Brandt şi Helmut Schmidt, iar după 1982 creştin-democratul Helmut Kohl, reales cancelar în 1990 şi 1994. La 3 octombrie 1990, Germania s-a reunificat stabilindu-şi capitala la Berlin.

Marea Britanie a evoluat şi în perioada postbelică ca o monarhie constituţională, cu Elisabeta a II-a devenită regină în 1952. Sistemul politic britanic se bazează pe cele două partide — conservator şi laburist. Din rândul acestor două partide s-au impus pe scena politică britanică şi europeană numeroase personalităţi, de la Winston Churchill la Margaret Thatcher şi Tony Blair.

Sistemul politic occidental se bazează pe regimuri politice democratice şi în celelalte state: Ţările de Jos, Spania, Suedia, Norvegia, Danemarca (monarhii constituţionale), Italia, Portugalia, Grecia, Finlanda, Austria, Elveţia, Irlanda (republici). Toate acestea, alături de Statele Unite, Canada, Japonia, Australia, Noua Zeelandă, de unele ţări din Asia de Sud-Est, din America Latină şi Africa de Sud, conturează şi reprezintă succesul modelului occidental bazat pe democraţie şi liberalism.

SISTEMUL TOTALITAR Sistemul totalitar comunist a fost creat în anii următori războiului, în perioada 1945-1947. Conferinţa aliaţilor desfăşurată la Yalta a prefigurat împărţirea Europei în sfere de influenţă cu supremaţia politică şi militară sovietică într-o zonă vastă din Europa Centrală şi de Răsărit.

Modelul sovietic* impus de **Stalin*** **(b)** în toate aceste ţări, le-au adus la acelaşi numitor comun, caracterizat prin mizerie materială şi spirituală, teamă şi delaţiune. Partidul unic şi regimul politic totalitar s-au străduit să realizeze „omul nou" de tip **comunist***. **(9)**

În 1956 a avut loc revoluţia din Ungaria, condusă de un guvern multipartidist, susţinut de comitete muncitoreşti. Ungaria s-a declarat neutră şi a părăsit Tratatul de la Varşovia. Trupele sovietice au înăbuşit în sânge Revoluţia Maghiară şi l-au deportat pe Imre Nagy, însă exemplul Ungariei s-a multiplicat generând revolte în celelalte ţări din cadrul sistemului socialist, iar în China s-a realizat o ruptură importantă faţă de Moscova în acelaşi an, la Al 8-lea Congres al Partidului Comunist Chinez. **(a)**

În 1968, „*Primăvara de la Praga*" l-a făcut pe Brejnev **(10)** să convoace ceea ce s-a numit „comunitatea socialistă" şi Tratatul de la Varşovia, iniţial un tratat defensiv, devenit acum organ politic consultativ, menit să intervină acolo unde contrarevoluţia îşi făcea apariţia. Cehoslovacia lui Dubcek a produs o defecţiune majoră în sistemul ideologic comunist **(11)** şi a generat alte vizibile revolte înăuntrul acestuia.

Războiul din Afganistan a marcat finele erei Brejnev şi a coincis cu începutul rezistenţei poloneze şi afirmarea sindicatului Solidaritatea. *Perestroika* şi *glasnost-ul* promovate de Gorbaciov, după 1985, nu au mai putut să menţină un regim politic opresiv şi totalitar în ţările din Europa Centrală şi de Est şi nici în interiorul URSS-ului. Sistemul comunist se va prăbuşi în cursul anului 1989 datorită revoluţiilor anti-comuniste. **(12)** Uniunea Sovietică se va destrăma, la rândul ei, în 1991.

Coreea de Nord, Republica Democrată Vietnam, Cuba, RP Chineză sunt ultimele bastioane ale comunismului, asediate de o teribilă presiune din partea cetăţenilor care doresc cu ardoare proclamarea unor regimuri politice democratice bazate pe statul de drept.

CRONOLOGIE

1944
Tito preia conducerea în Iugoslavia

1948
China devine comunistă

1947
proclamarea Republicii Populare Române

1948
proclamarea Republicii Democrate Germane

1974
Soljeniţân, *Arhipelagul Gulag*

1979
URSS invadează Afganistanul

Ho Chi Minh

VOCABULAR

MODELUL SOVIETIC
sisteme politice monopartide, cu structurile de putere puternic centralizate şi controlate de partidul unic;

NOMENCLATURĂ
corpul de cadre care constituia sistemul de comandă al partidului comunist;

CULTUL PERSONALITĂŢII
glorificarea personalităţii liderului

TEMA XIII

STATUL ȘI POLITICA

Instrumente de lucru / aplicații

1 Modernizarea monarhiilor contemporane

	Tradițională		Modernă
	conducătoare	oligarhică	parlamentară
Funcția principală a monarhului	să conducă să domnească	să domnească	să domnească
Sursa principală a legitimității	monarhia	monarhia	poporul
Principalele autorități eficiente	monarhia, birocrația, armata și poate partidele	armata și birocrația	cabinetul, partidele și parlamentul
Sfera participării politice	mică spre medie	mică	largă

S.P. Huntington, *Ordinea politică a societăților în schimbare*

2 Monarhia constituțională

„...în monarhiile moderne parlamentare, monarhul domnește dar sursa ultimă de legitimitate nu se află în el ci în popor"...„monarhul este șeful statului, simbolul continuității, identității și unității naționale"...„puterea eficientă a guvernului este exercitată de un cabinet alcătuit de partide politice și responsabil în fața parlamentului — ales de popor"... „Aceasta este forma obișnuită a monarhiei constituționale așa cum se găsește ea în Commonwealth-ul britanic, în Țările de Jos, Scandinavia și Japonia modernă."

(*ibidem*)

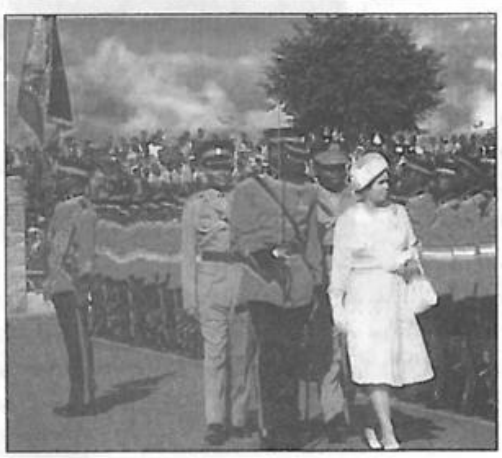

Regina Elisabeta a II a

3 Modernizarea monarhiilor contemporane

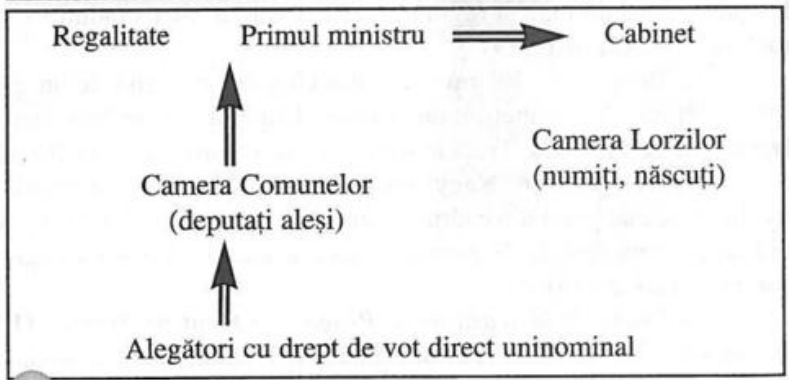

4 Constituția Japoniei

Constituția din 1947, redactată în cartierul general al lui McArthur, cuprinde aspectele optime ale Constituțiilor britanică și americană și (ca și a lui de Gaulle) a trasat cu abilitate o mediană între executiv și legislativ și între puterea centralizată și cea descentralizată...Ceea ce au făcut în mod esențial reformele constituționale a fost să-i convingă pe japonezi că statul există pentru cetățenii săi și nu invers.

(P. Johnson, *O istorie a lumii moderne*)

Să reflectăm

1. Pornind de la doc. **2** și **4**, analizați rolul monarhiei constituționale în societatea contemporană.
2. Comparați tipul de monarhie tradițională cu cea modernă și comentați sursele guvernării.
3. Comentați pe baza schemei nr. **3** relația de putere din cadrul monarhiei britanice.

5 Sistemul politic german

„Etica creștină trebuie să fie baza comunității germane. Statul trebuie să fie federal și conceput având în vedere eventuala creare a unor State Unite ale Europei".
Konrad Adenauer, ***Discurs despre C.D.U***

6 Constituția celei de-a V-a Republici (1958)

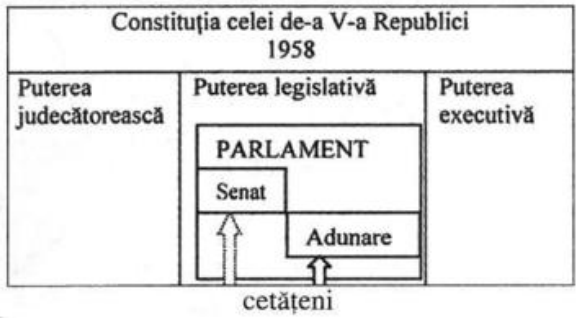

8 Organizarea instituțională a statului federal german

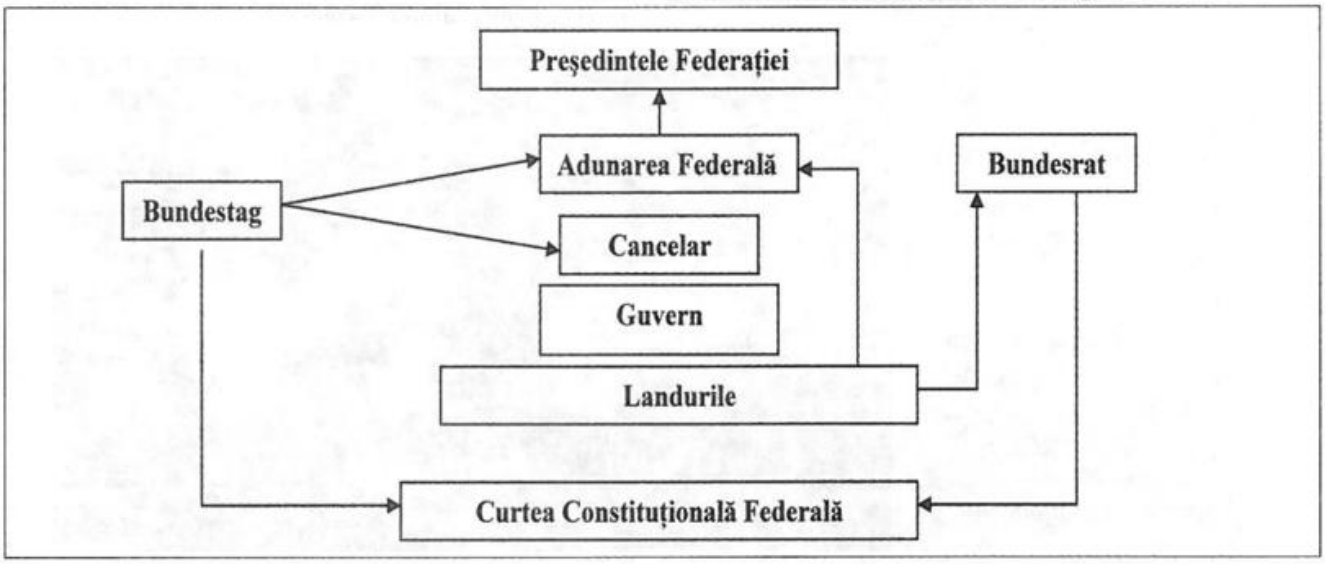

7 Franța democratică

F. Mitterand și H. Kohl — constituirea corpului militar franco-german

„Există un poem vechi de 2 secole care spune: Între măreția Franței și libertatea lumii este o legătură indestructibilă." De aceea, „democrația se întrepătrunde în mod inextricabil cu cele mai bune interese ale Franței".
Charles de Gaulle, ***Cuvântări***

Să reflectăm

1. Explicați sistemul democratic francez pornind de la Constituția din 1958 (**6**)
2. Comentați documentul **3** apelând la cunoștințele anterioare.
3. Comparați sistemul politic francez și cel german (fig. **6** și **8**) arătând implicarea cetățenilor în actul decizional.

9 Constituția din 1977 a URSS :

Drepturile și libertățile **(art. 4)**: partidul definește „linia politică" ce trebuie urmată, și care poate varia după circumstanțe. El impune restricții drepturilor individului chiar dacă acestea sunt garantate de Constituție: controlul călătoriilor în străinătate, al operelor literare și al agențiilor de presă. Agențiile de presă oficiale nu predau extrase din presa externă decât responsabililor politici.

„Democrația socialistă" **(art. 9)**: Constituția insistă pe participarea tuturor la problemele statului. „Organizațiile de masă" grupează majoritatea cetățenilor: sindicate, tineretul comunist, asociații profesionale.

Harta „democrațiilor socialiste"

10 „Democrația" sovietică

L. Brejnev rezumă filosofia guvernării în sintagma codificată „încredere în cadre" — respectiv consolidarea și perpetuarea unei clase privilegiate, o împărțire a țării între conducători și conduși.

P. Johnson,
O istorie a lumii moderne

M. Gorbaciov și alți lideri comuniști

11 Primăvara de la Praga

Programul de acțiune al refondatorilor cehoslovaci redactat în 1968 viza reorganizarea anumitor funcții din codul partidului și guvernului, reabilitarea victimelor epurărilor din 1949, poziția Slovaciei, reînființarea Parlamentului și anumite libertăți pentru partidele mici.

P. Johnson, *O istorie a lumii moderne*

12 Idealuri democratice

Însă, în ceea ce le privește, popoarele din țările de democrație populară, doresc mai multă libertate decât aceea pe care le-o permit actualii conducători, o îmbunătățire a nivelului de trai și o mai mare independență națională.

P. Milza, S. Bernstein,
Istoria Europei

Să reflectăm

1. Citiți documentul **10** și explicați concepția lui L. Brejnev privind sistemul democratic socialist.
2. Comparați textele **9** și **10** arătând diferența dintre idealismul comunist în URSS și realitate.
3. Precizați din documentele **11** și **12** ce înseamnă pentru cetățenii statelor comuniste conceptul de „democrație".

Mao Zedong (1893-1976)

a. S-a născut în 1893 în provincia Hunan într-o familie de țărani înstăriți.

În 1911 când izbucnește revoluția era student, iar în 1921 s-a numărat printre fondatorii Partidului Comunist. În 1935 a devenit conducătorul acestuia iar în 1949 a obținut victoria în războiul civil, proclamând Republica Populară Chineză. El a inițiat un sistem politic totalitar bazat pe un aparat represiv puternic. În 1950 a lansat lozinca „marele salt

înainte", în fapt un program de dezvoltare a Chinei cu accent pe metode de producție intensive pentru agricultură. Programul a fost un eșec, dar acest fapt nu l-a oprit să lanseze în 1960 un alt proiect al revoluției culturale. După eșecul acestuia, mulți dintre membrii de frunte ai partidului s-au distanțat de marele conducător. Mao a murit în 1976 lăsând moștenire succesorilor săi dezvoltarea și modernizarea Republicii Populare Chineze.

(M.H. Hart, *100 de personalități*)

Iosif Vissarionovici Stalin (1879-1953)

b. Cel care va fi cunoscut de întreaga omenire sub numele de Stalin, s-a născut în 1879 în orașul Gori din Georgia, într-o familie de gruzini săraci. Studiile le-a început în școli confesionale, dar nu le-a terminat datorită atitudinii sale recalcitrante. Până în 1917 a jucat un rol important în aripa bolșevică a partidului, fiind arestat de 6 ori. În această perioadă a adoptat pseudonimul „Stalin" (omul de oțel). După moartea lui Lenin în 1924, va câștiga bătălia pentru succesiunea acestuia, înlăturându-l pe Trotki și pe alți lideri devenind în 1930 unic dictator al URSS. A continuat politica epurărilor din aparatul central de partid și de stat trimițând opozanții la muncă forțată în Siberia sau lichidându-i în adevărate pogromuri.

Măsurile economice pe care le-a luat s-au bazat pe planuri cincinale și au avut ca scop industrializarea rapidă a URSS și colectivizarea agriculturii. În anii Războiului Mondial a proclamat „comunismul de război" și s-a făcut respectat printr-o cruzime fără precedent în istorie. A murit la 5 martie 1953.

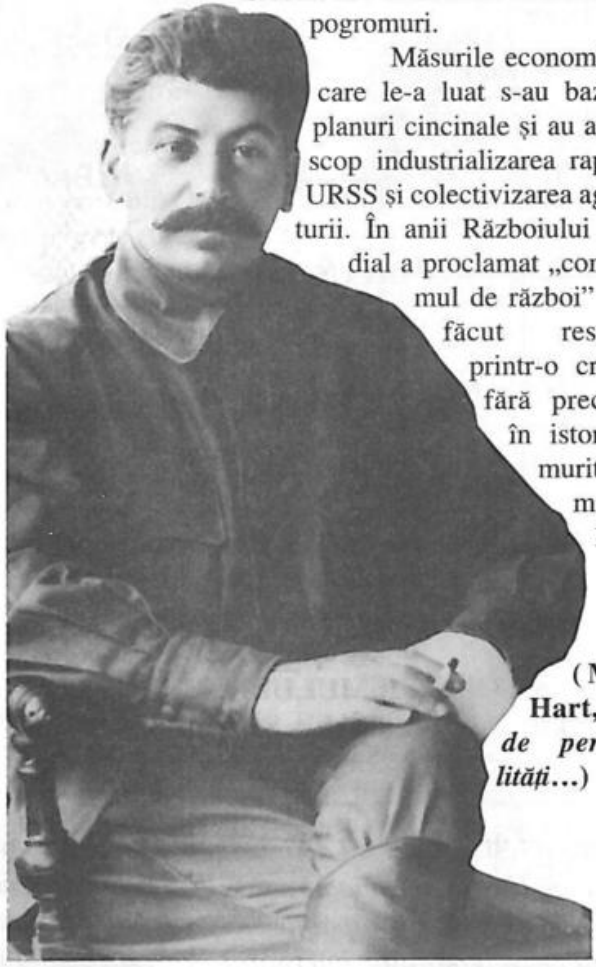

(M.H. Hart, *100 de personalități...*)

1. Analizați cele două biografii, evidențiind asemănările și deosebirile dintre liderul sovietic și cel chinez.
2. Pe baza surselor documentare, elaborați un eseu cu titlul „Proiectul comunist între ideal și realitate".

TEMA XIV

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE POSTBELICE

Harta Europei — cele două blocuri

CUPRINS

*** ORGANIZAȚII INTERNAȚIONALE**

*** RĂZBOIUL RECE**

*** PRĂBUȘIREA COMUNISMULUI ÎN EUROPA CENTRALĂ ȘI DE EST**

*** INSTRUMENTE DE LUCRU. APLICAȚII**

*** CURENTE, PERSONALITĂȚI, SINTEZE**

„Pentru a ieși din haosul de imediat de după război, trebuiau puse la punct noi instituții capabile să restabilească o ordine internațională stabilă și de durată."

P.Milza, S. Berstein, ***Istoria secolului XX***

„Nici un fenomen nu a influențat atât de mult sistemul internațional creat după Cel de-al Doilea Război Mondial ca acea confruntare dintre cele două superputeri, SUA și U.R.S.S. În aceste condiții, vor trebui elucidate «noile probleme» internaționale, ca de exemplu raportul Nord-Sud, criza amplificării și repartizării transnaționale a conflictelor."

W. Loth, ***Istoria războiului rece***

TEMA XIV

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE POSTBELICE

ORGANIZAȚII INTERNAȚIONALE Reorganizarea politică a lumii după încheierea Celui de-al Doilea Război Mondial se impunea în mod imperios. Principalul obiectiv era acela de a pune bazele unui cadru internațional stabil care să facă imposibilă izbucnirea unui conflict de anvergură mondială. Experiența eșecului Ligii Națiunilor a permis liderilor unei lumi, pe cale să devină divizată (între Est și Vest), să înțeleagă faptul că o organizare la nivel mondial trebuia să se bazeze pe un consens minimal în privința principiilor și conduitei internaționale. Astfel, încă din timpul războiului, prin **Declarația Conferinței de la Teheran** (decembrie 1943), s-au pus bazele noii organizări a lumii, enunțându-se unele din principiile ce aveau să fie reluate în **Carta O.N.U. (1)**. Aceasta din urmă a fost adoptată în cadrul **Conferinței de la San Francisco**, din 25 aprilie 1945, când 51 de state au fondat **Organizația Națiunilor Unite (2)**. Principalul scop al O.N.U. era menținerea păcii prin mijloace pașnice și dezvoltarea cooperării internaționale cu respectarea drepturilor și egalității popoarelor.

Consiliul de Securitate, Adunarea Generală, Secretariatul General și ECOSOC vor deveni principalele foruri de conducere ale O.N.U., lor alăturându-li-se și alte organizații și instituții specializate **(3)**.

„RĂZBOIUL RECE" Conceptul de „Război Rece" a fost enunțat pentru prima dată în 1946 de către fostul premier britanic, **Winston Churchill**, într-un celebru discurs ținut la Universitatea Fulton din Statele Unite ale Americii în fața studenților, cadrelor didactice, dar și a președintelui **Truman**. Cu acest prilej el a descris noua situație internațională în care se găsea lumea postbelică. Era evident, pentru analiștii și liderii politici, că prin tratatele de pace se delimitaseră sfere de influență care în scurt timp urmau să devină două blocuri (denumite de către sovietici „lagăre") — cel occidental, democratic, condus de Statele Unite ale Americii și cel oriental, comunist, aflat sub tutela Uniunii Sovietice. Ambele blocuri s-au constituit în urma dorinței celor două mari puteri postbelice de a se impune la nivel mondial. În timp ce Statele Unite eliberaseră jumătate din Europa, Uniunea Sovietică eliberase sau, mai degrabă, ocupase cealaltă jumătate, astfel încât România, Bulgaria, Iugoslavia, Albania, Cehoslovacia, Polonia și o parte din Germania se aflau în sfera de influență a comunismului, dincolo de ceea ce avea să se încetățenească sub denumirea, fericit invocată de același Churchill, **„Cortina de Fier"(4)**.

În condițiile în care Uniunea Sovietică părea că și-a propus să își extindă sfera de influență, Statele Unite au replicat prin **Doctrina Truman**, inițiată de președintele american. Aceasta prevedea **„îndiguirea"*** oricărei tentative a comunismului de a se extinde dincolo de sfera de influență rezultată în urma negocierilor de la Yalta și Postdam, respectiv, în Europa, dincolo de „Cortina de Fier", iar în Asia, dincolo de o Chină care se afla la acel moment într-un sângeros război civil, între comuniștii conduși de Mao Zedong și naționaliști. Neacceptarea de către Uniunea Sovietică și, implicit, de către statele pe cale să devină „sateliți" ai acestuia, a **Planului Marshall**, precum și înființarea **Consiliului de Ajutor Economic Reciproc** (1949) și a **Pactului de la Varșovia** (1955), au consfințit practic înghețarea relațiilor între cele două blocuri.

Moartea lui Stalin în 1953 l-a propulsat la Kremlin pe Nikita Hrușciov cel care a început lungul proces de **„destalinizare"*** și s-a declarat la Congresul al 20-lea al PCUS favorabil „coexistentei pașnice" cu Occidentul. Acest început

CRONOLOGIE

1946
discursul lui W. Churchill la Fulton
1947
Planul Truman pentru reconstrucția economică a Europei de sud-est
1949
se constituie NATO
1949
se constituie Consiliul de Ajutor Economic Reciproc
1955
se constituie Pactul de la Varșovia
1959
Fidel Castro preia puterea în Cuba

VOCABULAR

„RĂZBOI RECE"
conflict între U.R.S.S. și SUA ca puteri militare
ÎNDIGUIRE
blocarea extinderii URSS în afara teritoriului și a zonelor dominate imediat după 1945.
DESTALINIZARE
renunțare la cultul personalității și trecerea la politica de reformă în interiorul sistemului socialist.

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE POSTBELICE

al dezgheţării relaţiilor dintre cele două puteri şi blocuri nu a însemnat sfârşitul rivalităţilor, însă, a consemnat noile poziţii, de echilibru, în domeniile complexului militar şi nuclear.

Pe scena relaţiilor internaţionale, **decolonizarea*** **(5)**, organizarea şi instituţionalizarea Lumii a Treia, au complicat relaţia de putere bipolară, obligând cele două superputeri să-şi deplaseze ţintele geostrategice şi de influenţă către noile spaţii ale statelor independente, mai ales africane.

În succesiunea crizelor de după Al Doilea Război Mondial, datorate tocmai consolidării acestor politici de bloc, „Războiul Rece" a consemnat: blocada Berlinului (1948), războiul din peninsula Coreea (1950-1951) **(6)**, intervenţiile armate ale URSS în Ungaria (1956), construcţia zidul Berlinului în 1961, criza rachetelor din Cuba în 1962 **(7)**.

O lungă perioadă de timp, atenţia lumii a fost reţinută de situaţia din Orientul Mijlociu. Proiectul separării evreilor de arabi a fost aprobat de ONU la 29 noiembrie 1947. Noul stat Israel proclamat de Ben Gurion în iunie 1948 a fost recunoscut imediat de SUA şi URSS. Întemeierea Israelului a pus capăt antisemitismului european cu excepţia ţărilor din spatele „Cortinei de Fier". Reacţia arabilor la proclamarea noului stat s-a manifestat printr-o coaliţie militară învinsă de trupele israeliene în războiului din 1948. Ca urmare a acestei situaţii s-a creat problema celor circa 700 de mii de refugiaţi arabi stabiliţi în lagăre de tranziţie la graniţa statelor arabe. Următoarele războaie dintre Israel şi statele arabe din 1967 şi 1973 — ambele soldate cu victoria Israelului — au dus la anexarea de către acesta a Ierusalimului, la ocuparea malului de vest a râului Iordan şi a întregii peninsule Sinai **(8)**. Eşecul armatelor regulate ale statelor arabe a întărit credinţa palestinienilor că îşi pot redobândi teritoriile şi drepturile pe care le-au pierdut în Palestina prin acţiuni de gherilă. **Organizaţia pentru Eliberarea Palestinei** (OEP) a fost considerată de Israel, o lungă perioadă de timp, ca una de tip terorist, recunoscută ca partener de dialog doar în 1993, prin acordurile de la Oslo.

Un moment cu consecinţe violente de-a lungul întregii perioade a fost declanşarea la sfârşitul lui 1987 de către palestinieni a **Intifadei**, apoi afirmarea alături de OEP-ul condus de Yasser Arafat a grupului extremist militar **Hamas** la începutul anilor '90. Pe fondul Jihad-ului (războiul sfânt) promovat de fundamentaliştii islamişti în zonă s-au realizat şi paşi înspre pacificare, între care **Acordul de Pace dintre Israel şi Egipt** din 1978 **(9)**; încheierea lungului război civil din Liban, după 15 ani, în 1989; încheierea unui acord de pace între Iordania şi Israel în 1994; îndepărtarea regimului terorist, militarist al lui Saadam Husein în 2003 şi cu posibilitatea astfel creată pentru transformarea Irak-ului într-o ţară bazată pe un regim democratic.

Relativa încredere internaţională obţinută la sfârşitul anilor '60 a fost marcată de numeroase conflicte. Marile puteri au ţinut totuşi seama de riscul distrugerii nucleare şi au început, şi obţinut în timp, un echilibru al arsenalelor lor militare, ajungând la semnarea în 1983 **(a)** a acordurilor SALT de limitare a înarmării, în special nucleare. S-au recunoscut, tacit, zonele de influenţă, avându-se grijă să nu se intervină dincolo de „liniile de demarcaţie". Astfel, SUA nu au reacţionat la înăbuşirea „Primăverii de la Praga" din 1968 de către trupele Tratatului de la Varşovia (fără România care a refuzat invadarea Cehoslovaciei) aşa cum, în Orientul Mijlociu, atât americanii cât şi sovieticii şi-au avut proprii aliaţi în războaiele din 1967 şi 1973. De asemenea, URSS nu a intervenit direct în războiul purtat de SUA în Vietnam, deşi i-a sprijinit pe comunişti cu instruc-

CRONOLOGIE

1948-1949
blocada Berlinului

1950-1953
Războiul din Coreea

1961
construcţia Zidului Berlinului

1962
criza cubaneză

VOCABULAR

DECOLONIZARE
mişcare de eliberare de sub ocupaţia puterilor coloniale

COEXISTENŢA PAŞNICĂ
repunerea relaţiilor între est şi vest pe principiul recunoaşterii reciproce şi renunţarea la conceptul de inamic

SALT
plan strategic de limitare a înarmării

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE POSTBELICE

tori și logistică.

În cadrul celor două blocuri au apărut și forțe centrifuge: China a contestat modelul sovietic și a rupt relațiile cu „fratele mai mare" în 1963. În Vest, Franța condusă de **Charles de Gaulle** a criticat permanent tutela americană, s-a dotat cu armament nuclear în 1960 și s-a retras în 1966 din structurile operaționale ale NATO.

Un moment major în parcursul destinderii l-a consemnat semnarea de către cele 35 de state membre ale **OSCE** (**Organizația de Securitate și Cooperare în Europa**) în 1975, a **Acordului de la Helsinki**.

Prin doctrina Brejnev menită să consolideze blocul socialist, sovieticii și-au concentrat eforturile spre „a gestiona" — din punctul lor de vedere — nemulțumirile și revoltele anticomuniste din Polonia **(10)**, Cehoslovacia **(11)**, Republica Democrată Germană și Ungaria. Au investit, apoi, resurse materiale și militare considerabile în menținerea punctelor de influență avansate în Asia de Sud-Est, Africa și America Centrală, totodată în 1979 au declanșat războiul împotriva Afganistanului reușind să relanseze „Războiul Rece" și să-și consolideze parțial pozițiile de bloc vizibil contestate. Erau semnale din ce în ce mai numeroase că se apropia sfârșitul confruntării istorice dintre cele două superputeri.

PRĂBUȘIREA COMUNISMULUI ÎN EUROPA CENTRALĂ ȘI DE EST

Moscova, pentru a amâna un sfârșit previzibil, a abandonat progresiv temele de discurs și atitudinile de „Război Rece" și a demarat procese de reformă politică internă și internațională. Această evoluție se datorează, în cea mai mare măsură, secretarului general al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, Mihail Gorbaciov **(b)** și are două direcții: **perestroika*** (restructurare) și **glasnost*** (transparență). **(12)**

Schimbările puse în practică în URSS, începând cu 1985-1986 au încurajat celelalte state comuniste să pășească pe aceeași cale a reformelor. În țările din Europa Centrală și de Est, în care avuseseră deja loc o serie de schimbări, realizate fie în urma presiunilor populare, fie în urma acțiunilor elitei reformatoare ale partidelor comuniste, implementarea reformelor a dus, treptat, la schimbarea regimurilor comuniste în cursul anului 1989. În această situație s-au aflat Ungaria, Cehoslovacia **(13)** și Polonia **(14)**. Pe de altă parte, în România **(15)**, Republica Democrată Germania, Bulgaria sau Albania, nu a fost posibilă „relaxarea" regimului comunist și nici reformele economice, astfel că acestea nu au beneficiat de condiții favorabile schimbărilor pașnice de regim, motiv pentru care ele s-au realizat, fie în mod violent — în România — fie chiar la presiunea URSS — în Bulgaria și Germania, fie într-un interval mai lung, după 1990, în Albania.

În istoria relațiilor internaționale postbelice, 1989 reprezintă un an de turnură majoră, care a consfințit încetarea divizării Europei și începutul democratizării treptate a statelor din Europa Centrală și Răsăriteană. În perioada februarie — decembrie 1989, au avut loc procese de schimbare a regimului, partidele comuniste pierzând monopolul puterii, unele fiind dizolvate, precum în România, fie constrânse să își schimbe denumirea și orientarea politică și să participe la alegeri democratice, alături de celelalte partide politice. În perioada 1989-1990, au fost restabilite libertățile democratice și a început tranziția spre economia de piață. Pactul de la Varșovia a fost desființat, iar în 1991 s-a destrămat Uniunea Sovietică. Blocul comunist s-a prăbușit și o dată cu el și lumea bipolară, bazată pe „războiul rece".

Defilare militară în Piața Roșie

CRONOLOGIE

1972
cele două Germanii se recunosc diplomatic.
1989
manifestări anticomuniste în blocul socialist
9 noiembrie 1989
dărâmarea Zidului Berlinului
27 noiembrie 1989
manifestări în Cehoslovacia
iunie 1990
revoluția de catifea a triumfat
1989
Partidul Muncitoresc Socialist Ungar abandonează referința la comunism
23 mai 1990
primul guvern ungar de dreapta
16-19 decembrie 1989
represiunea armată de la Timișoara

VOCABULAR

PERESTROIKA
restructurare
GLASNOST
transparență

TEMA XIV

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

Instrumente de lucru / aplicații

1 Carta Națiunilor Unite

„Noi, popoarele națiunilor unite, hotărâte să izbăvim generațiile viitoare de flagelul războiului care în cursul unei vieți de om, a provocat de două ori omenirii suferințe nespuse; să ne reafirmăm credința în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea persoanei umane, în egalitatea în drepturi a bărbaților și femeilor, precum și a națiunilor mari și mici...”

2 Schema „Organizației Națiunilor Unite”

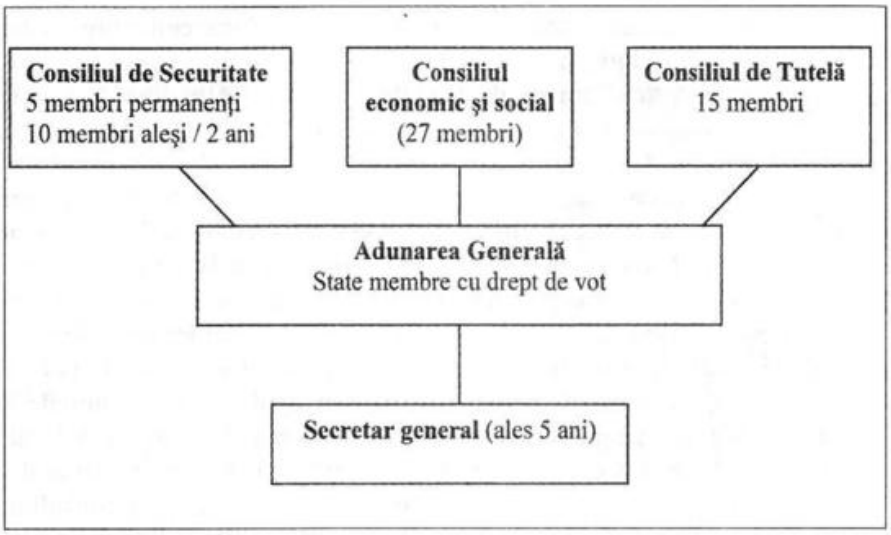

3 Alte organisme

OMS — Organizația Mondială a Sănătății

FMI — Fondul Monetar Internațional

OIM — Organizația Internațională a Muncii

UNICEF — Organizația Internațională pentru problemele copiilor

UNESCO — Națiunile Unite pentru Educație și Cultură

4 Cortina de fier

„... De la Stettin în Marea Baltică, până la Trieste în Adriatică s-a lăsat peste continent o cortină de fier. În spatele acestei linii se află toate capitalele vechilor state din Europa Centrală și de Est ... ceea ce trebuie să numesc sfera sovietică, și toate sunt supuse într-o formă sau alta nu numai influenței sovietice, ci într-o măsură foarte mare și în multe cazuri crescândă, controlului de la Moscova...”

Discursul lui W. Churchill

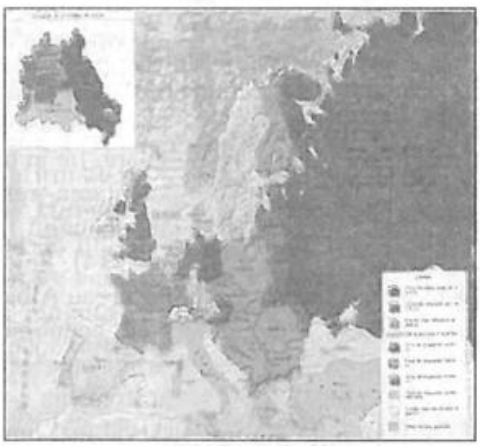

Europa celor două blocuri militare. (1945-1989) Diviziunea Berlinului

Să reflectăm

1. Folosind harta și textul **4** evidențiați cele două zone ale „Cortinei de Fier”.
2. Realizați un eseu cu tema „Rolul ONU în rezolvarea conflictelor internaționale”.

5 Conferința de la Bandung, 1955

„Rezoluția finală afirmă dreptul popoarelor de a dispune de ele însele, suveranitatea și egalitatea între toate națiunile, refuzul oricăror presiuni din partea Marilor Puteri, al oricărei ingerințe în afacerile interne ale statelor. Ea reclamă reglementarea, pe cale pașnică, a tuturor diferendelor, dezarmarea, interzicerea armelor atomice."

S. Berstein, P. Milza, *„Istoria sec. XX"*

7 Criza rachetelor din Cuba

„Această decizie subită și clandestină de a implanta pentru prima dată arme strategice în afara teritoriului sovietic, constituie o modificare deliberat provocatoare și nejustificată a status-quo-ului care nu poate fi acceptată de țara noastră dacă vrem ca amicii și inamicii noștri să creadă în curajul și cuvântul nostru."

(J. F. Kennedy, 1962)

8 Tratatul de pace între Egipt și Israel

Art. 1. „Starea de război dintre părți va înceta și pacea va fi stabilită între ele o dată cu schimbul instrumentelor de ratificare a acestui tratat.

Art. 2 „Israelul își va retrage toate forțele sale armate și persoanele civile din Sinai în spatele frontierei internaționale între Egipt și Palestina sub mandate, iar Egiptul își va relua exercitarea suveranității sale depline asupra Sinaiului."

(Washington, 26 martie 1979)

9 Implicarea SUA în rezolvarea conflictului din Orientul Mijlociu

6 Harta Războiului din Coreea

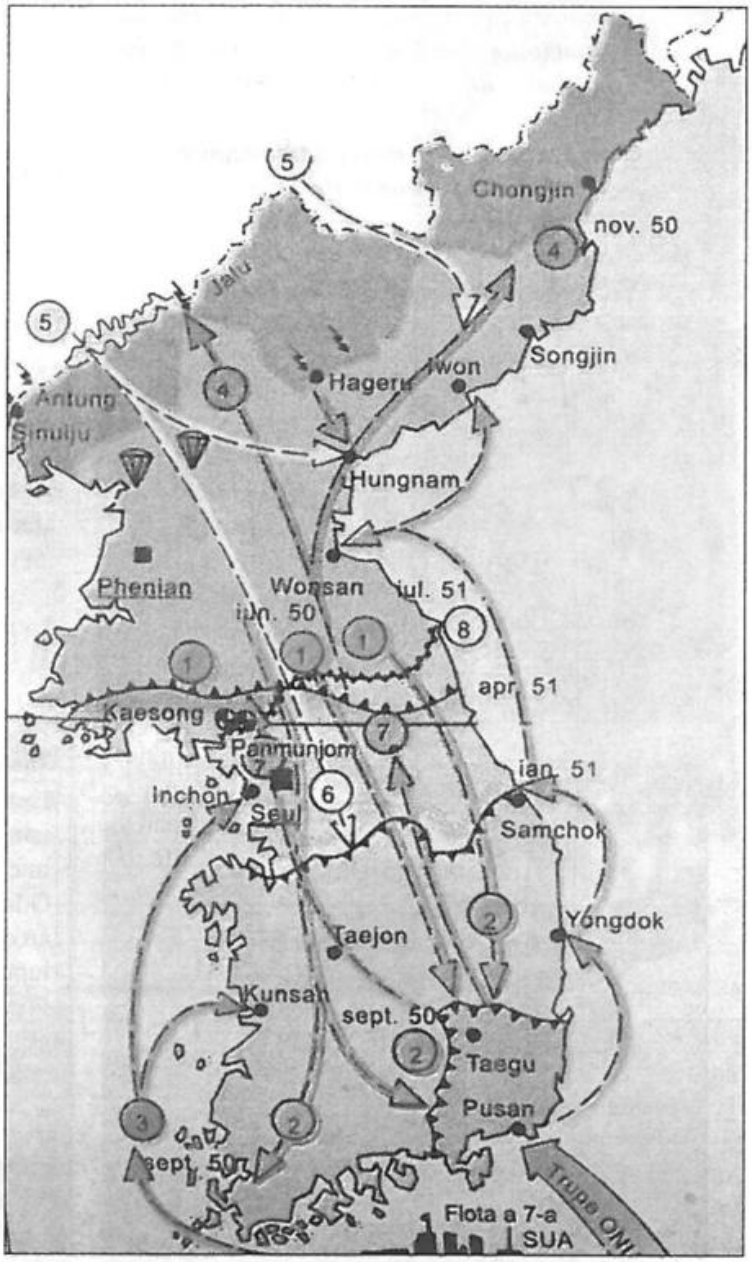

Să reflectăm

1. Citiți documentul **7** și explicați poziția SUA față de atitudinea URSS-ului.
2. Analizați documentul **5** și arătați care sunt drepturile de care trebuie să se bucure statele independente.
3. Pornind de la documentul **8** evidențiați rolul jucat de SUA în Orientul Mijlociu.

10 Ajutor prietenesc sovietic

„Societatea polonezã a putut sã se convingã încã o datã cã în momentele dificile ea poate sã conteze întotdeauna pe prietenii sãi sovietici. Vom rãmâne fermi în principiile consolidãrii ideii socialismului, independenței și statului polonez."

Gen. Jaruzelski — *mesaj de mulțumire adresat lui Leonid Brejnev*

11 Victoria „Solidarității" în Polonia

15 România '89

„Totul a început la Timișoara pe 16 decembrie, acolo unde armata a reprimat cu violență frământările populare".

S. Berstein — P. Milza, *„Istoria secolului XX"*

12 Perestroika

„... Perestroika înseamnă inițiativa maselor, este vorba despre dezvoltarea completă a democrației, a autonomiei socialiste...

Perestroika înseamnă dezvoltarea cu prioritate a domeniului social, având ca obiectiv satisfacerea aspirațiilor poporului sovietic pentru condiții mai bune de existență."

Mihail Gorbaciov — *Perestroika*

13 Opoziția cehă

Pe 8 aprilie 1975, **Václav Havel** adresează o scrisoare președintelui în care denunța teama, imoralitatea și minciuna. În același an ia naștere „Charta 77" care ataca regimul în legătură cu lipsa libertăților democratice și cu morala publică. „Revoluția de catifea" din 1989 îl propulsează pe Vaclav Hável președinte al Republicii.

14 Opoziția poloneză

Lech Walêsa — activitatea sa de oponent al regimului comunist începe în 1970 și va obține recunoașterea internațională în 1980 cu ocazia marilor greve de la Gdansk, organizate de sindicatul „Solidaritatea". Este arestat și eliberat după 11 luni de recluziune. Datorită luptei sale pentru libertate și democrație, în 1983, primește Premiul Nobel pentru Pace. Lech Walêsa simbolizează rezistența poporului polonez, avid de libertate, confruntat cu aparatul represiv comunist.

Să reflectăm

1. Pornind de la textul **10**, explicați cum era interpretată de comuniștii polonezi intervenția sovietică în afacerile interne ale Poloniei.
2. Analizând textul lui Mihail Gorbaciov evidențiați caracterul novator al Perestroikăi.
3. Analizând cele două texte — **13**, **14** — reliefați rolul jucat de cele două personalități în căderea comunismului.
4. Comparați modul de trecere la regimul democratic în România și Cehoslovacia, evidențiind contrastele, pe baza textelor **13** și **15**.

RONALD REAGAN (1911-2004)

● **a.** S-a născut în **1911**. Și-a făcut studiile în economie și sociologie. În 1937 se angajează la Compania Warner Bros., ca actor, dar nu a cunoscut gloria așteptată.

● Din **1947** până în **1952** a fost președinte al Sindicatului Actorilor de la Hollywood.

● În **1962** a fost ales guvernator al Californiei.

● În **1980** a fost ales președinte al Statelor Unite.

● Ajuns la Casa Albă, renunță la conceptul de stat-providență, și revine la o politică neo-liberală. „*America se întoarce*", declara Reagan în 1984, afirmându-și dorința de a reface prestigiul S.U.A. în fața Uniunii Sovietice.

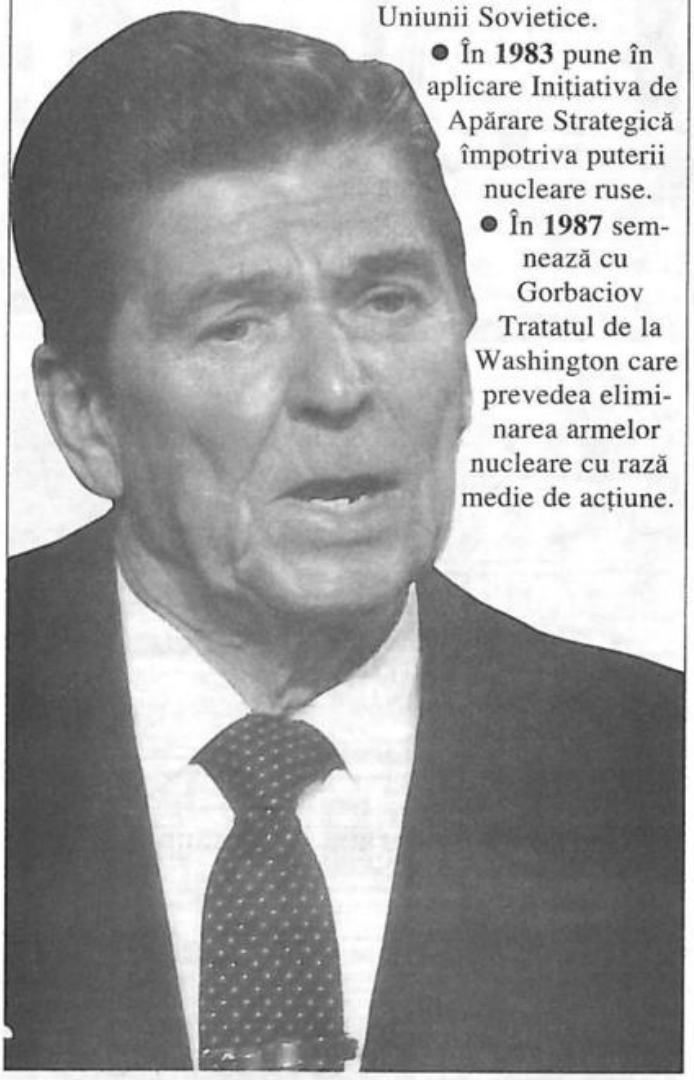

● În **1983** pune în aplicare Inițiativa de Apărare Strategică împotriva puterii nucleare ruse.

● În **1987** semnează cu Gorbaciov Tratatul de la Washington care prevedea eliminarea armelor nucleare cu rază medie de acțiune.

1. Pe baza textelor, comparați evoluția politică a celor doi lideri.

M. GORBACIOV

● **b.** S-a născut în 1931 în regiunea Stavropol în sudul Rusiei.

● S-a înscris în Komsomol la 15 ani și a lucrat 4 ani în agricultură.

● **1950-1955** — și-a făcut studiile în drept activând în Stavropol. A urcat în ierarhia partidului ajungând în 1980 membru al Biroului Politic al P.C.U.S.

● **11 martie 1985** este ales secretar general al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice

● A semnat alături de Ronald Reagan Tratatul de limitare a înarmărilor în 1987

● **1988** — a semnat acordul de retragere a trupelor sovietice din Afganistan

● A impus programele de **perestroika** = restructurare și **glasnost** = deschidere, care trebuia să reformeze sistemul comunist.

„Gorbymania"

„Gorby e diminutivul aplicat lui Gorbaciov de occidentali. El traduce bine sentimentul de bunăvoință pe care l-au încercat țările din Europa occidentală față de ultimul lider sovietic. În contradicție cu scăderea popularității în URSS, Gorbaciov se bucura de o apreciere cu totul specială în străinătate. În toate vizitele oficiale, merge împreună cu soția sa, Raissa, a cărei eleganță eclipsează celelalte soții ale liderilor sovietici. În plus, carisma lui Gorbaciov permite intrarea relațiilor internaționale într-o lungă perioadă de destindere."

Larousse, Enciclopedie

2. Identificați calitățile personale care au dus la declanșarea „gorbymaniei".

TEMA XV

RELIGIA ȘI VIAȚA RELIGIOASĂ

RELIGIA ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ

CUPRINS

*** CREDINȚA ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ**

*** RENAȘTEREA SPIRITULUI RELIGIOS — DIALOGUL ÎNTRE RELIGII**

*** INSTRUMENTE DE LUCRU — APLICAȚII**

*** CURENTE, PERSONALITĂȚI, SINTEZE**

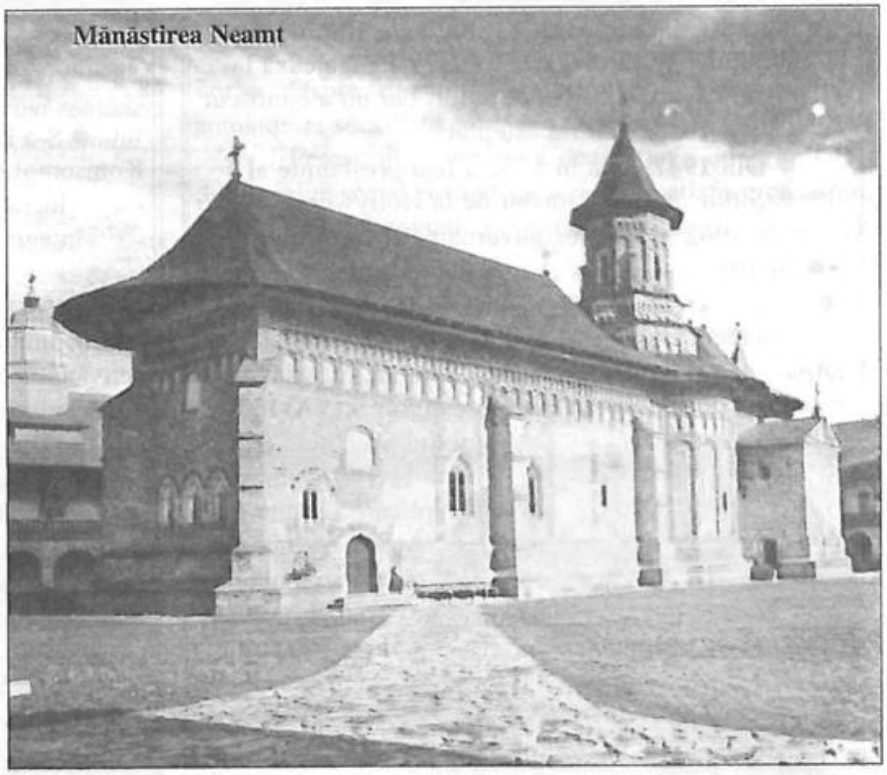

Mănăstirea Neamț

„Pentru educația unui copil care trebuie să devină om, este bine ca acesta să fie pus în contact, rând pe rând, cu versurile înflăcărate ale profeților lui Israel, cu filosofii și poeții greci, să cunoască și să simtă câte ceva din cetatea antică. Va fi bine să fie învățat și sensibilizat la cele mai frumoase pagini din Evanghelie, deopotrivă la cele lui Marc Aureliu, să fie îndemnat să răsfoiască toate Bibliile omenirii. În fine, să fie îndrumat să parcurgă, nu cu părtinire și într-un spirit critic, dar cu o caldă simpatie, toate formele de civilizație care s-au succedat. Ceea ce va trebui să reiasă din acest studiu nu va însemna dispreț, ură, intoleranță, ci dimpotrivă, va însemna o largă simpatie, o admirație pentru toate aceste manifestări ale gândirii și ale conștiinței, într-o continuă înaintare către un ideal neîncetat mai înalt".

Ferdinand Buisson

Templu hindus din Malaiezia

TEMA XV

RELIGIA ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ

CREDINŢA ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ Secolul XX s-a caracterizat printr-o lentă mişcare de **secularizare*** a societăţilor, (1) care s-a tradus prin reducerea rolului instituţional şi cultural al religiilor. Numeroase activităţi sociale precum educaţia, munca şi protecţia oamenilor trec de sub autoritatea instituţiilor religioase sub cea a statului sau a organizaţiilor civile. Originile mişcării de secularizare sunt multiple. În primul rând, Secolul Luminilor şi Revoluţia Franceză care au separat biserica de stat şi au proclamat libertatea de gândire şi religioasă. În al doilea rând, industrializarea, urbanizarea, progresele ştiinţelor desfac comunităţile în care Biserica avea un rol decisiv, contribuind la diminuarea rolului ei social. În secolul trecut oamenii au mizat mai mult pe ştiinţe pentru a-şi explica lumea şi a îmbunătăţi soarta umanităţii. Noile relaţii sunt confirmate de ameliorarea nivelului de viaţă, de aplicarea inovaţiilor tehnice în cadrul **statelor-providenţă***, a democratizării învăţământului şi a accesului tot mai uşor la asistenţă sanitară etc. Aspiraţia de a obţine fericirea aici, pe pământ, a crescut în aceeaşi măsură cu scăderea interesului pentru o viaţă viitoare. Diminuarea religiozităţii s-a datorat şi influenţelor unor curente filosofice şi culturale, manifestate după 1945, precum existenţialismul (2) sau structuralismul. Intelectualii, puternic afectaţi de ororile războiului, au accentuat în operele lor precaritatea condiţiei umane (Albert Camus, Jean-Paul Sartre, Gunther Grass, George Orwell, Emil Cioran, Eugen Ionescu), desprinsă de raţiune şi abandonată de divinitate. Instaurarea regimurilor comuniste în Europa de Est, în China şi în alte zone, regimuri întemeiate pe ateism şi pe voinţa de a eradica credinţa religioasă, s-a soldat pentru preoţi şi credincioşi cu enorme şi sistematice persecuţii. Totuşi, practicată în clandestinitate, religia a reprezentat un refugiu al indivizilor şi al comunităţilor împotriva regimurilor totalitare, a fost un factor de rezistenţă, ca în cazul Poloniei.

RENAŞTEREA SPIRITULUI RELIGIOS În pofida tentativelor de misionarism şi de recreştinare din sânul societăţilor occidentale, a creării de partide creştin-democrate, până în anii '60 decalajul dintre societăţi şi biserici dăinuieşte şi se accentuează. Abia în deceniul al şaptelea, în cadrul unei strategii de recucerire a terenului pierdut, biserica hotărăşte să se deschidă către modernitate şi să se implice în opera de justiţie socială şi de pace. Iniţiativa Conciliului II Vatican (1962-1965) a avut-o papa Ioan al XXIII-lea încă din 1959, având ca obiectiv un „aggiornamento" (modernizare) al bisericii, „căutarea unităţii" cu celelalte biserici creştine, cărora li s-a adresat invitaţia de a participa la conciliu. Declaraţia asupra libertăţii religioase proclamă independenţa bisericii în raport cu puterea statală şi recunoaşte laicitatea statului. Declaraţia asupra **ecumenismului*** traduce, de asemenea, voinţa de dialog cu alte culte şi confirmă o evoluţie benefică. Reforma în liturghie a însemnat abandonarea latinei şi folosirea limbilor naţionale. Deşi papii Leon al XIII-lea şi al Pius X-lea au impus **tomismul*** ca doctrină fundamentală a catolicismului, Conciliul II Vatican a repus în discuţie legitimitatea şi chiar necesitatea unui pluralism teologic în materie de filosofie religioasă, pentru că nici un sistem nu este capabil, având în vedere limitele cunoaşterii omeneşti, să îmbrăţişeze într-o privire sintetică şi universală toate aspectele revelaţiei divine. În ziua de 7 decembrie 1965, printr-o declaraţie comună citită concomitent în catedrala Sfântul Petru din Roma şi în catedrala Sfântul Gheorghe din Constantinopol, s-a procedat la ridicarea **excomunicărilor*** reciproce pronunţate în 1054 cu prilejul „Marii Schisme". Papa Paul al VI-lea (1963-1978) şi patriarhul Atenagora I de Constantinopol (1949-1972) au subliniat în această Declaraţie hotărârea celor două biserici de a merge pe calea dialogului şi a împăcării.

„Secolul XXI va fi religios sau nu va fi deloc". Această afirmaţie a lui André

VOCABULAR

SECULARIZARE a trece în patrimoniul statului un bun aparţinând bisericii sau mănăstirii; prin extindere, fenomenul de diminuare a sentimentului religios într-o societate

STAT-PROVIDENŢĂ termen ce denumeşte un ansamblu de politici sociale prin care se urmăreşte asigurarea unor servicii de bază, precum sănătatea şi învăţământul, după nevoi şi de regulă gratuit, din fonduri de stat (în engleză — *welfare state*).

ECUMENISM mişcare de apropiere între biserici şi religii, de cooperare în anumite domenii.

TOMISM doctrină teologică şi filosofică iniţiată de teologul italian Toma d'Aquino, în secolul al XIII-lea, care a susţinut armonia dintre ştiinţă, întemeiată pe raţiune şi religie, întemeiată pe credinţă. Din 1879 a devenit doctrina oficială a Bisericii catolice.

EXCOMUNICARE a exclude din comunitatea bisericii; afurisenie

CRONOLOGIE

1891
Enciclica Rerum Novarum pune bazele catolicismului social

1897
Primul Congres Sionist la Basel; defineşte condiţiile întoarcerii în Palestina

RELIGIA ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ

Malraux pare să fie confirmată de resurecția credinței, după anii '70, în întreaga lume. Trezirea sentimentului religios se manifestă, totuși, în forme mult diferite față de trecut și se caracterizează printr-o întrepătrundere de tradiții religioase foarte diverse. În cadrul religiilor avraamice (creștinism, iudaism, islamism) iau naștere noi mișcări și curente care își propun să recreștineze, să reiudaizeze, să reislamizeze lumea, sau se rup de societate pentru a constitui comunități de credincioși capabile să ofere un spațiu protejat. Nevoia de spiritualitate favorizează și sectele care atrag un număr crescut de aderenți, ca de exemplu Biserica scientologică în Statele Unite sau mișcarea New Age (Era Nouă). (3) Acestea pretind a-și avea originile fie în modelul creștin, (Christian Science, Copiii Domnului și mai ales secta Moon, întemeiată de coreeanul Sun Moon), fie în hinduism și budism. Cea mai mare parte a acestor secte, dintre care unele constituie veritabile mișcări de masă la scară planetară, profesează o viață de asceză și meditație, un profund anti-intelectualism, renunțarea la bunurile lumești, ruptura cu mediul social și familial de origine. Uneori, conduse de profeți lipsiți de scrupule, ele pot conduce la o veritabilă dominație totalitară a individului de către grup, la o totală depersonalizare. Folosindu-se de libertatea religioasă consfințită în toate statele democratice, aceste secte practică un **prozelitism*** agresiv menit să le sporească numărul membrilor și audiența în societățile respective.

În ultimele decenii a înflorit o mistică laică, chiar păgână, bazată pe conceptul că omul este măsura tuturor lucrurilor și s-au răspândit **curentele gnostice*** ca Ordihul Roza-Cruce, Antropozofia, Mișcarea Graalului, Ordinul Martinist Tradițional, Noua Acropolă, Atlantis, Metanoia etc. Dorința naturală de Dumnezeu poate așadar, să se traducă prin expresii mistice de mare diversitate. „Religiile noncreștine poartă în ele ecoul mileniilor de căutare a lui Dumnezeu, căutare incompletă, dar înfăptuită adeseori cu sinceritate și inimă curată. Ele au învățat generații întregi să se roage — a explicat cu multă înțelegere papa Paul al VI-lea această propensiune către Absolut a oamenilor.

Tot în anii '70 are loc în lumea evreiască mișcarea de întoarcere la iudaism. (4) Echilibrul cultural pe care se bazează statul Israel, laic și social, a fost zguduit de războaiele din 1967 și 1973 care au provocat o criză morală și politică a **sionismului***. Radicalismul se manifestă prin două mari curente. Ultraortodocșii predică un iudaism integral prin respectarea în viața cotidiană a normelor impuse de textele sacre, împotriva modernizării și secularizării societății. Ultraortodocșii caută să ajungă la reiudaizarea statului cu ajutorul a numeroase asociații, dar și printr-o acțiune politică prin intermediul partidelor religioase. Acestea doresc să impună primatul legii religioase asupra celei civile în instituțiile din Israel. Naționaliștii religioși, militanți ai Marelui Israel, susțin implantarea coloniilor evrești în Teritoriile Ocupate și au creat o mișcare național-religioasă care recurge uneori la acțiuni violente. La ultimele alegeri legislative, partidele religioase au înregistrat succese importante.

În lumea musulmană se afirmă un curent fundamentalist începând cu primul șoc petrolier (1973). Afluxul de petrodolari exercită un triplu efect de remodelare: mai întâi geopolitic, prin deplasarea raportului de forțe în favoarea țărilor exportatoare de petrol; apoi economic, prin faptul că țările din Golf au devenit bancherii reislamizării și, în sfârșit, efectul social și religios prin accentuarea contrastelor dintre lumea rurală și centrele urbane unde se concentrează bogăția provenită de la suveranii petrolului. În 1979 se produce revoluția islamică din Iran și puterea este preluată de **ayatolahul*** Khomeyni. (a) Se legiferează tradiția islamică, Sharia, se introduc pedepsele corporale pe care ea le prevede și se impune femeilor portul vălului tradițional. Khomeyni este creatorul mișcărilor Hezbollah, partid al „fanaticilor lui Dumnezeu", implicat în acți-

CRONOLOGIE

1905
în Franța — legea separării dintre biserică și stat

1906
nașterea bisericilor penticostale în Statele Unite

Domul din Pisa

VOCABULAR

PROZELITISM
zel, râvnă în a face noi convertiri la o religie, la o doctrină.

GNOSTICISM
curent filosofico-religios care proclamă ideea unei cunoașteri pe cale mistică, prin practici de inițiere.

SIONISM
mișcare naționalistă a evreilor, apărută la sfârșitul sec. al XIX-lea, la baza căreia stă ideea întemeierii unui stat evreiesc pe teritoriul Palestinei.

AYATOLAH
cel mai important conducător religios la musulmanii șiiți

TEMA XV

RELIGIA ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ

uni violente și Savama, organizație însărcinată cu promovarea integrismului islamic în lume. În ultimii ani, fundamentalismul islamic înregistrează tot mai multe progrese în lumea musulmană. **(b)** Propunând revenirea la principiile tradiționale ale Islamului, el câștigă încredere și susținere. Impunând solidaritatea în cadrul comunității musulmane, el îi atrage pe dezmoșteniți. Acuzând Occidentul de toate relele, el joacă în mod cert cartea naționalismului.

Budismul **(5)** și-a creat o imagine pozitivă în lume, fiind nonviolent și ecologic, expert în spiritualitate și tehnici de meditație, receptiv la știința modernă și deopotrivă bine ancorat într-o tradiție milenară. El oferă o abordare constructivă asupra existenței. O dată cu prăbușirea ideologiilor, mulți oameni au înțeles că ar trebui, poate, să se schimbe ei înșiși, înainte de a pretinde transformarea lumii. Budismul propune instrumente practice și intelectuale de perfecționare a adepților lui, fiind susținut de o adevărată filosofie bogată și profundă. Răspândirea acestei religii a fost impulsionată în anul 1956 cu prilejul comemorării a 2 500 de ani de la moartea lui Buddha, la al VI-lea sinod budist. Căci, după o veche tradiție, când se vor împlini 2 500 de ani de la moartea lui Buddha, va începe o nouă eră în istoria acestei religii care se va răspândi în întreaga lume. Astăzi, cea mai puternică comunitate budistă din afara Asiei se găsește în SUA, unde această religie dispune de peste 100 de temple și mănăstiri. De asemenea în Olanda, Germania, Franța și Elveția există societăți budiste foarte active.

DIALOGUL ÎNTRE RELIGII Mișcarea ecumenică are ca scop refacerea unității Bisericii creștine, divizată de-a lungul istoriei, datorită factorilor teologici și politici. În primele decenii ale secolului XX au apărut trei mari mișcări creștine promovând dorința de unitate a bisericilor: „Viață și Acțiune", sau creștinismul practic, urmărind cooperarea dintre biserici, „Credință și Organizare", sau creștinismul teologic, militând pentru găsirea unei baze teologice comune și „Consiliul Internațional al Misiunilor" care a urmărit cooperarea societăților misionare. Bisericile ortodoxe, Bisericile protestante și Biserica anglicană activează cu succes din 1920 în mișcarea ecumenică, iar din 1948, în urma Conferinței de la Amsterdam, în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care cuprinde peste 300 de biserici creștine din lume.

În condițiile lumii contemporane, dialogul dintre religii este o necesitate impusă de dorința oamenilor de a proteja pacea și de a promova valorile morale universal recunoscute. **(6)** Un moment important în revigorarea colaborării interreligioase a fost alegerea ca papă în 1978 a arhiepiscopului de Cracovia, Karol Wojtyla, în vârstă de 58 de ani, care a luat numele de Ioan-Paul al II-lea. **(c)** Din 1522 este primul papă neitalian, venit din estul Europei și care a trăit experiența totalitarismului comunist. El a proclamat fără încetare drepturile omului, iar în călătoriile sale a promovat dialogul pașnic și constructiv cu alte religii. A fost primul papă care a vizitat Israelul și s-a rugat la „Zidul Plângerii" condamnând orice formă de antisemitism sau de intoleranță religioasă. La 9 mai 1999, Ioan-Paul al II-lea a vizitat România, prima vizită a unui papă într-o țară predominant ortodoxă. Dialogul cordial cu Biserica Ortodoxă Română a fost continuat la Vatican, în octombrie 2002, când s-a desfășurat vizita patriarhului Teoctist și a altor înalți prelați ortodocși la Sfântul Scaun.

Religia în general, creștinismul în speță, se află mereu prinse între transcendență și viața pământească. Căutăm mereu să găsim rostul credinței în împrejurările lumii actuale. Este evident că mai sunt încă multe de făcut pentru a găsi un limbaj adecvat de comunicare între era interplanetară și cibernetică pe de o parte, și adevărurile eterne ale Bisericii, ale Mântuitorului pe de alta. Dar premisele cele mai solide există, iar sarcina însăși este pasionantă pentru orice credincios.

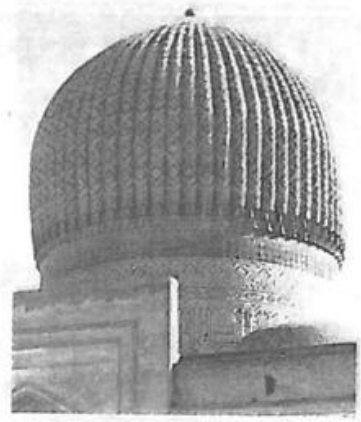

Moschee din Samarkand

CRONOLOGIE

1947
împărțirea Indiei după un criteriu religios; Pakistanul occidental și Pakistanul oriental, musulmane și India, în principal hindusă

1948
Conciliul Ecumenic al Bisericilor

1948
crearea statului Israel

1949
proclamarea Republicii Populare Chineze

1950
Ron Hubbard pune bazele bisericii scientologice

1954
Moon Sun Myung, om de afaceri corean, întemeiază biserica unificării

1962-1965
se desfășoară Conciliul Vatican II

1969
Biserica din Scoția acceptă principiul hirotonirii preoților femei

1976
războiul civil în Liban între creștini și musulmani

TEMA XV

RELIGIA ȘI VIAȚA RELIGIOASĂ

Instrumente de lucru / aplicații

1 Nevoia unei relații directe cu Dumnezeu

Steaua de argint din Biserica Nativității — Bethleem

„Dacă examinăm sub acest aspect marea istorie culturală a Europei, vom observa imediat că tensiunea între revelația mediată instituțional și ierarhic pe de o parte, și exigența unei relații directe, personale și izbăvitoare a insului cu Creatorul, pe de altă parte, a dominat istoria Occidentului european cel puțin din vremea Sfântului Francisc din Assisi până la Contrareformă. O dată cu răspândirea culturii urbane, a tiparului, a traducerilor Bibliei în limbile naționale, nevoia credincioșilor de a primi Revelația Cărții prin intermediul ierarhiei ecleziastice s-a redus drastic și a deschis era contestării acestei medieri. **Jean Vernette**

2 Existențialism

Curent filosofic care alege existența ca centru al reflecției. Ca școală de gândire, existențialismul se naște în Danemarca, cu Sören Kierkegaard (1813-1855), care își formulează neliniștile în sânul teologiei protestante, dar se revendică de la reacția filosofică împotriva lui Hegel. Lucrările mai importante ale filosofului danez sunt: **Conceptul de ironie**, **Conceptul de angoasă**, **Tratatul despre disperare**, ale căror principii și idei (conceptul individualității, alegerea, paradoxul, anxietatea, disperarea) vor fi preluate de succesorii săi. Școala existențialistă refuză gândirea abstractă, logică și obiectivă, și abordează existența umană în realitatea ei concretă. Existențialismul cunoaște două tendințe: una atee, Martin Heidegger (**Ființă și timp**, 1927), Jean Paul Sartre (**Ființa și neantul**, 1942), alta creștină prin Miguel de Unamuno (**Despre sentimentul tragic al vieții**, 1913), Gabriel Marcel (**Jurnalul metafizic**, 1927). Pe urmele filosofilor, eseiștii, romancierii și poeții au proclamat falimentul rațiunii logice în favoarea „rațiunii vitale" (Miguel de Unamuno, Ortega y Gasset), a trăirii vitaliste (A. Gide, d'Annunzio), a adevărului particular al existenței umane (A. Malraux, H. de Montherlant).

Statuia lui Iisus de la Rio de Janeiro

3 New Age

Definiția New Age, potrivit inițiatorilor săi, este „o nouă paradigmă", adică o nouă manieră de a privi lucrurile în orice domeniu. Sănătate și educație, spiritualitate și politică, științe sociale și științe exacte, până la artă și magie. Ideea esențială este că omenirea ar fi pe cale de a intra, prin trecerea de la era astrologică a Peștilor în aceea a Vărsătorului, la acest început de mileniu al III-lea, într-o eră nouă (New Age), de conștientizare spirituală și planetară, ecologică și mistică, de armonie și lumină, marcată de mutații psihice profunde. Acum se va vedea, de asemenea, după părerea unora, A Doua Venire a lui Hristos, ale cărui „energii" ar acționa deja printre noi.

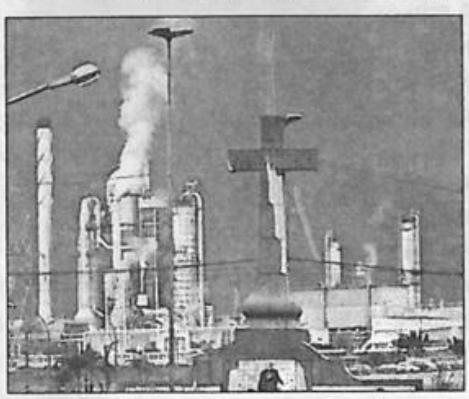

Credința în lumea modernă

Să reflectăm

1. Cum explicați nevoia omului contemporan pentru o relație directă, nemediată cu divinitatea? Ce consecințe are o astfel de atitudine?
2. Omul sec. XX s-a preocupat mult de destinul său în această lume. Cunoașteți o altă perioadă istorică cu preocupări asemănătoare la nivelul culturii?

5 Variantele budismului

a) Calea mică sau Hinayana este cel mai vechi curent. El a dat naștere la aproximativ 20 de secte, dintre care nu mai rezistă decât școala Theravada (învățătura strămoșilor) răspândită în sud-estul Asiei (Ceylon, Birmania, Thailanda, Laos, Cambodgia).

b) Marea cale sau Mahayana, apărută în primul secol al erei noastre, este astăzi prezentă mai mult în Vietnam, în Tibet, în Coreea și Japonia.

c) Calea tantrică sau Vajrayana (calea diamantului), se dezvoltă în secolul al VII-lea, în nordul Indiei și se păstrează astăzi în Tibet și Mongolia. Presupune numeroase ritualuri magice, esoterice, erotice și simbolice, conservate în tantre (fiii stejarului în sanscrită).

d) Zen, variantă japoneză a budismului, a apărut în China, apoi a fost introdus de japonezi în Statele Unite în jurul anilor '30 și în Europa, după 1960. Cuvântul „zen" vine din sanscrită și înseamnă „concentrare". *„Zen nu este nici un raționament, nici o teorie, sau o idee; nu înseamnă decât o practică, o meditație corect așezată; adevărata revoluție este îndreptată înspre interior"* spunea maestrul japonez Deshimaru.

Statuia din aur a lui Budha — Thailanda

Să reflectăm

1. Comparați principiile credinței mozaice cu elementele fundamentale ale credinței creștine. Stabiliți asemănările și deosebirile constatate și explicați-le prin evoluția istorică a celor două religii.
2. Redactați un eseu despre noile forme de spiritualitate apărute în ultimele decenii ale sec. XX. Emiteți o părere despre sursele lor de inspirație.

4 Cele 13 principii ale credinței mozaice (iudaice) — formulate de Maimonide

1. Cred cu o credință desăvârșită că Creatorul, lăudat fie numele Lui, creează și conduce toate făpturile și că El singur a făcut, face și va face toate viețuitoarele.
2. Cred cu o credință desăvârșită că Creatorul, lăudat fie numele Lui, este unic și că nu există nici o altă unitate la fel cu a Lui, sub nici un chip, că numai El singur este Dumnezeul nostru, care a fost, este și va fi.
4. Cred cu o credință desăvârșită că Creatorul, lăudat fie numele Lui, e cel dintâi și cel din urmă.
5. Cred cu o credință desăvârșită că Creatorul, lăudat fie numele Lui, numai către El singur se cuvine să ne rugăm și că nu se cuvine a ne ruga altuia, afară de Dânsul.
7. Cred cu o credință desăvârșită că profeția lui Moșe (Moise), învățătorul nostru, pace lui, a fost adevărată, că el este părintele tuturor profeților, atât al celor care au fost înaintea lui, cât și al celor care i-au urmat.
8. Cred cu o credință desăvârșită că întreaga Tora, ce se află acum în mâinile noastre, e aceeași ce i-a fost dată lui Moșe, învățătorul nostru, pace lui.
12. Cred cu o credință desăvârșită în venirea lui Mesia și deși el mai zăbovește, îl voi aștepta zilnic ca să vină.
13. Cred cu o credință desăvârșită că va fi învierea morților atunci când va găsi de cuviință Creatorul, lăudat fie numele Lui de-a pururea și în vecii vecilor.

Menora — sfeșnic iudaic

6 Societățile moderne și religia

„Ideea că organizarea politică a societăților umane se poate dispensa de un fundament de tip religios nu conduce la distrugerea religiilor. Ea nu face decât să le readucă pe acestea din urmă la statutul lor de opțiuni spirituale liber-consimțite. Un Dumnezeu facultativ nu este un Dumnezeu interzis, nici unul asuprit".

Auguste Comte

Biserica Nativității din Bethleem

AYATOLAHUL KHOMEINY (1902-1989)

a. A fost conducătorul rezistenței iraniene împotriva „revoluției albe" a șahului din anii '60 și '70. Critica sa vehementă la adresa șahului și atitudinea sa radicală i-au adus un larg sprijin popular, dar și exilul în Irak și Franța. Devine conducătorul revoluției islamice care l-a alungat pe șah în februarie 1979.

Concepția sa asupra guvernării se bazează pe tema velayat-e faqih — autoritatea juristului. Omul calificat în conducerea societății islamice este juristul corect și instruit-faqih, pentru că el cunoaște dreptul și tradițiile Profetului și ale imamilor, este experimentat în citirea și interpretarea preceptelor din Coran.

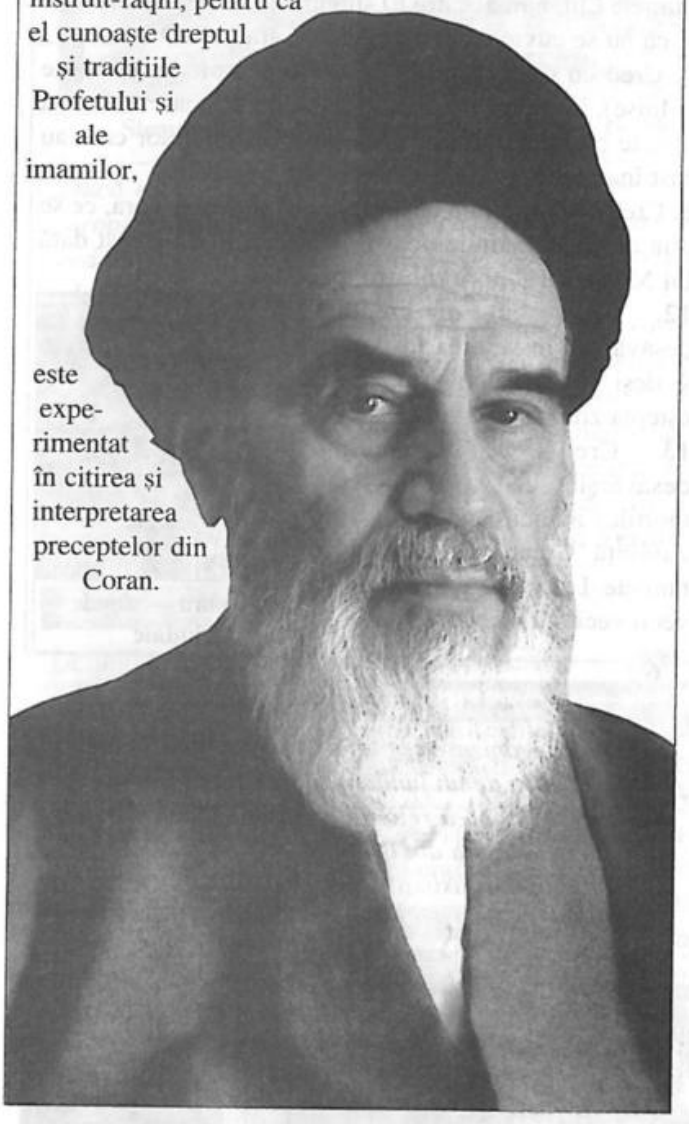

Revoluția islamică din Iran a avut un impact uriaș în lumea actuală. Care au fost cauzele ei și ce consecințe a avut această mișcare?

c UN NOU ECUMENISM

Papa Ioan Paul al II-lea în vizită în România — 1999

ISLAMUL ÎN CUMPĂNĂ

b. Prin atentatele din 11 septembrie 2001 îndreptate împotriva Statelor Unite, anumiți „desperados" ai lumii musulmane au declarat război sistemului american, perceput ca o încarnare a imperialismului de proporții plantare. Având în vedere ecourile catastrofale, aceste tragice evenimente riscă să umbrească viitorul lumii islamice pentru mulți ani. Anarhia legitimităților nu a folosit decât profeților nenorocirii care, invocând „șocul civilizațiilor", se lansează în atacuri contra cvasitotalității speciei umane. Din cauza unor atari discursuri inspirate de ignoranță și prejudecăți, discreditul planează asupra islamului. Dar odată trecut șocul emoțional, rațiunea va ști să readucă „efectul Afganistan" la strictele sale dimensiuni. Căci valorile umanismului, ale bunătății și ospitalității sunt proprii imensei majorități a comunității islamice. Va mai fi încă nevoie de timp, fără îndoială, pentru ca lumea Islamului să înceteze de a mai provoca frica și a mai fi desemnată pe nedrept ca noul „imperiu al Răului". Este urgent necesar ca valorile islamice să fie restaurate în adevăratele lor dimensiuni, ca izvoare hrănitoare ale civilizației universale. Nici o inițiativă pedagogică și mediatică nu ar fi de prisos în această necesară acțiune de dreptate și adevăr".

Ali Merad, *Islamul contemporan*

Documentați-vă și realizați un portofoliu cu tema „Lumea islamică și civilizația occidentală". Argumentați cu fapte și texte părerile pe care le emiteți.

TEMA XVI

SOCIETATEA LA ÎNCEPUTUL MILENIULUI III

CUPRINS

* **GLOBALIZAREA O NOUĂ PARADIGMĂ A LUMII CONTEMPORANE**

* **MODUL DE VIAȚĂ ÎN SOCIETATEA BAZATĂ PE CUNOAȘTERE**

* **TERORISMUL — O PROVOCARE GLOBALĂ**

* **INSTRUMENTE DE LUCRU — APLICAȚII**

* **CURENTE, PERSONALITĂȚI, SINTEZE**

„Procesele prin care relațiile sociale devin mai apropiate, depășesc frontierele astfel încât viața umană se desfășoară din ce în ce mai mult într-o lume percepută ca un întreg."

(Jan Aart Scholte, *The Globalization of World Politics*)

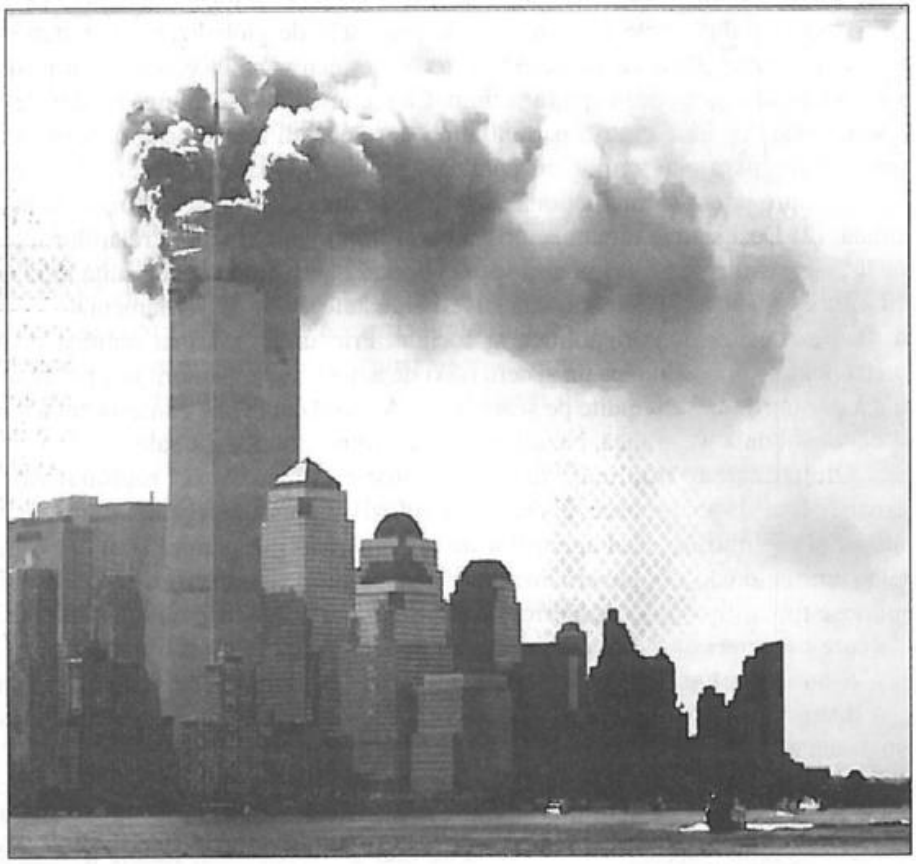

New York — 11 septembrie 2001

„Globalizarea a devenit un concept la modă în științele sociale, dictonul principal al specialiștilor în management, lozinca jurnaliștilor și a politicienilor de orice fel. Se afirmă în mare măsură că trăim într-o eră în care cea mai mare parte a vieții sociale este determinată de procesele globale, în care culturile, economiile și granițele naționale au început să dispară."

(Paul Hirst, G. Thompson, *Globalizarea sub semnul întrebării*)

SOCIETATEA LA ÎNCEPUTUL MILENIULUI III

GLOBALIZAREA — O NOUĂ PARADIGMĂ A LUMII CONTEMPORANE

Globalizarea* reprezintă o trăsătură importantă a zilelor noastre. Ea este percepută ca forța motrice a schimbărilor rapide care au loc în plan politic, social, economic și cultural și are ca efect restructurarea și reconfigurarea societăților moderne și a ordinii internaționale. Termenul de globalizare reflectă apariția de rețele și sisteme de interacțiune interregionale. Anvergura spațială și densitatea interconectării globale și transnaționale împletesc rețele de relații între comunități, state, instituții internaționale și corporații multinaționale care alcătuiesc ordinea globală. Practic, se ajunge într-o situație în care puține sfere ale vieții sociale reușesc să scape de influența proceselor globalizării. **(1)**

În plan politic, cele mai afectate de procesele de globalizare sunt statul și decizia sa politică. **„Politica globală*"** este un termen care încearcă să surprindă întinderea relațiilor politice în spațiu și timp. Ca o consecință, se ajunge în situația în care deciziile și acțiunile dintr-o parte a lumii pot dobândi impact asupra ceea ce se întâmplă în alte părți ale lumii. Conceptul de „politică globală" contestă distincțiile tradiționale între intern și internațional, interior și exterior, politică teritorială și non-teritorială. **(2)** Deși statele rămân actorii cei mai importanți ai scenei relațiilor internaționale, ele trebuie acum să împartă scena politicii internaționale cu o suită întreagă de alți actori: organizații internaționale guvernamentale și non-guvernamentale, companii multinaționale, mișcări politice și sociale. Prin urmare, scena politică internațională poate fi concepută ca un sistem mixt de actori, în care autoritatea politică și sursele autorității sunt răspândite pe scară largă. Această concepție contestă caracterizarea convențională westfalică, bazată pe stat, a ordinii politice globale.

Globalizarea implică, deci, transnaționalizarea și regionalizarea guvernării. Din 1945 încoace a crescut exploziv numărul organizațiilor internaționale, al regimurilor și al agențiilor de reglementare. În paralel s-au dezvoltat rețelele transnaționale nonguvernamentale și neoficiale — ONG-uri — cele care îndeplinesc funcțiile asumate anterior de guvern, cum ar fi asistența umanitară, cât și cele care exercită campanii pe probleme globale, ca de pildă ecologia și pacea.

S-au dezvoltat și alte tipuri de rețele transnaționale, bazate pe legături între o diversitate de activități culturale și sportive, grupări etnice și religioase transnaționale. **(3)** Învățământul superior este tot mai mult globalizat, atât datorită schimburilor de studenți, cadre didactice, de logistici și tehnologii didactice asemănătoare, cât și din cauza Internetului.

Într-o lume care devine din ce în ce mai interconectată, statele tind să se angajeze într-un număr crescând de acorduri și aranjamente instituționale. Această tendință de instituționalizare continuă a politicii internaționale este reflectată cel mai bine de tendința de formare a unor regimuri internaționale incluzând un spectru larg de actori: guverne, departamente guvernamentale, autorități guvernamentale subnaționale. Spre exemplu, putem discuta despre un regim al securității internaționale, despre un regim internațional al neproliferării nucleare sau de un regim internațional al drepturilor omului.

MODUL DE VIAȚĂ ÎN SOCIETATEA BAZATĂ PE CUNOAȘTERE

Globalizarea, ca unul dintre cele mai importante subiecte ale umanității la începutul noului secol, aduce în discuție conceptul de „societate informațională" bazată pe cunoaștere. Modul nostru de viață este supus unei vizibile „tranziții culturale" înspre „postmodernitate" sau „modernitate târzie", cum este ea definită.

Societatea globală este o societate informațională. O dată cu revoluția pro-

Forumul Economic Mondial — 2005

VOCABULAR

GLOBALIZAREA
forța motrice a schimbărilor care au loc în plan politic, economic, social și cultural

„POLITICA GLOBALĂ"
concept ce contestă distincțiile tradiționale între intern și internațional

Soldat KFOR

SOCIETATEA LA ÎNCEPUTUL MILENIULUI III

ductivității din 1880, cunoștințele au început să fie aplicate asupra muncii. După Cel de-al Doilea Război Mondial, cunoștințele au început să fie aplicate și asupra cunoștințelor dând naștere societății informaționale bazate pe cunoștințe, în care cel mai reprezentativ verb în prezent nu mai este „a fi" ci „a face", a aplica cunoștințe. În societatea postcapitalistă, cunoștințele sunt resurse de bază, informația este un mijloc de producție mai important decât capitalul, natura sau munca.

În trecut se vorbea despre experiență, pregătire, profesie, meșteșug. Meșteșugul era învățat într-o ucenicie de 5 ani și era suficient pentru toată viața. În prezent se vorbește despre învățare, instruire, disciplină, predat, învățat etc. Sunt necesare din ce în ce mai multe cunoștințe din alte domenii, cunoștințele se înnoiesc permanent și se schimbă o dată la 5 ani.

Microelectronica, computerele, noile tehnologii ale comunicației și informației, robotica etc. modifică din nou, pentru a câta oară, felul oamenilor de a trăi, așa cum biotehnologia modifică însăși caracteristicile vieții. Lumea devine virtuală și se mișcă mai repede. Distanțele dispar, iar timpul se reduce.

Pentru prima dată în istorie schimbările geoatmosferice și biologice globale afectează locuitorii întregii planete. În acest sens, interdependența mediului înconjurător, alăturată interdependenței economice, necesită o coordonare globală.

Lumea este atât de deschisă, diferită, dar și atât de vulnerabilă, dacă nu înțelege să rezolve problemele cu care se confruntă. Dintre acestea: lupta împotriva maladiei SIDA; eradicarea traficului și consumului de droguri; sporul populației neînsoțit de utilizarea judicioasă a resurselor de hrană; prevenirea lipsei de apă. Astăzi 1 miliard de locuitori ai planetei trăiesc cu mai puțin de 1 dolar (USD) pe zi, alți 800 de milioane suferă de malnutriție, iar prăpastia dintre Nord și Sud, adică dintre țările dezvoltate și cele ale Lumii a Treia și a Patra se adâncește tot mai mult.

Pentru soluționarea problemelor globale este necesară elaborarea unei strategii de durată întemeiată pe colaborarea guvernelor, a organizațiilor nonguvernamentale și în general a societăților civile, regândirea rolului și locului ONU în lumea contemporană și dinamizarea instituțiilor sale specializate, mai ales acelea corelate dezvoltării. (4) Un rol important revine bisericilor, **(a, b)** dar și mobilizării întregului potențial științific și tehnologic al planetei. În acest context știința și educația devin componente esențiale ale dezvoltării.

TERORISMUL — O PROVOCARE GLOBALĂ Tehnologiile înalte devin instrumente ale înarmării, ale războaielor locale și subregionale, care bântuie planeta, ale terorismului, care în ultimii ani a devenit una dintre problemele cele mai grave cu care se confruntă lumea. (5) Terorismul nu este o noutate pe agenda lumii contemporane. În diferite forme el și-a făcut simțită prezența după Cel de-al Doilea Război Mondial prin activitatea grupărilor de extremă dreapta din Europa — Brigăzile Roșii în Italia, Organizația „15 Noiembrie" în Grecia, IRA în Irlanda, ETA în Spania, grupurile neonaziste etc. În contextul nenumăratelor conflicte din lume și mai ales din Orientul Mijlociu încet-încet terorismul, alimentat de fundamentalismul religios, cu precădere cel islamic, a atins forme de manifestare dintre cele mai diverse. Unele state, Irak, (6) Afganistan și altele, s-au implicat în susținerea rețelelor teroriste. În numele unor ideologii și cauze nobile terorismul contemporan a devenit extrem de violent și a pornit o luptă deschisă, un adevărat Jihad (război sfânt) împotriva valorilor și normelor lumii moderne. Atacul de la 11 septembrie 2001 a lovit atât de violent nu numai America, ci și fundamentele lumii noastre contemporane, fiind indiciul intrării într-o confruntare a culturilor împărtășite de comunități întregi.

Bill Gates

VOCABULAR

CUNOȘTINȚELE sunt informațiile eficiente în acțiune, orientate spre rezultate.

REVOLUȚIE INDUSTRIALĂ

în 250 de ani, revoluția industrială a devenit globală. În 70 de ani a devenit globală revoluția productivității. În 50 de ani a devenit globală revoluția managerială, adică organizarea bazată pe cunoștințe.

Forum economic — 2005

1 Globalizarea și mondializarea

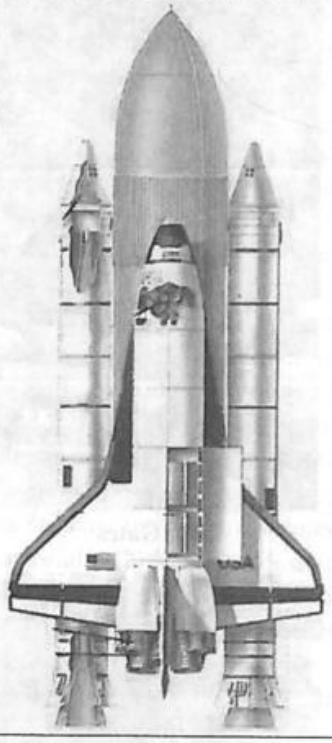

Globalizarea e privită ca un moment în cadrul procesului de mondializare, în care actorul principal îl reprezintă firma, de preferință cea multinațională.

Frank Lixesey

2 Persistența mondializării la granița cu secolul XXI

Decalajul rămâne sub toate aspectele imens între țările cele mai dezvoltate ale planetei care și-au renovat industriile, adoptând tehnici de vârf, inaccesibile țărilor Lumii a Treia și care acordă o imporanță crescută activităților de servicii sofisticate și funcțiunilor complexe ale comunității, în timp ce multe țări în curs de dezvoltare sunt în faza alfabetizării.

3 Transformări în mentalitate

Asistăm astfel în contextul crizei, la o revenire în forță a credințelor și practicilor tradiționale. În numeroase țări influența clerului și atașamentul față de formulele clasice ale vieții religioase rămâne foarte viu. Stau mărturie în acest sens vitalitatea catolicismului polonez, veritabil catalizator al voinței de rezistență a unui popor în lupta pentru păstrarea identității sale.

4 Globalizarea în concepția U.E.

„Cu alte cuvinte, nu frânarea globalizării ci implemantarea ei etică, aceasta este provocarea. În acest context, aș dori să folosesc denumirea de ***„globalizare etică"*** *termen care constă dintr-un triunghi format din trei elemente esențiale: comerț liber, cunoaștere și democrație."*

Guy Verhofstadt, președintele Uniunii Europene, septembrie 2001

5 Islamismul nu înseamnă terorism

„Victimele înregistrate în rândul civililor afgani ar putea sugera elementelor șovăitoare ale lumii arabe că nu este vorba de o luptă împotriva terorismului, ci de un conflict între Occident și Islam. Așa ceva ar provoca acea polarizare ideologică pe care Aliații se străduiesc să o evite, și ar duce la un război mult mai extins în spațiu și pe termen mai lung în timp."

***The Independent*, Londra, octombrie 2001**

6 Irak, înfrângerea terorismului

„Dincolo de incidentele regretabile, plătite cu vieți omenești, alegerile de duminică au fost apreciate în general de comunitatea internațională drept un succes și un mare pas spre democratizarea Irakului. ...Secretarul de stat al Vaticanului, cardinalul Angelo Sodano, a salutat desfășurarea alegerilor din Irak ca pe un semn al maturității acestui popor, și și-a exprimat speranța ca «acest scrutin să poată însemna un viitor al păcii...»

Ileana Cornea, *Ziua*, 1.02.2005

Să reflectăm

1. Care este rolul statului național în lumea globală?
2. Comentați și argumentați principalele probleme cu care se confruntă lumea în zilele noastre.
3. Ce cunoștințe aveți despre formele de manifestare ale terorismului contemporan?

KAROL WOJTYLA / PAPA IOAN PAUL AL II-LEA

a. S-a născut în data de 18 mai la Wadowice la 50 de km de Cracovia.

Rămas la 9 ani orfan de mamă, el dovedește aptitudini deosebite pentru literatură dar și pentru sport.

În 1938 începe cursurile Univ. Iagellone din Cracovia, la Facultatea de Filosofie. Din această perioadă datează și primele piese poetice pe care le pune în scenă alături de colegii săi. După 1 septembrie 1939, tânărul student se angajează muncitor, descoperindu-și totodată noua vocație de preot. Urmează cursurile teologice la seminarul din Cracovia și va fi hirotonisit în 1946. Își desăvârșește formația teologică la Roma după care revine în Polonia. Se remarcă ca profesor la Universitatea Catolică din Lublin, singurul centru teologic acceptat de comuniști. În 1967 devine cardinal al Poloniei având o reputație de gânditor și orator. În 1978 este ales papă.

A devenit un aspru critic al societății comuniste poloneze, sprijinindu-i pe sindicaliștii din „Solidaritatea".

În lupta pentru democrație, el a devenit un anticomunist convins, catolicismul devenind în rândul polonezilor instrumentul rezistenței și al opoziției. El inițiază o activitate de reconciliere care ia forme variate: de la recunoașterea responsabilității catolicismului în dezvoltarea antisemitismului; în erorile procesului lui G. Galilei, în persecuțiile inchiziției.

Biserica catolică sub conducerea papei a căutat să devină o biserică a celor mulți, o biserică modernă, chiar dacă dogmele catolice rămân neschimbate.

Promotor al unității între creștini, a luat parte la conferințele ecumenice și a vizitat state ortodoxe — România, Bulgaria — unde a fost primit cu un entuziasm deosebit.

A murit în 2 aprilie 2005.

Analizați cele două biografii și elaborați o sinteză cu titlul „Două personalități la cumpăna mileniului"

MAICA TEREZA

b. În 1910 la 26 august se naște la Skopje, Agnes Gonxka Bajaxhiu într-o familie de albanezi.

De tânără, a fost fascinată de viața de seminar, viață pentru care a și optat. La 18 ani intră în Congregația surorilor de la Maica Domnului din Loretta, după care a plecat în India. Depune jurământul de credință și adoptă numele de Tereza — patroana misionarelor. După o perioadă de conducere a Colegiului Sfânta Maria din Calcutta, Maica Tereza se dedică operelor de caritate.

În 1950 a constituit Congregația Misionarele Caritabile cu un obiectiv clar — de a-i ajuta și susține pe săraci.

Nemulțumită de rezultatele muncii sale, înființează „Casa sufletului curat" pentru cei muribunzi și „Casa copiilor" care să primească orfani, dar și să îi pregătească pentru viață. Toate centrele de primire a bolnavilor, a copiilor orfani, se vor baza pe învățătura Evangheliilor în privința iubirii aproapelui.

În 1979 i s-a decernat Premiul Nobel pentru Pace, pentru activitatea sa de militantă împotriva oricărei forme de discriminare, de excludere, de sărăcie sau nedreptate.

Se implică în activitățile umanitare de luptă împotriva foametei din Etiopia, pentru susținerea victimelor SIDA, dar și în acțiunile de protest față de legalizarea avortului și împotriva contracepției, acționând în peste 150 de țări. Moare în 5 septembrie 1997 lăsând în urmă o Congregație care are 4.000 de surori și 10 000 de voluntari.

„Viața este o sfîndare; fă-i față. Viața este o îndatorire; îndeplinește-ți-o"
Maica Tereza

TEMA XVII

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

ROMÂNIA ȘI INTEGRAREA EUROATLANTICĂ

„Noi, europenii, trebuie să ne considerăm călători îmbarcați pe una și aceeași corabie."

(Comenius, 1645)

CUPRINS

*** PRINCIPIILE UE**

*** PROCESUL ȘI ETAPELE CONSTRUCȚIEI EUROPENE**

*** ROMÂNIA ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ**

*** NATO ȘI ROMÂNIA**

*** INSTRUMENTE DE LUCRU. APLICAȚII**

*** CURENTE, PERSONALITĂȚI, SINTEZE**

ROMÂNIA ȘI INTEGRAREA EUROATLANTICĂ

PRINCIPIILE U.E. — DECLARAȚIA LUI SCHUMAN În contextul reconstrucției Europei după Al Doilea Război Mondial, mișcarea europeană a fost importantă. W. Churchill și alți 800 de lideri politici și din domeniul culturii au contribuit la crearea în mai 1949 a Consiliului Europei, cu sediul la Strasbourg. În 1950, Franța, prin vocea ministrului său de externe, Robert Schuman **(a)** **(1)**, a făcut un pas istoric uriaș în procesul reconcilierii cu Germania, invitând-o, alături de Italia, Belgia, Olanda și Luxemburg, să creeze împreună C.E.C.O. (Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului). Înființarea acesteia, în urma Tratatului de la Paris, semnat de Cei Șase în 1951 și succesul noului demers comunitar, i-a determinat să semneze la 25 martie 1957 Tratatul de la Roma **(2)** prin care înființau C.E.E. (**Comunitatea Economică Europeană**) și Euratom (**Comunitatea Europeană pentru energie atomică**).

PROCESUL ȘI ETAPELE FORMĂRII UE La cele trei comunități au aderat în anii următori nouă state: Danemarca, Irlanda și Marea Britanie în 1973; Grecia în 1981; Spania și Portugalia în 1986; Austria, Finlanda și Suedia în 1995.

Procesul de integrare europeană a cuprins statele foste comuniste din Europa Centrală și de Răsărit, după revoluțiile din 1989. Uniunea a încheiat acorduri de asociere în 1991 cu Ungaria și Polonia, iar în 1993 cu Cehia, Slovenia, România și Bulgaria.

La întâlnirea șefilor de stat și de guvern ai țărilor membre ale UE de la Copenhaga din iunie 1993, s-au stabilit criteriile pe care țările candidate trebuie să le îndeplinească pentru a deveni membre ale Comunității Europene. Criteriul politic se referă la: stabilitatea instituțiilor care garantează democrația, statul de drept, drepturile omului și protejarea drepturilor minorităților; cel economic, la existența unei economii de piață funcționale, precum și capacitatea de a face față presiunii concurenței și forțelor de pe piața din Uniunea Europeană; cel administrativ, la capacitatea de a-și asuma obligațiile de membru al Uniunii și cel legislativ, privind adeziunea la obiectivele uniunii politice, econo-mice și monetare **(4)**, adică adoptarea acquis-ului comunitar.

Cu ocazia întâlnirilor șefilor de state și guverne din statele membre ale Uniunii, Madrid (1995), Dublin (1996), problematica extinderii **(3)** a devenit prioritară pe agenda Uniunii, iar Comisia Europeană a fost desemnată să elaboreze Opiniile asupra stadiului aplicațiilor de aderare ale țărilor asociate. Acestea au fost publicate în pachetul de măsuri Agenda 2000 (iulie 1997).

Consiliul European de la Luxemburg, din decembrie 1998, a dat „undă verde" pentru primele negocieri cu cinci țări din Europa Centrală și de Est, Cehia **(5)**, Estonia, Ungaria, Polonia și Slovenia, plus Cipru, urmând ca negocierile cu celelalte cinci țări să înceapă după ce acestea vor înregistra un progres suficient în baza parteneriatelor de aderare.

ROMÂNIA ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ Baza legală a relațiilor dintre România și UE o reprezintă Acordul de asociere semnat la 1 februarie 1993. La 21 iunie 1995, a fost semnată **Declarația de la Snagov**, document politic de susținere a **Strategiei naționale de pregătire** a Aderării României la UE, de către reprezentanții tuturor partidelor parlamentare. Guvernul României a dat publicității prima versiune a Programului Național de Aderare (PNAR) în 1998, supus periodic actualizării și îmbunătățirii, în conformitate cu evoluția procesului de reformă, de performanțele și pregătirea pentru aderare. La Summit-ul de la Helsinki din decembrie 1999 s-a constatat evoluția pozitivă a procesului de integrare și s-a hotărât deschiderea negocierilor cu România **(7)**, Slovacia, Letonia, Lituania, Bulgaria și Malta.

România a încheiat provizoriu cele 31 de capitole de negociere în perioada februarie 2000 și decembrie 2004 și a primit la summit-ul de la Bruxelles, din decembrie

CRONOLOGIE

1957, martie
se semnează la Roma Tratatul pentru înființarea CEE și EURATOM;
1992, februarie
se semnează la Maastricht Tratatul asupra Uniunii Europene;
1993
summit-ul de la Copenhaga, care stabilește criteriile aderării
1993
România aderă la Consiliul Europei

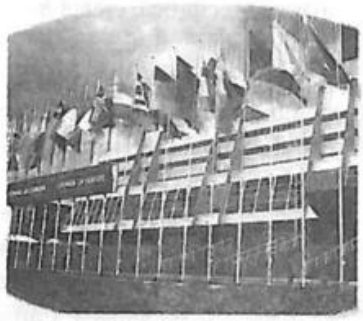

Sediul C.E.E. de la Strasbourg

VOCABULAR

Fondatorii Comunităților Europene:
Winston Churchill
Jean Monnet (b)
Robert Schuman (a)
Konrad Adenauer (c)
Alcide de Gasperi
Henri Spaak
Margaret Thatcher
Charles de Gaulle
Jacques Delors

ROMÂNIA ȘI INTEGRAREA EUROATLANTICĂ

2004, votul celor 25 de state membre, necesar pentru pregătirea semnării alături de Bulgaria a Tratatului de aderare la Uniunea Europeană, în aprilie 2005. Integrarea efectivă a celor două state urmează să se realizeze la 1 ianuarie 2007.

Problemele rămase nerezolvate după încheierea provizorie a capitolelor de negociere sunt prioritățile acestei perioade. Ele se referă la independența justiției, la reformarea și modernizarea administrației, la eradicarea corupției, la asigurarea unui mediu de afaceri competitiv și la eliminarea ajutorului de stat. România are încă numeroase probleme de ordin legislativ și de construire a instituțiilor.

După aderarea la Uniune, România ca stat membru va avea posibilitatea să ofere cetățenilor ei dreptul de a munci legal, de a circula liber și de a primi dreptul de rezidență și drepturi electorale în statele Comunității Europene.

Cel mai important beneficiu, însă, este acela că România va contribui la luarea deciziilor în cadrul Comunității Europene și va participa activ la modelarea noii Europe.

În octombrie 2004 s-a votat la Roma și în ianuarie 2005 s-a ratificat de către Parlamentul European, **Constituția**, care, dacă va fi acceptată de toate statele membre, va reconfigura Uniunea.

Uniunea Europeană construiește un model de guvernare bazat pe principiile subsidiarității, proporționalității și flexibilității și este pregătită să răspundă provocărilor lumii contemporane.

NATO — ROMÂNIA NATO este o alianță de state independente, angajate în apărarea reciprocă, creată în urma semnării la 4 aprilie 1949 a Tratatului Atlanticului de Nord **(9)**.

Rolul fundamental al NATO constă în apărarea libertății și securității statelor membre prin mijloace politice și militare, în conformitate cu principiile Cartei ONU. Astfel, sarcina principală a Alianței este de a preveni orice atac și de a apăra țările membre în fața oricărei amenințări de agresiune la adresa vreuneia dintre ele. Alături de apărarea colectivă (art. 5), după terminarea „Războiului Rece", NATO a angajat o viziune cuprinzătoare asupra realității, stabilind relații de colaborare cu state care nu sunt membre NATO, punând în centrul preocupărilor sale democrația și apărarea drepturilor omului, securitatea și stabilitatea. Cartierul general își are sediul la Bruxelles, unde funcționează atât structura politică, cât și reședința permanentă a Consiliului Nord Atlantic.

O dată cu încheierea „războiului rece" a fost adoptată **noua strategie globală a Alianței (10)**, capabilă să facă față schimbărilor fundamentale intervenite în urma căderii comunismului și trecerii de la lumea bipolară la cea multipolară. În ultima perioadă, mai ales după 11 septembrie 2001, Alianța se confruntă cu provocări asimetrice non-clasice, datorate agresivității grupărilor teroriste și a statelor care le susțin.

România a fost prima țară care a semnat, în ianuarie 1994, acordul pentru **Parteneriatul pentru Pace* (11)**. Ca instrument de promovare a securității și stabilității în spațiul euro-atlantic, noua structură cuprinde 26 de membri — țări din Europa Centrală și de Est, Caucaz și Asia. România a devenit, în urma **summit-ului de la Praga din 2002**, membru cu drepturi depline al Alianței. În calitate de membru NATO, România s-a angajat într-un amplu proces de mo-dernizare, redimensionare și restructurare a forțelor armate, având la bază strategia de securitate națională, Strategia Militară a României. Dintre obiectivele vizate de România, se pot preciza : eficientizarea sistemului militar; creșterea capacității de a contribui la eforturile NATO și ale organizațiilor internaționale în vederea reglementării diferendelor internaționale, prevenirea conflictelor, gestionarea crizelor și apărarea colectivă, participarea la operațiuni militare multinaționale în sprijinul păcii, întărirea încrederii și stabilității în Europa Centrală și de Sud-Est, participarea la acțiuni cu caracter umanitar și la alte activități militare.

CRONOLOGIE

1994, august
plecarea ultimilor soldați ruși din Estonia, Letonia și Berlin

2002, februarie
euro, moneda europeană

1995, martie
Pactul de Stabilitate în Europa

1997, mai
relații de colaborare NATO-Rusia

1999, martie-iunie
operațiuni aeriene împotriva Yugoslaviei

VOCABULAR

EMBLEMA NATO
a fost adoptată în 1953. Cercul reprezintă unitatea și cooperarea, în timp ce roza vânturilor simbolizează direcția comună spre pace.

PARTENERIATUL PENTRU PACE
reprezintă un program de cooperare militară între Alianță și statele care nu sunt membre ale NATO.

STANDARDE EUROPENE
cerințe necesare pentru integrarea în structurile europene care pot fi măsurate și determinate în mod exact.

1 Declarația lui Robert Schumann

„... Pacea mondială nu va putea fi apărată fără eforturi creatoare pe măsura pericolelor ce o amenință. Contribuția pe care o Europă bine organizată și activă o poate aduce civilizației este indispensabilă menținerii relațiilor pacifiste. Construirea Europei nu se va face ușor, nici în linii generale; acest lucru se va realiza prin acte concrete — mai întâi de toate, prin crearea unei stări de solidaritate a faptelor. Reunirea națiunilor europene cere ca opoziția seculară dintre Franța și Germania să fie eliminată..."

(din Declarația lui **Robert Schumann** din 9 mai 1950)

2 Tratatul de la Roma 1957

„Art. 1 — Prin prezentul Tratat Înaltele Părți contractante stabilesc între Ele o Comunitate economică europeană...

Art. 3, a — eliminarea între Statele membre a drepturilor de vamă și a restricțiilor cantitative la intrarea și la ieșirea mărfurilor.

Art. 3, c — abolirea, între Statele membre, a obstacolelor de liberă circulație a persoanelor, serviciilor și capitalurilor.

Art. 3, g — aplicarea unor proceduri permițând coordonarea politicilor economice ale Statelor membre..."

3 Principalele etape ale unificării Europei

1951	**CECO**
1952	**Comunitatea Europeană a Apărării**
1957	**Tratatul de la Roma**
1973	**Europa celor Nouă**
1981	**Europa celor Zece**
1986	**Europa celor Doisprezece**
1991	**Maastricht**
1992	**Semnarea tratatului asupra Uniunii Europene**
1993	**Uniunea Europeană**
1995	**Europa celor Cincisprezece**

4 Identitate și naționalitate

„Identitatea europeană nu poate însemna în nici un caz altceva decât unitatea în diversitate națională."

(Habermas, 1995)

5 Identitate și naționalitate

„Extinderea este în interesul întregii Europe. Nu dorim să fie considerată o operă de caritate. Este o provocare pentru Europa."

(Havel, 1995)

6 România în contextul extinderii Uniunii Europene

„România nu ar trebui doar să spere la un loc la masa Uniunii, ea ar trebui să depună eforturi pentru ca vocea ei să fie puternică și influentă [...] Eforturile nu vor înceta o dată ce România va deveni membră a Uniunii [...] România trebuie să fie pregătită să beneficieze la maximum de prerogativele sale de stat-membru."

(**G. Verheugen**, 2003)

Să reflectăm

1. Pornind de la declarația lui Robert Schuman, comentați importanța reconcilierii franco-germane pentru procesul de construcție europeană.
2. Care sunt libertățile pe care Tratatul de la Roma și-a propus să le instaureze?
3. Dezvoltați într-un eseu viitorul politic al Europei folosind ca punct de plecare documentele **4** și **5**.

7 „Foaia de parcurs" a României

„După extinderea cu succes de la 6 la 15 membri, Uniunea Europeană este acum pregătită pentru cea mai mare extindere. Treisprezece țări au solicitat să devină noi membri: Cipru, Republica Cehă, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Slovacia și Slovenia li se vor alătura la 1 mai 2004. Bulgaria și România speră să facă același lucru în 2007, în timp ce Turcia nu este pregătită pentru negocierea parteneriatului. UE asistă aceste țări în adoptarea legilor UE și asigură o linie de asistență financiară pentru îmbunătățirea infrastructurii și economiei lor. Comisia europeană propune noi „foi de parcurs" pentru a ajuta Bulgaria și România în drumul lor de a deveni membre UE."

(culegere de texte de istorie universală)

8

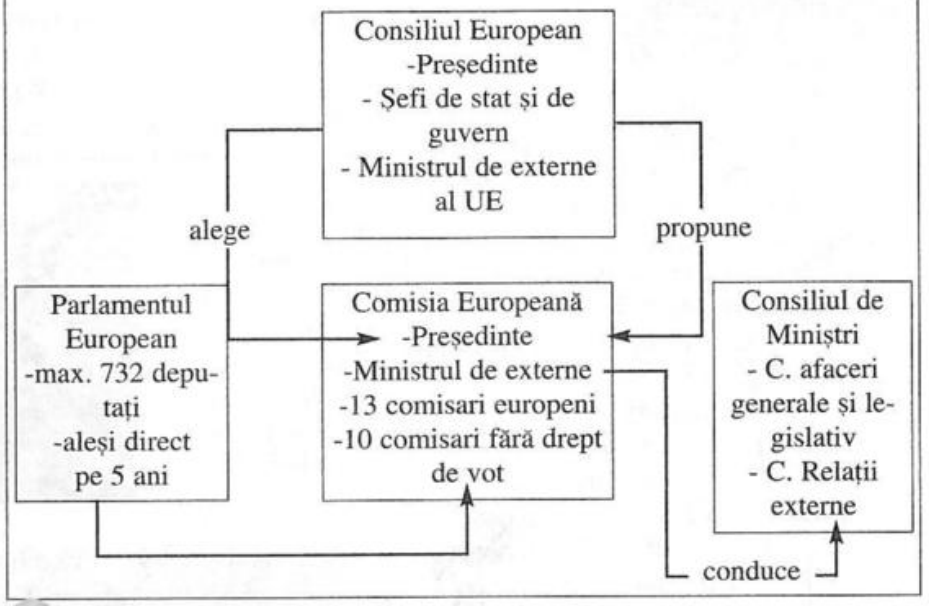

9 Tratatul Atlanticului de Nord

(art.1) „Părțile se angajează, așa cum este stipulat în Charta Națiunilor Unite, să rezolve prin mijloace pașnice toate diferendele internaționale în care ele ar putea fi implicate.

(art.4) Țările se vor consulta de fiecare dată când, la avizul uneia dintre ele, integritatea teritorială, independența politică sau securitatea uneia din părți va fi amenințată.

(art 5.) Părțile convin ca un atac armat împotriva uneia sau mai multora dintre ele, survenind în Europa sau în America de Nord, va fi considerat ca un atac îndreptat împotriva tuturor părților și, în consecință, ele convin ca, dacă un astfel de atac se produce, fiecare dintre ele… va asista partea sau părțile astfel atacate, luând imediat individual și în acord cu celelalte părți acea măsură pe care o va crede necesară, inclusiv folosirea forței armate, pentru a stabili și asigura securitatea în regiunea Atlanticului de Nord.

10 Extinderea NATO

(art. 10)

Părțile pot, prin vot unanim, să invite să adere la Tratat orice alt stat european, susceptibil să favorizeze dezvoltarea principiilor prezentului Tratat și să contribuie la securitatea regiunii Atlanticului de Nord. Orice stat astfel invitat poate deveni parte la Tratat depunând instrumentul său de aderare pe lângă guvernul Statelor Unite ale Americii. Acesta va informa fiecare din părți de depunerea fiecărui instrument de acces.

(Tratatul NATO, Washington, 1949)

11 Pactul de stabilitate

Pactul de stabilitate pentru Europa de Sud-Est are ca obiectiv consolidarea păcii în regiune, și urmărește democratizare, prosperitate economică și structuri de pace. Este prea devreme pentru a face un bilanț al acestui proces. Nu e cu siguranță un „plan Marshall" pentru Balcani, demersul fiind mult mai modest.

Să reflectăm

1. Evidențiați din textul **7** țările care au aderat în 2004.
2. Analizați schema arhitecturii UE și comentați mecanismele de luare a deciziei.
3. Pornind de la analizarea documentului **7**, explicați care sunt cele trei coordonate ale ajutorului Uniunii Europene.
4. Analizați documentele **9**, **10** și arătați care sunt criteriile pentru aderarea la NATO.

ROBERT SCHUMANN (1886-1963)

a. Robert Schuman, născut în 1886 în Luxembourg, a venit și el din zona creștinismului social, ca și Jean Monnet. A fost avocat, deputat, iar din 1946 ministru de finanțe. A fost, pentru o perioadă, alături de Winston Churchill, P.H. Spaak și Alcide de Gasperi, președinte de onoare al Mișcării Europene. A preluat planul de reconciliere franco-germană în celebra declarație din 9 mai 1950. Deși lipsit de calități de orator, prezentarea planului Monnet a reprezentat punctul de vârf al carierei lui politice și a contribuit prin aceasta la realizarea unui mare pas, istoric, în inițierea construcției europene, bazată pe axa franco-germană.

JEAN MONNET (1888-1979)

b. Jean Monnet a fost apelat cu titlul de părinte al Europei, „Monseur Europe". A fost secretar-general adjunct al Ligii Națiunilor, iar în perioada următoare războiului, un militant activ al Mișcării Europene. A conceput planul reconcilierii franco-germane și a propus ca producția de oțel și cărbune a celor două țări, dar și a altor doritori, să fie puse sub puterea unei înalte autorități comune. În *Memorii*, vizionar, scria că Europa nu va fi creată toată dintr-o dată, sau printr-o construcție globală, ci va fi creată prin realizări concrete, prin obținerea, în primul rând a unei solidarități de facto.

KONRAD ADENAUER (1876-1967)

c. Konrad Adenauer s-a născut în 1876, și-a construit cariera politică în cadrul formațiunii catolice, devenind la 73 de ani, pentru 14 ani, cancelar al Germaniei. Scopul principal urmărit în această înaltă poziție a fost reclădirea statului german și obținerea unui statut egal cu al celorlalți aliați europeni. A venit în întâmpinarea propunerii franceze și a susținut crearea CECO în 1952. A contribuit la semnarea tratatului de prietenie cu Franța din 1963. S-a stins din viață în 1967 la 91 de ani, după o viață în care a susținut cu succes unificarea Europei și a pus baze trainice pentru unificarea continentului.

1. Identificați obiectivele comune urmărite de cele trei personalități și comentați importanța lor în procesul de construcție europeană.
„Pentru a stabili limitele Europei trebuie să privim geografia, să ținem cont de istorie, și să decidem politic."
(Hubert Vedrine, 1999)

2. Pornind de la citatul de mai sus, trasați jaloanele ideii europene folosind cunoștințele acumulate în lecțiile de istorie.

E

Evaluare

I Asociați corect:

1. Auschwitz — Birkenau	a. 1815
2. Sfânta Alianță	b. Tudor Vladimirescu
3. Jean Monnet	c. Germania
4. Sionism	d. Lagăr de exterminare
5. Revoluție Glorioasă	e. Unificarea europeană
6. 1821	f. Theodor Hertzl
7. Otto von Bismarck	g. Napoleon Bonaparte
8. Waterloo	h. Anglia

II Alegeți varianta corectă

1. Voltaire a fost un reprezentant al:

a. sionismului
b. luminismului
c. romantismului

2. Primul președinte al SUA a fost:

a. T. Jefferson
b. G. Washington
c. J. Adams

3. Congresul de la Berlin a avut loc în anul:

a. 1856
b. 1815
c. 1878

4. În anul 1993 România aderă la:

a. Consiliul Europei
b. NATO
c. Uniunea Europeană

5. România luptă în Primul Război Mondial alături de:

a. Turcia și Bulgaria
b. Germania și Austro-Ungaria
c. Franța și Anglia

III Salonul doamnei Geoffrin

Imaginați-vă că sunteți prezent la o asemenea reuniune; cum ar trebui să fiți îmbrăcat? Ce ar trebui să spuneți?

IV Eseuri, proiecte, portofolii

Alcătuiți un scurt eseu folosind următorii termeni istorici: rațiune, absolutism luminat, opinie publică, loji francmasonice, saloane de lectură și dați un titlu cât mai adecvat, argumentând de ce ați ales titlul respectiv.

Alcătuiți un proiect de cercetare cu titlul „Unirea românilor și politica marilor puteri europene".

Imaginați-vă viața fără telefon, televizor (cinematograf), frigider, mijloace auto, avion; pornind de la aceasta, apreciați rolul lor în evoluția omenirii...

Realizați un portofoliu cu tema „*Impactul industrializării asupra mediului înconjurător*"

Realizați o lucrare istorică cu tema „Implicațiile Primului Război Mondial în zona voastră (ex. Reșița, Bacău, Vrancea)" folosind surse de istorie orală și studii de specialitate. Acest demers va cuprinde în linii mari următoarele: identificarea supraviețuitorilor, organizarea interviului, consemnarea informațiilor, studiul lucrărilor de specialitate, coroborarea surselor, identificarea elementelor de noutate și elaborarea lucrării.

Realizați un eseu cu tema «*Evoluția Germaniei și URSS-ului între 1920 și 1945, ascensiune și declin*».

Alcătuiți un proiect de cercetare care să prezinte aspecte ale vieții cotidiene în România interbelică, în Europa și în S.U.A.

V Viața în lagărul de la Auschwitz — Birkenau

„La Birkenau — Auschwitz, în lagărul E, înfruntam moartea în fiecare zi. Ne pândea și ne asculta în cele mai diverse ipostaze. Ne asalta sub forma bolilor și schingiuirilor, a foamei și a setei, a epuizării și disperării. Ne-am obișnuit repede și cu bolile, și cu bătăile, și cu inaniția, și cu lipsa apei, și cu deznădejdea. Înfrângerea lor depindea de noi, iar dorința de-a supraviețui era mai tare — cel puțin așa credeam noi, la început decât toate acestea la un loc. Frica de moarte punea stăpânire pe noi doar când îl auzeam pe Blockälteste strigând: «Încolonarea pentru selecționare!» Din clipa aceea, viața nu ne mai aparținea, nu mai depindea de voința noastră de a rezista, ci de hazard, de capriciile lui Mengele. Simțeam apropierea morții, răceala ei…"

Oliver Lustig, *Dicționar de lagăr*

„Șirul de oameni înainta încet. A început «selecția». La capătul platoului stătea un grup de ofițeri SS, printre care căpitanul medic doctor Mengele. Toată coloana de bărbați trebuia să treacă prin fața lui, iar el indica cu degetul mare de la mâna dreaptă cine e apt de muncă și cine nu. Fără să scoată o vorbă, mișcând degetul spre dreapta, indica munca, adică viața, și un SS-ist îi îmbrâncea pe cei selecționați în coloana din dreapta. Dacă degetul arăta spre stânga, aceasta însemna moartea — gazarea și crematoriul. Am asistat la scene îngrozitoare… Împreună cu dr. Mengele era câteodată de față și generalul SS prof. dr. Karl Klauberg. Acești doi ucigași, zișI «medici», făceau cele mai barbare experiențe pe gemeni, pitici, fete și băieți la pubertate sau femei tinere frumoase."

Alexandru Marton — *Am scăpat de la Auschwitz*

Făcând apel la metodele istoriei orale, încercați să realizați interviuri cu supraviețuitori ai Holocaustului din localitatea voastră, legate de viața din lagăr.

VI „Justificarea" colonialismului

Arhiepiscopul Algerului Mgr. Lavigerie, devenit mai târziu cardinal a organizat expediții spre Africa neagră și i-a îndemnat pe compatrioți:

«Veniți, contribuind la stabilirea pe acest sol încă necredincios a unei populații muncitoare, morale, creștine, veți fi adevărații apostoli în fața lui Dumnezeu și a patriei»

Jules Ferry, președinte al Consiliului de Miniștri al Franței între 1880 și 1885 prezintă o pledoarie în favoarea colonizării cu argumente:

economice:

«Politica colonială este fiica politicii industriale. Pentru statele bogate în care capitalul abundă și se acumulează rapid.. exportul constituie un factor esențial al prosperității»

umanitare:

«poate cineva să nege că există mai multă justiție, mai multă ordine materială și morală, mai multă egalitate, mai multe virtuți sociale în Africa de Nord de când a fost cucerită de Franța?»

politice:

«în Europa, așa cum este ea alcătuită, în această concurență cu atâția rivali ce cresc în jurul nostru… într-o Europă, sau mai degrabă într-o lume astfel făcută, politica de meditație sau de abținere, este pur și simplu drumul către decădere… înseamnă a coborî de la primul rang la rangul al treilea sau al patrulea»

***Istoria ideilor politice* — Evelyne Pisier**

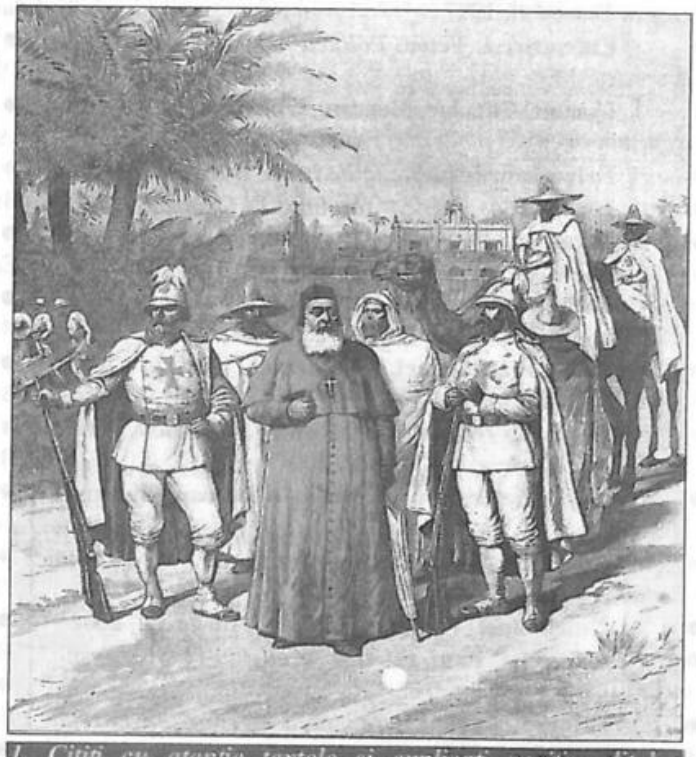

1. Citiți cu atenție textele și explicați poziția elitelor franceze față de problema colonială și argumentele prin care justifică colonialismul?

2. Pe baza datelor din manual și a unor lecturi suplimentare faceți o comparație între marile imperii coloniale la sfârșitul secolului al XIX- lea și la începutul secolului al XX-lea?

B. S.

Bibliografie selectivă

- **Andreescu, Gabriel**, *Naţiuni şi minorităţi*, Iaşi, 2004
- **Barber, John, R.**, *Istoria Europei moderne*, Bucureşti, 1996
- **Bărbulescu, Mihai**; **Deletant, Denis**; **Teodor, Pompiliu**; **Papacostea, Şerban**, **Hitchins, Keith**, *Istoria României*, Bucureşti, 1998
- **Berstein, Serge**; **Milza, Pierre**, *Istoria Europei*, Iaşi, Vol. 1-5, 1998
- **Beaud, Michel**, *Istoria capitalismului*, Chişinău, 2001
- **Berenger, Jean**, *Istoria Imperiului Habsburgilor 1273-1918*, Bucureşti, 2000
- **Braudel, Fernand**, *Gramatica civilizaţiilor*, Bucureşti, Vol. 1-2, 1994
- **Bocşan, Nicolae**; **Nicoară, T.**; **Mitu, S.**; **Vese, Vasile**, *Manual multifuncţional de istorie modernă a României*, Cluj-Napoca, 1998
- **Brown, George, Tindall**; **Shi, David, E.**, *America, o istorie narativă*, Vol. I-III, Bucureşti, 1995
- **Carpentier, Jean**; **Lebrun, Francois**, *Istoria Europei*, Bucureşti, 1997
- **Calvocoresi, Peter**, *Politica mondială după 1945*, Bucureşti, 2000
- **Ciachir, Nicolae**, **Bercan, Gheorghe**, *Diplomaţia europeană în epoca modernă*, Bucureşti, 1984
- **Delumeau, Jean**, *Religiile lumii*, Bucureşti, 1996
- *Dicţionar de istorie a secolului XX*, Bucureşti, 2000
- **Droz, Jacques**, *Istoria Germaniei*, Bucureşti, 2000
- *Enciclopedia istoriei lumii în date*, Bucureşti, 1999
- **Fullbrook, Mary**, *O scurtă istorie a Germaniei*, Iaşi, 2002
- **Fry, Plantagenet, Somerset**, *Istoria lumii*, Bucureşti, 1998
- **Gaillard, Jean-Michel**; **Rowley, Anthony**, *Istoria continentului European*, Chişinău, 2001
- **Geyl, Pieter**, *Pro şi contra Napoleon*, Bucureşti, 1968
- **Giurescu, Dinu, C.**, *România în al doilea război mondial (1939-1945)*, Bucureşti, 1999
- **Guichonnet, Paul**, *Istoria Italiei*, Bucureşti, 2002
- **Hazard, Paul**, *Criza conştiinţei europene*, Bucureşti, 1973
- **Hilberg, Raul**, *Exterminarea evreilor din Europa*, Bucureşti, 1997
- **Hitchins, Keith**, *România 1866-1947*, Bucureşti, 1996
- **Hobsbawn, Eric**, *Era revoluţiei, 1789-1848*, Chişinău, 2002
- **Hobsbawn, Eric**, *Era capitalului, 1848-1875*, Chişinău, 2002
- **Hobsbawn, Eric**, *Era imperiului, 1875-1914*, Chişinău, 2002
- **Hobsbawn, Eric**, *Era extremelor, 1914-1991*, Chişinău, 2002
- **Hof, Ulrich, Im**, *Europa luminilor*, Iaşi, 2003
- **Huntington, Samuel**, *Ordinea politică*, Iaşi, 1999
- **Iancu, Carol**, *Shoah în România*, Montpellier, 2000
- **Johnson, Paul**, *O istorie a lumii moderne*, Bucureşti, 2003
- *Larousse*, *Personalităţi care au schimbat istoria lumii*, Vol I-IV, Bucureşti, 2003
- **McNeill, William, H.**, *Ascensiunea Occidentului. O istorie a comunităţii umane şi un eseu retrospectiv*, Chişinău, 2000
- **Merad, Ali**, *Islamul contemporan*, Bucureşti, 2003
- **Michel, Henri**, *Al doilea război mondial*, Bucureşti, 2000
- **Miroiu, Mihaela**, *Lexicon feminist*, Iaşi, 2002
- **Milza, Pierre**; **Berstein, Serge**, *Istoria secolului XX*, Bucureşti, 1998
- **Mougel, François-Charles**, *Europa de nord în secolul al XX-lea*, Bucureşti, 2004
- **Munteanu, Romul**, *Cultura europeană în epoca luminilor*, Bucureşti, 1974
- **Mureşanu, Camil**, *Europa modernă*, Cluj-Napoca, 1997
- **Nemoianu, Virgil**, *Jocurile divinităţii*, Bucureşti, 1997
- **Oppenheim, Walter**, *Europa şi despoţii luminaţi*, Bucureşti, 1994
- **Păun, N; Păun, A., C.; Ciceo, G.**, *Europa unită, Europa noastră*, Cluj, PUC, 2003)
- **Perovici, Minodora**, *Istoria universală în texte*, Bucureşti, 2003
- **Rémond, Réne**, *Istoria Statelor Unite ale Americii*, Bucureşti, 1999
- **Renouvin, Pierre**, *Primul război mondial*, Bucureşti, 1998
- **Schulze, Hagen**, *Stat şi naţiune în istoria europeană*, Iaşi, 2003
- **Stiles, Andrina**, *Unificarea Germaniei (1815-1890)*, Bucureşti, 1998
- **Stiles, Andrina**, *Unificarea Italiei (1815-1870)*, Bucureşti, 1995
- **Stokesbury, L., James**, *Scurtă istorie a celui de-al doilea război mondial*, Bucureşti, 1993
- **Taylor, A., J., P.**, *Originile celui de-al doilea război mondial*, Iaşi, 1999
- **Tulard, Jean**, *Napoleon*, Bucureşti, 2000
- **Vernette, Jean**, *Secolul XXI va fi mistic sau nu va fi deloc*, Bucureşti, 2003
- **Wolf, Eric, R.**, *Europa şi populaţiile fără istorie*, Chişinău, 2001
- **Zöllner, Erich**, *Istoria Austriei*, Bucureşti, Vol. 1-2, 1997